

NA LEI RONORONO UTO

DIDIRA

MATTHEW, MARK, LUKE, JOHN.

GOSPELS AND ACTS IN THE FLORIDA LANGUAGE.

SPCK

NA LEI RO*N*ORO*N*O UTO

DIDIRA

MATTHEW, MARK, LUKE, JOHN.

MA NA LEI *G*EHE*G*EHE

DIDIRA

NA LEI MANE VETENA.

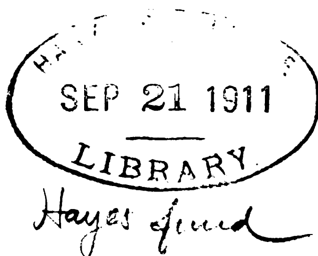
[Gospels and Acts in the Florida Language, Melanesian Mission.]

Bible. Gospels and Acts. ([illegible])

SOCIETY FOR PROMOTING CHRISTIAN KNOWLEDGE,

LONDON: NORTHUMBERLAND AVENUE, W.C.

1906

RICHARD CLAY & SONS, LIMITED,
BREAD STREET HILL, E.C.; AND
BUNGAY, SUFFOLK.

NA RO*N*OBO*N*O UTO NINA MATTHEW.

I.

1 Na buka ni vatana Jesus Christ,
dalena David, dalena Abraham.
2 Abraham te vahua Isaka ; ma
Isaka te vahua Jakob ; ma Jakob te
vahua Juda ma ra na hogona ; 3 ma
Juda te vahua Perez ma Gerah ma
Tamar ; ma Perez te vahua Hezrom ;
ma Hezrom te vahua Rami ; 4 ma
Rami te vahua Aminidab ; ma Ami-
nidab te vahua Nashon ; 5 ma Nashon
te vahua Salmon ; ma Salmon te va-
hua Boaz tana Rahab ; ma Boaz te
vahua Obed tana Ruth ; 6 ma Obed
te vahua Jesse ; ma Jesse te vahua
David na Vunagi.
7 Ma David te vahua Solomon
tatana te tauna e*n*iha Uria ; ma
Solomon te vahua Rehoboam ; ma
Rehoboam te vahua Abijah ; ma Abi-
jah te vahua Asa ; 8 ma Asa te vahua
Jehosophat ; ma Jehosophat te vahua
Joram ; ma Joram te vahua Uzziah ;
9 ma Uzziah te vahua Jothan ; ma Jo-
than te vahua Ahaz ; ma Ahaz te
vahua Hezekia ; 10 ma Hezekia te
vahua Manasseh ; ma Manasseh te
vahua Amon ; ma Amon te vahua
Josiah ; 11 ma Josiah te vahua Jeko-
niah ma ra na hogona ta na bona tara
lavikehara i Babel.
12 Mi murina na lavikehaadira i
Babel, a Jekoniah te vahua Shealtiel ;
ma Shealtiel te vahua Zerubbabel ;
ma Zerubbabel te vahua Abiud ; 13
ma Abiud te vahua Eliakim ; ma
Eliakim te vahua Azor ; 14 ma Azor
te vahua Sadok ; ma Sadok te vahua
Akim ; ma Akim te vahua Eliud ;
15 ma Eliud te vahua Eleazar ; ma
Eleazar te vahua Matthan ; ma Mat-
than te vahua Jakob ; 16 ma Jakob
te vahua Joseph na tauna Mary, to
vuha mai tatana Jesus, tara vatua
nia Christ.
17 Na lei vavata soko tara vuivuni
tatana Abraham tara va riti tatana
David ara ha*n*avulu me sara e vati na
vavata. Mi tatana David polo tara
va riti na lavikehaadira i Babel ara
ha*n*avulu me sara e vati na vavata ;
mi tatana na lavikehaadira i Babel
polo ke riti a Christ e ha*n*avulu me
sara e vati na vavata.
18 Sakeragi na vahuaña Jesus
Christ te vaga eui ; na tinana Mary
te anea tua i Joseph, mi ro*g*aira toro
mua vei pa*n*oti mua tara rigia tua te
nia bote na Taru*n*a te Tabu. 19 Ma
na tauna Joseph, na tinoni te mabo,
to mua liona na tuguni taeana vanira
na vure, me te ganagana *g*aia na tiva
poloana. 20 Ma *g*aia te ganagana
vaovaro*n*oi na lei totobo ini, kau rigia,
na Angel nina Lord te tate vania ta
na maturubole, te gagua, Joseph da-
lena David, ko bei matagunia na lavi-
ana *g*atu tamua na taumu Mary, na
pukuna, na totobo te liu i lokana te
vuha mai tatana na Taru*n*a te Tabu.
21 Ma *g*aia ke vahua na *g*ari mane,
mo ko vatua na ahana Jesus ; na pu-
kuna *g*aia ke vavolara ta na paludira
na nina vure. 22 Ma na lei totobo
ini te ganai *g*e kalei na bosana Lord
ta na porovete, te gagua,
23 Kau rigia, na samu ke bohe, me

ke vahua na dalena, ma *g*aira kara
holoa na ahana Imanueli te gagua,
tara bosa tugu, God itatada. 24 Ma
Joseph te tuguru sania na maturu,
me te nea te vaga na Angel nina Lord
te bosa vania, me te lavia na tauna ;
25 me te mua pa*n*otia polo *g*e vahua
na dalena ; me te vatua nia na ahana
Jesus.

II.

1 Mara vahua Jesus i Bethlehem
ni Judea ta na lei bo*n*ina Herod na
vunagi, ko rigia, mara na Magoi tara
butu mai i ulu *g*e ra sara Jerusalem,
2 tara gagua, Ivei te gahaa na vunagi-
dira na Israel tara vahua ? na pukuna
igami tai rigia tua na veituguna i
ulu, migami tai mai tualagi tuturu
vania. 3 *G*e ro*n*ovia Herod na vu-
nagi, te dika na liona, ma na liodira
soko gua na Jerusalem. 4 Me te
holo kolura ra na puku sonisukagi ma
na Tarai didira na vure, te kenea ta-
dira, Ivei kara vahua Christ ? 5 Ma
*g*aira tara bosa vania, I Bethlehem ni
Judea: na pukuna na porovete te
*g*erea te vagaa,

6 Migoe Bethlehem, Komu ni Ju-
dea,
Ko mua ta*n*omana pile tadira na
lei vunagi ni Juda :
Na pukuna na vunagi ke rugu
horu mai tamua,
Ma *g*aia ke hulira ni*g*ua na Vure
ni Israel.

7 *G*e me te holo polora mai a Herod
ra na Magoi, me te ro*n*ovi vakodoa
tadira, na bona evei te vagaa te tate
na veitugu. 8 Me te vetenara *g*atu i
Bethlehem, me gagua, kau *g*atu ma
kau nia pipo na keneana *g*a na meo-
meo ; ma kau topoa ke, kau tugunia
vaniu mai, *g*e mu ku tona ni*g*ua mu
ku tualagi tuturu vania. 9 Ma *g*aira,
tara ro*n*ovia tua na vunagi, *g*e ra
taunia na halautudira ; mo ko rigia,
na veitugu, tara vaevanea i ulu, te
idevira, polo te riti na bona te gahaa
*g*a na meomeo me te tuguru kau *g*a.
10 Ma *g*aira tara rigia tua na veitugu
tara nia to*g*oto*g*o sule *nan*ata. 11
Mara hage ta na vale mara rigia na
meomeo te gahaa tana Mary na ti-
nana ; ma *g*aira tara pogotao mara
tualagi tuturu vania ; ma *g*aira tara
ha*n*avigi didira na puku ni totobo *g*e
ra vahea didira na hevei lei, na *gold*,
ma na reresi, ma na *muru*. 12 Ma
God te hove pu*n*isira tana maturu
bole kara bei pulohi vania Herod,
*g*e ra tona ta na komudira ta na hala-
utu keha.

13 Ma *g*aira tara tona keha tua,
ko rigia, na Angel nina Lord te tate
vania Joseph ta na maturu bole me
te gagua. Tuguru mo ko lavia na
meomeo ma na tinana, moko nira soga
i Misraim, mo ko kabu *g*a polo ku
bosa vanigo : na pukuna Herod ke
kenea na meomeo *g*e ke labua. 14
Ma *g*aia te tuguru me te lavira na
meomeo ma na tinana te bo*n*i, me te
tona keha i Misraim : 15 me te gaha
*g*a ritini na mateana Herod ; *g*e ke
kale na bosana Lord te nia bosa na
porovete, te gagua, Inau tu holohorua
na Dale*g*u i Misraim. 16 *G*e me te
pukua Herod tara koehorua ra na
Magoi, *g*aia te rutu sule, me te vete-
nara *g*atu rahei tara labu sokora na
lei *g*ari mane i Bethlehem, ma na lei
buto ni komu taligu, te mua poso mua
na niuludira, te vaga na bona te nia
pipo na keneana tadira na Magoi. 17
Me te kalea nina bosa Jeremiah na
porovete te gagua,

18 Tara ro*n*ovia na ma*n*a i Rama,
Na ta*n*i ma na *nan*araha sule,
Rahel te ta*n*ihira na dalena,
Mara mua ta*n*omana na togolu-
vuana na pukuna *g*aira te taho.

19 Me te mate tua a Herod, na
Angel nina Lord te tate vania Joseph
i Misraim ta na maturubole te gagua,

20 Tuguru mo ko lavira ro*g*aira na
meomeo ma na tinana, mo ko nira
tona ta na komu ni Israel; na pukuna
tara mate tua *g*aira tara kenea na
mateana na *g*ari. 21 Ma *g*aia te tu-
guru me te lavia na *g*ari ma na tinana,
me te nira tona ta na komu ni Israel.
22 Me te ro*n*ovia tua a Arkelaus te
tugua na tamana Herod, me te vuna-
gidira na Judea, te matagu na tona
ga. 23 Me te tate tua vania tana
maturubole *g*e va boiboli *g*a ta na
buto ni komu ni Galilea, me te sara
ga, *g*e va kabu ta na baebase ni komu
tara vatua nia Nasareta, ge ke kalei
na bosadira na porovete, Kara holoa
nia na mane ni Nasareta.

III.

1 Mi ta na lei bo*n*i kiri ke mai
John Vulitabu, me te tarai ta na bona
aroha ni Judea te gagua, 2 Kau
tugulio nimiu: na pukuna na kina-
kabu i kokou te dutu mai tua. 3
A*g*aia eni na porovete Esaia te bosaa,
te gagua,

Na ma*n*a ni tinoni te gaegahe
ta na bona aroha me gagua,
Kau *g*oni dilaa na halautuna
Lord,
Kau maemanei na lei halautuna.

4 Ma na pupuluna John na vuvulu
ni *kamel:* mi ta na gobuna na kabe
guiguli kau, ma na gana va*n*a na
puko ma na kokòlo ni midua. 5
Mara ruguhoru mai tatana na Jeru-
salem, ma na Judea soko, ma na lei
komu soko ni Jordan taligu. 6 Mara
va lavia na vulitabu tatana i Jordan
mara bosa tatei na paludira. 7 Ma
*g*aia te vaevanera na Pharise ma na
Saduke tara subo tara mai ta nina
vulitabu, *g*e bosa vanira, Ra na dalei
poli, ahei te keikerigamu kau tona
sania na rutu ke mai. 8 Kau nigi
va*n*aga na vava*n*a te manana na tu-
gulio. 9 Ma kau bei ganagana polo
ilokamiu, ma kau gagua, Abraham
tamada: na pukuna Inau tu bosa
vanigau, God ke ta*n*omana na tu-
guruvaginiadira na dalei Abraham
ta na lei vatu ini. 10 Mi taeni na
posuposu te dutuvia na oga ni gai,
na pukuna na lei gai te mua va*n*aga
uto kara tokai ma kara sonigi ta na
lake. 11 Inau sugua tu vulitabu-
gamu nia na beti te manana na tugu-
lio; ma *g*aia ke mai muri*g*u te haba
va ita*g*ua, te mua ulugagu na hola-
tiana na guiguli kau ni marevona.
12 A*g*aia ke vulitabugamu nia na
Taru*n*a te Tabu ma na lake: na
petepete te gaha ta na limana, me
ke hala utoa nina bela, me ke vahi-
kolui na *korn* ta na vale ni baobaore,
me ke tu*n*igi na vuvulo*g*o ta na lake
ke mua mate.

13 Me te butu mai Galilea a Jesus,
me te va tatana John i Jordan, *g*e ke
tabea na vulitabu i tatana. 14 Ma
John te hove me gagua, Te ulaga*g*u na
laviana na vulitabu i tamua; mo to
mai ta*g*ua? 15 Ma Jesus te bosa
tugu, me vania, Ko tala taeni, te ula-
gada rogita koro nei kaeka*g*ea na
kabu kikinima. *G*e talana.

16 Ma Jesus te tabea na vulitabu,
*g*e dato sania na beti, mo ko rigia, na
parako te tuva voka vania, me te rigia
na Taru*n*ana God te horu te vaga na
bola me te liu vuvu*n*ana. 17 Mo ko
rigia na ma*n*a ta na parako, te gagua,
Aeni na dale*g*u tu dolovia, Inau tu
nia to*g*oto*g*o *n*a*n*ata.

IV.

1 Ma Jesus te lavia na Taru*n*a ta na
bona aroha, *g*e ke tabotaboa a Satana.
2 Me te maturu too evati ha*n*avulu
na bo*n*i me padi *g*e vitolo. 3 Ma *g*aia
te tabotabo te mai tatana me gagua,
*G*e to ko dalena God ke, mo ko bosai

na lei vatu ini *g*e ke liliu *bread.* 4
Ma *g*aia te bosa tugu me gagua, Te
*g*erea tua, Na tinoni ke mua nia
vola na *bread* vamua, ma na lei bosa
mugua te ruguhoru ta na ma*n*ana
God. 5 *G*e lavi datoa Satana ta na
komu te tabu; me tuguruvaginia ta
na buko ni vale tabu. Me gagua va-
nia, *G*e to ko dalena God ke, ko soso-
ga horu: te *g*erea tua,
6 A*g*aia ke vetenara mai nina
Angel *g*e kara rigitaonigo; ma kara
sakurigo ta na limadira, ke bei topoa
siki vatu na tuamu.
7 Jesus te bosa vania, te *g*erea tua,
Ko bei tabotaboa Lord God igoe. 8 *G*e
lavi datoa gua Satana ta na gotu te
daro *n*a*n*ata, me te tatei vania na lei
kinakabu soko ta na maramana, 9 ma
didira na ro*n*orago, me te bosa vania,
na lei totobo ini inau ku lubatigi
vanigo, *g*e to ko pogotao, mo ko tua-
lagi tuturu vaniu. 10 *G*e bosa vania
Jesus, Ko tona keha Satana: na pu-
kuna te *g*erea tua, Ko tualagi tuturu
vania vasoo na Lord God igoe, ma
*g*aia vamua ko nia kikinima. 11 *G*e
tona sania Satana, mo ko rigia, na lei
Angel tara mai mara pabea.
12 *G*e ro*n*ovia tua Jesus tara pitia
John ta na vale pipiti, te va tona i
Galilea; 13 me te boli sania Nasareta,
te va kabu i Kapernaumu, i lau ta
na lei tabuto ni komu ni Sabuloni mi
Navutali. 14 *G*e kalei na bosa te
bosai Isaia na porovete, te gagua,
15 Na komu ni Sabuloni ma na
komu ni Navutali,
Na halautu saravahale i launa
Joridani,
Galilea na komu dira na Sinogo,
16 Na vure tara sopou ta na pui ta-
ra vaevanea na marara te sule,
Ma na marara te sivuraga vani-
ra tara sopou ta na u*n*au*n*a ni
mate.
17 Ta na bona eni Jesus te vui-
vuni ni tarai me gagua, Kau tugu
lio, na pukuna te dutu mai tua na
kinakabu i kokou.
18 Ma Jesus te vahale i Galilea me
vaevanera ro*g*aira tama hogoni, a
Simon tara vatua nia Peter, ma
Adiru hogona, toro vugo ta na hora-
ra, ro*g*aira na harova*n*a. 19 Ma *g*aia
te bosa vanira, Koro tumuriu mi nau
ku negamu koro vugo tinoni. 20 Moro
mina sonigi na rodidira na vugo moro
saritaonia. Me te tona so *g*e vae-
vanera ro*g*aira tama hogoni gua, 21
James dalena Sebede, ma John ho-
gona, tolugaira tamadira Sebede tara
haehage ta na vaka, tara ume vugo,
me te holara. 22 Toro mina sania
na vaka ma tamadira *g*e taonia.
23 Ma Jesus te tona olioli, te tarai
ta didira na lei vale sonikolu, me te
tuguni tatea na ro*n*oro*n*o uto ni kina-
kabu, me te kisui na lei vata soko ni
vahagi tadira na vure. 24 Ma na ro-
*n*oragana te lada va i Suria taligu,
mara nira mai vania ra na tinoni soko
te topora na lei vahagi keha te toro-
ra, ma *g*aira gua te gahai tadira na
lei tidalo, ma ra na bule, ma *g*aira
tara gebegebe, ma *g*aia te kisura. 25
Ma na vure subo tara butu mai Gali-
lea, mi Dikapolisi me Jerusalemi mi
Judea i levu ni Jordan tara sarita-
onia.

V.

1 Me te rigira tua na vure, *g*e dato
tana gotu me te sopou horu *g*a, ma ra
na nina vaovaro*n*o tara mai tatana:
2 Ma *g*aia te vukesia na ma*n*ana me
te taraira, te gagua,
3 Holoutora tara talu pilera hege-
dira: na pukuna didira tua na kina-
kabu i kokou.
4 Holoutora tara ta*n*i: na pukuna
ke toguluvura. 5 Holoutora tara talu
murira hegedira: na pukuna kara lo-
go tugua na maramana. 6 Holoutora
tara nia vitolo mara nia ma*n*a*n*aha na

lio kikinima: na pukuna kara nia
mahu. 7 Holoutora ra na dolo: na
pukuna kara topoa na dolo.
8 Holoutora te marabu na tobadira:
*g*aira kara vaevanea God.
9 Holoutora tara haidura na levu-
nimate: na pukuna kara holora ra na
dalena God. 10 Holoutora tara nira
gigirou na pukuna na lio kikiuima:
na pukuna didira na kinakabu i ko-
kou. 11 Holoutogamu tara batoba-
togamu na lei tinoni, ma kara nigau
sika, ma kara hurutabo gamu nia na
lei totobo dika soko na pukuna inau.
12 Kau to*g*oto*g*o nimiu ma kau rivu-
rivu sugua; na pukuna te sule *na-
na*ta na tabamiu i kokou; na pukuna
*g*aira tara nira gigirou na lei porovete
tara ide mai tamiu.
13 Igamu na tahi ni maramana
eni, *g*e ke tagaa na malina na tahi
ke, na hava kara hohoroa nia, ke
mua ta*n*omana siki totobo, kara soni-
keha vamua sarani na marevodira na
lei tinoni. 14 Igamu na marara ni
maramana, ke mua ta*n*omana polo
na baebase ni komu te gaha ta
na gotu. 15 Na lei tinoni tara mua
tu*n*ia na bulu makara saroa nia na
popo; tara talua ta na vatei talu
bulu mugua, me ke va mararara na
lei tinoni soko tara gahara i vale.
16 Te vaga eni gua na nimiu na
marara ke hinarira na lei tinoni, *g*e
kara rigigi na lei nimiu na *g*ehe*g*ehe
uto, ma kara ladavaginia *g*a na Ta-
mamiu i kokou.
17 Kau bei ganaganau tu mai
durakea na ro*n*oro*n*o ni vetena, ma
ra na lei porovete: tu mua mai du-
rakea siki totobo, ku savu*n*ia va-
mua. 18 Utuni Inau tu bosa vanigau
*g*atu ke mua durake mua na parako
ma na pari me ke mua tagaa siki
pilena na ro*n*oro*n*o ni vetena polo
ke poso tua na lei totobo soko. 19
Ahei ke hugua sakai na pilena na
ro*n*oro*n*o ni vetena eni, me ke taraira
na lei tinoni te vagaa, kara holoa te
pile kikia ta na kinakabu i kokou.
20 Na pukuna eni Inau tu bosa
vanigamu, ke mua haba vulea na
nimiu na mabo, ta didira ra na
tarai ma ra na Pharisee ke, ma
kau mua ta*n*omana na hage ta na
kinakabuna God.
21 Igamu tau ro*n*ovia tua tara
bosa idania, Kau bei labu tabo; ma
hei ke labu tabo ke kalea na dete.
22 Minau tu bosa vanigau *g*atu, ahei
ke rutu tabo vania na hogona, so*g*ea
ke kalea na dete, ma hei ke bosa
vania, *Raka*, so*g*ea ke kalea na
vaukolu ni dete. Ma hei ke bosa,
Metu, so*g*ea ke kalea na lake ni
gehena. 23 Na pukuna eni *g*e to ko
lavia mai ta na bela ni sukagi nimua
na hevei lee, mo to ganaolia *g*a to
dikala tua na liona na hogomu; 24
ko sania *g*a liligina na bela ni sukagi
nimua na hevei lee, mo ko tona keha,
ko diki sonikolu tana hogomu, vaho
*g*e ko mai nia sukagi nimua na hevei
lee. 25 Ko mina sonikolu ta gamua
na kana, toro gahagau mua ta na
halautu, ke bei hurugo vania na
magutu na gamua na kana, ma na
magutu ke lubatigo vania na *g*ehe-
*g*ehe, ma kara piligo ta na vale
pipiti. 26 Eutuni inau tu bosa
vanigo, Ko mua ta*n*omana rugu-
horu mai *g*a polo ko nigi tutugu
soko nimua na ro*n*o.
27 Igamu tau ro*n*ovia tua tara
gagua idania, Kau bei ta*n*odika: 28
minau tu bosa vanigau *g*atu, ahei te
vaevanea na vaivive me ke nia *g*aru,
te ta*n*odika tua ta na tobana. 29
*G*e me ke kabalaginigo na mata
madolomu ke, sipa horua, mo ko soni
kehaa tamua, te uto vaa tamua ke
durake siki baebasemu, ke bei tagaa
ta na betidalo na hulimu udolu. 30
*G*e me ke kabalaginigo na lima
madolomu ke pusi kehaa, mo ko
sonihorua tamua, ke uto vaa tamua

ke durake sakai na baebasemu, me
ke mua tona ta na betitalo na
hulimu udolu. 31 Tara gagua gua,
Ahei ke tiva na tauna, ke hea na
*g*e*g*ere ni tivaana; 32 minau tu bosa
vanigamu, ahei ke tiva kehaa tauna
te mua *n*elea, te nea *g*e ke ta*n*odika;
mahei ke tauna na vaivine te sania
tua, te nea *g*e ke ta*n*odika.

33 Migamu gua tau ro*n*ovia tara
gagua idania, Kau bei papari kiko,
kau ka*g*ei mugua vania Lord na
nimiu na lei baubahu. 34 Minau
tu bosa vanigau *g*atu, Kau bei nia
papari na parako, na pukuna na
malei kabuna God, 35 ma kau bei
nia papari na pari, na pukuna na
palapala ni tuana; kau bei nia Jeru-
salema gua, na pukuna na komu
ni vunagi sule, 36 ma kau bei nia
papari na ulumiu, na pukuna kau
mua ta*n*omana na neana siki vuvulu
ke pura pe ke bili. 37 Na nimiu na
bosa ke Utuni: pe, ke Taho: ma na
hava te la*g*a vaa te ta*n*ohahi. 38
Igamu tau ro*n*ovia tara gagua, Na
mata ke tugua na mata, ma na livo
ke tugua na livo, 39 minau tu bosa
vanigo *g*atu, Kau bei nia karasi na
totobo dika; mahei ke tapoa na *n*ora
madolomu, ko liliua vania na levuna.
40 Ma hei ke ha*g*a lavikeha tamua
na pupulu lima, ko lubatia vania
gua nimua na polopolo. 41 Mahei
ke lavibuleamu ko udu kolu tatana
sakai na bona, ko nia udu gua e rua
na bona. 42 Ko tala vania a*g*aia te
no*n*ia tamua, mo ko bei liliu keha
tatana te liona gua.

43 Igamu tau ro*n*ovia tara gagua,
Ko dolovia na gamua no komu kolu,
mo ko nia sika na gamua na kana;
44 minau tu bosa vanigau *g*atu, Kau
dolovira na gamiu na kana, mo ko
kokoeluilivutira tara nigau sika;
45 *g*e ma kau rana dalei Tamamu
te gaha i kokou, na pukuna te nea
nina aho ke soga dato vuvu*n*adira ra
na dika ma ra na uto, me te uhanira
ra na utuni ma ra na kiko. 46 *G*e
kau dolovira tara dolovigo vamua ke,
ivei *g*a na nimiu na taba? tara mua
nea te vagaa ra na vahikoluro*n*o?
47 *G*e ma kau bahura ra na hogomiu
ke, na hava gua tau nea? A*g*aira
na voo tara nea te vagaa? 48 Kau
uto lee vasoo te vaga na tamamiu
i kokou te uto lee.

VI.

1 Kau lavia na la*g*amiu, ma kau
bei tuvaligi na nimiu na hevei lee
ta na matadira na lei tinoni, *g*e kara
rigigau; kau mua lavia na tabamiu
ta Tamamiu i kokou. 2 Kau bei
lovua na tavuli ta na bo*n*i keri kau
tutuva hevei lee, te vagara ra na
kiko ta na lei vale sonikolu ma ta na
lei halautu, na lei tinoni kara lada-
vaginira *g*a. E utuni Inau tu bosa
vanigau *g*atu tara lavira tua didira
na taba. 3 Mo ko nigi tutuva hevei
lee ke bei gilala na maulimu na
totobo te kabaria na madolomu, 4 me
ke polo nimua na hevei lee, ma na
Tamamu te reirei polo ke tabago *g*a.

5 Migamu kau kokoeliulivuti ke
kau bei te vagara ra na kiko: na
pukuna tara liona na tuguru ta na
lei hala bakesa ta na kokoeliulivuti,
*g*e kara rigira na lei tinoni. E utuni
Inau tu bosa vanigo *g*atu, tara lavia
tua didira na taba. 6 Migoe to ha*g*a
kokoeliulivuti ke, ko hage *g*a ta na
vokimu, mo to vo*n*otia tua na matau-
la, vaho *g*e ko kokoeliulivuti polo
vania na Tamamu, ma na Tamamu
te reirei polo ke tabago. 7 Ma kau
kokoeliulivuti ke, kau bei kuruti
taboa, to vagara na voo: na pukuna
tara ganaganaa ke ro*n*ovira na puku-
na tara magaro. 8 Kau bei te vaga-
ra, na pukuna na Tamamiu i kokou
te puku dilai na lei totobo tau lioni.

9 Te vaga eni kau kokoeliulivuti.
Mama i kokou, ke tabu na ahamu,
10 Ke tona mai nimua na kinakabu,
Ke ta*n*omana na liomu i pari te vaga i
kokou. 11 He gami mai taeni na va*na*
te manana taeni, 12 mo ko talukehai
na palumami te vaga igami tai taluke-
hai tua na paludira. 13 Mo ko bei
lavi gami mai ta na tabotabo, mo ko
vavolagami tatana a*g*aia te dika.
14 Migamu kau talukehai tadira na
lei tinoni didira na ta*n*ohahi, na
Tamamiu i kokou ke talukehai ta-
miu gua na nimiu na ta*n*ohahi. 15
Migamu kau mua talukehai tadira
na lei didira na ta*n*ohahi, na Tama-
miu ke mua talukehai gua tamiu na
nimiu na ta*n*ohahi.
16 Migamu kau maturu too, kau
bei te vagara na kiko, tara reirei
malili: tara dikalai na matadira *g*e
kara ganaganara na lei tinoni tara
maturu too. E utuni Inau tu bosa
vanigau *g*atu tara lavia didira na
taba. 17 Migoe ko maturu too, pokea
na ulumu, mo ko dalovia na matamu,
18 *g*e kara mua ganaganago na lei
tidoni to maturu too, na Tamamu te
polo mugua, ma na Tamamu te rei-
rei polo, ke tabago.
19 Ko bei hogonikolui na nilau ta
na pari, na ulelebe ma na soa te
dudurake *g*a, ma na lei tinoni *g*ito
tara diu vale mara *g*ito; 20 kau
hogonikolui na nilau i kokou vamua,
te mua dudurake *g*a na ulelebe ma
na soa, ma ra na lei tinoni *g*ito tara
mua diu vale ma kara *g*ito. 21 Ni-
mua na nilau te gaha *g*a, te gahaa
gua *g*a na tobamiu. 22 Na buluna na
huli na mata: ke davora na matamu
ke, te buluga na hulimu soko. 23
Ke dika na matamu ke, na hulimu
soko ke vonugia na pu*n*i. *G*e te ke
pu*n*i ilokamu na marara ke, na pu*n*i
te sule lee. 24 Ke mua ta*n*omana
lutu pape siki sakai vanira erua na
magutu: ke dolovia sakai me ke nia
sika na ruana; pe ke kabu *n*asi ta
sakai me ke *n*elea na ruana. Kau
mua ta*n*omana na lutu pape rovanira
God ma Mamoni. 25 Na pukuna
eni Inau tu bosa vanigau *g*atu, Kau
bei ganaganai na volamiu, na hava
kau gania, ma na hava kau inuvia;
ma na hulimiu gua na hava kau nia
pupulu. Te haba va tatana na vola
na va*n*a, ma na huli te haba va
tatana na pupulu. 26 Kau rigigi na
manu tana oka, tara mua vade mara
mua vahikolu, mara mua baobaore
gua: ma na Tamamiu i kokou te ku-
tira. Migamu tau mua haba vulera?
27 Mahei tamiu ke savu*n*ia nia na
lologo lima na daro ni hulina na
pukuna te ganaganaa? 28 Ma na
pukuna na hava tau ganagana kasu-
nia vaa na pupulu. Kau ganaganai
na lei ha*g*a ni gai ta na talu, tara
totolo soo, tara mua lutu, mara mua
vauvau; 29 mi*n*au tu bosa vanigau
*g*atu, Solomoni te mua nia pupulu
ta na rara*n*ana te vaga sakai tadira.
30 God ke pulua nia na buburu ta
na talu te vaga eni ke, te gahaa
taeni vamua, mi ropogana kara sonia
ta na umu, ke mua pulugamu nia va
tadira, gau rana talu uluni pile? 31
Kau bei ganagana kasunia vaho, kau
gagua, Na hava kai gania? ma na
hava kai inuvia? ma na hava kai
nia pupulu? 32 Ra na voo tara
nigi pipo na lei totobo ini; na pu-
kuna na Tamamiu i kokou te gila-
lagamu tau lioni na lei totobo ini.
33 Kau diki kenea na kinakabuna
God ma na nina lio kikinima, ma
kara savu*n*igi vanigamu na lei totobo
ini. 34 Kau bei ganagana kasunia
va i ropo, na ropogana ke ganagana
hegena. Na bo*n*i te manana na
dikana.

VII.

1 Kau bei dete, *g*e kara mua dete-
gamu. 2 Te vaga tau detera kara
detegamu, me te vaga tau kaeka*g*e
vanira, kara ka*g*ea vanigamu. 3
Egua *g*e o rigia vamua na vuvulo*g*o
ni gai ta na matana hogomu, mo mua
pukua mua na bubulo ta na matamu
igoe? 4 Mivei ko ta*n*omana na bosa
vaniana na hogomu, mo ko gagua,
Hogo*g*u, *g*atu mu ku sonikeha na
vuvulo*g*o ta na matamu, mo to mua
rigia na bubulo ta na matamu igoe?
5 O kiko, ko diki sonikeha na bu-
bulo ta na matamu igoe, vaho ko
rigi pukua na soni kehaana na vuvu-
lo*g*o ta na matana hogomu.
6 Kau bei hera na lei kau na totobo
te tabu, ma kau bei sonigi na lei
tolu ni davi vanira na bolo, kara bei
turigi nia na marevodira, ge kara liliu
ma kara sa*g*igamu.
7 Kukuruti, me ke talana vani-
gamu; kekene, ma kau topoa; kidi-
kidi, ma kara ha*n*avia vanigamu. 8
Ahei te kuruti ke lavia; mahei te
kekene ke topoa: ma kara ha*n*avia
vania te kidikidi. 9 Ahei tamiu na
dalena ke no*n*ia na *bread* tatana, ke
hea na vatu; 10 me ke no*n*ia na iga
tatana ke, ke hea na umata? 11 Mi-
gamu ra na dika tau gilala ne soni
leani na lei sonihalavu te uto vanira
na dalemiu ke, na tamamiu i kokou
te gilala vaa na sonileani na lei to-
tobo uto vanira tara no*n*ia tatana?
12 Na lei totobo tau lioni kara nei
vanigamu na lei tinoni, te vaga kiri
kau nei vanira: na pukuna na ro*n*o-
ro*n*o ni vetena mara na lei porovete
te vaga eni.
13 Kau hage nimiur ta na mataula
ni*n*ine: na pukuna te volapa na ma-
taula, ma te oha na halautu te uhu-
lira ta na mate, ma *g*aira na subo
tara hage mai *g*a. 14 Na pukuna
te ni*n*ine na mataula, ma na halautu
te kapi te uhulira ta na vola, ma na
balu vamua tara topoa.
15 Kau rigitaonigau ta na lei
porovete sorisori, kara mai rigigau
tara kuvihira nia na guiguli ni *sipu*,
ma na lokadira te vaga na bolo ga-
gala. 16 Kau pukura nia na vava*n*a-
dira. Na lei tinoni tara mua bilui
na vava*n*a ni vaini ta na karukaili,
ma na *vigi* ta na gaulahiliva. 17 Te
vaga eni na lei gai uto soko tara
nia va*n*aga na vava*n*a te uto, ma na
gai dika gua te va*n*aga na vava*n*a te
dika. 18 Na gai uto ke mua nia ta*n*o-
mana na va*n*aga na vuavua te dika;
ma na gai dika gua ke mua nia
ta*n*omana na va*n*aga na vuavua te
uto. 19 Na lei gai soko tara mua
va*n*aga tara tokai, mara sonigi ta na
lake. 20 Na pukuna eni kau pukura
nia na vuavuadira. 21 Ahei ke holo
tabou ke vaga eni, Lord, Lord, me
ke mua hage ta nina kinakabu iko-
kou; ma hei mugua ke saritaonigi
na lei totobo te lioni Tama*g*u i kokou.
22 Ara subo kara gagua ta na bo*n*i
keri, Lord, Lord, igami tai nia tutu*g*u
na Ahamu, ma nia na ahamu tai
guruhorura na lei tidalo gume, ma tai
kabarigi nia na ahamu na *g*ehe*g*ehe te
sule? 23 Minau ku bosa vanira, Inau
tu mua pukugamu, kau tona saniu
igau tau *g*ehetia na ta*n*odika. 24
Ahei te ro*n*ovigi ni*g*ua na bosa ini,
me te nei taonigi, kara vavagaha nia
na tinoni te manaha, te kisua tua na
valena ta na vatu; 25 me te horu na
uha, me te mai na tave, ma na lei guri
te gurihia, me te labua na vale keri;
me te mua tumu; na pukuna tara
tuguruvaginia tua ta na vatu. 26
Mahei te ro*n*ovigi ni*g*ua ha bosa ini,
me mua nei taonigi, ku vavagaha nia
na tinoni te bule, te kisua na valena
ta na sagalea: 27 ma na uha te horu-
via, ma na lei tave te mai, ma na lei
guri te tavuvu, me labua na vale keri;

me te KUTU ; me sule tua na kutuana
*g*a.
28 Ma Jesus te bosa sokoi na lei
bosa ini, na vure subo tara nia hare ta
na nina tutu*g*u ni tarai : 29 na pukuna
te taraira te vaga na tinoni tara ma-
na*n*ia, me te mua vagara na Tarai.

VIII.

1 Me te sugi horu mai ta na gotu
na vure te subo tara tumuria. 2 Ma
kau rigia, te mai tatana na tinoni te
ila, me te tualagituturu vania, me
gagua, Lord, to liomu ke, ko ta*n*o-
mana na vamarabua*g*u. 3 Ma *g*aia
te haua na limana me te tabea me
gagua, Eo ; ko marabu oli igoe. Me te
sakeragi te vamarabua na ila tatana.
4 Ma Jesus te bosa vania, Ko bei tugu-
ni tatea vania siki sakai ; mo ko tona
mo ko tatea na hulimu vania na mane
sukagi, mo ko sonia na vatei hevei lee
a Moses te bosaa, na vatei talu vatoga
vanira.
5 Me te va hage tua i Kapernaumu,
te sara mai tatana na tinoni te rigi-
taonira na ha*n*alatu, te kurutia, me
gagua, 6 Lord ni*g*ua na tinoni te koli
*g*a ta na vale, na vahagi tatata te toro
*n*a*n*ataa. 7 Ma *g*aia te bosa vania,
ku *g*atu ni*g*ua mu ku kisua. 8 Ma
na tinoni te rigitaonira na ha*n*alatu
te bosa tugu vania, me gagua, Te
mua ula*g*a*g*u ko hage mai ta na vale-
*g*u, mo ko bosa lea vasoo, me ke vola
ni*g*ua na tinoni. 9 Inau na tinoni tu
kubolu tadira na haba, ma ra na *soldier*
gua tara kubolu ta*g*ua : minau tu bosa
vania na tinoni eni, Tona, me tona ; me
vania na balu gua, Mai, me te mai ; ma
vania ni*g*ua na tinoni, Ko nea te vaga
eni, me te nea. 10 Ma Jesus te ro*n*o-
via te nia hare, me te bosa vanira tara
tumuria, Eutuni Inau tu bosa vani-
gamu *g*atu, Inau tu mua rigi topoa
mua siki taluutuni sule te vaga eni i
Israel. 11 Minau tu bosa vanigamu
*g*atu, ra na subo kara butu mai i ulu
mi boko, ma kara koli kolu tadira
Abrahama, ma Isaka, tolu*g*aira Jakob,
ta na kinakabu i kokou : 12 ma kara
sonihorura na lei dale kinakabu i pari
ta na pu*n*i, na ta*n*i ma na *g*iri*g*iri livo
*g*a. 13 Ma Jesus te bosa vania na tino-
ni te rigitaonira na ha*n*alatu, ko tona
igoe ; te vaga to taluutuni, ke nea
vanigo. Ma na tinoni te vola ta na
bona ni bo*n*i keri.
14 Me te hage ta na valena Peter,
te rigia na vu*n*ona te koli, na vahagi
papara te sapa*n*ia. 15 Ma *g*aia te
tabea na limana ma na vahagi papara
te tagaa itatana ; me te tuguru me *g*e-
he gana va*n*a. 16 Me nulavi tua, tara
nira mai vania ra na subo na tidalo
gume te gahai tadira ; me le guruho-
rura nia na bosa na lei tidalo, me te
kisu sokora tara vahagi : 17 *g*e ke
kale na bosa Isaia na porovete te
bosaa, te gagua, A*g*aia te lavigi na
gamami na vahagi, me te holoi nima-
mi na vatei totoro. 18 Ma Jesus te
rigira na lei vure subo tara koluvia, te
vetenara *g*e kara tona keha i levu.
19 Me te mai na mane tarai me bosa
vania, Magutu, Inau ku tumurigo
*g*atu ko tona ivei. 20 Ma Jesus te
bosa vania, Na lei *vokosi* tara babaga,
ma na lei manu tara nikuga, ma na
dalei tinoni vamua te mua gahaa ta-
tana na bona ke talua na uluna *g*a.
21 Sakai gua *g*a tadira na vaovaro*n*o
te bosa vania me gagua, Lord ko diki
tala*g*u ku va tavugia na tama*g*u. 22
Me te bosa vania Jesus, Ko tumuriu ;
ma ra na lei tinoni mate kara tavu-
gira na lei tinoni mate.
23 Ma *g*aia te hagelia tua na tiola,
ra na lei vaovaro*n*o tara saritaonia.
24 Mo ko rigia na maragata sule te
sivuraga ta na horara, ma na tahi te
sogahage ta na tiola : ma *g*aia te ma-
turu. 25 Ma *g*aira tara mai tatana,
mara raraehia, mara gagua, Lord ko

vovolagita ; ta mate sugua. 26 Ma
gaia te bosa vanira, Egua ge au ma-
tagu, gau ra na pile taluutuni. Ge
tuguru gaia, me te pasaa na guri ma
na horara ; me te sule na beata ga. 27
Ma rana lei tinoni tara nia hare, mara
gagua, Ivei te vagaa na tinoni eni, na
lei guri ma na horara gua te ronovia ?
28 Me te sara tua i levu ta na komu-
dira na Gadara, toro va sodoa erua na
tinoni na tidalo te gahai rotadira,
toro ruguhoru mai ta na lei malei
beku tinoni, toro matamata nanata,
me te mua tanomana liu ga ta na bona
keri siki sakai. 29 Mo ko rigia toro
gaegahe, moro gagua, Na hava rota-
mami mi tamua, Dale God igoe ? To
mai toro kasunigami sugua ? 30 Me
te sagauvira na ovu sule ni bolo tara
huhu ga. 31 Ma na lei tidalo tara
kurutia, mara gagua, Ko guruhorugai
ke, ko vetena kehagami va ta na ovu
ni bolo. 32 Ma gaia te bosa vanira,
Tona. Ma gaira tara rugu horu gatu,
mara va hage ta na lei bolo : mo ko
rigia, na ovu udolu te dororo horu ta
na sosogola ta na horara, mara mate ta
na tahi. 33 Ma gaira tara rigitaonira
tara sama, mara tona keha ta na komu,
mara tuguni tatea vanira ga na totobo
te kalera rogaira na tidalo te gahai
rotadira. 34 Mo ko rigia, na komu
udolu tara ruguhoru mai mara topoa
Jesus : mara rigia ke, ge ra kurutia
na tona kehaana ta na lei tabuto ni
komudira.

IX.

1 Ma gaia te hagelia na tiola, me te
halavu, me sara na puku ni komuna.
2 Mo ko rigia, tara nia mai vania na
tinoni na vahagi tatata te nea, me te
koli ta na sape : me te rigia tua di-
dira na taluutuni, Jesus te bosa vania
te vahagi tatata, Dale, ko togotogo
nimua : te talukehai tua na palumu.
3 Mo ko rigia, na balu tadira na Tarai
tara kokoe polo, mara gagua, Na
tinoni eni te bosa tabu. 4 Ma
Jesus te pukui na ganaganaadira te
gagua, Egna ge au ganagana dika ta
na tobamiu ? 5 Ivei te malumu ge ta
ka bosa, Te talukehai tua na palumu,
pa ka bosa, Tuguru, mo ko tona ? 6
Mi gau kau pukua taeni na Dale
tinoni te mana na talukehaani na lei
palu iani tar na maramana (vaho ge
bosa vania na tinoni te tatata), me
gagua, Ko tuguru mo ko holatia na
sapemu, mo ko tona ta na valemu. 7
Ma gaia te tuguru, me tona ta na
valena. 8 Ma na vure subo tara
rigia tara matagu, mara ladavaginia
God, te mananira va na lei tinoni.
9 Ma Jesus te liu padi ga, te vaeva-
nea na tinoni tara vatua nia Matthew,
te sopou ta na malei sosoni rono vania
na vunagi : me te bosa vania, Ko tu-
muriu. Ma gaia te tapa tuguru, me
te saritaonia
10 Me te sakeragi, te sopou ni vana
ta na vale, mo ko rigia, ra na vahiko-
lurono, ma ra na tanotanodika tara
subo, tara mai mara sopou kolu tadira
Jesus ma ra na nina vaovarono. 11
Ma ra na Pharise tara vaevanea, ge
ra gagua, Egua ge vana kolu na
Magutumiu tadira ra na vahikolu
rono ma ra na tanotanodika ? 12 Ma
gaia te ronovia tua, ge gagua, Gaira
tara vola tara mua kenea na mane
kisu, ra na vahagi vamua. 13 Kau
tona nimiu, ma kau kenea na hava
te gagua eni, Inau tu mua liona
na sukagi, na dolo mugua. Inau tu
mua mai na holoadira na maemane,
ra na tanotanodika vamua.
14 Mara mai tatana ra na vaova-
rono nina John, mara gagua, Egua ge
ra talu kaura hegedira haia ra na
Pharise, migami gua, mara mua talu
kaura hegedira nimua na vaovarono ?
15 Me te bosa vanira Jesus, Kara mua
tanomana tani ra na kulana na tinoni
te taulagi, te gaha so tadira na tinoni

te taulagi? me ke poso mai na lei
bo*n*i ma kara lavi keha tadira na
tinoni te taulagi, vaho *g*e kara talu-
kaura hegedira. 16 Na tinoni te
mua sukia na marosi ni tivi tara mua
tupia mua ta na tivi haulagi ; na to-
tobo ke ponoa ke velaa vamua, ma na
tarosi te dika va taeni. 17 Ma na
lei tinoni gua tara mua dodea na vai-
ni vaolu ta na lei guiguli haulagi ;
ke bei bohai na guiguli, ma na vaini
ke hava koba, ma na lei guiguli ke
dika gua ; kara dodea mugua na vaini
vaolu ta na lei guiguli ta*g*iha, mo-
koro tatavahale soko.

18 Ma *g*aia te bosa soo vanira na
lei totobo ini, ko rigia, te mai pogo
horu tatana siki vunagi, me gagua,
Taeni te mate tua na dale*g*u, ko *g*atu
igoe, mo ko tabea nia na limamu, me ke
vola. 19 Ma Jesus te tuguru me sari-
taonia, ma *g*aira nina vaovaro*n*o tara
udukolu tatana. 20 Ma na vaivine
e ha*n*avulu tua me sara erua na niulu
na gabu te tave, te mai i murina me
tabea na sosopuna na nina tivi : 21
na pukuna te ganagana vaovaro*n*o,
Ku tabea nina pupulu ke, ku nia vola.
22 Ma Jesus te ririu me te rigia *g*e
gagua, Dale, ko to*g*oto*g*o nimua, ni-
mua na taluutuni te vavolago. Ma
na vaivine te vola ta na bona ni bo*n*i
keri. 23 Ma Jesus te sara tua na
valena na vunagi, me te rigira tara
uvi galevu, ma ra na vure subo tara
*n*a*n*araha, 24 te gagua, Tulili nimiu,
na tahula te mua mate, te maturu va-
mua. Ma *g*aira tara batobatoa. 25
Me guru horura na vure subo, *g*e
hage *g*aia, me te tabea na limana :
ma na tahula te tapa tuguru. 26
Ma na ladana te ro*n*oraga ta na komu
udolu.

27 Me te padi mai *g*a Jesus, erua
na tinoni rorodo toro tumuria, moro
gaegahe, moro gagua, Dalena David
igoe, ko arovigai. 28 Me te hage tua
ta na vale, ra na rorodo toro mai
tatana, *g*e bosa vanira Jesus, Toro
ganagana pe taho Inau ku ta*n*omana
na kabariana na totobo eni? Toro
bosa tugu vania, Eo, Lord. 29 *G*e
tabei na romatadira me gagua, Te
vaga toro taluutuni ke nea ro vanigau.
Ma na romatadira te davora. 30 Me
te kekeirira Jesus, me gagua, Koro
lavia na rola*g*amiu ke bei pukua siki
sakai. 31 Ma ro*g*aira toro tona, moro
ladavaginia na ladana ta na komu
udolu keri.

32 Ma *g*aira tara rugu horu, ko
rigia, tara nia mai vania na tinoni te
todo, ma na tidalo te gahaa lokana.
33 Me te rugu horu tua na tidalo, te
bosa tate na todo : mara nia hare na
vure subo, mara gagua, tara mua
rigia te vagaa i Israeli. 34 Ma ra na
Pharise tara gagua, *G*aia te guru
horura na tidalo nia na vunagidira
na lei tidalo.

35 Ma Jesus te tona kolili ta
na lei komu, ma na lei tabuto ni
komu soko, me te tarai *g*a ta didira
na lei vale sonikolu, me te tuguni
tatea na ro*n*oro*n*o uto ni kinakabu,
mete kisura na lei vahagi soko me
va mavo sokora na lei ila. 36 Me te
rigira tua na vure subo, te arovi *na*-
*n*atara, na pukuna tara kabu vatei
aroviadira mara havukagi, te vagara
na lei sipu te taho *g*a tadira siki sakai
ke rigitaonira. 37 Ge bosa vanira
nina vaovaro*n*o me te gagua, Na va*n*a
te hali *g*a sugua, ma ra na tinoni lutu
na balu vamua. 38 Kau kokoeliu-
livutia nimiu na vunagi ni baobaore
*g*e ke vetenara mai *g*a na lei tinoni
lutu ta nina baobaore.

X.

1 Ma *g*aia te holokolura mai tatana
rana ha*n*avulu me sara erua na vao-
varo*n*o, me te talana vanira na mana
kara nia mana pu*n*usira, ma kara
guruhorura nia na lei tidalo gume,

ma kara kisura na lei vata ni vahagi
soko, ma na lei ila soko. 2 Ma ra
na lei ahadira na mane vetena te
vaga eni. Na diki Simon, tara holoa
nia Peter, ma na tahina Aderu;
James dalena Sebede, ma na tahina
John, 3 Philip, maia Bartholomiu;
Thomas, ma Matthew na vahikolu
ro*no*; James dalena Alveus, maia
Thadeus; 4 Simon na Kanana, ma
Judasi Iskariot, te peroa gua. 5 A*g*aira
ha*na*vulu me sara erua Jesus te vete-
nara *g*atu, me te kekeirira, te gagua.

6 Kau bei tona ta siki halautu-
dira na Sinogo, ma kau bei liu ta
siki komudira na Samaria: 7 kau
tona vasoo ta na lei sipu asi ta na
kemadira na Israel. Ma kau tona soo,
kau tarai, tau gagua, Te dutu mai tua
na kinakabuna God. 8 Kau kisura
ra na vahagi, tuguruvaginira na lei
tinoni mate, va marabura ra na ila,
guru-horura na lei tidalo. Kau sosoni
sule nimiu, na pukuna tau hohogo
sule tua. 9 Kau bei hohogo nimiu na
gold, ma na *silver*, ma na *burasi* ta
na kabemin; 10 ke taho *g*a na
kirisa ta na halautumin, ke bei ruaga
na nimin na pupulu lima, ma na
shoe, ma na totogona; te manana na
va*na*na na tinoni ni lutu. 11 Ma
kau hage ta siki komu pe na baebase
ni komu, kau kenea *g*a na tinoni uto
ma kau gahagamu *g*a tatana polo
kau raguhoru *g*atu. 12 Ma kau hage
ilokana na vale ke, kau bosa utoa, 13
*g*e ke uto na vale ke, ma na mabomiu
ke horuvia, me ke mua uto ke, na
nimiu na mabo ke pulohi mai tamiu.
14 Ma hei ke mua lavipa*no*tigau ke,
me ke mua ro*no*vigi na bosamiu,
kau ruguhoru *g*a ta na vale keri,
pe ta na komu keri, 15 kavulahai
na pugu ni pari ta na marevomiu.
Eutuni inau tu bosa vanigau *g*atu,
ta na bo*n*i ni dete kara dete malumua
vaa i Sodoma ma Gomora ta na
komu keri.

16 Kau rigia, Inau tu vetenagamu
*g*atu te vagara na lei sipu tadira na
lei kau asi: kau manaha nimiu te
vagai na lei umata, ma kau dolo te
vagai na lei bola. 17 Ma kau rigi-
taonigau na lei tinoni; na pukuna
kara lubatigamu tadira na lei ovu ni
dete, ma kara ramusigamu ta didira
na lei vale ni sonikolu; 18 ma kara
*g*oragamu sugua ta na matadira na
lei magutu ma na lei vunagi na pu-
kuna inau; na vatei talu vatoga
vanira, ma vanira ra na lei sinogo
gua. 19 Ma kara lubati horugamu
ke, kau bei ganagana kasunia na
totobo ma na hava kau bosaa. 20
Igamu kau mua bosa hegemiu, na
nina taru*na* Tamamiu mugua ke
bosa i lokamiu. 21 Na hogona ke
lubati horua ta na mate na hogona,
ma na tamana na dalena; ma ra na lei
*g*ari kara tuguru pu*n*usira na tamadira
ma kara labu matera gua. 22 Ma na
lei tinoni soko kara nigau sika na pu-
kuna na aha*g*u: ma *g*aia te vada*n*itai
ta na sosoko kara vavolaa. 23 Ma
kara nigau gigirou ta na baebase ni
komu eni ke, kau tona sania ta na
komu keha. Eutuni inau tu bosa
vanigau *g*atu, kau mua padai na lei
komu ni Israel polo ke mai na dale
tinoni.

24 Na vaovaro*no* te mua haba
vulea na tinoni te taraia, ma na seka
na vunagina. 25 Te manana na vao-
varo*no* te vagaa na tinoni te taraia
vamua, ma na seka na vunagina.
Kara holoa Belesebulu na puku vale
ke, kara holora va *g*aira tara gahara
*g*a. Kau bei matagunira gua. 26
Taho siki totobo *g*a tara kuvihia kara
mua rigia; me te polo ma kara mua
pukua.

27 Na hava tu tugunia vanigamu
ta na pui, kau bosa tate ta na
marara; ma na hava tara nia vaevare
tamiu, kau tuguni tatea ta na vou-
votu ni vale. 28 Ma kau bei mata-

gunira tara matea na huli, ma kara
mua ta*n*omana na mateana na taru*n*a.
Kau matagunia vamua a*g*aia ke ta-
*n*omana na mateana na huli ma na
taru*n*a ta na betidało.
29 Tara mua sabirigi nia erua na
pia ta siki pile ro*n*o, me ke mua
tumu sakai ta na pari ke mua pukua
Tamamiu. 30 Te idumigi sokoi na
lei vuvulu ni ulumiu. 31 Kau bei
matagu gua ; Igamu tau haba vulei
na lei pia subo. 32 Ahei te bosa
tateu ta na matadira na lei tinoni,
Inau ku bosa tatea gua ta na ma-
tana Tama*g*u i kokou. 33 Ma hei
ke huguu ta na matadira na lei tino-
ni, Inau ku hugua gua ta na matana
Tama*g*u i kokou.
34 Kau bei ganaganau tu mai
sonia na tove ta na maramana : Inau
tu mua mai sonia na tove, na ivi
mugua. 35 Inau tu mai vokaa na
tinoni ma na tamana, ma na dale ta
na tinana, ma na vu*n*o ta na vu*n*ona.
36 Ma ra na gana kana na tinoni
tadira ta na valena. 37 Ahei te
dołovira va ta*g*ua na tamana ma na
tinana te mua ulaga*g*u ; ma hei te
dolovira va ta*g*ua dalena, na mane
pe na vaivine, te mua ulaga*g*u. 38 Ma
hei te mua lavigalagaa na gaivava-
lana me ke tumuriu, te mua ulaga*g*u.
39 Ahei ke va sodoa na volana, ke ta-
gaa itatana ; mahei ke durakea na
volana na pukuna inau ke va
sodoa.
40 Ahei ke lavipa*n*otigau, ke la-
vipanotiu gua, ma hei ke lavipa*n*otiu,
ke lavipa*n*otia gua te vetenau mai.
41 Ahei ke lavipa*n*otia na poro-
vete ta na ahana na porovete ke
holatia na tabana na porovete ;
ma hei te lavipa*n*otia na tinoni mabo
ta na ahana na tinoni mabo ke hola-
tia na tabana na tinoni mabo. 42
Ma hei ke hea vania siki sakai ta-
dira na pile ini na gana beti behi
vamua ta na ahana na vaovaro*n*o,
eutuni inau tu bosa vanigau *g*atu,
ke mua liu padia na tabana.

XI.

1 Me te sakeragi, Jesus te vetena
sokora e ha*n*avułu me sara crua na
nina vaovaro*n*o, te tona keha *g*a, *g*e
ke tarai me ke tutu*g*u ta na lei bae-
base ni komudira.
2 Me te gaha ta na vale pipiti a
John te ro*n*ovigi *g*a na lei *g*ehe*g*e-
hena Christ, te vetenara *g*atu nina
vaovaro*n*o mara bosa vania, 3 A*g*aia
ke mai igoe, pe kai pitua na keha ?
4 Me te bosa tugu vanira Jesus, me
gagua, Kau tona nimiu ma kau
tutu*g*ui vania John na lei totobo
tau ro*n*ovigi ma tau rigigi ; 5 ra na
rorodo tara reirei oli, ma ra na labe
tara sakusaku tua, ra na ila tara
marabu oli, mara na pui tara ro*n*o,
ma ra na lei tinoni mate tara tapa
tuguru, mara taraira nia na ro*n*oro*n*o
uto na lei tinoni bona. 6 Ma kara
holoutoa *g*aia ke mua ta*n*omana ka-
bulagi na pukuna inau. 7 Ma *g*aira
tara tona sanira tua, *g*e vuivuni na
bosa Jesus vanira na vure subo ta
na John, Na ha tau ha*g*a rigia nimiu,
tau ruguhoru *g*atu ta na bona aroha ?
na guri te adidolaa na ade ? 8 Ma
na ha tau ha*g*a rigia nimiu tau
ruguhoru *g*atu ? Na tinoni te nia
pupulu na tivi malebo ? Kau rigia
*g*aira tara nia pupulu na tivi te
malebo tara gahara ta na valedira
na vunagi. 9 Ma na pukuna tau
ruguhoru *g*atu ? Kau rigia na poro-
vete ? E utumiu, inau tu bosa
vanigau *g*atu te haba va na poro-
vete itamiu. 10 A*g*aia eni, tara *g*e-
rea tatana,

Kau rigia, Inau tu vetena *g*atu
tana nagomu ni*g*ua na mane
vetena,
Ke ma*n*ati dilaa na halautumu i
nagomu.

11 E utuni inau tu bosa vanigau
*g*atu; te mua sivuraga mai mua siki
sakai tadira tara vahura lei vineka-
ma te haba va ta John Vulitabu: te
pile mugua ta na kinakabu i kokou
te haba va tatana gua. 12 Mi ta na
lei bo*n*ina John Vulitabu te ritini
mai, tara soga savua na kinakabuna
God. Ma ra na malagae vamua tara
boiboli *g*a. 13 Na pukuna ra na lei
porovete ma na bosa ni vetena tara
tutu*g*u dilaa te riti mai John. 14 Ma
kau ta*n*omana na lavipa*n*otiana ke,
a eni Elia ke mai. 15 Ahei te
kuliga ke varo*n*ohia ke, ke ro*n*ovia.
16 Ma na hava ku vavagaha nia na
vata eni? Te vagara na lei *g*ari tara
sopou ta na lei malei sabiri, tara bosa
vanira na doladira, mara gagua, 17
Migami tai galevu vanigau, migamu
tau mua gavae: tai ta*n*i, ma tau
mua nia dika lio. 18 A John te
mai te mua va*n*a me mua inu sule,
mara gagua te logoa na tidalo *g*aia,
19 Na dale tinoni te mai te va*n*a
me te inu, mara gagua, Kau rigia,
na tinoni laolamo, ma na tinoni inu
beti bule, na kuladira na vahikolu
ro*n*o ma ra na ta*n*ota*n*odika. Ma
*g*aira kara dete maemanea na ma-
naha na *g*ehe*g*ehena. 20 Ma *g*aia
te vuivuni na pasaadira na lei komu
te kabarigi *g*a na lei nina *g*ehe*g*ehe
vule, na pukuna tara mua tugu lio.
21 Arovigo Koraisini, Arovigo Beth-
saida, tara nei na lei *g*ehe*g*ehe te
sule ta Turu mi Sidoni ke, te vagai
tara nei tua tamiu, e hau tua tara
tugu lio *g*aira, mara nia pupulu na
tivi kakae, mara nia poke na ravu.
22 Na pukuna eni inau tu bosa vani-
gau *g*atu, tana bo*n*i ni dete kara
dete malumura va tamiu na Turu
mana Sidoni. 23 Migoe Kaperna-
umu kara ladavaginigo ta na parako
ke? Kara talu horugo mugua ta na
lei betidalo, Na pukuna tara nei na
lei *g*ehe*g*ehe te sule ta Sodoma, te
vagai tara nei tua tamua, te gahaa so
taeni. 24 Na pukuna eni Inau tu
bosa vanigau *g*atu, ta na bo*n*i ni
dete, kara dete malumua va tamua
na komu ni Sodoma.

25 Ta na bona keri Jesus te bosa
tugu me gagua, inau tu holoutogo,
mama, to vunagi ikokou mi pari, na
pukuna to poloi na lei totobo ini ta-
dira na manaha ma ra na pukuga,
mo to tuguni tatei vanira na pile: 26
e utumu, Mama, to ganaganaa te uto
va tamua te vagaa. 27 Tama*g*u te
lubatigi vaniu mai na lei totobo soko:
me taho siki sakai te pukua na Dale,
na Mama vamua, me taho siki sakai
gua te pukua na Mama, na Dale va-
mua, ma *g*aia gua na Dale ke tala na
tuguni tateana vania. 28 Kau mai
ta*g*ua, igau soko rana lu*g*u, mara na
noroti, minau ku va betogamu. 29
Kau lavia nimiu ni*g*ua na vatei kodo,
ma kau tumuriu: Inau tu dolo, mu
tu lio talumuri ta na toba*g*u, migamu
kau va topoa *g*a na beto ta na taru-
*n*amiu. 30 Na pukuna te malumu
ta*g*ua na vatei hola, ma na hola*g*u te
mamala.

XII.

1 Mi ta na bona keri Jesus te liu i
gobuna ni legai ni *korn* ta na bo*n*i ni
aheahe; ma *g*aira ra nina na vaovaro*n*o
tara vitolo, mara vuivuni na ha*g*otiani
na vava*n*a ni *korn* ma na ganiani. 2
Ma ra na Pharise tara rigira, mara
gagua, Ko rigia, *g*aira ra nimua na
vaovaro*n*o tara kalitia na totobo te
mua manana na bo*n*i ni aheahe. 3
Ma *g*aia te bosa vanira me gagua,
Igamu tau mua ro*n*ovia na totobo te
kabaria a David te vitolo nina, ma
*g*aira tara udu kolu tatana; 4 a*g*aia
te hage ta na valena God, me te gania
na *bread* vaugilala, mara na gana
udu gua, te mua ulagana na ganiana,
gadira na *g*ehe*g*ehe vamua? 5 Mi-

gamu gua tau mua ro*n*ovia ta na bosa
ni vetena, ra na *g*ehe*g*ehe tara nia
parilee va vale tabu ta na bo*n*i ni
aheahe mara mua detera. 6 Minau
tu bosa vanigau *g*atu te gaha mai siki
sakai te haba vulea na vale Tabu,
7 Igamu tau ro*n*ovi vakodoa ke na
totobo te gagua, Inau tu mua liona
na sukagi, na dolo vamua, tau mua
detera ra na lio kikinima. 8 Na pu-
kuna na Dale tinoni te vunagi pu*n*usia
na bo*n*i ni aheahe.
9 Ma *g*aia te tona keha *g*a me te va
hage ta didira na vale ni sonikolu : ma
kau rigia, na tinoni *g*a te rapobete na
limana. 10 Ma *g*aira tara huatia,
mara gagua, te manana pe taho na
kisuana na tinoni ta na bo*n*i ni ahe-
ahe ? *g*e kara hurua nia. 11 Ma *g*aia te
bosa vanira, me gagua, Ahei na tinoni
tamiu te logoa sakai na *sipu*, me ke
kutu ta na *g*ilu ta na bo*n*i ni aheahe,
ke mua tabea, me ke *g*ora datoa ? 12
Evei te haba vulea na tinoni na *sipu*.
Na pukuna eni te ulagana na bo*n*i ni
aheahe na *g*ehe*g*ehe uto. 13 *G*e bosa
vania na tinoni, Ko haua mai na lima-
mu. Ma *g*aia te haua ; me te vola oli
te vaga na dolana. 14 Ma ra na
Pharise tara ruguhoru, mara bosa
kolu hegedira, evei kara ta*n*omana na
durakeana. 15 Ma Jesus te pukua *g*e
tona keha *g*a : ma *g*aira tara subo
tara saritaonia ; ma *g*aia te kisura
soko. 16 Me te hovera kara bei tuguni
tatea :
17 *G*e kale na bosana Isaia na po-
rovete, te gagua,
18 Ko rigia, ni*g*ua na tinoni tu
vilia ; na tinoni tu pabea
ma na turu*g*a*g*u te nia to*g*o-
to*g*o :
Inau ku talua i vuvu*n*ana nigua
na Taru*n*a,
Ma *g*aia ke tuguni tatea vanira
na Sinogo na dete.
19 A*g*aia ke mua huguhugu, me
ke mua *n*a*n*araha ;
Taho sakai ke ro*n*ovia na ma-
*n*ana tana lei halautu.
20 Ke mua *g*otia na ade te paru-
ruha, me ke mua matea na
buburu te vuvuroro polo *g*e
ke vetena horua na dete ta na
la*g*a.
21 Ma ra na Sinogo kara varava
ta na ahana.
22 Soko *g*e ra lavia mai tatana
siki sakai te rorodo me te todo, na
tidalo te gahaa itatana : ma *g*aia te
kisua, *g*e bosabosa, me te reirei na
todo. 23 Ma na lei vure subo tara
nia hare, mara gagua, Na mua dalena
David eni ? 24 Ma ra na lei Pharise
tara ro*n*ovia *g*e ra gagua, te mua
guru horura na lei tidalo na tinoni
eni, nia Belesebulu vamua na vuna-
gidira na lei tidalo. 25 Ma *g*aia te
pukui na lei ganaganaadira te gagua
vanira, Na kinakabu te tuvavoka i
levu mi levu kara durakea ; me ke
mua ta*n*omana kabu *n*asi na komu
pe na vale tara tuva vokara na tino-
nina. 26 A Satana ke guruhorua
Satana ke, te tuvavoka hegena, mi-
vei ke ta*n*omana *n*asi na kinakabuna ?
27 Minau ku guruhorura nia Belese-
bulu na lei tidalo ke, na lei dalemiu
tara guruhorura nia na hava ? Na
pukuna eni *g*aira sugua kara dete
gamu. 28 *G*e minau ku guruhorura
na lei tidalo nia na taru*n*ana God,
vaho ge mai vuva*n*amiu na kinaka-
buna God. 29 Mivei ke ta*n*omana
na hage siki sakai ta na valena na
malagae, me ke dikatai na he*g*o-
he*g*ona, ke diki to*n*oa mugua na
malagae, vaho *g*e ke bolikehai na
he*g*ohe*g*ona. 30 Ahei te mua niu
udu, te kanahaginiu ; mahei te mua
vahikolu ta*g*ua, te tiba keha. 31 Na
pukuna eni inau tu bosa vanigau
*g*atu, Kara talukeha sokoi tadira na
lei tinoni na lei paludira ma didira
na lei bosa tabo ; kara mua ta*n*o-
mana na talukehaana na paluna ahei

[illegible]

[illegible] ma kau riria te haba
[illegible] 44 Na tidalo
[illegible] ma na tinoni,
[illegible] komu serense, te
[illegible] tonoa.
[illegible]
[illegible] mai ga:
[illegible] mara
[illegible] 45 Ge
[illegible] tatana evini
[illegible] dika vaa tatana,
[illegible] kasila ga:
[illegible] tinoni keri te
[illegible] Te vaga
[illegible] dika eni.
[illegible] vanira
[illegible] ma ra na
[illegible] mara kenea
[illegible] bosa
[illegible] a tinamu
[illegible] ipari,
[illegible] 46 Ma gais
[illegible] me
[illegible] ma na na tahigu
[illegible] gais te hana na
[illegible] me te
[illegible] na tinagu ma
[illegible] Manei te kalitia
[illegible] agais na
[illegible] ma tinagu.

XIII.

[illegible] na bosi keri Jesus te
[illegible] na vale, me te sopou
[illegible] 2 Mara vaukolu mai
[illegible] na vure subo, ge hagelia na
[illegible] te sopou ga: ma na vure
[illegible] tara tuguru saravahale. 3 Me
[illegible] vanira e subo na lei totobo
[illegible] na lei bosa vavagaha, te gagua,
[illegible] na tinoni te havukagi
[illegible] ge ke havukaginigi. 4
[illegible] havukaginigi, na balu vuavua te
[illegible] na halautu, ma na lei
[illegible] tara mai mara gani sokoi. 5
Ma na balu te kutu ta na saesape ni

vatu, te mua subo na pari *g*a, me te
sakeragi te mina totolo, na pukuna
te mua paku na pari *g*a: 6 Me te
dato na aho te melu, ma na pukuna
te taho na lalana *g*e sasaga. 7 Ma
na balu gua te kutu igobu ni karu-
kaili, ma na lei karukaili te totolo
me te poko kuvia. 8 Ma na balu te
kutu ta na pari te uto, me te vuvu-
*n*uga, na balu na ha*n*alatu, ma na
balu e ono ha*n*avulu, ma na balu
e tolu ha*n*avulu. 9 Ahei te kuliga
*g*e ke nia ro*no* ke, ke ro*no*via.

10 Ma ra na lei vaovaro*no* tara
mai vania mara gagua, Egua *g*e o
bosa vanira nia ta na lei bosa vava-
gaha? 11 Ma *g*aia te bosa tugu
vanira me gagua, tara talana vani-
gamu mai *g*e kau pukui na lei toto-
bo te vagiliu ta na kinakabu ikokou,
mara mua talana vanira. 12 Na
pukuna kara savu*n*ia vania ahei te
lologo, me ke logo aui *g*aia: ma
kara lavikeha tatana te mua lologo,
na totobo vamua tara ganaganaa te
lologo. 13 Na pukuna eni inau tu
bosa vanira ta na lei bosa vavagaha;
na pukuna tara reirei vamua mara
mua reirei vakodoa, mara ro*no* *g*aira
tara ro*no* lea vamua, mara mua ro-
*no*vi vakalea. 14 Me te kale tadira
na bosana Isaia te gagua,

Igamu kau ro*no*, ma kau ro*no*
vamua, kau mua ro*no* vaka-
lea.
Ma kau reirei nimiu, kau rei-
rei vamua, ma kau mua rei-
rei vakodoa;
15 Na pukuna te *n*asi tua na toba
dira na vure eni,
Ma na kulidira te pono,
Mara kuvigi na matadira:
Kara bei nia reirei vakodo na
matadira,
Ma kara bei nia ro*no* vakale
na kulidira,
Ma kara bei lavipa*n*otigi nia
*g*ea na tobadira,
Ma kara liliu didira gua,
Mi nau ku vavolara.

16 Te uto vaa na matamiu, na
pukuna igamu tau nigi reirei; ma
na kulimiu, na pukuna tau nigi ro*no*.
17 E utuni inau tu bosa vanigau
*g*atu; ra na lei porovete, mara na
lei tinoni mabo tara subo tara liona
*n*a*n*ata na rigiani na lei totobo tau
rigigi, mara mua rigigi; ma na
ro*no*viani na lei totobo tau ro*no*vigi,
mara mua ro*no*vigi. 18 Kau ro*no*via
nimiu gua na bosa vavagaha na
tinoni te havukagi. 19 Ke ro*no*via
siki sakai na bosa ni kinakabu, me
te mua ro*no*vi vakalea mua, *g*e mai
a*g*aia te dika, me te sa*g*ua tatana na
totobo te suba ta na tobana. A*g*aia
eni tara havukaginia liligina na
halautu. 20 Ma *g*aia tara havukagi-
nia ta na saesape ni vatu, a*g*aia keri
te ro*no*via na bosa, me te sakeragi te
pa*n*oti to*g*oto*g*oa: 21 ma *g*aia te
mua lalaga hegena, *g*e kabu *n*asi na
bona vamua, me te sivuraga mai *g*a
na pukuna na bosa, na vatei totoro
ma na vatei nia gigirou, vaho *g*e nia
kabalagi. 22 Ma *g*aia gua tara havu-
kaginia iloka na karukaili, a*g*aia eni
te ro*no*via na bosa; ma na lei vatei
kaukauli ni maramana, ma na pe-
*g*ope*g*ona na ro*no*, te mai beaa na
bosa, me te rusu *g*aia. 23 Ma *g*aia
tara havukaginia ta na pari te uto,
a*g*aia keri te ro*no*via na bosa, me te
ro*no*vi vakalea gua; e utuni a*g*aia
te va*n*aga sugua, me te vuvu*n*uga,
na balu na ha*n*alatu, ma na balu e
ono ha*n*avulu, ma na balu e tolu
ha*n*avulu.

24 Sakai gua *g*a na bosa vavagaha
te tatea vanira, te gagua, Na kina-
kabu i kokou te vaga na tinoni te
havukaginia na vuavua uto ta nina
kausa. 25 Mara maturu soo na lei
tinoni, *g*e mai na gana kana me te
havukaginigi na sisania i gobu ni
korn, me te tona keha *g*aia. 26 Me

te bosa taboa na Taruna. 32 Mahei
ke bosa dika ta na Dale tinoni, ke
talukeha na paluna ; mahei gua ke
bosa dika ta na Taruna, ke mua tano-
mana na talukehaana na paluna ta
na maramana eni mi ta na maramana
ga. 33 Ka talugonia na gai ke, me
ke uto na vanana : pa ka dikalaa na
gai, me ke dika na vanana ; tara
pukua nia na vanana na gai. 34
Gau ra na dalei poli, evei kau tano-
mana na bosaani na lei totobo uto,
gau ra na dika ? Na pukuna na
mana te bosa tatea na totobo te ga-
haa ta na toba. 35 Na tinoni uto te
lavihorui na lei totobo uto ta nina
puku ni totobo : ma na tinoni dika
te lavi horui na lei totobo dika ta
na hegohegona te dika. 36 Minau tu
bosa vanigau gatu, ta na boni ni dete
kara sopa detera na lei tinoni taonigi
didira na lei bosa tabo. 37 Na pu-
kuna eni kara detego tatavahale
taonia na bosamu, pa kara dete kalego
gua taonia na bosamu.

38 Ma na balu tadira na Tarai ma
ra na Pharise tara bosa tugu vania
mara gagua, Magutu, igami tai haga
rigia na vaugilala tamua. 39 Ma
gaia te bosa tugu vanira me gagua,
na vata tatanodika eni te kenea na
vaugilala, ma kara mua tanomana
na tateana vania siki vaugilala, na
vaugilalana Jona, na porovete, va-
mua : 40 te vaga Jona te gaha ta na
kutuna na puhu etolu na boni ma na
dani ; te vaga eni gua na Dale tinoni
ke gaha ta na kutuna na pari etolu
na boni ma na dani. 41 Agaira na
Ninive kara tuguru ta na boni ni
dete ma kara dete kalea na vata eni ;
na pukuna Jona te taraira ma gaira
tara tugu liodira ga ; ma kau rigia te
haba vulea Jona tamiu. 42 Na vai-
vine vunagi ni lau ke tuguru ta na
boni ni dete me ke dete kalea na
vata eni : na pukuna te mai ronovia
na manahana Solomon ta na sosoko
ni maramana : ma kau rigia te haba
vulea Solomon tamiu. 43 Na tidalo
gume, te ruguhoru tua ta na tinoni,
te liu ta na lei komu sereose, te
kenea ga na beto, me mua topoa.
44 Ge gagua gaia, ku pulohi nigua
ta na valegu tu ruguhoru mai ga ;
Me te sara ga, ge topoa te uri, mara
hala dila, mara vaguvagua. 45 Ge
tona me te lavira mai tatana evitu
gua na tidalo, tara dika vaa tatana,
mara hagevia mara kabu kasila ga :
ma na sosokona na tinoni keri te
dika vaa ta na valuni mai. Te vaga
eni gua ke kalea na vata dika eni.

46 Ma gaia te bosabosa so vanira
na vure, ko rigia, na tinana ma ra na
tahina tara tuguru ipari, mara kenea
ge kara bosá vania. 47 Me te bosa
vania siki sakai, Ko rigia, a tinamu
mara na tahimu tara tuguru ipari,
tara haga bosa vanigo. 48 Ma gaia
te bosa tugu vania te tatea vania, me
gagua ; Tinagu ahei, ma ra na tahigu
arahei ? 49 Ma gaia te haua na
limana vanira nina vaovarono me te
gagua, Kau rigira, na tinagu ma
ra na tahigu ! 50 Mahei te kalitia
na liona tamagu ikokou, agaia na
tahigu, ma na vavinegu, ma tinagu.

XIII.

1 Mi ta na boni keri Jesus te
ruguhoru ta na vale, me te sopou
saravahale. 2 Mara vaukolu mai
tatana na vure subo, ge hagelia na
tiola me te sopou ga : ma na vure
soko tara tuguru saravahale. 3 Me
te bosai vanira e subo na lei totobo
nia na lei bosa vavagaha, te gagua,
Kau ronovia, na tinoni te havukagi
te ruguhoru ge ke havukaginigi. 4
Me havukaginigi, na balu vuavua te
kutu liligina na halautu, ma na lei
manu tara mai mara gani sokoi. 5
Ma na balu te kutu ta na saesape ni

vatu, te mua subo na pari *ga*, me te
sakeragi te mina totolo, na pukuna
te mua paku na pari *ga*: 6 Me te
dato na aho te melu, ma na pukuna
te taho na lalana *ge* sasaga. 7 Ma
na balu gua te kutu igobu ni karu-
kaili, ma na lei karukaili te totolo
me te poko kuvia. 8 Ma na balu te
kutu ta na pari te uto, me te vuvu-
*n*uga, na balu na ha*n*alatu, ma na
balu e ono ha*n*avulu, ma na balu
e tolu ha*n*avulu. 9 Ahei te kuliga
ge ke nia ro*n*o ke, ke ro*n*ovia.

10 Ma ra na lei vaovaro*n*o tara
mai vania mara gagua, Egua *ge* o
bosa vanira nia ta na lei bosa vava-
gaha? 11 Ma *g*aia te bosa tugu
vanira me gagua, tara talana vani-
gamu mai *ge* kau pukui na lei toto-
bo te vagiliu ta na kinakabu ikokou,
mara mua talana vanira. 12 Na
pukuna kara savu*n*ia vania ahei te
lologo, me ke logo aui *g*aia: ma
kara lavikeha tatana te mua lologo,
na totobo vamua tara ganaganaa te
lologo. 13 Na pukuna eni inau tu
bosa vanira ta na lei bosa vavagaha;
na pukuna tara reirei vamua mara
mua reirei vakodoa, mara ro*n*o *g*aira
tara ro*n*o lea vamua, mara mua ro-
*n*ovi vakalea. 14 Me te kale tadira
na bosana Isaia te gagua,

Igamu kau ro*n*o, ma kau ro*n*o
vamua, kau mua ro*n*o vaka-
lea.
Ma kau reirei nimiu, kau rei-
rei vamua, ma kau mua rei-
rei vakodoa;
15 Na pukuna te *n*asi tua na toba
dira na vure eni,
Ma na kulidira te pono,
Mara kuvigi na matadira:
Kara bei nia reirei vakodo na
matadira,
Ma kara bei nia ro*n*o vakale
na kulidira,
Ma kara bei lavipa*n*otigi nia
*g*ea na tobadira,
Ma kara liliu didira gua,
Mi nau ku vavolara.

16 Te uto vaa na matamiu, na
pukuna igamu tau nigi reirei; ma
na kulimiu, na pukuna tau nigi ro*n*o.
17 E utuni inau tu bosa vanigau
*g*atu; ra na lei porovete, mara na
lei tinoni mabo tara subo tara liona
*n*a*n*ata na rigiani na lei totobo tau
rigigi, mara mua rigigi; ma na
ro*n*oviani na lei totobo tau ro*n*ovigi,
mara mua ro*n*ovigi. 18 Kau ro*n*ovia
nimiu gua na bosa vavagaha na
tinoni te havukagi. 19 Ke ro*n*ovia
siki sakai na bosa ni kinakabu, me
te mua ro*n*ovi vakalea mua, *ge* mai
a*g*aia te dika, me te sa*g*ua tatana na
totobo te suba ta na tobana. A*g*aia
eni tara havukaginia liligina na
halautu. 20 Ma *g*aia tara havukagi-
nia ta na saesape ni vatu, a*g*aia keri
te ro*n*ovia na bosa, me te sakeragi te
pa*n*oti to*g*oto*g*oa: 21 ma *g*aia te
mua lalaga hegena, *ge* kabu *n*asi na
bona vamua, me te sivuraga mai *ga*
na pukuna na bosa, na vatei totoro
ma na vatei nia gigirou, vaho *ge* nia
kabalagi. 22 Ma *g*aia gua tara havu-
kaginia iloka na karukaili, a*g*aia eni
te ro*n*ovia na bosa; ma na lei vatei
kaukauli ni maramana, ma na pe-
*g*ope*g*ona na ro*n*o, te mai beaa na
bosa, me te rusu *g*aia. 23 Ma *g*aia
tara havukaginia ta na pari te uto,
a*g*aia keri te ro*n*ovia na bosa, me te
ro*n*ovi vakalea gua; e utuni a*g*aia
te va*n*aga sugua, me te vuvu*n*uga,
na balu na ha*n*alatu, ma na balu e
ono ha*n*avulu, ma na balu e tolu
ha*n*avulu.

24 Sakai gua *ga* na bosa vavagaha
te tatea vanira, te gagua, Na kina-
kabu i kokou te vaga na tinoni te
havukaginia na vuavua uto ta nina
kausa. 25 Mara maturu soo na lei
tinoni, *ge* mai na gana kana me te
havukaginigi na sisania i gobu ni
korn, me te tona keha *g*aia. 26 Me

suaka na *korn* me vuvunuga, *ge* tate
na sisania gua. 27 Ma ra na lei nina
tinoni na puku vale tara mai bosa
vania, Magutu, to mua havukaginia
na vuavua uto ta nimua na kausa?
mivei te totolo mai *ga* na sisania?
28 Ma gaia te bosa tugu vanira me
gagua, Na levuuimate te noa. Ma
ra na lei tinoni tara bosa vania, To
liomu igoe kai va tona *ga* ma kai
avuavui? Ma gaia te gagua, sania,
29 kau avuavui na sisania ke, ma
kau bei avukolui na *korn*. 30 Ke
totolo kolu ritini na baobaore: mi
ta na boni ni baobaore inau ku bosa
vanira na tinoni vetena, Kau diki
vahikolui na sisania, ma kau viririvirigi
ma kau kerei: ma kau hogoni kolui
na *korn* ta nigua na vale baore.

31 Sakai gua *ga* na bosa vavagaha
te talu horua tadira, te gagua, Na
kinakabu i kokou te vaga na vuavua
ni *mustard*, te lavia na tinoni me te
suba ta nina hohogo; 32 agaia sugua
te pile kikia tadira na lei vuavua ni
gai soko; me te totolo tua, te sule
punusigi na lei tautalu soko, me te
vuhaa na gai, ma na lei manu ta na
oka tara mai tega ta na otona *ga*.

33 Sakai gua *ga* na bosa vavagaha
te bosa vanira; Na kinakabu i kokou
te vaga na *leven*, te tatu poloa na
vinekama ta tolu na popo ni pulaoa,
polo te hunua soko.

34 Jesus te bosai vanira na vure nia
na lei bosa vavagaha na lei totobo
soko ini; me te mua bosa vanira siki
totobo te taho na bosa vavagaha: 35
ge ke kale na bosana na porovete,
te gagua,

> Inau ku vukesia na managu ta
> na lei bosa vavagaha;
> Mi nau ku tatei na lei totobo te
> polo ta na vuivunina na mara-
> mana mai.

36 Ma gaia te tona sanira na vure
subo, me va hage iloka ni vale: ma
ra na nina vaovarono tara mai vania,
mara gagua, Ko tuguni tatea vaniga-
mi mai na bosa vavagaha ni sisania
ta na legai. 37 Ma gaia te bosa tugu
me gagua, Agaia na Dale tinoni keri
te havukaginia na vuavua ni gai uto:
38 na maramana te gagua na legai,
na vuavua uto ke, agaira keri na lei
dalei kinakabu; ma na lei sisania na
lei dalena agaia te dika. 39 Na
levunimate te subai, a Satana: na
baobaore na sosokona na maramana;
ra na lei tinoni vetena ra na Angel
sugua. 40 Te vaga tara vahikolui
na sisania mara kerei nia na lake; te
vaga eni ta na sosokona na mara-
mana. 41 Na Dale tinoni ke vetenara
gatu nina Angel, me ke tiva kehai
ta na kinakabuna na lei vatei kabalagi
soko ma gaira tara gehe dika, 42 me
ke pilira ta na lake: na tani *ga* ma
na girigiri livo. 43 Vaho *ge* ke hina
te vaga na aho didira na marara na lei
tinoni mabo ta na kinakabuna Tama-
dira. Ahei te kuliga *ge* ke nia rono
ke, ke ronovia.

44 Na kinakabu i kokou te vaga na
puku ni totobo tara poloa ta na legai:
me rigi topoa siki sakai ge poloa nina
gua: me va hunulu togotogoi na
hegohegona soko, *ge* pelua na legai
keri.

45 Maia gua, na kinakabu ikokou
te vaga na mane sabiri te kenei vila
uto; 46 me te va topoa sakai te sule
na matena, te va hunulu sokoi na
totobo te logoi, *ge* pelua nia. 47
Maia gua, na kinakabu i kokou te
vaga na vugo, tara sonihorua ta na tahi,
me te vahikolui na lei vata ni iga soko:
48 mara haupokoa na iga mara gora
lona; *ge* ra sopou horu *ga* mara va-
hikolui na uto ta na pera, mara sonigi
na dika. 49 Te vaga eni ta na soso-
kona na maramana: ra na Angel
kara ruguhoru, ma kara tuva vokara
na dika tadira na mabo, 50 ma kara
soni horura ta na lake; na tani *ga* ma
na girigiri livo.

51 Tau lavipa*n*otigi sugua na lei
totobo ini pe taho? Tara bosa tugu
vania, Eo. 52 Ma*g*aia te bosa vanira
me gagua, na pukuna eni, na tarai
tara vaovaro*n*oa ta na kinakabuna i
kokou te vaga na tinoni te puku vale,
me te lavihorui mai ta na he*g*ohe*g*ona
na totobo te ta*g*iha me te haulagi.
53 Me te sakeragi Jesus te padigi
na lei bosa vavagaha ini, *g*e tona
keha. 54 Me te va sara na puku ni
komuna te taraira *g*a ta didira na
vale ni sonikolu, mara nia hare, mara
gagua, Mivei te va lavia mai *g*a na
manaha eni a*g*aia keri, ma na lei
*g*ehe*g*ehe ini te mana. 55 Na mua
na dalena *Karpenter* tamiu? Ara
mua vatua tinana Mary? Mara na
hogona, James ma Joseph ma Simon
ma Juda? 56 Ma ra na vavinena,
tara mua gahara tatada? mivei te
lavigi mai *g*a na lei totobo ini a*g*aia
keri? 57 Ma *g*aira tara nia kabalagi.
Ma Jesus te bosa vanira me gagua,
Tara mua ladavaginia na porovete,
ta na puku ni komuna vamua, mi ta
na valena. 58 Ma *g*aia te mua kaba-
rigi *g*a e subo na lei *g*ehe*g*ehe te lada,
na pukuna didira na taluutuni te
taho.

XIV.

1 Mi ta na lei bo*n*i kiri Herod na
vunagi te ro*n*ovia na ladana Jesus, me
te bosa vanira nina tinoni, 2 A*g*aia
keri a John vulitabu; te tapa tuguru
tadira na tinoni mate; ma na pukuna
eni te gahai tatana na lei *g*ehe*g*ehe
sule ini. 3 A Herod te sigovia John,
me te to*n*oa, me te pilia ta na vale
pipiti na pukuna Herodiasi, tauna
hogona Philip. 4 Maia John te bosa
vania, Te tabu na laviana tamua. 5
Me te ha*g*a labu matea ke, te mata-
gunira na vure, na pukuna tara gana-
ganaa na porovete. 6 Me te poso
mai na bo*n*ina Herod tara vahua mai
*g*a, na dalena Herodiasi te gavae i
gobudira, me te va to*g*oto*g*oa na liona
Herod. 7 Na pukuna eni te bau-
bahu vania nia na papari ke hea na
totobo ke no*n*ia itatana. 8 Ma na
tinana te taraia, *g*e bosa, Ko vaheu
mai *g*a na uluna John Vulitabu ta na
pera. 9 Me te dika lio na vunagi;
ma na pukuna te nia papari, me te
nira maa gua tadira tara sopou kolu
tatana, te vetenaia kara hea; 10 me
te bosa *g*aia mara va vuria John ta na
vale pipiti. 11 Mara nia mai na
uluna ta na pera, mara hea na ta-
hula; ma *g*aia te vahea tinana. 12
Ma ra na nina vaovaro*n*o tara mai
lavia na tono, mara tavugia; mara
va tona mara tuguni tatea vania
Jesus.

13 Ma Jesus te ro*n*ovia *g*e tona keha
ta na tiola, ta na bona aroha te sa*g*au-
vira: ma na vure subo tara ro*n*ovia,
tara saritaonia, mara liu pari mai
ta na lei baebase ni komu. 14 Ma
*g*aia te ruguhoru mai me te rigira na
vure subo, me te arovira, me te kisura
tara vahagi tadira. 15 Me nulavi
tua, *g*e ra mai tatana ra na vaovaro*n*o,
mara gagua, Na bona te aroha, ma na
dani te soko; ko vetena kehara na
vure, *g*e kara va liu ta na baebase ni
komu, ma kara sabiri *g*a gadira na
va*n*a. 16 Me te bosa vanira Jesus,
Kau bei vetena kehara; kau hera ni-
miu gadira na va*n*a. 17 Ma *g*aira tara
bosa vania, e lima na *bread* me rua
na iga vamua tamami. 18 Ma *g*aia
te bosa, Kau nigi mai vaniu. 19 Ma
*g*aia te vetenara na vure kara sopou
horu *g*a ta na buburu; me te tabei e
lima na *bread*, me rua na iga, me te
rei tada, me bosa utoi, me *n*itigi *g*e
vahera na vaovaro*n*o, ma ra na vaova-
ro*n*o vanira na vure. 20 Ma *g*aira
soko tara va*n*a, mara nigi mahu.
Ma *g*aira tara vahikolui na lei pile
pile va*n*a, e ha*n*avulu me sara erua
na kei te nigi vonu. 21 Ma *g*aira

tara va*n*a elima na toga na mane, ma
ra na vaivine ma ra na lei *g*ari gua
ga.
22 Me te sakeragi te vetenara na
lei vaovaro*no* *ge* kara hagelia na tio-
la, ma kara ide halavu i levu, polo
ke vetena kehara na vure. 23 Me
te vetena kehara na vure, *ge* sei dato
ta na gotu, *ge* ke kokoeliulivuti; me
te nulavi *ge* udu hegena *ga*. 24
Ma na tiola igobu na kema tua, mara
totobi *ga*; na pukuna te dika na guri.
25 Mi ta na vatini na tuguru ni daiana
na vaka, a*g*aia te mai tadira te saku-
sakutua ta na tahi. 26 Ma ra matagu-
nia, mara gagua, na tidalo tua; mara
gaegahe nia na matagu. 27 Me te sa-
keragi te bosa vanira Jesus, me gagua,
Kau to*g*oto*g*o nimiu; Inau sugua,
kau bei matagu. 28 Me te bosa
tugu vania a Peter, me gagua, Lord,
igoe ke, ko holou mai ni nau ku *g*atu
tamua ta na beti. 29 Ma *g*aia te
bosa, Mai. Ma *g*aia Peter te soga
horu ta na tiola, me te sakusakutua
ta na beti, *ge* ke mai ta Jesus. 30
Ma *g*aia te rigia na guri te sule *ge*
matagu; me vuivuni lulumi *ge* *nana*-
raha me gagua, Lord, ko vavolau.
31 Me te sakeragi a Jesus te mina
haua na limana, me te sakuria, me
te bosa vania, Egoe, te pile nimua
na taluutuni, na pukuna na hava to
ganagana ruarua? 32 Ma ro*g*aira
toro soga hage tua ta na tiola, te luba
na guri. 33 Ma *g*aira tara nia hae-
hage kolu tatana ta na tiola tara la-
davaginia, mara gagua, E utuni, na
Dalena God igoe.

34 Ma *g*aira tara halavu tua i levu,
tara soga lo*n*a i Genesareta. 35 Mara
pukua na lei tinoni ni komu eni, *ge*
ra keikerira ta na lei tabuto ni komu
taligu, mara nira mai tatana *g*aira
soko tara vahagi. 36 Mara keikeria
ge kara tabea vasoo na sosopuna na
pupuluna; ma *g*aira soko tara tabea
tara nia vola.

XV.

1 Vaho *ge* ra butu mai Jerusalem
na balu Varise ma na Tarai, mara
mai ta Jesus, mara gagua, 2 Egua *ge* ra
salamia didira na ro*n*oro*no* ra na ma-
gutu nimua na vaovaro*no*? tara mua
diki sau lima *ge* kara gania na *bread.*
3 Ma *g*aia te bosa tugu vanira me ga-
gua, Na pukuna na hava igamu tau
salamia nia na nimiu na ro*n*oro*no* na
vetena nina God. 4 Na pukuna God
te bosa, Ko nira kikinima na tamamu
ma na tinamu: ma hei te bosa dikalaa
na tamana pe na tinana, ke mate su-
gua. 5 Migamu tau bosa, Ahei ke
bosa vania tamana pe tinana, te tabu
na totobo to ha*g*a lavia ta*g*ua; 6 ke
mua nia kikinima na tamana pe tina-
na. Migamu tau hahilaginia nia na
nimiu na ro*n*oro*no* na bosana God. 7
Gau ra na kiko, E utuni te bosa kasu-
nigamu Isaia na porovete, te gagua,

8 Na vure eni tara ladavaginiu
nia na gidudira vamua;
Na tobadira te sa*g*auviu.
9 Tara ladavaginiu me kodera,
Tara tutu*g*ui ta didira na bosa
ni tarai na ro*n*oro*no*dira na lei
tinoni.

10 Ma *g*aia te holora mai tatana na
vure subo, me te bosa vanira, Kau
ro*no* nimiu ma kau ro*n*ovi vakalea:
11 Te mua dikalaa na tinoni na totobo
te hagevia na ma*n*ana, na totobo va-
mua te ruguhoru ta na ma*n*ana, aeni
sugua te dikalaa na tinoni. 12 *Ge* ra
mai tatana ra na vaovaro*no* mara va-
nia, To pukua sugua ra na Varise
tara nia kabalagi na bosa eni? 13
Ma *g*aia te bosa tugu me gagua, Ka-
ra vutikehaa na gai keri te mua suba
na Tama*g*u i kokou. 14 Kau bei
ganaganara: ra na lei tinoni rorodo
*g*aira tara hulira na rorodo. *Ge* ke
hulia na rorodo siki sakai te rorodo,
koro kutu sakai sonikolu ta na gilu.
15 A Peter te bosa tugu me gagua

vania, Ko tuguni tatea vanigami mai
na bosa vavagaha. 16 Ma *g*aia te bosa,
Migamu gua tau kabu voo soo? 17
Tau mua gilala mua, na totobo te hage
ta na ma*n*a te horu ta na kutu, me te
ruguhoru sarana? 18 Na lei totobo
vamua te ruguhoru ta na ma*n*a te
pukulagi mai ta na toba : a*g*aira sugua
tara dikalaa na tinoni. 19 Ta na toba
vamua le pukulagi mai na lei gana-
gaua dika, na lei labu tabo, na lei
*n*ele*n*ele, na lei ta*n*odika, na lei *g*ito,
na lei vuha tabo, na lei bosa ni lio ni
*n*a*n*ara : 20 a*g*aira kiri na lei totobo
tara dikalaa na tinoni : me te mua
dikalaa na tinoni te va*n*a me te mua
sau lima mua.

21 Ma Jesus te ruguhoru *g*atu, me
te tona keha ta na lei tabuto ni Turu
mi Sidoni. 22 Mo ko rigia, na vai-
vine ni Kanana te ruguhoru mai ta na
lei tabuto kiri, me te gaegahe, me ga-
gua, Ko aroviu Lord, dalena David
igoe; na dale*g*u te toro *n*a*n*ataa na
tidalo. 23 Ma *g*aia te mua bosa tugu
vania siki bosa. Ma ra na nina vao-
varo*n*o tara mai mara kurutia, mara
gagua, Vetena kehaa; te mai *n*a*n*araha
murida. 24 Ma *g*aia te bosa tugu me
gagua, Te mua vetenau mai *g*a, vanira
na lei sipu asi ta na kemana Israel va-
mua. 25 Ma *g*aia te mai me te tualagi
tuturua, me gagua, Ko ha*n*au Lord. 26
Ma *g*aia te bosa tugu vania me gagua,
Te mua ulagana da laviana gadira na
va*n*a lei *g*ari, ma na soniana vanira
na kau. 27 Ma *g*aia te bosa, E uto
Lord : na lei kau sugua tara ganigi
na pilepile va*n*a te kutu horu ta di-
dira na bela na lei magutu. 28 Ma
Jesus te bosa tugu vania, me gagua,
Vaivine, te sule nimua na taluutuni :
na hava to liomu ke ta*n*omana. Ma
na dalena te vola ta na bona na bo*n*i
vagana.

29 Ma Jesus te tona keha *g*a, me te
dutuvia na horara ni Galilea; me te
dato ta na gotu, me sopou *g*a. 30
Mara vaukolu mai tatana na lei vur
subo, mara udu kolu tadira ra na
labe, ra na rorodo, ra na todo, ra na
kubu, mara na subo gua, mara pilira
ta na tuana; ma *g*aia te vavolara.
31 Ma na vure tara nia hare, tara
ro*n*ovira na todo tara kokoe, ra na
kubu tara udolu, ma ra na labe tara
tona kolili, ma ra na rorodo tara rei-
rei : mara ladavaginia didira God na
Israel.

32 Ma Jesus te holokolura mai ta-
tana nina vaovaro*n*o, me te gagua,
Inau tu arovira na vure, na pukuna
e tolu tua na bo*n*idira tara gahara
ta*g*ua, me taho gadira na va*n*a : mu
ku mua ta*n*omana na vetena keha-
adira tara vitolo, kara bei guluva so*g*ea
ta na halautu. 33 Ma ra na vaova-
ro*n*o tara vania, Mivei kai lavigi mai
na *bread* ta na bona aroha, ke va ma-
hura na vure subo te vagara? 34 Ma
Jesus te bosa vanira, E*n*iha na *bread*
tamiu? Ma *g*aira tara bosa, Evitu,
ma na balu pile iga gua. 35 Ma *g*aia
te bosa na sopoulaginiadira ta na pari
na vure; 36 me te lavigi evitu na
bread ma na lei iga gua; me te bosa
utoi, me *n*itigi, me hera na vaovaro*n*o,
ma ra na vaovaro*n*o tara tuvaligi
vanira na vure. 37 Ma *g*aira soko
tara va*n*a mara nia mahu : mara vahi-
kolui na lei pilepile va*n*a te au tadira,
me nigi vonu evitu na kei. 38 Ma
*g*aira tara va*n*a evati na toga ni mane,
ma na lei vaivine, ma na lei *g*ari gua.
39 ma *g*aia te vetena kehara na vure,
me te hagelia na tiola, me vaa sara ta
na lei tabuto ni Magadana.

XVI.

1 Ma ra na Varise mara Saduke
tara mai tabotaboa mara huatia, Ko
tatea vanigami mai na vaugilala i
kokou, raa. 2 Ma *g*aia te bosa tugu
vanira me gagua, Te nulavi, tau *g*a-

gua, Ke hina sugua: na pukuna te
sisi na parako. 3 Me te puipu*n*i, Ke
maragata geva, na pukuna na parako
te sisi me gobaguliga gua. Igamu
tau rigi pukua na reirei na parako;
ma tau mau gilalai na lei vaugilala
taeni. 4 Na vata te ta*n*ohahi me te
ta*n*odika te kenea na vaugilala; ma
kara mua hea na vaugilala; na vau-
gilalana Jona vamua. Ma *g*aia te
vanira, *g*e tonakeha.

5 Ma ra na vaovaro*n*o tara halavu i
levu, mara nia pono lio na laviana na
bread. 6 Me te bosa vanira Jesus, Kau
nia pipo ma kau rigitaonigau ta didira
na *leven* na Varise ma na Saduke.
7 Ma *g*aira tara kenea na bosa hege-
dira, mara gagua, Na pukuna igami
tai mua lavia na *bread*. Me te rigipu-
kua Jesus *g*e gagua, 8 Gau te pile na
nimiu na tatuutuni, e gua *g*e au kenei
hegemiu na bosa, na pukuna te taho
na *bread* itamiu? 9 Tau mua lavi
pa*n*otia mua, ma tau mua ganagana
oligi e lima na *bread* tadira e lima na
toga, e*n*iha soko na kei ni pilepile va-
na tau vahi kolui? 10 Ma na lei evitu
na *bread* tadira evati na toga, e*n*iha
soko na kei tau vahikolui? 11 Egua
*g*e tau mua ro*n*ovi vakodoa na bosa,
tu mua bosaa na *bread?* Kau rigita-
onigau vamua ta didira na *leven* na
Varise. 12 Vaho *g*e ra pukua te
mua bosa vanira na rigitaoniana na
leven ni *bread*, didira na tarai vamua
na Varise ma na Saduke.

13 Me te vaa sara *g*a Jesus, na lei
tabuto ni komu Kaisarea Philipi, te
huatira nina vaovaro*n*o, me gagua, Na
ha tara gagua na lei tinoni, Inau na
dale tinoni. 14 Ma *g*aira tara gagua,
Na balu tara gagua, John Vulitabu;
na balu gua, Elia: ma ra na balu gua
Jeremia, pe siki sakai gua tadira na
porovete. 15 Ma *g*aia te bosa vanira,
Mi gamu gua tau bosau ahei. 16 Ma
Simon Peter te bosa tugu vanira me
gagua, Na Christ Igoe, dalena God te
vola. 17 Ma Jesus te bosa tugu vania
me gagua, Kara holoutogo sugua,
Simon dalena Jona: te mua tatea
vanigo na vinahi ma na gabu, na
Tama*g*u i kokou vamua. 18 Minau
gua tu bosa vanigo *g*atu, a Peter igoe,
minau ku kisua ni*g*ua na holohoru ta
na vatu eni, ma na lei mataula ni
betidalo ke mua ta*n*omana na tuguru
punusiana. 19 Minau ku talani va-
nigo na *ki* ni kinakabu i kokou: ma
na hava ko pitia i pari kara pitia i
kokou, ma na hava ko togia i pari
kara togia i kokou. 20 *G*e keikerira
na vaovaro*n*o kara bei tuguni tatea
vania siki sikai a*g*aia Christ.

21 Ta na bo*n*i keri Jesus te vuivuni
na tateana vanira nina vaovaro*n*o, te
manana na datoana Jerusalem, me
ke vada*n*itai sule *g*a tadira na magu-
tu, ma ra na puku ni sukagi, ma ra
na tarai, ma kara labua, me ke tolu
na bo*n*i ke tuguru oli sanira na lei
tinoni mate. 22 Ma Peter te lavia,
me te vuivuni na pasaana, te gagua,
Ko arovigo, Lord: ke mua ta*n*omana
topoamu na totobo eni. 23 Ma *g*aia
te vogi ririu, me te bosa vania Peter,
Ko tona muri*g*u, Satana: Inau tu
nigo saisari kiba: to mua ganaganai
na lei totobo nina God, didira na to-
tobo na lei tinoni vamua. 24 *G*e
bosa Jesus vanira nina vaovaro*n*o,
Ke saritaoniu siki sikai, ke hugu
pu*n*usia hegena, me ke gatea na
gaivavalana, me ke tumuriu. 25 Na
pukuna ahei ke nia pani na vo-
lana ke durakea; ma hei ke durakea
na volana na pukuna inau ke lavi
pa*n*otia. 26 Ma na hava ke topoa na
tinoni, ke logoa na maramana udolu,
me ke durakea na volana? ma na
hava ke tugua nia na volana na
tinoni. 27 Na pukuna na Dale tino-
ni ke nia mai na rara*n*ana tamana
tadira nina angel; vaho *g*e ke sopa
tugui didira na *g*ehe*g*ehe na lei tino-
ni soko. 28 E utuni inau tu bosa

vanigau *g*atu, ra na balu tadira tara
tuguru mai, kara mua napi pilena
na mate, polo kara rigia na dale tino-
ni te nia mai na kinakabuna.

XVII.

1 Me te padi e ono na bo*n*i, Jesus
te lavira tatana Peter, ma James,
tolu*g*aira John hogona, me te lavi
datora hegedira ta na gotu te daro.
2 Ma na hulina te keha ta na mata-
dira: me te hina na matana te vaga
na aho, ma na pupuluna te pupura
te vaga na ehina. 3 Mo ko rigia,
toro tate tatana Moses ta na Elia,
tolu*g*aira tara tolu bosabosa. 4 Ma
Peter te bosa tugu vania Jesus, me
gagua, Te manamami na kabu iani
Lord; to liomu igoe ke, inau ku kisui
e tolu na gagata, sakai vanigo igoe,
ma sakai vania Mosesi, ma sakai
vania Elia. 5 Ma *g*aia te bosabosa
soo, ko rigia, na parako te vitiviti te
kuvihira; mo ko rigia, na ma*n*a ta na
parako, te gagua, A eni na dale*g*u tu
pabea, inau tu nia to*g*oto*g*o sule:
kau ro*n*ovia nimiu. 6 Mara na vao-
varo*n*o tara ro*n*ovia, tara pogo tao ta
na matadira, mara nia matagu sule.
7 Me te mai tabera Jesus, me gagua,
Tuguru nimiu, ma kau bei matagu.
8 Mara rei tada, tara mua rigia sa-
kai, Jesus vamua.
9 Ma *g*aira tara sugi horu soo ta
na gotu, Jesus te keikerira me gagua,
Kau tolu bei tuguni tatea vania siki
sakai na mabubu, polo ke tuguru
oli sanira na lei tinoni mate na Dale
tinoni. 10 Mara nina vaovaro*n*o tara
huatia, Mara gagua, Egua *g*e ra bosa
na Tarai ke diki mai Elia? 11 Ma
*g*aia te bosa tugu vanira me gagua, Ke
mai sugua Elia, me ke talu *g*onigi na
lei totobo soko. 12 Minau tu bosa va-
nigau *g*atu, Elia te mai tua, ma *g*aira
tara mua pukua, mara nea vania na
hava tara liona. Te vaga eni gua na
Dale tinoni ke vada*n*itai tadira. 13
Vaho *g*e ra pukua na vaovaro*n*o te
bosa vanira John Vutitabu.
14 Mara vaa sara tadira na vure,
te mai vania siki sakai, te tualagi
tuturu vania, me gagua, 15 Lord,
ko arovia na dale*g*u: te bulebule
*g*aia, te toro *n*a*n*ataa na vahagi; na
pukuna te kutu haia ta na lake, mi
ta na beti gua. 16 Minau tu nia
mai vanira nimua na vaovaro*n*o,
mara mua ta*n*omana na vavolaana.
17 Me te bosa tugu vanira Jesus, me
gagua, Na vata te lio bea, me te
huguhugu, e*n*iha soko na bo*n*i ku
kabu tamiu? mu ku kabu beto ni-
*g*ua? Kau lavia vaniu mai. 18
Ma Jesus te pasaa, ma na tidalo te
ruguhoru tatana: ma na *g*ari te vola
ta na bona ni bo*n*i keri. 19 *G*e ra
mai polo ta Jesus na vaovaro*n*o, mara
gagua, Egua *g*e ai mua ta*n*omana na
guruhoruana? 20 Ma *g*aia te bosa
vanira me gagua, Na pukuna na
nimiu na taluutuni te pile vamua: e
utuni inau tu bosa vanigau *g*atu, na
taluutuni tamiu ke te vaga na vua-
vua ni sinapi, ma kau ta*n*omana na
bosa vaniana na gotu eni, Ko sakeragi
kehaa ta na bona keri; me ke sake-
ragi; me taho siki totobo ke vahola-
tailigamu. 21 Ma na vata eni te nia
ruguhoru vamua na kokoeliulivuti
ma na maturu too.
22 Mara gahara soo i Galilea, Jesus
te bosa vanira, Kara lubatia na Dale
tinoni ta na limadira na lei tinoni;
23 ma *g*aira kara matea, me ke tapa
tuguru toluni na bo*n*i. Ma *g*aira
tara dika lio *n*a*n*ata.
24 Ma *g*aira tara sara tua i Kaper-
naumu, *g*e ra mai ta Peter tara ho-
latia na vatei sosoni, mara gagua, E
sosoni pe taho na magutumu? Ma *g*aia
te bosa tugu, Eo. 25 Me te vaa hage
ta na vale Jesus te diki bosa vania,
me gagua, Na hava to ganaganaa

Simon? Tadira rahei tara lavia na
hevei lee ra na lei vunagi ni ma-
ramana? tadira na daledira, pe ta
na lei sinogo? 26 Ma *g*aia te bosa,
Ta na lei sinogo, ea, *g*e gagua Jesus,
vaho *g*e sa tatavahale lei daledira.
27 Ma kara bei nigita kabalagi, ko
va sapa i lau igoe, mo ko soni galo,
mo ko sikomia na iga te diki tabe;
mo ko vukesia na ma*n*ana, ko rigi
topoa na ro*n*o *g*a; ko holatia keri,
mo ko hera, na ro halada.

XVIII.

1 Ta na bona keri ra na vaovaro*n*o
tara mai vania Jesus, mara gagua,
ahei a*g*aia ke haba vaa ta na kina-
kabu i kokou? 2 Ma gaia te holoa
mai tatana na *g*ari pile, me te tuguru
vaginia i gobudira, me te gagua, 3
E utuni inau tu bosa vanigau *g*atu,
Kau mua tugui na liomiu ke, ma kau
vagara na lei *g*ari pile, kau mua
ta*n*omana tua na hage ta na kinakabu
i kokou. 4 A*g*aia gua ke talu pilea
hegena te vaga na *g*ari pile eni, a*g*aia
keri te haba vaa ta na kinakabu i
kokou. 5 Ma *g*aia ahei ke lavipa-
*n*otia ta na aha*g*u siki sakai na *g*ari
pile te vagaa ke lavi pa*n*otiu inau.
6 Ma hei gua te nea *g*e ke kabalagi
siki sakai tadira lei *g*ari pili ini tara
taluutuniu, te uto vaa tatana kara
pitia na vatu gigiri te sule ta na
luana me ke nia belulu kolu ta na
horara. 7 Vatei aroviana na mara-
mana na pukuna na lei vatei kaba-
lagi! Ke mua taho ma na lei vatei
kabalagi ke livu mai; me te vatei-
aroviana na tinoni keri te nia mai
na vatei kabalagi. 8 Me ke nego
*g*e ko kabalagi na limamu pe na
tuamu ke, pusi kehaa, mo ko soni
keha tamua; e uto vaa vanigo *g*e to
ko hagevia ta na vola to kubu, mo ko
bei liu ta na betidalo te ruaga na
limamu ma na tuamu. 9 Me ke nego
*g*e ko kabalagi na matamu ke, sikili
horua, mo ko sonikehaa tamua: e
uto vaa vanigo *g*e to ko hage ta na
vola e sakai vamua na matamu, mo
ko bei liu ta na betidalo nia erua na
matamu. 10 Kau lavia na la*g*amiu
ma kau bei talu pilea siki sakai tadira
lei *g*ari pile: na pukuna inau tu bosa
vanigau *g*atu, didira na angel tara
rigia haia na matana Tama*g*u i kokou.
11 Na pukuna na Dale tinoni te mai
topoa na totobo te sivi. 12 Ma na
ha tau ganagana? Ke logoa na ha*n*a-
latu ni sipu siki sakai, me ke asi
sakai, ke mua tona sanigi e hiua
ha*n*avulu hiua, me ke liu ta na lei
gotu, me ke kenea a*g*aia keri te asi?
13 Me ke vaa topoa ke, e utuni inau
tu bosa vanigau *g*atu, a*g*aia te nia
to*g*oto*g*o sule vaa tadira na lei hiua
ha*n*avulu me sara e hiua, tara mua
asi. 14 Te vaga eni gua te mua
liona Tamamiu i kokou, ke tagaa siki
sakai tadira ra na lei pile ini.

15 *G*e me ke dikala na liomu na
hogomu ke, va tona, mo ko tatea vania
na paluna, rogamu koro udu hegemiu:
ke ro*n*ovigo ke, mo ko tatavahalea na
hogomu. 16 Me ke mua ro*n*ovigo
ke, ko nira udu mai *g*a sakai pe rua
gua na tinoni, *g*e kalei na lei bosa
soko ta na ma*n*adira erua pe tolu na
tinoni tara pukua. 17 Me ke mua
ro*n*ovira ke, tuguni tatea vanira na
holohoru: me ke mua ro*n*ovira na
holohoru gua, ke gahaa tamua te
vaga na voo ma na vahikoluro*n*o. 18
E utuni inau tu bosa vanigau *g*atu,
na lei totobo kiri kau pitigi i pari kara
pitigi i kokou: ma na lei totobo kiri
kau togigi i pari kara togigi i kokou.
19 Ma eni gua inau tu bosa vanigau
*g*atu, ke ruka na tinoni, mo koro tala
ke, mokoro kuruti kolua i pari siki
totobo, na Tama*g*u i kokou ke talana
vanigamu. 20 Na pukuna ke rua
pe tolu na tinoni tara vaukolu mai
ta na aha*g*u, inau *g*a i gobudira.

21 *G*e mai tatana Peter, me gagua,
Magutu e*n*iha soko na dikalaana na
lio*g*u na ho*g*o*g*u, mi nau ku talu hehaa
na paluna, ke riti ta na vitu ? Me te
bosa tugu vania Jesus me gagua, 22
Inau tu mua bosa vanigo ke riti ta na
vitu : ta na vitu ha*n*avulu na vitu
mugua. 23 Na pukuna eni na kina-
kabu i kokou te vaga na vunagi te
ha*g*a turi tugu tadira nina tinoni. 24
Me te vuivuni na turi tugu a*g*aia,
tara nia mai tatana siki sakai, nina
talu kau tatana na mola ni *talent*.
25 Ma na pukuna te mua gaha i ta-
lana na vatei tugu, na vunagina te
bosa na hunuluana, ma na tauna, ma
ra dalena, ma na he*g*ohe*g*ona soko,
*g*e ke tugua nia na talukau. 26 Ma
na tinoni te tualagi tuturu vania,
me gagua, Lord, ko vata gua mi nau
ku tugu sokoi. 27 Ma na magutuna
na tinoni keri te arovia, me te lubatia,
me te talukeha tatana na paluna. 28
Ma na tinoni ni lutu keri te rugu-
horu *ga*, me vaa topoa siki sakai na
dolana, nina talukau tatana na ha*n*a-
latu ni *pene:* ma *g*aia te sigovia, me
lotia na sosonona, me gagua, Ke tugua
vaniu mai na talukau, ea. 29 Ma na
dolana te tualagi tuturu vania me
gagua, ko vata gua minau ku tugu
sokoi vanigo. 30 Ma *g*aia te mua tala ;
me te vaa tona me pilia ta na vale
pipiti, polo ke tugu sokoa na talukau.
31 Ma ra na gana udu tara rigia na
totobo te nea, te dika *n*a*n*ata na lio-
dira, mara va tutu*g*u vania na magu-
tudira na totobo te nea. 32 *G*e holoa
mai tatana na magutu me gagua,
Tinoni dika igoe, ne pukuna to kurutiu
inau tu talukehaa tamua na palumu
soko : 33 ko mua ta*n*omona na arovi-
ana na dolamu te vaga inau tu
arovigo ? 34 Ma na magutuna te
rutu me te lubatia vanira na lei
tinoni tara toroa, polo ke tugu sokoa
nina talukau. 35 Me te vaga eni ke
nea vanigamu na Tama*g*u i kokou,
kau mua talukehai ta na tobamiu na
paludira na hogomiu.

XIX.

1 Me te sakeragi *g*e bosa sokoi na
lei bosa ini Jesus, te tona sania Galilea,
me te va sara na lei tabuto ni komu
ni Judea i levuna Jordan ; 2 ma na
lei vure subo tara saritaonla ; me te
kisura *ga*.
3 Mara mai tatana na lei Varise,
tara tabotaboa, mara gagua, Te ma-
nana na ro*n*oro*n*o pe taho na tinoni
ke tiva taboa tauna ? 4 Ma *g*aia te
bosa tagu vanira, me gagua, Tau mua
ro*n*ovia a*g*aia te vuhara ta na valuni
mai te *g*onira na mane ma na vaivine,
me gagua, 5 Na pukuna eni na
tinoni ke sanira tamana ma tinana,
me ke kau *n*asi ta na tauna ; mi
ro*g*aira sakai vamua na vinahi ? 6
Na pukuna eni ro*g*aira toro mua
ruaga, sakai na vinahi vamua. Ke
bei tuvavokara na tinoni God te soni-
kolura. 7 *G*aira tara bosa vania, e
gua *g*e vetenaa Mosesi na lubatiana
na *g*e*g*ere ni vei sanigi, soko *g*e tiva
kehaa ? 8 *G*aia te bosa tugu vanira,
ne gagua, Na pukuna te *n*asi na
tobamiu, *g*e lubatigamu Mosesi kau
sanira na taumiu : me te mua gagua
ta na valuni mai. 9 Mi nau tu bosa
vanigau *g*atu, A*g*aia ke sania na
tauna, te mua ta*n*odika gaia, me ke
tauna na keha, te *n*ele*n*ele : ma hei
te tauna na vaivine te sania tua te
*n*ele*n*ele. 10 Ma ra na vaovaro*n*o
tara bosa vania, mara gagua, Na ro*n*o-
ro*n*o ni taulagi te vaga eni ke, te mua
uto na taulagi so*g*ea. 11 Ma *g*aia te
bosa tugu vanira me gagua, na lei
mane soko kara mua ta*n*omana na
lavi pa*n*otiana na bosa eni, *g*aira
vamua te talana vanira. 12 Na pu-
kuna ra na balu Euuuku *ga*, tara
vahura te vagara ta na kutudira

tinadira; ma ra na balu Eunuku na
lei tinoni tara lavihira; ma ra na
balu Eunuku gua, tara lavihira hege-
dira na pukuna na kinakabu ikokou.
Ahei ke ta*no*mana na lavipa*no*tiana
na bosa eni ke, ke lavipa*no*tia sugua.
13 Mara nira mai tatana na lei
*g*ari pile, *g*e ke talui na limana i
vuvu*na*dira, me ke kokoeliulivuti,
ma ra na vaovaro*no* tara pasara. 14
Me te bosa vanira Jesus, me gagua,
Kau lubatira na lei *g*ari pile kara mai
ta*g*ua, ma kau bei hovera; na pukuna
na kinakabu i kokou te vagara. 15
Ma *g*aia te talui na limana i vuvu*na*-
dira, me te tona keha.
16 Mo ko rigia, te mai tatana siki
sakai me gagua, Magutu, na hava na
totobo te uto ku kalitia mu ku logoa
na maurihali? 17 Ma *g*aia te bosa
vania, me gagua, Egua *g*e o kenea
ta*g*ua na totobo te uto? Te gahaa
sakai vamua te uto: *g*e mo ko liu
ta na vola kasila, ko vatogai na lei
bosa ni vetena. 18 A*g*aia te bosa tugu
vania, me gagua, Na hava? Me te
bosa vania Jesus me gagua, Ko bei
labu tabo, Ko bei ta*no*dika, Ko bei
*g*ito, Ko bei vuha taboa ahei, 19
Ko nira kikinima na tamamu ma
na tinamu: mo ko dolovia na gamua
na komu kolu te vagago igoe. 20
Na *g*ari mane te bosa tugu vania
me gagua, Inau tu vatogai na lei
totobo soko ini: na totobo na ha
*g*ua te taho so ta*g*ua. 21 Jesus te
bosa vania, To liona ke uto vaa na
liomu ke, ko vaa hunului nimua na
lei totobo, mo ko tutuva vanira na lei
tinoni bona, mo ko logoa nimua na
pukuni totobo i kokou: mo ko mai
saritaoniu. 22 Ma na *g*ari mane te
ro*no*via na bosa eni *g*e nia tona keha
na dika lio: na pukuna te logoi na
he*g*ohe*g*o te subo.
23 Ma Jesus te bosa vanira nina
vaovaro*no*, E utuni inau tu bosa vani-
gau *g*atu, te vahola vania na tinoni te
sodo ro*no* ke vaa hage ta na kinakabu
i kokou. 24 Mi nau tu bosa vani-
gau *g*atu gua, te malumu vaa ta na
kamelo ke sulupa ta na potana na
nilo, *g*e ke vaa hage tana kinakabuna
God na mane te sodoro*no*. 25 Mara
ro*no*via na bosa eni, *g*e ra nia hare
*na*nata na vaovaro*no*, mara gagua,
26 Ahei gua ke vola. Ma Jesus te
rigira *g*e bosa vanira, Tadira na lei
tinoni ke mua ta*no*mana; ta God
vamua na lei totobo soko ke nigi
ta*no*mana. 27 *G*e bosa tugu vania
a Peter, me gagua, Age, igai tai sani
sokoi nimami na totobo, migami tai
saritaonigo; ma na hava gua kai
holatia? 28 Jesus te bosa vanira
me gagua, E utuni Inau tu bosa
vanigau *g*atu, Igamu tau saritaoniu,
kau sopou ta na ha*na*vulu me sara
erua na male kabu, ma kau detera
eha*na*vulu me sara erua na kema ni
Israel, ta na bo*ni* ni vahu ta*g*iha, ma
na Dale tinoni ke sopou ta na male-
kubuna te lada. 29 Ma hei te sanigi
na pukuna inau, na lei vale, pa lei
hogona, pa na lei vavinena, pa na
tamana pa na tinana, pa na lei *g*ari,
pa na komuna, ke tabea na ha*na*-
latu taeni, me ke nia vaivari gua na
maurihali. 30 Mara subo tadira tara
diki kara tumuri vaho: mara tumuri
vaho kara diki.

XX.

1 Na pukuna na kinakabu i kokou
te vaga na tinoni te puku vale, te
ruguhoru te labota *g*e tabara na lei
tinoni ni lutu ta nina kausa ni
vaini. 2 Ma *g*aia te bahura na lei
tinoni ni lutu ke sopa tabara ta*no*-
sakai bo*ni* nia na *pene*, *g*e vetenara
*g*atu ta nina kausa ni *vaini*. 3 Ma
*g*aia te rugu horu ta na toluni na
bona ni bo*ni*, me te rigira na balu
tara tuguru lee ta na male sabiri;

me te bosa vanira, 4 Kau tona
nimiu ta na kausa ni *vaini*, mi nau
ku hegamu na totobo te kaeka*g*e. Ma
*g*aira tara tona soo. 5 Ma *g*aia te
ruguhoru gua ta na ononi mi hiuani
na bona ni bo*n*i, me te nea te vagaa.
6 Mi ta na sara sakaini na bona ni
bo*n*i a*g*aia te ruguhoru gua, me topora
na balu gua tara tuguru lee soo: ma
*g*aia te bosa vanira me gagua, Egua
*g*e au tuguru bo*n*i hagi lee? 7 Ma
*g*aira tara bosa vania, Na pukuna taho
siki sakai te vetenagami *g*atu. Ma
*g*aia te bosa vanira, mo gagua, Kau
tona nimiu gua ta na kausa ni *vaini*.
8 Me nulavi tua, na vunagi ni kausa
ni *vaini* be bosa vania na tinoni te
rigitaoni totobo, me gagua, Holoko-
lura mai na lei tinoni ni lutu, mo ko
sopa hera na tabadira, mo ko nira
vuivuni tara ta*g*iha mai, mo ko pa-
dara ritini tara diki. 9 Ma *g*aira tara
mai te vetenara ta na sara sakaini na
bona ni bo*n*i, tara sopa holatia na
pene. 10 Ma *g*aira tara diki tara
mai, tara ganaganara kara hohogo
sule vaa; ma*g*aira gua tara sopa
ta*n*osakai holatia na *pene*. 11 Mara
hogonia tua, *g*e ra koe*n*u*n*u ta na
puku vale, mara gagua, 12 A*g*aira
tara ta*g*iha mai tara lutua sakai na
bona ni bo*n*i vamua, mo to nera tara
kaeka*g*e tamami, tai vada*n*ia na
bo*n*i udolu ma na hina gota gua. 13
Ma *g*aia te bosa tugu vania siki sakai
tadira me gagua, Kula, inau tu mua
pe*g*ogo. Inau tu mua baubahu vanigo
nia na *pene?* 14 Hogonia nimua, mo
ko tona keha; Inau ku hea na sosoko
eni te vagago igoe. 15 Ku mua
ta*n*omana na taoniana na lio*g*u tige*g*u
nia ta ni*g*ua na he*g*ohe*g*o? Me te
dika na matamu so*g*ea na pukuna
inau tu utuni? 16 Ma ra na tumuri
kara diki, ma ra diki kara tumuri, na
pukuna tara holora mai tara subo,
mara vilira na balu vamua.

17 Ma Jesus te dato i Jerusalem,
te vaa lavira hegedira ra na vaovaro*no*
e sara erua, me te bosa vanira ta na
halautu, 18 Kau rigia, igita ka dato
Jerusalem: me ke lubatia na Dale
Tinoni ta na limadira na lei puku ni
soni sukagi ma ra na tarai; 19 ma
kara dete matea, ma kara talana va-
nira na sinogo, ma *g*aira kara batoba-
toa, ma kara ramusia, ma kara patokia
ta na gaivala: me toluni na bo*n*i ke
tapa tuguru.

20 *G*e mai tatana na tinadira ra na
dalena Sebede ma ra na dalena, tara
tualagi tuturu vania, mara no*n*ia ta-
tana siki totobo. 21 Ma *g*aia te bosa
vania, Na hava to liona? Ma *g*aia te
bosa tugu vania me gagua, Ko bosa
igoe, ma rogaira ini na dale*g*u koro
sopou ta na kinakabumu, e sakai
ta na madolomu ma na ruana ta
na maulimu *g*a. 22 Me te bosa
tugu vania Jesus me gagua, Igamu
tau mua pukua na totobo tau no*n*ia.
Koro ta*n*omana na inuviana na seu
inau ku ha*g*a inuvia? Tora bosa tugu
vania, Koro ta*n*omana sugua. 23
*G*aia te bosa rovanira, Koro inuvia
sugua ni*g*ua na seu: me te mua ni*g*ua
na lubatiana vania ahei ke sopou ta
na madolo*g*u ma na mauli*g*u, vanira
rahei vamua na Tama*g*u te vati kasu-
nia. 24 Mara ro*n*ovia ara ha*n*avulu
*g*e ra rutu rovanira tama hogoni. 25
Me te holo kolura mai tatana Jesus,
me gagua, Igamu tau pukura na
magutudira na sinogo tara vunagi pu-
*n*usira, ma ra na sule tadira tara la*g*a
vulera. 26 Ma kau bei nea te vagara:
27 ma hei te ha*g*a haba vule tamiu
ke *g*ehe*g*ehe vanigamu; mahei gua te
vunagi tamiu ke lutu vanigamu va-
mua: 28 te vaga na Dale tinoni te
mua mai *g*e kara *g*ehe*g*ehe vania,
a*g*aia mugua ke *g*ehe*g*ehe, me ke lu-
batia na volana na vatei huioliadira
ra na subo.

29 Ma *g*aira tara ruguhoru *g*atu i
Jeriko, na vure subo tara saritaonia.

30 Mo ko rigia, eruka na rorodo toro
sopou liligina na halautu, moro ro*no*-
via a Jesus te liu padi, toro gaegahe
moro gagua, Age Lord, Dalena David,
ko arovigai. 31 Ma na vure subo
tara pasara, *g*e koro todore: ma ro*g*a-
ira toro gaegahe sule va, moro gagua,
Age Lord Dalena David, ko arovi-
gami. 32 Ma Jesus te tuguru, me te
holora mai tatana, me gagua vanira,
Na hava na totobo toro liona ku nea
rovanigamu? 33 Ro*g*aira toro bosa
tugu vania, Lord ko va reirei oligami
gua. 34 Ma Jesus te arovira me ta-
bera na ro matadira: me te sakeragi
toro reireioli gua, moro saritaonia.

XXI.

1 Ma *g*aira tara dutuvia Jerusalem,
mara sara Betavage, mi ta na gotu ni
Oliveti, *g*e vetenara *g*atu a Jesus erua
na vaovaro*no*, me te bosa vanira, te
gagua, 2 Koro vaa tona ta na bae-
base ni komu te paleva mai, mo koro
rigi sodoa *g*a na *asi* tara pitia, ma na
dalena tatana: koro togia mo koro
nira mai ita*g*ua. 3 Me ke bosa vani-
gau siki sakai ke, koro bosa tugu, A
Lord te liona; me soko ke lubatira
mai. 4 Ma na totobo eni te nea, *g*e
kale na totobo na porovete te bosaa,
me gagua,

5 Kau tuguni tatea vania na dale
Sion
Ko rigia, na Vunagimu te mai
tamua,
Te talu muria hegena, me te
sopou i vuvu*n*ana na *asi*,
Ma na dalena *asi*.

6 Ma ra na vaovaro*no* toro tona,
moro nea te vaga Jesus te bosa vanira,
7 moro nira mai na *asi* ma na dalena,
mara talui i vuvu*n*ana didira na pu-
pulu mara sopoulaginia Jesus i vuvu-
*n*ana. 8 Ma ra na balu tara haraa
nia na halautu didira na pupulu; ma
ra na balu gua tara toka *g*otigi na oto
ni gai mara hara nia na halautu. 9
Ma na vure subo tara gidevia, mara
tumuria gua, tara gaegahe, mara
gagua, Hosana vania dalena David;
Holoutoa *g*aia te mai ta na ahana
Lord: Hosana ta na parako. 10 Ma
*g*aia te va hage i Jerusalem, na komu
udolu te koe*n*elea, mara gagua, Ahei
a*g*aia eni? 11 Ma na vure subo tara
gagua, Na porovete a eni, Jesus ni
Nasareta i Galilea.

12 Ma Jesus te va hage ta na vale
tabu nina God, me te guru horura
soko a*g*aira tara hunuhunulu mara
sabisabiri ta na vale tabu, me te boki
taovaginigi na beladira tara kasa
ro*no*, ma na lei malei sopoudira tara
sabiri bola; 13 me te bosa vanira,
Tara *g*erea, kara vatua na vale*g*u na
vale kokoeliulivuti; migamu tau nea
*g*e vatuluma didira na lei tinoni *g*ito.
14 Ma ra na rorodo ma ra na labe tara
mai tatana ta na vale tabu: me te kisu-
ra. 15 Ma ra na puku ni sukagi ma
ra tarai tara rigigi na lei butuli te nei,
ma na lei *g*ari tara gaegahe ta na vale
tabu; mara gagua, Hosana vania
dalena David: *g*e ra nia rutu sule,
mara gagua, 16 O ro*no*via sugua na
totobo tara bosaa? Ma Jesus te bosa
tugu vanira me gagua, Eo: igamu
tau mua ro*no*via tara gagua, Ta na
ma*n*adira na lei meomeo mara na
susu to taludila na bosa ni holahaba?
17 Ma *g*aia te tona sanira me te rugu-
horu ta na komu me va sara Betania,
me te kabu *g*a.

18 Me puipu*n*i gana te pulohi ta
na komu, *g*e vitolo. 19 Ma *g*aia te
rigia na *vigi* liligina na halautu, te
va dutuvia, me te mua topoa siki
totobo *g*a, na raurau vamua: ma *g*aia
te bosa vania, me gagua, Ko mua ta-
*n*omana va*n*aga taeni ke va me va.
Me te sakeragi na *vigi* te sasaga. 20
Mara na vaovaro*no* tara rigia *g*e ra nia
hare, tara gagua, *e*gua *g*e mina sasaga

na *vigi*? 21 me te bosa tugu vanira
Jesus, me gagua, E utuni inau tu
bosa vanigau gatu, Kau taluutuni
nimiu, ma kau mua ganagana ruarua,
kau mua nea vamua te vaga te nea
vania na *vigi* eni, ma kau bosa mugua
vania na gotu eni, Ko sakeragi ma
kara sonigo tana horara, me ke nea te
vagaa. 22 Ma na lei totobo soko kau
nonigi nia na taluutuni ta na kokoe-
liulivuti, kau lavi panotigi sugua.

23 Ma gaia te va hage ta na vale
tabu, ma ra na lei puku ni sukagi,
mara na lei magutu gua tara mai
tatana te tarai, mara gagua, Na ha na
manaia to nei nia na lei totobo ini?
ma hei agaia te mananigo? 24 Me
te bosa tugu vanira Jesus, me gagua,
Minau gua ku huatigamu nia siki
bosa, ge ma kau tatea vaniu ke,
minau gua ku tuguni tatea vanigau
gatu na mana tu nei nia na lei
totobo ini. 25 Na vulitabu nina
John, ivei te liu mai? i kokou, pe
tadira na lei tinoni? Ma gaira tara
sopa kenea hegedira, mara gagua, ge
ma ka bosa, I kokou ke, agaia ke
bosa tugu vanigita mai, Egua ge tau
mua taluutunia. 26 Ge ma ka bosa
gua, tadira na lei tinoni: igita ka
matagunira na vure; na pukuna na
lei tinoni soko tara ganaganaa John
na porovete. 27 Ma gaira tara bosa
tugu vania Jesus, mara gagua, Igami
tai mua pukua, ra gagua. Agaia gua
te bosa tugu vanira gua, Mi nau gua
ku mua bosa vanigau na mana tu
nei nia na lei totobo ini. 28 Ma na
hava tau ganaganaa? Na tinoni ga
me rua na dalena; ma gaia te mai
vania na kamanago, me gagua, Dale
ko va lutu taeni ta nigua na hohogo
ni *vaini*. 29 Ma gaia te bosa tugu, me
gagua, E hove nigua: gegua gua te
tugu lio, me tona. 30 Ma gaia te
mai vania na ruana me bosa te vaga
gua, Ma gaia te bosa tugu, me gagua,
Ku tona sugua, magutu: ma gaia te
mua tona. 31 Ahei rotadira te kaba-
ria na liona tamana? Agaira tara
gagua, Na diki, ra. Jesus te bosa
vanira, E utuni inau tu bosa vanigau
gatu, ra na vahikolu rono, ma ra na
rebi kara hage sanigamu ta na kina-
kabuna God. 32 Na pukuna John te
mai tamiu ta na halautu ni lio kiki-
nima, migamu tau mua taluutunia:
ra na vahikolu rono mara na rebi
vamua tara taluutunia: migamu gua,
tau vaevanera, tau mua tugu lio tao-
nira, ge kau tanomana na taluutu-
niana.

33 Kau ronovia sakai gua na bosa
vavagaha: Na tinoni ga te puku vale,
me te suba na hohogo ni *vaini*, me te
peo taligutia, me te gelia na vatei
bita *vaini* lokana, me te saria na buko,
me te lubatira vanira na lei tinoni
kara lutua, me te boli vaa tana komu
keha. 34 Me te poso na vula ke va-
naga ga te vetenara gatu vanira na lei
tinoni tara lutua na hohogo na lei
nina tinoni, ge kara lavigi mai na va-
nana: 35 ma na lei tinoni tara lutua
na hohogo tara lavira nina tinoni,
mara ramusia sakai, mara labu matea
na ruana, ma sakai gua tara petaa.
36 Ma gaia te vetenara gua na lei
tinoni, tara subo vaa tara diki, mara
nea te vaga gua vanira. 37 Sakeragi
ge vetena gatu vanira na dalena, te ga-
gua, Gaira kara nia maa dalegu. 38
Mara na lei tinoni tara lutua na hoho-
go tara rigia na dale, ge ra bosabosa
kolu, A eni na tuguna; gatu, ka labua
ma ka sagua na tunuvana. 39 Mara
sigovia, mara sonihorua ta na hohogo
ni *vaini*, mara labu matea. 40 Ma
na magutu ni hohogo ni vaine ke mai,
na hava ke kabarira vanira na lei
tinoni ni lutu? 41 Agaira tara bosa
tugu vania mara gagua, Agaia ke dura-
kera na lei tinoni dika kiri, me ke
lubatia na hohogo ni *vaini* vanira na
lei tinoni ni lutu keha, ma gaira kara
talani vania na vana ta na vuladira.

42 Jesus te bosa vanira me gagua,
Igamu tau mua siroa mua ta na lei
*g*e*g*ere te tabu ?

Na vatu tara *n*elea na kisu vale,
Tara vilia ke tuguru ta na piu-
na na vale :
A eni te mai ta Lord,
Ma na vatei ka nia hare gita
sugua.

43 Na pukuna eni inau tu bosa
vanigau *g*atu, kara sa*g*ua itamiu na
kinakabuna God, ma kara talana
vanira na vure tara halilaginigi na
va*n*ana *g*a. 44 Mahei te tumu vuvu-
*n*ana na vatu eni, ke tasodu soso : me
ke tumu vuvu*n*ana ahei, ke havuka-
ginia te vaga na pugu ni pari. 45
Mara na lei puku ni sukagi ma ra na
Varise tara ro*n*ovigi nina bosa vava-
gaha *g*e ra gilala te bosara *g*aira. 46
Mara kenea na lotiana, *g*e ra matagu-
nira na vure, na pukuna tara gana-
ganaa na porovete a*g*aia.

XXII.

1 Ma Jesus te nigi bosa tugu vanira
gua na lei bosa vavagaha, me gagua,
2 Na kinakabu i kokou te vaga na
vunagi, te *g*onia na tabatu ni taulagi
vania dalena, 3 me te vetenara *g*atu
na lei nina tinoni *g*e keikerira mai ta
na tabatu ni taulagi te holora tua :
mara hove didira. 4 Me vetenara
*g*atu gua na balu gua na tinoni, tara
gagua, Kau vanira tu holora mai, Kau
rigia, Inau tu talu dilaa ni*g*ua na
va*n*a : tara labui tua na lei ni*g*ua na
kau, ma na lei totobo to korukoru,
mara *g*onidilai na lei totobo soko :
kau mai ta na tabatu. 5 Ma *g*aira
tara mua ganagana mavaa, mara tona
kolili didira soo, e sakai ta na nina
hohogo, ma na ruana ta na nina vatei
sabiri. 6 Ma ra na sosoko tara sigo-
vira nina tinoni, mara vahagitailira
mara labu matera. 7 Ma na vunagi
te rutu ; me te vetenara *g*atu nina
mate, me te durakera na lei tinoni
labu tabo kiri, me suraa na komudira.
8 *G*e vanira nina tinoni, Na tabatu te
pitu dilara, ma *g*aira tu holora mai te
mua ulagadira. 9 Kau tona nimiu
ta na lei halautu bakesa, ma *g*aira tau
topora *g*a kau holora mai ta na tabatu.
10 Ma na lei tinoni ini tara ruguhoru
ta na lei halautu, mara holokolura
soko tara topora *g*a, ra na dika mara
na uto gua : ma na lei tinoni te mana-
dira na va*n*a ni tabatu. 11 Ma na
vunagi te mai rigira na lei tinoni te
holora mai tua, *g*e vaevanea na tinoni
te mua nia pupulu na tivi ni taulagi :
12 ma *g*aia te bosa vania, Kula, egua
ge o hage mai mo to mua nia pupulu
na tivi ni taulagi ? Me todore nina.
13 *G*e bosa vanira lei tinoni na vu-
nagi, Kau to*n*oi na limana ma na
tuana, ma kau soni horua ta na pu*n*i
i pari ; na ta*n*i, ma na girigiri livo *g*a.
14 Na pukuna tara holora mai ra na
subo, mara vilira na balu vamua.
15 *G*e ra va tona na Varise mara
vei kekenei evei kara ta*n*omana na
pe*g*oana nia na bosana. 16 Ma *g*aira
tara vetenara vania mai didira na
tinoni, ma ra na Herod gua, tara
gagua, Magutu, igami tai pukugo
to utuni igoe, mo to tuguni tatea nia
na utuni na halautuna God, mo to mua
nia maa siki sakai : na pukuna to mua
ganaganara lei tinoni. 17 Ko tatea
vanigami mai, na hava to ganaganaa,
Te kaeka*g*e kai sosoni vania Kaisari,
pe taho ? 18 Ma Jesus te ro*n*ovi
vakodoa didira na pe*g*ope*g*o, *g*e gagua,
Egua *g*e au tabotabou, *g*au ra na kiko ?
19 Kau tatea vaniu mai na ro*n*o ni
sosoni. Ma *g*aira tara nia mai vania
na *pene*. 20 Ma *g*aia te bosa vanira
me gagua, Ahei na titinonina ma na
*g*e*g*ere eni ? 21 Ma *g*aira tara vania,
Nina Kaisari, ra. *G*e bosa vanira a*g*aia,
Kau talani vania Kaisari, vamua na lei
totobo te logoi Kaisari ; ma vania God

na lei totobo God te logoi. 22 Ma
*g*aira tara ro*n*ovia, *g*e ra nia hare *g*a
mara sania, mara tona kolili didira.
23 Mi ta na bo*n*i keri tara mai
tatana na Saduke, tara gagua, na
tuguruoli te taho *g*a ; 24 mara huatia,
tara gagua, Magutu, Mosesi te bosa, ke
mate sakai, me taho na dalena ke, na
hogona ke lavia na tauna *g*e ke vahua
na *g*ari vania na tugana. 25 Mara
na tama hogoni ara vitu *g*a : ma na
diki te taulagi me te mate, me te taho
na dalena, *g*e bosa vania tahina ke
lolo tugu ta na tauna : 26 me te vaga
gua na ruana, ma na toluni gua, ta
na vituni. 27 Ma na vaivine te mate
na sosoko. 28 Ta na tuguruoli ahei
na tauna a*g*aia tadira evitu, na puku-
na a*g*aira soko tara lavia. 29 Ma
Jesus te bosa tugu vanira me gagua,
Igamu tau nia hahi, na pukuna tau
mua gilalai na lei *g*e*g*ere te tabu, ma
na manana God gua. 30 Ta na tu-
guru oli tara mua taulagi, ma na lei
vaivine tara mua taudira na lei mane,
tara vagara na lei angel nina God
vamua. 31 Mi ta na tuguruoli tadira
tara mate gua, igamu tau mua siroa
na bosa God te bosa vanigamu mai, te
gagua, 32 Inau God nina Abraham,
ma God nina Isaka, ma God nina
Jakob ? A God te mua God didira
na lei tinoni tara mate, didira na lei
tinoni tara vola vamua. 33 Mara
ronovia na lei vure subo, *g*e ra nia
hare nina tutu*g*u ni tarai.
34 Ma ra na Varise, tara ro*n*ovia
te va betora na Saduke, *g*e ra vaukolu.
35 Ma sakai tadira, na tarai, te ke-
nea siki bosa tatana, te tabotaboa *g*a,
36 Magutu, na hava te haba vaa tadira
na lei bosa ni vetena ? 37 Ma *g*aia
te bosa vania, me gagua, Ko dolovia
Lord God igoe, ta na tobamu soko,
ma na taru*n*amu soko ma na ganagana-
mu soko. 38 Na bosa ni vetena eni
te sule, me te haba va tadira soko.
39 Ma na ruana te kaeka*g*e *g*a, te
gagua eni, Ko dolovia te vagago igoa
na gamua na komu kolu. 40 Na
ro*n*oro*n*o ni vetena soko, ma na lei
porovete tara nigi ganagana kodo ta
na lei bosa ni vetena ini.
41 Ma ra na lei Varise tara vau-
kolu *g*a, *g*e huatira nia siki bosa Jesus,
te gagua, 42 Na hava tau ganaganaa
Christ, na Dalena ahei a*g*aia ? Tara
vania, na dalena David ra. 43 Ma
*g*aia te bosa tugu vanira me gagua,
Egua *g*e holoa nia Lord ta na Taru*n*a,
a David, ea,

44 A Lord te bosa vania ni*g*ua na
Lord,
Ko sopou ta na madolo*g*u, polo
ku talu horura gamua na kaka
sara ni tuamu ?

45 Ke holoa nia Lord a David ke,
evei ke ta*n*omana na dalena ? e gagua.
46 Me ke mua ta*n*omana siki sakai na
bosa tugu vaniana siki bosa, me mua
ta*n*omana gua siki sikai na lavibule-
ana nia siki bosa ta na bo*n*i eni ke vaa
me vaa.

XXIII.

1 *G*e bosa Jesus vanira na vure subo
ma ra nina vaovaro*n*o, te gagua, 2
Ra na tarai ma ra na Varise tara sopou
i vuvu*n*ana na male kabu nina Mo-
sesi : 3 na lei totobo sugua tara bosai
vanigamu kau nigi pipo na kalitiani :
ma kau bei taonigi didira na *g*ehe*g*ehe :
na pukuna tara bosa lee vamua mara
mua kabaria. 4 E utuni, tara pitigi na
lei hola te mava, te torora tara holai,
mara talui ta na valadira na lei tino-
ni, ma *g*aira vamua kara mua hugui
nia sakai na *g*i*g*iri vamua. 5 Ma
*g*aira tara kabarigi didira na lei *g*ehe-
*g*ehe soko *g*e kara bubu na lei tinoni :
tara suki sulei didira na vatei talu
vatoga, mara mudumudu volapai vaa
didira na pupulu, 6 mara nia lio pa-
para na keneani na lei sape te haba
ta na lei tabatu, ma na lei puku ni

malei sopou ta na lei vale sonikolu, 7
ma kara bahura na lei tinoni ta na
lei malei sabiri, ma ra na lei tinoni
gua kara holora nia Rabi. 8 Mi-
gamu gua kau bei taladira kara holo-
gamu nia Rabi : na pukuna a*g*aia sakai
te taraigamu, mi gau soko gua tama
hogoni. 9 Ma kau bei holoa mama
siki sakai i pari : na pukuna e sakai
na Tamamiu *g*a i kokou. 10 Ma kau
bei taladira gua kara hologamu nia
magutu : na pukuna a*g*aia sakai na
magutumiu, vamua Christ. 11 Ma
*g*aia ke haba tamiu ke *g*ehe*g*ehe vani-
gamu sugua. 12 Ma *g*aia ke taluna-
goa hegena kara talupilea ; ma hei
ke talupilea hegena kara talunagoa.

13 Vatei aroviamiu, *g*au ra na
Tarai mara Varise, ra na kiko ! na
pukuna igamu tau *ki* pu*n*isia na kina-
kabu i kokou tadira na lei tinoni :
migamu gua tau mua hage mai *g*a,
ma tau mua lubatira kara liu mai *g*a,
tara ha*g*a hage didira.

14 Vatei aroviamiu gau ra na
Tarai ma ra na Varise, ra na kiko, na
pukuna igamu tau vaa va*n*a luvu na
valedira na matesasani, mi gamu
tau kokoeliulivuti e hau me hau na
pukuna na kiko ; mi gamu gua kau
tabe vulea na dete ta na *n*iha. 15
Vatei aroviamiu, gau ra na Tarai,
mara na Varise, ra na kiko ! mi gamu
kau sama kolilia na horara ma na
pari tina *g*e kau nera tara *poroseluti*
siki sakai : me tala tua *g*aia, kau nea
*g*e ke dale Gehena te haba va itamiu.

16 Vatei aroviamiu, gau ra na huli
rorodo, tau bosa, Ahei ke nia papari
na vale tabu te taho, ma hei gua ke
nia papari na *gold* ni vale tabu ke
papari uto. 17 Gau ra na bule, ma
ra na rorodo ; na hava te haba vaa, na
gold, pe na vale tabu te vatabua na
gold. 18 Ma hei ke nia papari na
bela ni sukagi te taho, ma hei gua ke
nia papari na vatei hevei lee te gahaa
*g*a, te dete kalea. 19 Gau ra na rorodo
na hava te sule vaa, na vatei hevei
lee, pe na bela ni sukagi te vata-
bua na vatei hevei lee ? 20 A*g*aia
gua te nia papari na bela ni sukagi,
te nia papari *g*a, ma na lei totobo
soko gua ivuvu*n*ana. 21 Ma *g*aia gua
te nia papari na vale tabu, te nia
papari *g*a, ma *g*aia gua te gahaa
i lokana. 22 Ma *g*aia gua te nia
papari i kokou, te nia papari na malei
sopouna God, ma *g*aia gua te sopou i
vuvu*n*ana.

23 Vatei aroviamiu, *g*au ra na
Tarai ma ra na Varise, ra na kiko !
na pukuna igamu tau sosoni na ha*n*a-
vuluni na a*g*ole ma na koho ma na
ria, ma tau sania na kabariani na lei
totobo te mava ta na ro*n*oro*n*o ni
vetena, na dete sugua, ma na dolo, ma
na taluutuni. 24 Gau ra na tinoni
huli rorodo, igamu te kapi sosonomiu
na namu ma tau sonomi horua na
kamel.

25 Vatei aroviamiu, *g*au ra na
Tarai, ma ra na Varise, ra na kiko !
na pukuna igamu tau apoi na murini
na seu ma na popo, mi lokani te vonu-
gigi na vatei daedae ma na lio bea.
26 Na Varise rorodo igoe, ko diki
apoa na lokana na seu ma na popo,
me ke marabu gua na muridira.

27 Vatei aroviamiu, *g*au ra na
Tarai ma ra na Varise, ra na kiko !
na pukuna igamu te vagai na lei
malei beku tinoni tara pokei, na muri-
ni te uto lee, ma na lokani te vonu-
gigi na lei huli ni tinoni mate ma na
sele soko. 28 Te vaga eni na lei
tinoni tara ganaganagamu tau lioki-
kinima vamua, ma na lokamiu te
vonugigi na kiko ma na ta*n*ohahi.

29 Vatei aroviamiu, gau ra na
Tarai ma ra na Varise, ra na kiko !
migamu tau kisui na malei bekudira
na porovete, ma tau va*g*uva*g*ui gua
na giludira ra na liokikinima, ma tau
gagua, 30 Tai gahagami *g*a ke ta na
bo*n*idira na tamamami, tai mua nira

udu tara havatigi na gabudira na
porovete. 31 Na pukuna eni igamu
tau talu vatoga vanigamu, igau ra
daledira tara labura na porovete.
32 Igamu tau savu*n*ia na ta*n*ohahi
didira na tamamiu. 33 Gau ra na
poli, ma ra na dalei umata, evei kau
ta*n*omana na rebetiana na dete ni
Gehena. 34 Na pukuna eni inau tu
vetenara vanigamu *g*atu ra na poro-
vete, ma ra na lei tinoni manaha, ma
ra na Tarai: ma kau labura ma kau
patokira gua na balu tadira: ma
na balu gua kau ramusira ta na lei
nimiu na vale sonikolu, ma kau guru
kolilira ta na lei komu; 35 *g*e ke dete
kale gamu na gabudira na liokiki-
nima tara havatia ta na pari, ta na
gabuna Abel te lio kikinima, ritini na
gabuna Sakaria dalena Barakia, tau
labua i gobu patuna na voki tabu ma
na bela ni sukagi. 36 E utuni inau
tu bosa vanigau *g*atu, na lei totobo
ini soko ke kalea na vata eni.
37 Jerusalem, Jerusalem, to labura
na lei porovete, mo to petara tara
vetenara mai tamua! Inau tu ha*g*a
sonikolu haia na dalemiu, te vaga na
kudo te taovira ta na gatana na dalena,
ma tau hove nimiu. 38 Kau rigia,
tara boli sania na valemu, me te uri
tamua. 39 Mi nau tu bosa vanigau
*g*atu, kau mua ta*n*omana na rigia*g*u
gua, polo kau bosa, Holoutoa *g*aia ke
mai ta na ahana Lord.

XXIV.

1 Me te rugu horu ta na vale tabu
Jesus, me te tona soo; mara nina
vaovaro*n*o tara mai tatana, mara
tugunigi vania na lei vatu tara nigi
kisu vale tabu. Ma *g*aia te bosa tugu
vanira me gagua, 2 Tau rigigi so*g*ea
na lei totobo kiri? E utuni inau tu
bosa vanigau *g*atu, Ke mua gahaa siki
vatu i vuvu*n*ana na vatu, kara mua
durakea.
3 Ma *g*aia te sopou ta na gotu ni
Oliveti, ma ra na vaovaro*n*o tara mai
tatana, mara huati poloa, tara gagua,
Ko tatea vanigami mai, keguaniga
*g*e kalei na lei totobo ini? ma na
hava na vaugilala na maiamu, ma na
kouna ni maramana. 4 Me te bosa
tugu vanira Jesus, me gagua, Kau
lavia na la*g*amiu ke bei hahilagi-
nigamu siki sakai. 5 Na pukuna eni
ra na subo kara mai ta na aha*g*u, ma
kara gagua, Inau na Christ; ma kara
hahilaginira tara subo. 6 Ma kau
ro*n*ovigi na lei kisumate; ma na lada
ni kisumate, kau lavigi na la*g*amiu
ma kau bei koe*n*elegamu *g*ea: na lei
totobo ini ke kalei sugua; ma na
sosoko te mua poso mai mua. 7 Ma
na vure ta sakai na komu ke tuguru
pu*n*usira na vure ta na komu keha,
ma sakai na kinakabu ke tuguru
pu*n*usia na kinakabu keha: ma na
lei *n*e*n*ere ma na lei anu ta na lei
komu te subo. 8 Ma na lei totobo
ini ke pukulaginia na vatei arovi
vamua. 9 Vaho *g*e kara lubatigamu ta
na vatei totoro, ma kara labu matega-
mu. Ma na lei vure soko kara nigau
sika na pukuna na aha*g*u. 10 Vaho
*g*e kara kabalagi ra na subo, ma
kara vei peperoi, ma kara sopa nira
sika. 11 Ma na lei porovete sorisori
ra na subo kara sivuda mai, ma kara
hahilaginira ra na subo. 12 Ma na
pukuna na ta*n*ohali ke hali, na didira
na dolo ra na subo ke bihi *g*ea. 13 Ma
*g*aia ke vada*n*itai ritini na sosoko, ke
vavolaa. 14 Ma kara tuguni tatea
na ro*n*oro*n*o uto eni ni kinakabu ta
na maramana taligu, na vatei talu
vatoga vanira na lei vure soko: vaho
*g*e ke livu mai na sosoko.
15 *G*e ma kau rigia na haurake ni
sura a Daniel na porovete te bosaa,
te tuguru ta na bona te tabu (a*g*aia
te siroa ke lavipa*n*otia); 16 vaho *g*e
kara soga dato ta na lei gotu *g*aira
tara gogo i Judea; 17 ma *g*aia te

gahaa ta na tautauvu*n*a ni vale, ke
bei horu i pari *g*e ke boli kehai na
he*g*ohe*g*ona te gahai ta na vale: 18
ma *g*aia te gaha ta na hohogo ke bei
pulohi na laviana na pupuluna. 19
Me te vatei aroviadira tara bote, ma
*g*aira tara susu ta na lei bo*n*i kiri. 20
Ma kau kokoeliulivuti nimiu ke bei
kale ta na malaho na sogamiu, me
ke bei gua ta na bo*n*i ni ahealie. 21
Na pukuna na haurake ke sule *g*a
te mua te vagaa ta na vuivunina na
maramana ritini mai, me ke mua
ta*n*omana te vaga gua. 22 *G*e me ke
mua kekeirigi na lei boni kiri, taho
na vinahi te vola; ma na pukuna
*g*aira te vilira tua ke kekeirira na lei
bo*n*i kiri. 23 *G*e me ke bosa vani-
gamu siki sakai, Age, a eni na Christ,
pe keri, kau bei taluutunia. 24 Na
pukuna *g*aira na lei Christ sorisori
kara sivuraga mai, ma ra na lei poro-
vete sorisori gua, ma kara tatei na
lei vaugilala ma na lei butuli te sule:
*g*e kara nia ta*n*omana na hahilagia-
dira *g*aira tara vilira tua. 25 Kau
rigia, Inau tu tutu*g*u dilai vanigau
*g*atu na lei totobo ini. 26 *G*e ma
kara bosa vanigamu, Kau rigia, A*g*aia
te gaha *g*a ta na bona aroha; kau bei
ruguhoru: Kau rigia te gaha *g*a ta na
lei voki, kau bei taluutunira. 27 Te
vaga na viti te ruguhoru mai i ulu, me
te tate gua i boko, te vaga gua eni na
maiana na Dale tinoni *g*a. 28 Evei te
pipili na tono, ke vaukolu *g*a na lei
manukama.

29 Me padi tua na haurake ta na
lei bo*n*i kiri, na aho ke bo*n*i volo,
ma na vula ke mua lubatia na hinana,
ma na lei veitugu ke kutu ta na
parako, ma na mana ta na parako ke
anuanu: 30 vaho *g*e ke tate ta na
parako na vaugilalana na Dale tinoni:
ma na lei kema soko ni maramana kara
nia ta*n*i *g*a, ma kara rigia na Dale
tinoni ke nia mai na mana ma na
lada te sule i vuvu*n*ani na lei goba-
guli ni parako. 31 Ma *g*aia ke
vetenara *g*atu nina Angel nia na
tavuli ke ta*n*i sule, ma kara viliko-
lura *g*aira te vilira tua ta na lei mata
ni guri evati, ta na vuivuni ritini na
kouna na parako.

32 Taeni kau ro*n*ovi vakodoa na
nina bosa vavagaha ni *vigi*: ke pobi
na otona ke, me ke pururu, igamu tau
pukua na ehina te dutu mai; 33 mi-
gamu gua kau rigigi na lei totobo ini
ke mai, vaho *g*e kau pukua a*g*aia te
dutu mai tua, ta na mataula vamua.
34 E utuni, inau tu bosa vanigau *g*atu,
ke mua padi na vata eni, polo ke poso
na lei totobo kiri. 35 I kokou mi pari
ke tagaa, ma na lei bosa*g*u vamua ke
mua tagai. 36 Me taho siki sakai te
pukua na bo*n*i pe na bona ni bo*n*i
keri, taho mua na lei Angel i kokou,
taho mua na Dale, na Mama vamua.
37 Me te vaga ta na lei bo*n*ina Noa,
te vaga gua eni na maiana na Dale
tinoni. 38 Me te vaga gua ta na lei
bo*n*i kiri, te mua livu mai mua na
tave, tara va*n*a mara inu, mara lavira
na vinekama mara taudira na lei
mane, ritini mai na bo*n*i, a Noa te
hagelia na vaka, 39 ma *g*aira tara mua
gilala polo te sapa*n*ira na tave, me
te durakera soko: ke vaga gua eni ta
na maiana na Dale tinoni. 40 Ta na
bo*n*i keri erua na tinoni *g*a ta na kina-
kova; kara lavia sakai ma kara sania
na dolana. 41 Me rua na vaivine
koro *gig*iri kolu; kara lavia sakai ma
kara sania *g*a na ruana. 42 Kau dai
nimiu: na pukuna tau mua gilala na
bo*n*i na magutumiu ke sivuda mai
*g*a. 43 Migamu tau pukua tua eni,
te gilala na bona ni bo*n*i na puku vale
ke, ke mai *g*a na tinoni *g*ito, te dai
nina, me mua ta*n*omana diua na va-
lena. 44 Kau pitu dilaa nimiu, na
pukuna eni na Dale tinoni ke sivu-
raga mai *g*a ta na bona ni bo*n*i tau
mua gilala kasunia. 45 Ahei a*g*aia
na tinoni te liosakai me te manaha,

na magutuna te lubatia vania na va-
lena *ge* ke rigitaonia, ke tuvali utoa
vanira na vure gadira na va*na*? 46
Holoutoa na tinoni keri, na magutuna
ke topoa ta na sivuragaana mai te nia
pipo *ga*. 47 E utuni inau tu bosa
vanigau *ga*tu ke talana vania na rigi-
taoniani na lei nina totobo soko. 48
Ge me ke bosa ta na tobana na tinoni
dika keri te gagua, Na magutu*gu* te
ne*go*; 49 me ke vuivuni na ramusi-
adira na dolana, me ke va*na*, me inu
kolu tadira tara inu bulebule; 50 na
magutuna na tinoni keri ke sivuda
mai *ga* ta na bo*ni* te mua pitua, ma
na bona ni bo*ni* te mua gilala kasu-
nia, 51 Me ke ramusi matea, me ke
talua na malana tadira na kiko: na
ta*ni* *ga* ma na *g*iri*g*iri livo.

XXV.

1 Mi ta na bona keri kara vava-
gaha nira eha*na*vulu na tahula na
kinakabu i kokou, tara lavigi didira
na bulu mara nigi tona *ge* kara va
topoa na tinoni te ta*g*iha taulagi. 2
Me lima tadira tara bule, me lima
gua tara manaha. 3 Ra na bule tara
lavi leai didira na bulu, mara mua
nia tona na kokolo gua: 4 ma ra na
manaha tara lavigi didira na bulu
ma na kokolo gua ta didira na kada.
5 Ma hau tara pitua na tinoni te ta-
*g*iha taulagi, ma *g*aira soko tara ma-
turu toto*na*gi. 6 Mi ta na kutu ni
bo*ni* te ta*ni* na guu, Kau rigia, te sara
mai na tinoni te taulagi! Kau rugu-
horu nimiu ma kau va topoa. 7 Mara
tapatuguru na lei tahula kiri, mara
nigi pipo didira na bulu. 8 Mara na
bule tara bosa vanira na manaha, kau
dodea vanigami mai na nimiu na
kokolo, ra, na pukuna te ha*ga* mate
minami na bulu. 9 Ma ra na manaha
tara bosa tugu vanira mara gagua, ke
mua kaeka*ge* tamami mi tamiu so*ge*a:
kau tona vanira tara sabiri ma kau
pelu nimiu, ra gagua. 10 Ma *g*aira
tara va sabiri ma na tinoni te ta*g*iha
taulagi te sara mai: ma *g*aira tara pitu
kasunia tara hage kolu tatana ta na
tabatu ni taulagi: mara vo*no*tia na ma-
taula. 11 Me tumuri va ra na lei ta-
hula keha gua tara mai, mara gagua,
Lord, Lord, ko ha*na*via vani*g*ami mai.
12 Ma *g*aia te bosa tugu vanira me ga-
gua, E utuni inau tu bosa vani*g*amu,
Inau tu mua gilalagamu, ea, 13 Na
pukuna eni kau dai kasunia nimiu,
tau mua pukua na bo*ni* ma na bona
ni bo*ni* gua.
14 Me te vaga na tinoni te va tona
ta na komu keha, me te holo kolura
mai tatana na lei nina tinoni, me te
tuvaligi vanira na nina he*go*he*go*. 15
Me te hea sakai, elima na *taleneti*, ma
na dolana gua erua, ma na keha gua
e sakai; te sopa hera taonia na ma-
nahadira; me te tona sanira. 16 Me
te sakeragi a*g*aia te holai elima na
taleneti te va tona me te nigi sabiri,
me te au gua tatana elima gua na
taleneti. 17 Me te vaga gua a*g*aia te
holai eruka, te au tatana gua eruka.
18 Ma *g*aia te hola e sakai te va tona
me te poloa na nina ro*no* na magu
tuna me te *g*elivaginia ta na pari.
19 Me padi tua na bona te hau, na
magutu dira na lei tinoni kiri te pu-
lohi mai, me ha*ga* padalaginigi tadira.
20 Ma *g*aia te holai e lima na *taleneti*
te nigi mai tatana e lima gua na
taleneti, te gagua, Magutu, igoe to
talani vaniu tua e lima na *taleneti*: mo
ko rigia, te au so ta*g*ua e lima gua *ga*
na *taleneti*. 21 Na magutuna te bosa
vania me gagua, E utumu, na tinoni te
uto me te lio sakai igoe; to lio kikini-
ma sugua ta na rigitaoniani na lei toto-
bo pile, inau ku lubatigi vanigo taeni e
subo na totobo; ko va hage igoe ta
na to*g*oto*g*o nina na magutumu. 22
Ma *g*aia gua te holatigi erua na *tale-
neti* te mai bosa vania, Magutu, to

talani vaniu tua eruka na *taleneti:* ko
rigia, te au *ga* ta*gu*a erua gua na *tale-
neti.* 23 Na magutuna te bosa vania,
me gagua, E utumu, na tinoni te uto
me te lio sakai, to lio kikinima sugua
ta na rigitaoniani na lei totobo pile,
inau ku lubatigi vanigo taeni e subo
na totobo: ko va hage igoe ta na nina
to*go*to*go* na magutumu. 24 Ma *ga*ia
gua te hola e sakai na *taleneti* te mai,
me te vania, Magutu, inau tu pukugo
na tinoni pani igoe, to baobaore mo
to mua vade, mo to vahikolui to mua
seburukaginigi: 25 minau tu mata-
gu ni*gu*a, mu tu tona keha mu tu
*ge*livagini poloa ta na pari nimua na
taleneti, ko rigia, ko holatia nimua. 26
Ma na magutuna te bosa tugu vania,
me gagua, Na tinoni dika mo to lupa
igoe, to gilalau tu baorei tu mua vadei,
mu tu vahikolui tu mua havukagi-
nigi; 27 e gua *ge* o mua lubatigi
ni*gu*a na ro*no* vanira tara nia pipo na
sabisabiri ro*no*, mi ta na pulohia*gu*
mai, ku holatia ni*gu*a, ma na dolana
gua te au. 28 Kau lavi kehaa tatana
na *taleneti* mo ko vahea a*ga*ia e ha*na*-
vulu na *taleneti* tatana. 29 Na pu-
kuna kara soni halavua vania te
lologo, me ke au tatana: ma kara
lavikeha tatana te mua lologo, na
totobo vamua te gaha itatana. 30 Ma
kau soni horua na tinoni te va*na* luvu
ta na pui i pari: na ta*ni* *ga* ma na
*gi*ri*gi*ri livo.

31 Mi ta na bo*ni* keri ke nia mai na
rara*na*na na Dale tinoni, ma kara nia
udu kolu mai gua na lei angel, vaho
ge ke sopou ta na malei sopouna ni
ladana. 32 Ma kara vahikolura mai
tatana na lei vure soko. Me ke tu-
vali kehara i levu mi levu, te vaga na
tinoni rigitaoni *sipu* te tuvalira na lei
sipu tadira na *gotu.* 33 Me ke talu
kolura na lei *sipu* ta na madolona ma
na lei *gotu* ta na maulina. 34 Vaho
ge bosa na Vunagi vanira ta na ma-
dolona, Mai, gau, te holoutogamu na
Tama*gu*, kau logoa nimiu na kina-
kabu te *go*ni kasunia vanigamu ta na
vuivunina na maramana mai. 35
Inau tu vitolo, ma tau kutiu: inau tu
ma*na*na*ha*, migamu tau heo ga*gu*a na
beti mai: inau tu sinogo, ma tau pa-
beu: 36 tu bona, ma tau puluu nia na
tivi: tu vahagi, ma tau toutoguluu:
tu gahau ta na vale pipiti, ma tau
mai kaou. 37 Vaho *ge* kara bosa
tugu vania ma kara gagua, ra na lio
kikinima, Magutu, teguaniga tai
rigigo to vitolo, migami tai kutigo?
mo to ma*na*na*ha* gua, mi tai heo
gamua na beti? 38 Mi teguaniga
gua to sinogo, ma tai pabego? mo to
bona, mi tai pulugo nia na tivi? 39
Mi teguaniga gua tai rigigo to vaha-
gi, mo to gahago ta na vale pipiti, ma
tai toutogulugo *ga*? 40 Ma na Vu-
nagi ke bosa tugu vanira me ke gagua,
E utuni inau tu bosa vanigau *ga*tu,
Tau nea te vagaa vania siki sakai ta-
dira na lei hogo*gu* ini ke, te pile kikia
tadira sugua, te vaga tau nea vaniu.
41 Vaho *ge* ke bosa vanira ta na
maulina. Kau tona keha ta*gu*a, gau
ra na vavara*na*, ta na lake te gala
kasila, tara keru dila vania Satana ma
ra na lei nina taru*na* dika. 42 Na
pukuna inau tu vitolo, migamu tau
mua kutiu: inau tu ma*na*na*ha*, mi-
*ga*mu tau mua heo *ga*gua na beti: 43
inau tu sinogo, migamu tau mua
pabeu: tu bona, migamu tau mua
puluu nia na tivi: tu vahagi, mu tu
gahau ta na vale pipiti, migamu tau
mua toutoguluu. 44 Ma *ga*ira gua
kara bosa tugu vania, ma kara gagua,
Magutu, teguaniga tai rigigo to
vitolo, pe to ma*na*na*ha*, ma na sinogo,
pe to bona, pe to vahagi, pe to gahago
ta na vale pipiti, migami tai mua
*ge*he*ge*he vanigo? 45 Vaho *ge* ke bosa
tugu vanira, me ke gagua, E utuni
inau tu bosa vanigau *ga*tu. Tau
mua nea te vaga eni vania siki sakai
tadira na lei pile ini, tau mua nea

te vagaa vaniu. 46 Ma *g*aira ini
kara tona keha ta na vatei totoro
kasila: ma ra na lio kikinima ta na
vola ke mua mautu.

XXVI.

1 Me te sakeragi a Jesus te bosa
sokoi na lei bosa ini, te gagua vanira
nina vaovaro*no*, 2 Igamu tau pukua
ke padi erua gua na bo*n*i me ke poso
mai na Lovovule, ma kara lubatia na
Dale tinoni *g*e kara patokia. 3 Vaho
*g*e ra vaukolu mai na lei puku ni
sukagi mara na magutudira na vure,
ta na bebetena na puku ni sukagi,
tara holoa Kaiavasi; 4 mara nia
guruvaro*no* na tabo poloana *g*e kara
matea. 5 Mara gagua, Sania ta na
*g*ou*g*ounu kara bei nia haurerevo *g*ea
na vure.
6 Ma Jesus te gaha *g*a i Betania,
ta na valena Simon na ila. 7 Na vai-
vine te nia mai tatana na popo tara
saria nia na *Alabaseta*, te vonugia na
kokolo te hahi na matena, me kovala
ta na uluna te koli ta na va*n*a. 8
Ma ra na lei vaovaro*no* tara rigia, *g*e
ra nia rutu, mara gagua, Egua *g*e ra
soni leaa na totobo eni? 9 Na pukuna
kara ta*n*omana na sabiri suleana na
kokolo eni, ma kara vahe leara na lei
tinoni bona, 10 Ma Jesus te gilalaa,
*g*e bosa vanira, Egua *g*e au lavi bule-
ana na vaivine? Na pukuna te *g*ehe-
tia na *g*ehe*g*ehe uto vaniu. 11 Ra na
lei tinoni bona tara gahara haia
itamiu; mi nau te taho. 12 Ma *g*aia
te kovala na kokolo eni ta na huli*g*u,
te nea kasunia na bekua*g*u. 13 E
utuni inau tu bosa vanigamu *g*atu,
kara tuguni tatea na ro*n*oro*n*o uto eni
ta na maramana taligu, ma na totobo
te kalitia na vaivine eni kara tutu*g*ua
gua, na vatei ganagana oliana.
14 Vaho *g*e va itadira ra na lei
puku ni sukagi sakai tadira na sara
erua, na ahana Judasi Isikarioti, me
gagua, 15 Na hava kau tabau nia
minau ku lubatia vanigamu? Mara
ka*g*ei vania etolu ha*n*avulu na *silira.*
16 Mi ta na bo*n*i keri a*g*aia te kěnea
na bona ke peroa vanira *g*a.
17 Mi ta sakai na bo*n*i ni bread
*g*ulu, ra na vaovaro*no* tara mai rigia
Jesus mara gagua, Ivei to liona kai
va *g*oni dila vanigo ko gania na Lovo-
vule *g*a? 18 Ma *g*aia te bosa, Kau
va tona ta na komu vania siki sakai,
ma kau vania, Na magutu te gagua,
te poso mai tua na bo*n*i*g*u: inau tu
ha*g*a gania ta na valemu tadira ni*g*ua
na vaovaro*no*, na Lovovule. 19 Ma
ra na vaovaro*no* tara nea te vaga
Jesus te bosa vanira; ma ra *g*ehe
dilaa na Lovovule. 20 Me te nulavi
te sopou kolu ta na va*n*a tadira ra na
sara erua. 21 Ma tara va*n*a soo,
a*g*aia te gagua, E utuni inau tu bosa
vanigau *g*atu, sakai tamiu ke perou.
22 Ma *g*aira tara dika lio *na*na*ta,
mara vuivuni tua na sopa bosa vani-
ana, E mua inau, magutu? 23 Ma
*g*aia te bosa tugu vanira me ga-
gua, A*g*aia te heoti kolu ta*g*ua na
limana ta na popo, a*g*aia keri ke
perou. 24 Na Dale tinoni ke tona te
vaga tara *g*erea tua tatana: me te
vatei aroviana na tinoni keri te peroa
na Dale tinoni, e uto vaa tatana na
tinoni keri tara mua vahua. 25 Ma
Judasi te peroa, te bosa tugu vania me
gagua, E mua inau, magutu? A*g*aia
te bosa tugu vania me gagua, To
bosaa igoe. 26 Mara va*n*a soo Jesus te
tabea na *bread*, me te bosa utoa, me
*n*itia: me te tuvalia vanira na vaova-
ro*no*, me gagua, Tabea, gania: aeni
na huli*g*u. 27 Me te tabea gua na
seu, me te bosa utoa, me te hera va,
te gagua, Igamu soko kau inuvia
eni; 28 aeni na gabu*g*u ni baubahu
te ta*g*iha mai, te tave tugura na subo,
ta na talukehai palu. 29 Mi nau tu
bosa vanigau *g*atu, Inau ku mua inu-

via na kokolo ni *vaini* eni, ke riti na
bo*n*i keri ku inuvi vaolua kolu mai
tamiu ta na kinakabuna Tama*gu*.
30 Ma *g*aira tara li*n*ea tua na li*n*e,
*g*e ra ruguhoru ta na gotu ni Oliveti.
31 Ma Jesus te bosa vanira, me
gagua, Igamu soko kau niu kabalagi:
na pukuna te *g*erea tua, Inau ku
labua na tinoni te rigitaoni *sipu*, ma
na lei *sipu* kara havukagi. 32 Mi
nau tu tuguru oli tua, ku idevigau
i Galilea. 33 Me te bosa tugu vania
a Peter me gagua, Kara nigo kaba-
lagi na lei tinoni soko ke, mi nau tu
taho. 34 Jesus te bosa vania, E utuni
Inau tu bosa vanigo, ta na bo*n*i eni,
ke mua rua na ta*n*ina na kokoroko,
me tolu tua na niu hugua*gu*. 35
Peter te bosa vania, me gaguà, *G*e mu
ku mate kolu tamua ku mua huguhu-
gugo. Ma *g*aira soko ra na vaova-
ro*no* tara bosa kolu te vagaa.
36 Vaho *g*e sara na bebete tara
vatua nia Getesemane a Jesus. Me
te bosa vanira nina vaovaro*no*, me
gagua, Kau sopou mai eni, minau ku
va tona iane, mu ku kokoeliulivuti.
37 Ma *g*aia te lavira tatana Peter,
ma ra rua na dalena Sebede, me te
vuivuni dika lio ma na marate. 38
Ma *g*aia te bosa vanira, Na taru*n*agu
te nia dika lio *nan*ata, ritini na mate
vamua: kau tolu pitu soo iani, ma
kau tolu dai kolu ta*g*ua. 39 Ma
*g*aia te tona vasoo na pile, me te pogo
horu ta na matana, me te kokoeliu-
livuti, me gagua, Age Tama*gu*, *g*e
ke ta*n*omana, na seu eni ke liu padia-
gu: mugua ke bei te vaga inau tu
liona, migoe vamua. 40 Ma *g*aia te
pulohi tadira tolu*g*aira na vaovaro*no*,
me te rigi topora tolu*g*aira tara
maturu, me te vania Peter, Kau tolu
mua ta*n*omana dai kolu ta*g*ua sakai
na bona vasoo? 41 Kau tolu dai
nimiu, ma kau tolu kokoeliulivuti
gua, kau tolu bei liu ta na tabotabo:
na taru*n*a te la*g*a sugua, na huli
vamua te labe. 42 Me ruani gua na
tonana tadira, me te kokoeliulivuti,
me te gagua, Age Tama*gu*, ke mua
ta*n*omana na padia*gu* na seu eni ke,
mu ku mua inuvia, ke kale sugua na
liomu. 43 Ma *g*aia te mai tadira tolu-
*g*aira gua, me rigi topora tara maturu
soo, na pukuna na matadira tolu*g*aira
te kakaka. 44 Ma *g*aia te sanira gua,
me tona keha, me toluni tua te kokoe-
liulivuti, me te bosai gua na lei bosa
kiri. 45 Vaho *g*e mai a*g*aia vanira
na vaovaro*no*, me te bosa vanira tolu-
*g*aira, Kau tolu maturu ma kau tolu
aheahe nimiu soo: kau rigia te sara
mai tua na bona, tara peroa *g*à na
Dale tinoni ta na limadira na ta*no*-
hahi. 46 Tuguru nimiu, ma ka tona:
kau rigia, te mai tua a *g*aia ke perou.
47 Me te sakeragi, te bosa soo, Ju-
dasi, e sakai tadira na sara erua, te nira
mai tatana na vure subo, tara holai
na isi ma na tila, mara butu mai
tadira na puku ni sukagi ma ra na lei
magutudira na vure. 48 Ma *g*aia te
peroa te talua na vaugilala tadira, te
gagua, Inau ku no*n*ino*n*ia ahei, ma
*g*aia sugua: kau sigovia. 49 Me te
sakeragi te mai ta Jesus, me te vania,
Age magutu; me te no*n*ino*n*ia. 50 Me
te bosa vania Jesus, me gagua, Kula,
ko nea na pukuna to mai tua. *G*e ra
mai mara sigovia Jesus, mara lavia.
51 Mo ko rigia sakai tadira tara
gahara ta Jesus te haua na limana,
me te sipaa nina isi, me te labua nina
tinoni na puku ni sukagi, me te kamo
kehaa na kulina. 52 Vaho *g*e bosa
vania Jesus, me gagua, Hilipaginia
gua ta na malana nimua na isi: na
pukuna a*g*aira soko tara tabea na isi
kara nia mate na isi. 53 Mo to gana-
gana igoe, inau ku mua ta*n*omana
kurutia na Tama*gu*, ma *g*aia ke vete-
nara mai ta*g*ua na mola ni Angel
e ha*n*avulu me sara erua, me subo vaa
gua? 54 Mi vei ke ta*n*omana keha,
me ke kalei na lei ro*n*oro*n*o te tabu,

te vaga eni sugua ? 55 Mi ta na bona
keri Jesus te bosa vanira na vure, me
gagua, Igamu tau nigi ruguhoru mai
na lei isi ma na tila na sigovia*gu* te
vaga na tinoni *g*ito ? Ta na lei bo*ni*
soko inau tu sopou ta na vale tabu
mu tu tarai, migamu tau mua sigoviu.
56 Me padi na lei totobo ini *g*e kalei
na lei *g*e*g*ere didira na porovete, te
gagua, *G*e ra sama sania ta na lei
vaovaro*no* soko.

57 Ma *g*aira tara lavia Jesus tara
nia tona ta na valena Kaiavasi, na
puku ni sukagi. Ma ra na tarai mara
na lei magutu tara vaukolu *g*a. 58
Ma Peter te saritaonia te hau, ta na
bebetena na puku ni sukagi, me te
hage *g*a, me sopou horu tadira na lei
*g*ehe*g*ehe, me pitua soo na kouna. 59
Ma ra na lei puku ni sukagi ma ra na
ovu ni dete soko tara kenea na huru
taboana, *g*e kara matea. 60 Mara
mua ta*no*mana na bosa kaleana tadira :
na lei tinoni huruhuru tabo tara subo
tara tuguru mai. 61 Mi murina vaa
toro mai eruka, moro gagua, te bosaa
na tinoni eni. Inau ku ta*no*mana na
durakeana na valena God, mu ku
kisua gua ta tolu na bo*ni*. 62 Me
tapa tuguru na puku ni sukagi me te
bosa vania, Egua *g*e o mua bosa tugu
siki bosa, na hava na lei totobo ini
tara hurugo nia ? 63 Ma Jesus te
todore, ma na puku ni sukagi te bosa
vania, me gagua, Inau tu nia papari
vanigo na ahana God te vola, ko
tuguni tatea vanigami mai. Na Christ
dalena God igoe, pe taho ? 64
Jesus te bosa vania, me gagua, To
bosaa : minau tu bosa vanigo, Ta na
e*ni*ha kau rigia na Dale tinoni te
sopou ta na madolona na Mana, me
ke mai ta na lei gobaguli ni parako.
65 Vaho *g*e rosia nina pupulu na
puku ni sukagi, me te gagua, A*g*aia te
bosa tabo : na pukuna na hava ka ke-
nera gua kara hurua nia ? Kau rigia
igamu tau ro*no*via nina bosa tabu :
na hava tau ganaganaa ? 66 A*g*aira
tara bosa tugu vania mara gagua, Te
manana na mate. 67 Vaho *g*e ra
a*n*usua na matana mara ramusia.
Ma na balu tara tapotapoa, 68 mara
gagua, Igoe Christ, ko tatea vani-
gami mai ahei a*g*aia te labugo ?

69 Ma Peter te sopou i pari ta na
bebete, me te mai tatana na tahula
me gagua, Igoe gua to gahago ta
Jesus na Galilea. 70 Ma *g*aia te
huguhugu tadira soko, me gagua,
Inau tu mua pukua na totobo to
bosaa. 71 Me te ruguhoru tua a*g*aia
tana malei *g*ehe ni vale, te rigia sakai
gua na tahula, me te bosa vanira tara
tuguru *g*a. Na tinoni eni gua te
gahaa ta Jesus na Nasareta. 72 Ma
*g*aia te nia huguhugu me te nia
papari gua, Inau tu mua gilala na
tinoni, ea. 73 Mi ta na siki bona
pile gua, *g*aira tara tuguru *g*a tara
mai mara bosa vania Peter, E utuni
sugua, igoe sakai tadira : nimua na
leu te tatego mai. 74 Vaho *g*e vuivu-
ni na papari ma na bosa dikadika, te
gagua, Inau tu mua pukua na tinoni.
Me te sakeragi te ta*ni* na kokoroko.
75 Ma Peter te ganagana olia na
bosana Jesus te gagua. Ke mua
ta*ni* na kokoroko me tolu tua na niu
hugua*gu*. Ma *g*aia te ruguhoru me
te nia ta*ni* na dika lio.

XXVII.

1 Me te puipu*ni* gana, ra na lei
puku ni soni sukagi soko, ma ra na
lei magutudira na vure tara nia gu-
ruvaro*no* na mateana Jesus. 2 Ma
*g*aira tara to*no*a mara lavikehaa, mara
lubatia vania Pilatu na *Governor*.

3 Me rigia Judasi, te peroa, tara
dete kalea, *g*e tugua na liona, me
nigi oli mai tadira na puku ni sukagi
mara na lei magutu na etolu na
ha*n*avulu na *silira*, te gagua, 4
Inau tu bahi ni*g*ua tu peroa na

gabu te lio kikinima. Ma *g*aira tara
vania, Ma na hava itamami ra, ko nia
pipo igoe? 5 Ma *g*aia te sonihorui
na ro*no* ta na vale tabu me te rugu-
horu me va ligo matea hegena. 6
Ma ra na puku ni sukagi tara lavia
na ro*no* na *siliva,* mara gagua, Te
mua ulagana na hogoniana ta na vale
ni ro*no* tabu, na pukuna na matei
gabu keri. 7 Ma *g*aira tara bosa
kolu, mara nia sabiri na hohogo ni
Pota, na malei tavugiadira na sinogo
ga. 8 Na pukuna eni tara vatua nia
na hohogo ritini mai taeni, Na hohogo
ni gabu. 9 Vaho *g*e kalei na bosana
Jeremia na porovete te bosai, Ma
*g*aira tara lavigi na etolu ha*na*vulu
na *siliva,* na matena a*g*aia keri tara
pelua, na balu tadira na dale Israel.
10 Mara tugua nia na hohogo ni
Pota, te vaga a Lord te bosaa.
11 Ma Jesus te tuguru pu*ni*sia na
matana na *Governor:* ma na *Governor*
te huatia me gagua, na vunagidira
na Israel igoe, pe taho? ea. Me te
bosa tugu vania Jesus me gagua,
To bosaa. 12 Ma ra na puku ni
sukagi tara hurua me mua bosa
tugu. 13 *G*e bosa vania Pilatu me
gagua, O mua ro*no*vigi na lei totobo
te subo tara hurugo nia? 14 Ma
*g*aia te mua bosa tugu vania, taho
siki bosa: ma na *Governor* te nia
hare na*na*ta *ga*. 15 Mi ta na *g*ou-
*g*onu na *Governor* te lubatia vanira
na vure siki sakai na tinoni tara
pitia, ahei tara liona. 16 Ma sakai
na tinoni pipiti *ga* tadira, tara vatua
nia Barabasu, me te lada na ahana.
17 Me te bosa vanira Pilatu tara
vaukolu mai *ga*, Ahei rotadira tau
liona ku lubatia vanigamu? Bara-
basu, pe Jesus tara holoa nia Christ?
18 Ma *g*aira te pukura tara peroa
na pukuna tara nia sika. 19 Ma
*g*aia te sopou ta na bela ni dete, na
tauna te vetena mai tatana ki sakai,
me gagua, Ko bei nea siki totobo
vania na tinoni keri te lio kikinima:
na pukuna na maturu bole te torou
*g*eni na pukuna *g*aia. 20 Ma ra na
lei puku ni sukagi, ma ra na lei ma-
gutu tara lavi buleadira na vure na
no*n*iana Barabasu, ma na durakeana
Jesus. 21 Ma na *Governor* te bosa
tugu vanira me te gagua, Ahei tadira
ro*g*aira tau liona mu ku lubatia vani-
gamu? 22 Ma *g*aira tara bosa, Ba-
rabasu. Pilatu te bosa vanira me
gagua, ma na ha ku nea vania Jesus
tara vatua nia Christ? Ma *g*aira
soko tara bosa, Patokia, raa. 23 Ma
*g*aia te bosa, Egua, na ha na totobo
dika to kabaria? Ma *g*aira tara gae-
gahe na*na*ta, mara gagua, Patokia.
24 Ma Pilatu te pukua te mua
ta*no*mana na mana pu*n*usiadira, me
te gunalira vamua na vure, *g*o lavia
na beti, me te sau lima ta na mata-
dira na vure, me te gagua, Te mua
kauliu na gabuna na tinoni eni te
liosakai: igamu kau nia kaukauli *ga*.
25 Ma na vure soko tara bosa tugu,
mara gagua, Na gabuna ke kauli
mategami, ma rana lei dalemami
gua, raa. 26 Vaho *g*e lubatia va-
nira Barabasu: Me te ramusia Je-
sus, me te talana vanira kara patokia.
27 Ma ra na nina *Governor* tara
nia tona Jesus ta na *Piritorcum,* ma-
ra holokulura mai tatana na ova
udolu. 28 Vaho *g*e ra sonikeha nu
pupuluna, mara pulua nia na polo-
polo te sisi. 29 Mara vauhia nia na
karukaili na pitulu mara talua ta
na uluna, ma na ade ta na mado-
lona; ma *g*aira tara tualagi tuturu
batobato vania gua, mara gagua,
Age, Vunagidira na Israel! 30 Mara
a*n*usua, mara lavikeha tatana na ade
mara labua nia na uluna. 31 Mara
batobato sokoa tua, *g*e ra sua keha
tatana na polopolo, mara pulua nia
na pupuluna, mara nia tona keha
*g*e kara patokia.
32 Ma *g*aira tara ruguhoru *g*e ra

topoa na tinoni ni Kurene, ni ahana
Simoni: mara lotia *g*e ke nira udu
kolu tadira, me ke holatia na gaiva-
valana. 33 Mara sara tua na bona
tara vatua nia Goligota, te gagua, Na
bona ni ulu, 34 *g*e ra hea na vinega
tara ule kolua nia na ahu: ma *g*aia
te nami tabo*n*ana *g*e hove nina na
inuviana. 35 Ma *g*aira tara patokia,
*g*e ra tuvalira nia nina pupulu; ma-
ra nigi talu vaugilala; 36 mara so-
pou horu *g*a mara vato*g*aa. 37 Ma
na *g*e*g*ere tara hurua nia tara *g*erea
i vuvu*n*ana, A Jesus eni na Vunagi-
dira na Israel. 38 Vaho *g*e ra
patoki kolura tatana eruka na tinoni
*g*ito, sakai ta na madolona, ma sakai
ta na maulina. 39 Ma *g*aira tara
liu padi tara *n*araa, mara birubirui
na uludira, mara gagua, 40 Age, to
durakea na vale tabu, mo to kisua
gua ta tolu na bo*n*i, ko vavolago
hegemu: *g*e ke Dalena God igoe ke,
ko tete horu mai ta na gaivavala
taeni, ra gagua. 41 Te vaga gua ra
na puku ni sukagi tadira na lei ma-
gutu ma ra na tarai tara batobatoa,
mara gagua, 42 A*g*aia te vavolara
na keha; ke mua ta*n*omana na vavo-
laana hegena. Na Vunagidira na
Israel a*g*aia ke, me ke tete horu mai
ta na gaivavala, vaho kai taluutunia
igai. 43 A*g*aia te varava ta God;
me ke vavolaa taeni, ke liona: na
pukuna te bosa, Na dalena God
inau. 44 Ma ra na tinoni *g*ito
tara patoki kolura tatana toro koe-
horua nia na bosa keri.

45 Me te poso mai na ononi na
bona ni bo*n*i, na pu*n*i te taopu*n*isia
na komu udolu polo te poso na hinuani
na bona ni bo*n*i. 46 Mi ta na hinuani
na bona ni bo*n*i Jesus te gaegahe nia
na ma*n*a te sule, te gagua, *Eli, Eli,
lama sabachthani*, te gagua. God
inau, God inau, egua *g*e o tona sa-
niu? 47 Ma na balu tadira tara
tuguru *g*a, tara ro*n*ovia, *g*e ra gagua,
48 Na tinoni eni te holoa Elia. Me
te sakeragi te sama sakai, me te
lavia na leilesi te vonugia nia na
vinega me te sukia ta na ade, me
haua vania *g*e ke inuvia. 49 Ma
*g*aira tara gagua, Sania soo, ka pu-
kua Elia ke mai vavolaa, pe taho.
50 Ma Jesus te nia gaegahe gua na
ma*n*a te sule, me te lubatia na taru-
*n*ana. 51 Mo ko rigia, na vovo*n*o ni
vale tabu te tahari i levu mi levu ta
na kouna me sara na sosokona; ma
na pari te anuanu; ma na lei vatu
te paruruha; 52 ma na lei malei
beku te tatava*n*a; ma na hulidira
na Tabu te subo tara maturu tua,
tara tapatuguru; 53 mara ruguhoru
ta na lei beku i muriua mai na tu-
guru oliana, mara hage ta na komu
te tabu, mara tate *g*a vanira tara
subo. 54 Ma na rigitaoni na ha*n*a-
latu ma *g*aira tara nia dai kolu ta-
tana Jesus, tara rigia na anu, ma
na lei totobo te kalei, *g*e ra matagu
sule, mara gagua, E utuni aeni na
Dalena God. 55 Ma ra na lei vai-
vine tara subo, tara reirei halahau,
a*g*aira tara saritaonia mai tua Jesus
i Galilea, mara *g*ehe*g*ehe vania: 56
a Meri ni Magidala, ma Meri na
ro tinadira James ma Joses, ma na
tinadira ro*g*aira dalena Sebede.

57 Me te nulavi mai tua, na tinoni
te sodoro*n*o te butu mai Arimatea,
tara vatua nia Josepu, ma *g*aia gua
na nina vaovaro*n*o Jesus: 58 na
tinoni eni te va tona ta Pilatu, me te
no*n*ia tatana na hulina Jesus. Vaho
*g*e bosa Pilatu na lubatiana. 59 Ma
Josepu te lavia na huli, me te pulua
nia na tivi te marabu, 60 me te va
pilia ta nina malei beku, tara ta*g*iha
tupia vania ta na vatu: me te pili-
pilia na vatu kamahi ta na matana
na malei beku, me te tona keha. 61
Moro gahara *g*a Meri ni Magidala,
ma Meri keha gua, moro sopou lili-
gina na malei beku.

62 Mi ta na ropogana, na bo*n*i te
tumuri mai na bo*n*i tara a*g*oha dila,
ra na lei pukuni sukagi, mara na
Varise tara vaukolu mai ta Pilatu,
mara gagua, 63 Magutu, igami tai
ganagana olia na bosana na tinoni
sorisori te bosaa, te vola soo a*g*aia,
Ke padi e tolu na bo*n*i mi nau ku
tuguru oli gua, e gagua. 64 Ko bosa
igoe ma kara daia na malei beku
polo ke padi na toluni na bo*n*i, kara
bei mai so*g*ea ra na nina vaovaro*no*
ma kara *g*ito kehaa, ma kara gagua
vanira na vure, Te tuguru oli sanira
na tinoni mate a*g*aia: ma na kiko
ke dika vaa taeni ta na valuni mai.
65 Pilatu te bosa vanira me gagua,
Na ovu ni tinoni ni dai tamiu: kau
va nimiu, ma kau *n*asilia te vaga tau
gilala. 66 Ma *g*aira tara va tona,
mara *n*asilia na malei beku, mara
titaa na vatu, na ovu ni tinoni ni
dai tadira *g*a.

XXVIII.

1 Me te padi tua na bo*n*i ni aheahe,
te dani marao ta na sakaini na bo*n*i
ni uiki, a Meri ni Magidala ma na
Meri keha gua toro mai rigia na
malei beku. 2 Mo ko rigia na anu
te sule; na pukuna na Angel nina
Lord te horu mai i kokou, me te mai
boki kehaa na vatu, me te sopou i
vuvu*n*ana. 3 Na hulina te bina te
vaga na viti, ma na nina pupulu te
pura te vaga na *sinou:* 4 mara na lei
tinoni ni dai tara matagu mara nia
tatata, mara te vagara na lei tinoni
mate. 5 Ma na Angel te bosa tugu
ro vanira na lei vinekama me te
gagua, Koro bei matagu: inau tu
pukua toro kenea Jesus, tara patokia
tua. 6 A*g*aia te taho iani: na pu-
kuna te tapa tuguru, te vaga te bosa
sugua. Koro mai rigia na bona te
pipili *g*a na Lord. 7 Mo koro mina
va tona, mo koro tuguni tatea vanira
nina vaovaro*no*, a*g*aia te tuguru oli
sanira na lei tinoni mate tua, mo ko
rigia, te idevigau i Galilea; kau va
rigia *g*a, tu bosaa ro vanigau tua.
8 Ma ro*g*aira toro mina tona sania na
malei beku, moro matagu, moro sama
to*g*oto*g*oa na tuguni tateana vanira
nina vaovaro*no*. 9 Mo ko rigia, a
Jesus te va sodora ro*g*aira, me gagua,
Koro to*g*oto*g*o nimiu. Ma ro*g*aira toro
mai tabea na tuana, moro tualagi
tuturu vania. 10 Vaho *g*a bosa ro-
vanira Jesus, Koro bei matagu.
Koro va tona mo koro bosa vanira na
lei hogo*g*u inau ku tona keha i
Galilea, ma *g*aira kara rigiu *g*a.
11 Ma *g*aira tara tona soo, ko rigia,
na balu tadira na ovu ni dai tara
mai ta na komu, mara tuguni tatea
vanira na lei puku ni sukagi na lei
totobo soko te padi. 12 Ma *g*aira
tara vaukolu tadira na lei magutu,
mara bosa kolu *g*a, a*g*aira tara gagua,
13 Kau bosa te vaga eni, Ra na nina
vaovaro*no* tara mai te bo*n*i mara
*g*itoa, migami tai maturu. 14 *Ge*
me ke ro*n*ovia *g*a na *Governor* ke,
igami kai va betoa na liona, ma kai
tuguru pu*n*isigau gua. 15 Ma *g*aira
tara hogonia na ro*no* mara nea te
vaga tara bosa vanira: ma na bosa
eni te lada tua tadira na Israeli, me
te gahaa so ritini mai taeni.
16 Ma ra na vaovaro*no* na sara
sakai tara va horu i Galilea, ta na
gotu Jesus te bahura va *g*a. 17 Mu
*g*aira tara rigia mara tualagi tutura
vania: ma na balu tadira gua tara nia
ganagana ruarua. 18 Ma Jesus te
mai tadira me te bosa vanira, me
gagua Te talana vaniu mai na
mana soko ta na parako mi ta na
pari. 19 Kau va tona nimiu, ma
kau nera kara ro*no* na vure ta na
lei komu soko, ma kau vulitabura
ta na ahana na Mama ma na Dale

**ma na Taru*n*a te Tabu: 20 ma kau
taraira *g*e kara nigi pipo na lei totobo
soko tu bosai vanigamu tua: mo ko
rigia: 'Inau ku nigau udu ta na lei
bo*n*i soko, ritini mai na kouna ni
maramana.**

NA RO*N*ORO*N*O UTO NINA MARK.

I.

1 Na vuivunina na ro*n*oro*n*o uto
nina Jesus Christ Dalena God.
2 Te vaga te *g*erea tua a Isaia na
porovete, Ko rigia, inau tu vetena
kasunia vanigo ni*g*ua na mane vetena,
*g*e ke vati kasunia vanigo na hala-
utumu i nagomu. 3 Na ma*n*ana
ahei te bosa gaegahe ta na bona aroha,
me gagua, Kau *g*oni kasunia na hala
tina nina Lord ma kau *g*oni dilai na
lei halautuna.
4 A John te mai, te vulitabu ta na
bona aroha, me taraira nia na vuli-
tabu ni tugu lio. 5 Ma *g*aira soko
na Judea tara ruguhoru mai tatana,
ma ra na Jerusalem, ma *g*aira soko
tara lavia na vulitabu tatana ta na
beti tina Jordan, tara tuguni tatei na
lei paludira. 6 Ma John te nia pu-
pulu na tivi na vuvulu ni *kamel*, me
kabea na gehina nia na guiguli ni
kau; ma na gana va*n*a na puko, ma
na kokolo ni midua. 7 Ma *g*aia
te tarai, me gagua, A*g*aia te mana
vaa i ta*g*ua ke tumuriu mai, mi nau
tu mua kaeka*g*e na taoragi horu ni
togiana na galo ni pipiti ta na mare-
vona. 8 Inau ku vulitabugamu nia
na beti, ma *g*aia ke vulitabugamu nia
na Taru*n*a te Tabu.
9 Mi ta na lei bo*n*i kiri a Jesus te
butu mai i Nasareta ni Galilea, me
vulitabua tatana John i Jordan. 10
Me te sakeragi te soga dato ta na beti,
*g*aia te rigia na parako te tavoka, ma
na Taru*n*a te vaga na bola te horu
mai i vuvu*n*ana: 11 ma na ma*n*a
ta na parako te gagua, Igoe na Dale*g*u
tu pabego, tu rigi to*g*oto*g*ogo. 12 Ma
na Taru*n*a te mina me gurua ta na
bona aroha. 13 Ma *g*aia te kabu *g*a
ta na bona aroha e vati ha*n*avulu na
bo*n*i, ma Satana te tabotoboa *g*a: me
te gahaa *g*a tadira na lei bolo mata-
mata; ma na lei taru*n*a vetena tara
nia palikutia.
14 Mara talua tua John ta na vale
pipiti, a Jesus te vaa tona i Galilea,
me tuguni tatea na ro*n*oro*n*o te uto ni
kinakabuna God, me gagua, 15 Te
poso tua na bona, ma na kinakabuna
God te dutu mai tua, kau tugui na
liomiu, ma kau taluutunia na ro*n*o-
ro*n*o te uto.
16 Ma *g*aia te vavahale liligina na
kolokama i Galilea, te rigira ro*g*aira
Simon ma Aderu tahina toro talahia
na vugo ta na kolokama, na pukuna
na mane harova*n*a ro*g*aira. 17 Ma
Jesus te bosa ro vanira, me gagua,
Koro mai tumuriu, mi nau ku negamu
koro *g*ehe lau ni tinoni. 18 Me te
sakeragi toro sanigi rodidira na vugo
moro saritaonia. 19 Ma *g*aia te vaa
tona soo na pile te rigira ro*g*aira
James dalena Sebede, ma John tahina,
toro gahara gua ta na vaka, toro umei
na lei vugo. 20 Me te mina holora
ro*g*aira, moro sania ro tamadira Se-

bede ta na vaka tadira na lei mane
lutu te tabara, moro va tumuria.
21 Ma gaira tara va hage i Kapera-
naum, me sakeragi me va hage ta na
vale ni sonikolu ta na boni ni aheahe
me te tarai ga. 22 Ma gaira tara nia
hare na nina tutugunu, na pukuna te
taraira te vaga ahei te mana, me mua
vagara na lei Tarai. 23 Ma na tinoni
te gahaa ga ta didira na vale ni soni-
kolu, na tidalo gume te gahaa itatana;
me te gaegahe, me gagua, 24 Na
hava itamami mi tamua Jesus ni
Nasareta? To mai luvuhigami?
Inau tu pukugo igoe ahei, A nina
Tabu God. 25 Ma Jesus te naraa,
me gagua, Ko todore nimua, mo ko
ruguhoru mai tatana. 26 Ma na
tidalo gume te rosia, me te gaegahe
nia na mana te sule, ge ruguhoru
mai tatana. 27 Ma gaira soko te
nia maro na manadira, mara sopa
kakae hegedira mara gagua, Na
hava eni? E mua vaolu tutugu ni
tarai eni? Na pukuna gaia te nia
bosa na mana vanira na lei tidalo
gume, ma gaira tara ronovia. 28 Ma
na ronoragana te mina dulagi ta na
komu soko ni Galilea taligu.
29 Ma gaira tara ruguhoru ta na
vale ni sonikolu, tara va hage ta na
ro valedira Simon ma Aderu, ma
James ma John tadira. 30 Ma vu-
nona Simon te koli, na vahagi papara
te kalea, ma gaira tara tugunia vania.
31 Ma gaia te saravia te lavi datoa,
me tabea na limana, ma na vahagi
papara te mina tagaa itatana; ma
gaia te gehegehe vanira. 32 Me nu-
lavi tua te haga hu tua na aho, tara
sakera mai vania ra na lei vahagi
soko, ma gaira na lei tidalo dika ilo-
kadira. 33 Ma na lei tinoni ni komu
soko tara kokolu mai ta na mataula
ni vale. 34 Ma gaia te volara tara
subo na vahagi kehakeha te kalera,
me te guru kehara na lei tidalo tara
subo, me te mua taladira ge kara
bosa, na pukuna gaira tara gilalaa
tua.
35 Ma gaia te tuguru te labota te
rugu horu, me te va sara ta na bona
aroha me te kokoeliulivuti ga. 36
Ma Simon te saritaonia ma gaira
itatana. 37 Mara rigi topoa, tara
bosa vania, Na vure soko tara kene-
go. 38 Ma gaia te bosa vanira, Igita
ka tona haliu ta na lei baebase ni
komu te dutu ge ku taraira; na
pukuna eni sugua inau tu nia rugu
horu mai. 39 Me te gahaa ga me te
tarai ta na lei vale ni sonikolu i Ga-
lilea udolu, me te guru kehara na lei
tidalo dika.
40 Ma na tinoni te kasa te mai
vania me te kurutia, me te kolitao
vania, me gagua, Ge to ko liona ke,
to tanomana na marabuagu. 41 Ma
Jesus te arovia, me haga loa nia na
limana, me tabea, me gagua vania,
Inau tu liona, ko marabu gua. 42
Me te bosa soo na kasa te tokeha ita-
tana, me te nia marabu. 43 Ma gaia
te bosa laga vania, me te mina vetena
kehaa. 44 Me te vania, Ko bei bosa
tatea vania siki sakai, mo ko tona
mo ko tugunia hegemu vania na
mane sukagi, mo ko nigi sukagi
na totobo Moses te talui tua, na pu-
kuna na marabuamu, na vaugilala
vanira. 45 Ma gaia te ruguhoru,
te vuivuni na tuguni tateana nanata
ma na ladaviginiana: na pukuna eni
Jesus te mua tanomana na hage tate
ta na buto ni komo, me te gahaa i
muri peo ta na lei bona aroha, ma
gaira tara mai vania ta na lei komu
soko.

II.

1 Me soko na balu boni gaia te vaa
hage gua i Kaperanaum, mara bosa
te gahaa tau ta na vale. 2 Me te
mina kokolu na vure subo, me te du-
duku na vale tadira, te kodo ta na

mataula, ma gaia te tugunia vanira
na bosa. 3 Ma gaira tara nia mai
vania na tinoni te ludi, e vati na ti-
noni tara sakea. 4 Ma gaira tara
mua tanomana na dutuviana na pu-
kuna na vure, gera veotia na vouvotu
ni vale te gahaa ga, me tatavana, ge ra
dorovagini horua na sape, te koli ga
na tinoni te ludi. 5 Ma Jesus te
rigia didira na taluutuni, ge bosa
vania na tinoni te ludi, me gagua,
Dale, te talukehai tua na palumu. 6
Ma na balu tarai tara sopou ga,
mara kene vaovaronoa ta na tobadira,
7 Egua ge gaia eni, ge bosa tabo te va-
taa : Ahoi te tanomana talukehai palu ?
God vamua. 8 Me te sakeragi me
pukua Jesus ta na tarunana gaira
tara kakae vaovarono didira te va-
gaa, ge bosa vanira, Egua gau kakae
vaovarono nimiu ta na kutumiu na
lei totobo kiri ? 9 Ivei te malumu
ge taka bosa vania na tinoni te ludi,
Te talukehai tua na palumu ; pa ka
bosa, Tuguru mo ko lavi galagaa na
sapemu mo ko tona kolili. 10 Migau
kau pukua taeni na Dale tinoni te
mana na talu kehaani na lei palu iani
ta na maramana, vaho ge bosa vania
na tinoni te ludi, me gagua, 11 Inau
tu bosa vanigo, Ko tuguru, mo ko
holatia na sapemu mo ko tona ta na
valemu. 12 Ma gaia te mina tuguru,
me lavi galagaa na sapena me rugu-
horu ta na matadira soko, na pukuna
me nia maro na manadira soko, mara
ladavaginia God, mara gagua, Igami
tai mua rigia te vaga eni.

13 Ma gaia te liu gua liligi ni
saravahale, ma na vure soko tara kolu-
via, ma gaia te taraira. 14 Ma ta na
bona te liu ga te rigia a Levi dalena
Aliveusi, te sopou ta na malei vahe-
kolu rono, me bosa vania, Ko saritao-
niu. Me te tuguru me saritaonia.
15 Me te nea te vagaa, agaia te sopou
horu ta na valena me te vana, ma ra
na lei vahekolu rono mara tanotano-
dika tara subo tara sopou kolu tatana
Jesus, ma ra na lei nina vaovarono ;
tara subo sugua gaira, mara saritao-
nia. 16 Ma gaira na tarai ma na
Varise tara rigia te nira vana kolu ra
na lei vahekolu rono ma ra na lei
tanotanodika, ge ra gagua vanira nina
vaovarono, Egua ge nira vana me inu
kolura na lei vahekolu rono ma ra na
lei tanotanodika. 17 Ma Jesus te
ronovia ge bosa vanira me gagua,
Gaira tara vola uto tara mua liona na
mane kisu, ma gaira tara vahagi va-
mua ; Inau tu mua mai ge ku holora
na lei tinoni mabo, mara na lei tano-
tanodika mugua, ge kara tugu lio.

18 Ma gaira na lei nina vaovarono
John ma ra na lei Varise tara maturu
too ; ma gaira tara mai mara bosa
vania mara gagua ; Egua ge ra ma-
turu too ra na lei nina vaovarono
John, ma ra na lei Varise, ma ra na
lei nimua na vaovarono tara mua ma-
turu too. 19 Ma Jesus te bosa vanira
me gagua, Kara tanomana na maturu
too na lei gari ni vale ni taulagi te
gahaa soo itadira na tinoni te tau-
lagi ? Kara mua tanomana na maturu
too te gahaa mua i tadira na tinoni
te taulagi. 20 Me ke poso mai na lei
boni, ge kara lavikehaa tadira na ti-
noni te taulagi, vaho ge kara maturu
too ta na boni keri. 21 Na tinoni te
mua sukia na marosi ni tivi tara mua
apoa mua ta na tivi haulagi, na pu-
kuna na totobo ke ponoa ke vola
kehaa, ma na tarosi te dika vaa taeni.
22 Ma na tinoni gua ke mua dodea
na *vaini* vaolu ta na lei guiguli hau-
lagi, ke bei nea te vaga eni ke, na
vaini vaolu ke bohai na lei guiguli,
ma na *vaini* ke hava keha, ma na lei
giuguli ke dika gua : kara dodea mu-
gua na *vaini* vaolu ta na lei giuguli
vaolu.

23 Ma gaia te liu i gobu ni legai
ta na boni ni aheahe, ma ra na lei
nina vaovarono tara haliu tara ha-

*g*otigi na lei vu*n*u ni *korn*. 24 Ma ra
na lei Varise tara bosa vania mara
gagua, Ko rigia, egua *g*era nea te
vagaa ta na bo*n*i ni aheahe te mua
manana na vetena? 25 Ma *g*aia te
bosa vanira me gagua, Igamu tua mua
siroa ta na *buka* na hava te nea a
David, te kabu bona *g*aia, me te vitolo
gua, *g*aia ma *g*aira tara nia udu. 26
Ivei te va hage ta na valena God, na
puku ni soni sukagi Abiathari, me te
gania na *bereti* ni vaugilala, te mua
ulagana na ganiana ahei, ma ra na
lei mane sukagi hegedira vamua, me
te vahera gua *g*aira tara nia udu. 27
Ma *g*aia te bosa vanira, Te vuhaa na
bo*n*i ni aheahe na pukuna na tinoni,
me te mua vuhaa na tinoni na pukuna
na bo*n*i ni aheahe. 28 Na pukuna
eni na Dale tinoni te haba pu*n*usia
gua na bo*n*i ni aheahe.

III.

1 Me te va hage gua ta na vale ni
sonikolu, ma sakai na tinoni *g*a te
rapobete na limana. 2 Ma *g*aira tara
vatogaa, ke vavolaa ta na bo*n*i ni ahe-
ahe pe ke taho, *g*e kara hurua nia. 3
Ma *g*aia te bosa vania te rapobete na
limana, me gagua, Ko tuguru mai.
4 Me gagua vanira, Te manana na
vetena na *g*ehe*g*ehe uto ta na bo*n*i ni
aheahe, pa na *g*ehe*g*ehe dika? ka
vatogaa na vola pa ka nia tagaa. 5
Ma *g*aia te rigi kolilira nia na rutu,
me dika na liona, na pukuna na toba-
dira te pu*n*i; *g*e bosa vania na mane
me gagua; Ko haua mai na limamu,
ma *g*aia te haua: ma na limana te
vola pulohi. 6 Ma ra na Varise tara
ruguhoru, me te sakeragi tara gala
kolu itadira na Herodi na pukuna
*g*aia, evei kara nea tagaa.
7 Ma Jesus te tona keha ta na
horara, ma ra na lei nina vaovaro*n*o
itatana. Ma na vure te subo ni Gali-
lea tara saritaonia: mi ta na Judea,
8 mi ta na Jerusalem, mi ta na Idu-
mea, mi levu na Jordan, ma *g*aira tara
gaha taligura i Turu mi Sidoni, na vure
te subo tara ro*n*ovigi na lei totobo te
sule te nei tua, tara mai vania. 9 Ma
*g*aia te bosa vanira na nina vaovaro*n*o,
na tiola pile ke pitua, na pukuna na
vure kara bei dukulia. 10 Na pukuna
*g*aia te vavolara tara subo, mara duku-
lia *g*e kara tabea tara nia kaukauli na
lei vahagi. 11 Ma ra na lei tidalo
*g*ume tara rigia *g*e ra kutu horu ta na
matana, mara gaegahe, mara gagua;
Igoe na Dalena God. 12 Ma *g*aia te
*n*ara sulera *g*e kara mua tuguni tatea.
13 Ma *g*aia te dato ta na *g*otu, me
te holora mai itatana te liodira, ma
*g*aira tara mai tatana. 14 Ma *g*aia
te *g*onira ra na ha*n*avulu rua *g*e kara
udu kolu tatana, me ke vetenara *g*atu,
*g*e kara tarai, 15 ma kara mana na
guru horuadira na lei tidalo. 16 Ma
*g*aia te talua tana Simon na ahana
Peter. 17 Ma James dalena Sebedo
ma John tahina, te talua ro vanira na
ahana Boanergesi, te gagua, ra na
Dale viviha. 18 Ma Aderu, ma
Vilipi, ma Bartholomiu, ma Matheu,
ma James dale Aleveusi, ma Tadeusi,
ma Simon na Kanaana. 19 Ma Judas
Isakarioti, te peroa gua.
20 Ma *g*aia te va hage ta na vale,
ma na vure tara udu kolu gua, na pu-
kuna tara mua ta*n*omana na ganiana
na *bread* vamua. 21 Ma ra lei kulana
tara ro*n*ovia *g*a, *g*e ra va tona *g*atu na
tabeana, na pukuna tara gagua, Te
bulebule *g*aia. 22 Ma ra lei Tarai
tara sugi horu mai i Jerusalem tara
gagua, A Belesebulu te logoa, ma
*g*aia te guru horura nia na lei tidalo
na vunagidira na lei tidalo. 23 Ma
*g*aia te holora mai tua tatana *g*e bosa
vavagaha vanira, me gagua; Ivei ke
ta*n*omana a Satana, na guruhoruana
Satana? 24 Me ke vokaa na kina-
kabu i levu ta na levu ke, na kina-

kabu keri ke mua ta*n*omana tuguru:
25 me ke vokaa na vale, na levu ta na
levu, na vale keri ke mua ta*n*omana
tuguru, ke tagai mugua. 26 *G*e ke
tuguru pu*n*usia hegena a Satana, me
tuva voka tua, ke mua barebare, ke
luvu mugua. 27 Na tinoni ke mua
ta*n*omana hage ta na valena na mala-
gai me ke sa*g*ui na lei nina bina-
boli, ke diki pitia mugua na malagai,
vaho *g*e ke boli kehaa na valena. 28
E utuni, inau tu bosa vanigau, ke talu-
keha sokoi tadira na lei dale tinoni
na paludira, ma na lei bosadira soko
tara nigi bosa tabo; 29 ma hei ke
bosa taboa na Taru*n*a te tabu, ke mua
ta*n*omana na talukehaana na paluna,
ke va me va. Na pa*g*u kasila tatana.
30 Na pukuna *g*aira tara gagua; na
tidalo *g*ume itatana.

31 Ma na tinana ma ra na tahina
tara mai; mara tuguru i pari, tara
vetenara hei, na vaa holoana mai. 32
Ma na vure tara sopou taligutia tara
vania, Ko rigia, na tinamu ma ra na
tahimu i pari tua tara kenego. 33
Me te bosa tugu vanira me gagua;
Ahei tina*g*u ma ra na tahi*g*u? 34 Me
te rei kolilira tara sopou taligutia, me
gagua; Kau rigira na tina*g*u ma ra
na tahi*g*u. 35 Na pukuna ahei ke
*g*onia na liona God, a*g*aia tua tahi*g*u
ma vavine*g*u ma tina*g*u.

IV.

1 Ma *g*aia te vuivuni gua na tarai
liligina na saravahale, ma na vure te
subo *nan*ata te vaukolu mai tatana,
te hagelia na tiola, *g*e sopou ta na
kolo; ma na vure soko tara gahara
liligina na kolo ta na pari tina. 2 Ma
*g*aia te nigi tarai na lei bosa vavagaha
na lei totobo te subo, me te bosa vanira
ta na nina tarai, me gagua; 3 Kau
ro*n*ovia, ma kau rigia, na tinoni te
havukagi te ruguhoru *g*e ke havuka-
ginigi. 4 Me havukaginigi, na balu
vuavua te kutu liligina na halautu,
ma na lei manu tara mai mara gana
sokoi. 5 Ma na balu te kutu ta na
saesape ni vatu, ta na bona te mua
subo na pari *g*a, me te mina totolo, na
pukuna te mua paku na pari *g*a. 6
Me te dato na aho te melu, ma na
pukuna te taho na lalana *g*e sasaga.
7 Ma na balu te kutu ta na gobu ni
karukaili, ma na lei karukaili te totolo
me te pono kuvigi, *g*e mua va*n*aga.
8 Ma na balu te kutu ta na pari te
uto, me ke mukui, te totolo me te
kotukotu, *g*e vuvu*n*u tolu ha*n*avulu
me ono ha*n*avulu, ma na ha*n*alatu.
9 Me gagua *g*aia, Ahei te kuliga *g*e
ke nia ro*n*o ke, me ke ro*n*o.

10 Ma *g*aia te gahaa hegena, *g*e
ra huatigi itatana na bosa vava-
gaha, *g*aira tara nia udu, ma ra na
sara e rua. 11 Ma *g*aia te bosa va-
nira me gagua: Te talana vanigamu
na lei totobo te vagiliu ta na kina-
kabuna God: me vanira i pari na lei
totobo soko te nei nia na lei bosa va-
vagaha. 12 Kara reirei *g*aira, ma
kara reirei vamua, kara mua reirei
vakodoa. Ma *g*aira kara ro*n*o, ma
kara ro*n*o vamua, kara mua ro*n*o va-
kalea. Kara bei liliu gua so*g*ea me
ke talukehai tadira na paludira. 13
*G*e bosa vanira me gagua, Kau mua
pukua na bosa vavagaha eni ke? ivei
kau pukui lei bosa vavagaha soko?
14 Na tinoni te havukagi, *g*aia te
havukaginia na bosa. 15 Ma *g*aira
eni liligi ni halautu, te havukaginia
na bosa *g*a, mara ro*n*ovia tua, te sake-
ragi a Satana te mai me ke lavikehaa
na bosa te havukaginia tua tadira.
16 Ma *g*aira eni gua tara havukagi-
nigi ta na saesape ni vatu; *g*aira
sugua tara ro*n*ovia tua na bosa, mara
holati to*g*oto*g*oa; 17 me taho na lala-
dira itadira, tara kabu na pile vasoo,
mi ta na bona keri te tuguru mai na
dika lio ma na gigirou na pukuna na

bosa, *g*e ra mina kabalagi. 18 Ma eni gua tara havukaginigi ta na gobu ni karukaili, *g*aira sugua tara ro*n*ovia tua na bosa: 19 ma na lei ganagana ni Iodiana na maramana eni, ma na pe*g*ope*g*o ni ro*n*o, ma na lei *g*aru ni totobo keha gua, kara hage i loka, mara pono kuvihia na bosa, *g*e nea te kokoba. 20 Ma eni gua *g*aira tara havukaginigi ta na pari te uto, *g*aira sugua tara ro*n*ovia na bosa, mara hola pa*n*otia, mara va*n*aga etolu ha*n*avulu, me ono ha*n*avulu, ma na ha*n*alatu.

21 Ma *g*aia te bosa vanira me gagua; Tara nia mai tua na bulu, *g*e kara talua sara ni popo, pe sara ni sape, ma kara mua talua ta na malei talu bulu? 22 Taho siki totobo te polo tua ke, me ke mua tate, me taho siki totobo te ravi ke, me ke mua sivuraga. 23 Ahei te kuliga *g*e ke nia ro*n*o ke, ke ro*n*ovia. 24 Ma *g*aia te bosa vanira me gagua, Kau nia pipo na hava kau ro*n*ovia: na kaekaga*g*e keri kau nia kaega*g*e, kara ka*g*ea vanigamu, ma kara soni aua vanigamu. 25 Na pukuna kara sonihalavua vania ahei te lologo, ma kara lavikehaa tatana na totobo te mua lologo.

26 Ma *g*aia te gagua, Na kinakabuna God te vaga eni, na tinoni te sonia na vuavua ta na pari, 27 me ke maturu ke, me ke tapa tuguru ta na bo*n*i ma na dani, ma na vuavua ke totolo galaga, me ke daro, ma *g*aia te mua pukua ivei te nea. 28 Na pari te halilaginia hegena na va*n*a, na totolo te diki, soko na vuvu*n*u, me soko na *korn* te magutu ta na vuvu*n*u. 29 Me te magutu tua na *korn*, *g*aia ke mina haua na isi, na pukuna te poso mai tua na baobaore.

30 Ma *g*aia te gagua, Evei ka nia vavagaha na kinakabuna God, ma na hava na bosa vavagaha ka tatea nia. 31 Te vaga na vuavua ni sinapi tara suba ta na pari, na pile kikia tadira na vuavua soko ni maramana. 32 Me te suba tua te totolo galaga, me te vuha sule vaa i tadira na lei sopa va*n*a, me te otootoa sule, ma na lei manu ni oka kara ta*n*omana kabu ta na u*n*au*n*ana.

33 Mi ta na lei bosa vavagaha te subo te vaga eni te tuguni tatea vanira na bosa te manadira na holapa*n*otiadira. 34 Me te taho na bosa vavagaha te mua bosa vanira; me te uri gua, te togigi na lei totobo soko vanira na lei nina vaovaro*n*o.

35 Mi ta na bo*n*i keri, te nulavi tua, *g*aia te bosa vanira; Igita ka halavu i levu. 36 Ma *g*aira tara sanira tua na vure, tara lavia ta na tiola te vagaa, ma na balu tiola gua i tadira. 37 Ma na tabuto te sule te tuguru, me te soga hage na tahi ta na tiola, na pukuna te ha*g*a vonu na tiola. 38 Ma *g*aia ta na tagao, te maturu ta na vatei ulu*n*a; ma *g*aira tara raraihia mara gagua; Magutu, to mua ganagana gita ta ha*g*a taga igita. 39 Ma *g*aia te tuguru, me te *n*araa na guri, me te bosa vania na tahi; Ko todore, ko beto; ma na guri te tagaa me te beata sule. 40 Ma *g*aia te bosa vanira me gagua, Egua *g*e gau matagu? e taho mua na talututuni itamiu? 41 Ma *g*aira tara matagu *n*a*n*ata mara vei ro*n*oro*n*o mara gagua, Ahei vaho eni? na guri ma na horara te ro*n*ovi utoa vaho.

V.

1 Ma *g*aira tara va sara i levu ni horara, ta na komudira na Gadara. 2 Me te soga horu tua ta na tiola, te sakeragi te haliu topoa ta na lei malei tinoni mate na tinoni na tidalo *g*ume i tatana. 3 Ma *g*aia te gahaa ta na lei malei tavugi tinoni mate vamua, 4 me te mua ta*n*omana na pitiana mua siki tinoni, taho gua ki tali halo vamua. Na pukuna tara loti haia nia

na lei alo pipiti, ma na lei tali halo te
tautu i tatana, ma na lei pipiti te
takoso. Mi taho siki tinoni ke la*g*a
vaa na togoluvuana na liona. 5 Me te
boibo*n*i me te daidani, ta na lei malei
tinoni mate ma na lei gotu te gaegahe
haia, me te nia paepahea hegena nia
na lei vatu. 6 Ma *g*aia te rigia Jesus
te hau, te samalia me te kolitao vania,
me te nia *n*a*n*araha na ma*n*a te sule,
te gagua, 7 Na hava i ta*g*ua inau mi
tamua Jesus, Dalena God te haba
*n*a*n*ata? Inau tu kurutigo God, Ko
bei niu gigirou. 8 Na pukuna te
bosa vania, Ko ruguhoru mai, igoe na
tidalo *g*ume, ta na tinoni. 9 Me te
huatia *g*aia, Ahei na ahamu? Me te
bosa tugu vania, Na aha*g*u *Legioni*,
na pukuna igai tai subo. 10 Me te
kuruti *n*a*n*ataa *g*e ke mua tivara
ta na komu. 11 Me te gahaa ta na
gotu na vinavau ni bolo sule tara
huhu *g*a. 12 Ma *g*aira tara kuru-
tia, tara gagua, Ko vetenagami
*g*atu ta na lei bolo, *g*e kai va hage
ilokadira. 13 Me te taladira, ma ra
na lei tidalo *g*ume tara ruguhoru, mara
va hage ta na lei bolo; ma na ovu ni
bolo te sama horu ta na sosogola, ta na
horara, te vaga erua na toga, me te
sukura na tahi. 14 Ma *g*aira tara
kutira tara sama, mara tatea na totobo
ta na baebase ni komu, mi ta na ma-
ta*n*a gua. Ma *g*aira tara varigia na
totobo te nei tua. 15 Ma *g*aira tara
mai vania Jesus, mara rigia na tinoni
te gahaa i tatana na lei tidalo, te
sopou; me te nia pupulu tivi, me te
manaha uto, a*g*aia sugua na *Legioni*
i tatana. Ma *g*aira tara matagu. 16
Ma *g*aira tara rigia na totobo tara
tuguni tatea vanira, ivei te vaga te
topoa *g*aia, na lei tidalo te gaha i
tatana, ma na lei bolo gua. 17 Mara
vuivuni na kurutiana *g*e ke tona sanigi
na komudira. 18 Ma *g*aia te hagelia
na tiola, ma na tinoni te gahaa i tatana
na lei tidalo, te no*n*ia *g*e ke nia udu.
19 Me te mua talana, me te bosa vania
soo me gagua, Ko tona ta na valemu,
tadira na lei kulamu, mo ko tuguni
tatei vanira na lei totobo te mava a
Lord te nei vanigo tua, me te arovigo.
20 Me te va tona, me te vuivuni i
Dekapolis na tuguni tateani na lei
totobo Jesus te nei vania: ma *g*aira
soko tara nia hare.

21 *G*e va halavu i levu a Jesus ta
na tiola, ma na vure subo tara udu
kolu tatana; me te gahaa liligina na
horara, 22 me te mai sakai tadira na
lei magutu ni vale sonikolu, na ahana
Jairus; me te rigia *g*e pogo horu ta
na tuana, 23 me te kuruti sulea, me
gagua, Na dale*g*u pile, na tahula, te
dutu ni mate, inau tu kurutigo *g*e ko
*g*atu, mo ko talua na limamu tatana,
*g*e ke nia mavo ke, me ke vola. 24
Me te nia tona; ma na vure subo tara
saritaonia mara dukulia.

25 Ma na vaivine e ha*n*avulu tua
me sara e rua na niulu na gabu te
tave. 26 Ma ra na lei mane kisu te
subo te vahagitailia me va i tadira,
me te nigi rage soko tua na lei nina
totobo, me te mua vola pile, ma vaho
lee te vahagi sule vaa. 27 Te ro*n*o-
vigi tua na lei totobo tana Jesus, te
nira udu mai na vure murina me te
tabea na nina pupulu. 28 Na pukuna
te gagua, *G*e ku tabea vasoo na nina
pupulu ke, ku nia vola ni*g*ua. 29 Me
te sakeragi na vuravura na gabuna te
kaupono; me te pukua ilokana te
tatavahale ta na totobo te toroa. 30
Me te sakeragi te pukua hegena a
Jesus na mana te rugu horu tatana,
te liliu pulohi ta na vure, me te gagua,
Ahei ta tabei na pupulu*g*u? 31 Ma
ra na lei nina vaovaro*n*o tara bosa
vania, To rigira na vure tara dukuligo
mo to bosa igoe, Ahei te tabeu? 32
Me te reirei kolili *g*e ke rigia a*g*aia
te kabaria na totobo eni. 33 Ma na
vaivine te matagu me te gebegebe, me
te gilala na totobo te kabaria vania,

te mai me te pogotao vania me te bosa
tate soko. 34 Ma *g*aia te bosa vania,
Dale, nimua na taluutuni te vavologo,
ko tona mabo soo, ko kabu tatavahale
nimua.

35 Ma *g*aia te bosabosa soo, *g*e ra
mai ta na valena na tinoni te haba ta
na vale ni sonikolu, mara gagua, Te
mate tua na dalemu na tahula, egua
*g*e o lavibuleana na magutu? 36 Ma
Jesus te mua ganagana na bosa tara
bosaa, te gagua vania na tinoni te
haba ta na vale ni sonikolu, Ko bei
matagu, ko taluutuni vamua. 37 Me
te mua talana siki sakai ke nia udu,
ma Peter vamua, ma James, ma John
tahina James. 38 Ma *g*aira tara va
sara na valena na tinoni te haba ta
vale ni sonikolu; me te vaevanera na
vure tara kokoe tokatoka, mara subo
tara *nan*araha, mara gugu sule. 39
Me te hage tua, *g*e bosa vanira, Egua
*g*e au kokoe suesule, mau gugu? Na
*g*ari te mua mate, te maturu vamua.
40 Mara kiahaginia mara batobatoa;
ma *g*aia te guruhorura soko, te lavira
na tamana na *g*ari ma na tinana, ma
*g*aira tara nia udu, *g*e va hage *g*a te
gahaa *g*a na *g*ari. 41 Me te tabea na
limana na *g*ari *g*e bosa vania, "*Taliha
kumi*," te gagua, tara bosa tugu, Ta-
hula, inau tu bosa vanigo, tuguru.
42 Me te sakeragi na tahula te tapa-
tuguru, me te sakusaku tua; na niu-
luna o ha*n*avulu me sara erua. Ma
*g*aira tara nia maro sule na ma*n*adira.
43 Ma *g*aia te keikeri sulera ke bei
pukua na totobo eni siki tinoni. Me
te bosa vanira *g*e kara kutia.

VI.

1 Ma *g*aia te ruguhoru *g*atu *g*a;
me te va sara na komuna; ma *g*aira
na lei nina vaovaro*n*o tara saritaonia.
2 Me te poso mai tua na boni ni
aheahe, te vuivuni na tarai ta na
vale ni sonikolu; ma *g*aira tara subo
tara ro*n*ovia tara nia hare, tara gagua,
Ivei te mai tatana na lei totobo kiri?
mi vei te gagua na manaha te vahea
na tinoni eni, mivei te gagua na lei
*g*ehe*g*ehe te sule te nei tua nia na
limana? 3 Na mua na *Carpenter* eni,
na dalena Meri, ma tahina James,
ma Judas ma Simon? ma na lei vavi-
nena tara mua gahara iani tatada!
Mara nia kabalagi. 4 Ma Jesus te
bosa vanira, Tara mua ladavaginia
na Porovete ta na komuna, mi tadira
ra na kulana, mi ta na valena vamua.
5 Me te mua ta*n*omana na neana siki
butuli *g*a, te talua na limana ta na
balu vahagi vamua, me te va mavora.
6 Me te nira hare na pukuna na
taluutuni te taho tadira.

Me te tona olioli ta na lei baebase
ni komu me te tarai.

7 Ma *g*aia te holora mai tatana ra
na ha*n*avulu rua, me te vuivuni na
vetenaadira *g*atu ruarua, me te hera
na mana pu*n*isira na lei tidalo *g*ume.
8 Me te keikeirira *g*e kara mua lavia
siki totobo te manana na tonaadira,
na totogona vamua; taho na *bread*,
taho na kei, taho na ro*n*o ta didira na
kerisa. 9 Kara tona ke ma na harani
vaso na tuadira nia na marevodira,
me ke bei erua na pupulu gobo kara
nigi pupulu. 10 Me te bosa vanira,
Ivei kau va hage ta siki vale, kau
kabu vaso i *g*a polo *g*e kau goi tona
*g*atu. 11 Rahei ta kara mua lavi-
pa*n*otigau ke, mara mua ro*n*ovigau,
kau ruguhoru *g*atu keri ke, kau
kavuli keha na pugu ni pari sarana
tuamiu na tuguni tategamu vanira.
12 Ma *g*aira tara tona *g*atu, mara tarai
*g*e kara tugulio na lei tinoni. 13 Mara
gurura na lei tidalo te subo, mara
vulira nia na kokolo ra na subo
tara vahagi, mara vavolara.

14 Maia te ro*n*ovia Herod na vu-
nagi te lada na ahana; me te bosa,
John vulitabu te tapatuguru sanira

na mate, ma na pukuna *g*a te tate
i tatana na lei *g*ehe*g*ehe kiri. 15 Ma
na balu tara gagua, Elia *g*aia, ma na
balu gua, Na Porovete sugua, pe te
vaga sakai tadira na Porovete. 16
Ma *g*aia Herod te ro*n*ovia *g*e gagua, a
John tu vuria tua na uluna te tapa-
tuguru. 17 Na pukuna a Herod te
holoa mai me te sigovia John, me te
pitia ta na vale pipiti na pukuna
Herodias tauna hogona Philip; te
tauna *g*aia. 18 Maia John to bosa
vania, Te mua manana na vetena ko
tauna na ivamu. 19 Maia Herodias
te kana haginia, me te liona na ma-
teana, me mua ta*n*omana. 20 Na
pukuna Herod te nia maa John, te
gilala *g*aia te mabo, me te tabu gua,
me te rigitatavahalea. Me te ro*n*ovia
tua, te kabarigi e subo na totobo, me
te ro*n*ovi to*g*oto*g*oa. 21 Me te poso
mai na bo*n*i te kaeka*g*e *g*e kê *g*onia
na tatabu vanira na lei nina magutu
ma ra na lei nina puku ni vunagi, ma
ra na haba ni Galilea. 22 Me te mai
hage na dalena Herodias me te gavai,
ma *g*aia te va to*g*oto*g*oa Herod ma
*g*aira tara sopou kolu itatana ta na
va*n*a. Ma na vunagi te bosa vania
na tahula, Ko no*n*ia ta*g*ua na totobo
to liona, mi nau ku vahego *g*atu. 23
Me te bosa papari vania, Ko no*n*ia
ta*g*ua siki totobo ke, mi nau ku vahego
vanigo ke ritini na levu ni kinaka-
bu*g*u. 24 Ma *g*aia te ruguhoru me te
bosa vania tinana, Na hava ku no*n*ia?
Me te gagua *g*aia, Na uluna John
vulitabu. 25 Ma *g*aia te mina hage
mai me vania na vunagi, me te no*n*ia
hegena, te gagua, Inau tu liona ko
vaheu mai taeni na uluna John ta na
kei. 26 Me te dika lio sule *g*a na
vunagi, ma na pukuna na nina bosa
ni papari, ma na pukuna *g*aira tara
sopou ta na va*n*a, ke mua hugua. 27
Me te sakeragi te vetena *g*atu sakai
na *soldier* tadira tara daia, me te bosa
vania na laviana na uluna; 28 me te
va tona *g*aia, me te vuria na uluna
ta na vale ni pipiti, me te nia mai na
uluna ta na kei, me te vahea na ta-
hula; ma na tahula te vahea tinana.
29 Ma *g*aira na lei nina vaovaro*n*o
tara ro*n*ovia *g*a, tara mai mara lavi-
datoa na tonona, mara talua ta na
beku.

30 Ma ra na lei vaovaro*n*o tara
vaukolu mai tatana Jesus; mara tu-
tu*g*ui vania na lei totobo tara kaba-
rigi, mara nigi tarai. 31 Ma *g*aia te
bosa vanira, Kau *g*atu nimiu hegemiu
ta na bona te uri, ma kau aheahe pile
bona. Na pukuna tara subo tara
mai mara pulohi, mara mua ta*n*omana
na kabu beto *g*e kara va*n*a. 32 Ma
*g*aira tara tona keha ta na tiola mara
sara na bona ni komu aroha te sa*g*au.
33 Ma na vure tara rigira tara tona,
mara subo te pukura, ma *g*aira tara
sama kolu *g*a, tara liu pari tadira na
lei baebase ni komu soko mara diki
sara. 34 Ma *g*aia te ruguhoru me te
vaevanera na vure te subo, me te aro-
vira, na pukuna *g*aira te vaga na lei
sipu te taho na tinoni te rigi taonira:
me te vuivuni na taraiadira e subo na
totobo. 35 Ma na dani te ha*g*a hau
tua, ra na lei nina vaovaro*n*o tara
mai, mara bosa vania, Te uri na bona
ni komu, ma na dani te ha*g*a hau tua:
36 ko vetenara *g*atu, *g*e kara va tona
ta na komu mi ta na lei tabuto ni
komu ta'igu, ma kara nigi sabiri na
mate ni gadira na va*n*a. 37 Ma *g*aia
te bosa tugu vanira, Kau vahera *g*atu
na mate ni gadira na va*n*a. Ma *g*aira
tara bosa vania, Kai va tona sabiri na
bread te manani erua ha*n*alatu ni ro*n*o,
ma kai vahera *g*e kara gania? 38 Me
te bosa vanira, E*n*iha na *bread* tamiu?
va kenea. Ma *g*aira tara pukua tua *g*e
ra gagua, Elima ma rua na iga, raa.
39 Me te bosa vanira *g*e kara sopou
horu soko ta na lei ovu ta na buburu.
40 Mara sopou horura ta na lei tetè na
ha*n*alatu na balu ma na lima ha*n*a-

vulu na balu. 41 Ma gaia te holai e
lima na *bread*, me rua na iga, me rei
tada i kokou, ge bosa utoi me niti levui
na *bread*, ge vahera na lei nina vaova-
rono, ge kara tuvalira na vure; me
rua na iga te tuvaligi vanira soko.
42 Ma gaira soko tara vana, mara
mahu. 43 Mara vahikolui na lei
pilepile vana e hanavulu rua na kei
te vonugigi, ma na lei iga gua. 44
Ma gaira tara ganigi na *bread* e lima
na toga ni tinoni.

45 Me te sakeragi te keikerira na
lei nina vaovarono ge kara hagelia
na tiola, ma kara halavu i levu i nago
i Bethsaida, ma gaia hegena ke luba-
tira na vure. 46 Ma gaia te bahura
tua, te va tona ta na gotu ge ke kokoe-
liulivuti. 47 Me nulavi tua na tiola
te gaha i gobu ni kema, ma gaia te
udu hegena ta na pari tina. 48 Ma
gaia te vaevanera tara nia monoli na
voevohe, na pukuna te dika na guri.
Me te labota mulemule te mai dutu-
vira, te tuturi ta na tahi; me te haga
tona haliura. 49 Ma gaira tara rigia
te tuturi ta na tahi tara ganagana na
tidalo, mara gaegahe; 50 na pukuna
gaira soko tara rigia, mara gebegebe.
Me te mina bosa vanira, me te gagua.
Kau togotogo nimiu, Inau soo, kau bei
matagu. 51 Me te baehage kolu
tadira ta na tiola; me te luba na
guri; me te nia maro na manadira
itadira; 52 na pukuna tara mua holo-
panotia ga na *bread*, na tobadira te
nasi mugua.

53 Ma gaira tara halavu i levu tua,
tara va sara ta na komu ni Genesaret.
Mara piniti pari lona. 54 Mara soga
i lona tua ta na tiola, na vure tara
mina gilala, 55 mara sama kolili ta
na baebase ni komu soko, mara vui-
vuni na hola galagaadira na lei va-
hagi ta na sapedira, tara ronovia gaia
ga. 56 Me te va sara ivei ta na lei
baebase ni komu, tara kolivaginira
na lei vahagi ta na lei malei sabiri,
mara kurutia ge kara tabea na soso-
kona na nina pupulu vamua; ma
gaira tara tabea tara nia vola.

VII.

1 Mara nia udu kolu mai na lei
Varise, ma na balu tadira na Tarai,
tara butu mai Jerusalem. 2 Mara
vaevanera na lei nina vaovarono tara
ganigi gadira na *bread* te meto na
limadira, te gagua tara mua sau lima.
3 Ra na lei Varise, ma gaira soko na
Judea tara mua vana, tara mua sau
lima uto, tara nia pipo na ganaga-
naadira na lei magutu. 4 Mara
pulohi ta na malei sabiri tara mua
vana mua tara mua siu. Ma na lei
totobo te subo gua ga tara holopano-
tigi ge kara nigi pipo, na apoani na
seu ma na popo, ma na lei vatei halo.
5 Ma ra na lei Varise, ma ra na lei
Tarai tara huatia, Egua ge ra mua
taonia na ganaganaadira na magutu
ra nimua na lei vaovarono, tara gania
vamua gadira na *bread* te meto na
limadira. 6 Ma gaia te bosa vanira,
Te utuni a Isaia te bosa dila gamu,
gau na lei kiko, te vaga tara gerea,

Na vure eni tara holomavau nia
na gidudira,
Ma na tobadira te sagauviu.

7 Agaira tara kolitao vaniu me
kodera, tara nigi tarai na lei bosadira
ni tinoni te vagai na lei tutugu ni
tinoni.

8 Igau tau sania na vetena nina
God, mau holopanotia na bosadira na
tinoni. 9 Ma gaia te bosa vanira,
Igamu tau hove nanataa na vetena
nina God, ge kau holopanotia na ni-
miu na ronorono. 10 A Moses te
bosa nina, Kau nira kikinima na ta-
mamiu ma na tinamiu; ma hei ke
bosa dikalaa na tamana ma na tinana
ke mate sugua. 11 Migau gua tau
gagua ge te ke bosa vania tamana pa

tinana na tinoni ke, Na totobo toro
lavia sugua ta*g*ua ke te Korobano
vamua, te gagua tu lubatia vania
God. 12 Igamu tau mua talana *g*e
ke gonia gua siki totobo vania tamana
pa tinana. 13 Mi gamu tau talu
tagaa na bosana God nia nimiu na
ro*n*oro*n*o tau tutu*g*ua tua ; ma na lei
totobo te subo te vagai tau nei. 14
Ma *g*aia te holora mai vania gua na
vure, me te bosa vanira. Igamu soko
kau ro*n*o ma kau lavi pa*n*otia ; 15
Taho siki totobo i pari na tinoni, ke
hagevia i lokana me ke va metoa ; na
lei totobo mugua ke ruguhoru mai
tatana *g*aira sugua ke va metoa. 16
Ahei te kuliga *g*e ke nia ro*n*o, ke ro*n*o-
via. 17 Me te hage tua ta na vale me
te sanira tua na vure, ra na lei nina
vaovaro*n*o tara huatia tatana na bosa
vavagaha. 18 Ma *g*aia te bosa
vanira, me gagua, Migamu gua tau
mua manaha gua ? Kau mua pukua
na totobo i pari ke hagevia ilokana
na tinoni ke mua ta*n*omana na va
metoana. 19 Na pukuna te mua hage
ta na tobana, ta na kutuna mugua
me te tagaa, me te nia marabu na lei
va*n*a soko. 20 Me te gagua, Na to-
tobo te ruguhoru tatana na tinoni
*g*aia sugua te va metoa. 21 Na pu-
kuna ilokana, ta na tobana na tinoni,
na lei ganagana dika te ruguhoru
mai, na lei ta*n*ota*n*odika, na lei *g*ito,
22 na lei tabotabo, na lei *n*ele*n*ele,
na lei *g*aru, na ta*n*ohahi, na kiko, na
lio ni ta*n*odika, na mata dika, na
vavara*n*a, na lionago, na lio bule. 23
Na lei totobo dika soko ini te rugu-
horu mai i lokana, ma te metoa na
tinoni.

24 Ma *g*aia te tuguru *g*atu *g*a, me
te va tona ta na buto ni komu i Turu
mi Sidoni, ma *g*aia te va hage ta na
vale, me hove nina ke bei gilala ahei :
ma *g*aia te mua ta*n*omana polo. 25
Me te sakeragi na vaivine te ro*n*ovia
u a*g*aia, na delena, na vaivine pile, na
tidalo *g*ume te gaha i tatana, te mai
me te pogo tao ta na tuana. 26 Na
vaivine eni na *Grekia*, na puku ni
komuna na Surovonikia, me te kurutia
*g*e ke guru kehaa na tidalo ta na
dalena. 27 Ma *g*aia te bosa vania,
Kara diki mahu ra na *g*ari ; na pu-
kuna te mua uto na sa*g*uana na gadira
na *bread* na lei *g*ari ma na soniana
vanira na lei kau. 28 Ma *g*aia te
bosa tugu vania, E utuni Lord : na
lei kau sarana na bela tara ganigi na
lei pilepile va*n*a gadira na *g*ari. 29
Ma *g*aia te bosa vania, Na pukuna na
bosa eni ko *g*atu ; na tidalo te rugu-
horu mai tua ta na dalemu. 30 Ma
*g*aia te va tona ta na valena, me te
topoa na *g*ari te koli ta na sape, ma
te tokeha tua na tidalo.

31 Ma *g*aia te ruguhoru gua ta na
buto ni komu ni Turu ni Sidoni me te
va sara na horara ni Galilea, te liu
pota i gobu ni buto ni komu i Dekapo-
lis. 32 Ma *g*aira tara lavia siki sakai
te pui, me te lagu ; mara kurutia *g*e
ke talua na limana itatana. 33 Ma
*g*aia te lavitabalilia hauvia na vure,
me te talui na *g*i*g*irina ta na kulina,
me te a*n*usu, me te tabea na lapina ;
34 me te rei tada ta na parako, te
ahituna, me te bosa vania, *Epatha*, te
gagua, ha*n*avia. 35 Me te pota na
kulina, ma na alo pipiti te tatogi, me
te bosa tate. 36 Ma *g*aia te kekeirira
*g*e kara mua tatea vania siki sakai :
me te kekeirira sule, *g*e ra tatea sule va.
37 Ma *g*aira tara nia maro ma*n*a, tara
gagua, Te *g*oni utoi na lei totobo soko ;
te nera na pui vamua *g*e ra ro*n*o, ma
ra na todo *g*e kara bosa.

VIII.

1 Ta na lei bo*n*i kiri, ma na vure
te subo te vaukolu gua, me te taho
na *g*adira na va*n*a, te holora mai va-
nia na lei nina vaovaro*n*o, me te bosa

vanira, 2 Inau tu arovira na vure,
na pukuna e tolu tua na bo*n*i tara
gahara ta*g*ua, me te taho na *g*adira
na va*n*a. 3 *G*e mu ku vetena kehara
*g*atu ta na komudira tara vitolo mua,
kara guluva ta na halautu ; ma na
balu tadira tara butu mai hau. 4
Ma *g*aira ra na lei nina vaovaro*n*o
tara bosa tugu vania, Mivei ke va
mahura siki sakai na lei tinoni ini nia
na *bread* ta na bona aroha eni ? 5
Ma *g*aia te huatira, E*n*iha soko na
bread itamiu ? Ma *g*aira tara bosa,
Evitu. 6 Ma *g*aia te kekeirira na
vure te subo *g*e kara sopou horu ta na
pari : ma *g*aia te lavigi e vitu na
bread, me te bosa utoi tua, te *n*itigi,
me te vahera na lei vaovaro*n*o, *g*e
kara tuvaligi vanira ; ma *g*aira tara
tuvaligi vanira na vure te subo. 7
Ma na balu pile iga gua tadira : me
te bosa utoi gua, te keikeirira gua *g*e
kara tuvaligi vanira gua ini. 8 Ma
*g*aira tara va*n*a mara mahu : ma *g*aira
tara vahikolui na lei pilepile va*n*a te
au te manani evitu na kei. 9 Ma
*g*aira te vaga evati na toga ; me te
vetena kehara. 10 Me te sakeragi
te va hagelia na tiola tadira na lei
nina vaovaro*n*o, me te va sara na lei
buto ni komu ni Dalmanutha.

11 Ma ra na lei Varise tara rugu-
horu, mara vuivuni huahuati i tatana,
tara kakae tatana na vaugilala ta na
parako, tara tabotaboa nia. 12 Ma
*g*aia te ahituna lalo ta na taru*n*ana,
me te bosa, Egua *g*e kenea na vaugi-
lala na vata eni ? E ututuni inau tu
bosa vanigo, ke mua vahea siki vau-
gilala vania na vata eni. 13 Ma
*g*aia te sanira, me te hagelia gua na
tiola te va tona i levu.

14 Ma *g*aira tara nia pono lio na
laviana na *bread ;* me taho *g*a tadira ta
na tiola e sakai na udolu vamua. 15
Me te keikeirira, te gagua, Kau nia
pipo, kau rigia na didira na *Leven* na
Varise ma nina Herod. 16 Ma *g*aira
tara vei bosabosa i levu mi levu, tara
gagua, Na pukuna na *bread* itatata
te taho *g*a. 17 Me te pukua *g*a Jesus
te bosa vanira, Egua *g*e au bosabosa
na pukuna na *bread* te taho itamiu ?
Igau tau mua gilala mua, mau mua
ganagana vaugilala, te *n*asi soo na
tobamiu. 18 Na lei mata itamiu
mau mua nigi reirei, ma na lei kuli
itamiu mau mua nigi ro*n*o ? Mau
mua ganagana oli. 19 Inau tu *n*itigi
elima na udolu tadira e lima na toga,
e*n*iha soko na kei te nigi vonu na
pilepile va*n*a tau vahikolui ? A*g*aira
tara bosa vania, E ha*n*avulu me sara
erua. 20 Ma na lei e vitu tadira e
vati na toga, e*n*iha soko na kei te
nigi vonu na pilepile va*n*a tau vahi-
kolui ? Ma *g*aira tara bosa vania,
Evitu. 21 Ma *g*aia te bosa vanira,
Igau tau mua rigi vaugilala mua ?

22 Ma *g*aira tara vaa sara Beti-
saida. Ma *g*aira tara lavia vania na
tinoni te rorodo, mara kurutia *g*e ke
tabea. 23 Ma *g*aia te tabea na limana
na tinoni te rorodo, me te lavi horua
ta na tabuto ni komu ; me te a*n*usua
na matana, me talua na limana tatana,
*g*e huatia, Ko rigia siki totobo ? te ga-
gua. 24 Ma *g*aia te rei tada me te
bosa, Inau tu rigira na tinoni ; tu vae-
vanera te vaga na lei gai, tara tona.
25 Ma *g*aia gua te goi talua na limana
ta na matana ; ma *g*aia te reirei *n*asi,
me vola pulohi, me rigi magorai na
lei totobo soko. 26 Ma *g*aia te vetena
kehaa ta na valena, te bosa, Ko bei
hage ta na tabuto ni komu vamua,
mo ko bei bosa vania ahei ta na komu.

27 Ma Jesus te ruguhoru, ma *g*a-
ira nina vaovaro*n*o, ta na lei tabuto
ni komu ni Kaisarea Vilipi ; mi ta
na halautu te huatira na lei nina
vaovaro*n*o, me te bosa vanira, *G*aira
na lei tinoni tara gagua Inau ahei ?
28 Mara tatea vania, mara gagua,
John Vulitabu ; ma na balu gua, *g*ea
Elia, ma na balu sakai tadira na lei

porovete. 29 Ma *g*aia te huatira
Migau ahei tau vatuu nia? A Peter
te bosa tugu vania, Igoe na Christ.
30 Ma *g*aia te kekeirira *g*e kara mua
tuguni tatea vania siki tinoni. 31
Ma *g*aia te vuivuni na taraiadira, *g*e
ke vada*n*itai e subo na totobo na Dale
tinoni, ma kara tivaa na lei magutu,
ma na lei puku ni soni sukagi, ma ra
ha lei tarai, ma kara labua, me ke poso
e tolu na bo*n*i ke tuguru oli. 32 Me
te bosa tatea na tutu*g*u. Ma Peter te
lavia, me te vuivuni na todoreana. 33
Ma *g*aia te rei pulohi, me te rigira na
lei nina vaovaro*n*o, te pasaa Peter, me
te gagua, Ko liu muri*g*u, Satana; na
pukuna to mua nigi pipo na lei totobo
nina God, na lei totobo nina tinoni
vamua. 34 Ma *g*aia te holo kolura
mai tatana na vure ma na lei nina
vaovaro*n*o, me te bosa vanira, *G*e te
ke mai muri*g*u siki sakai, ke hugu
pu*n*isia hegena, me ke gatea nina
gaivavala, me ke saritaoniu. 35
Ma hei ke vavolaa na taru*n*ana ke
tagalaginia; ma hei ke tagalaginia
na taru*n*ana na pukuna inau ma na
ro*n*oro*n*o uto, ke vavolaa *g*a. 36 Ma
na hava ke sodoa na tinoni, *g*e ke
logoa na maramana udolu, me ke
tagalaginia na turu*n*ana? 37 Ma na
hava na tuguna na turu*n*ana? 38
Mahei ke niu maa Inau ma na lei
bosa*g*u ke ta na vata eni te ta*n*ota*n*o-
dika me te ta*n*ohahi, na dale tinoni
ke nia maa gua, ke mai gua *g*aia,
tadira na lei Angel tara tabu, ta na
ladana na Tamana.

•

IX.

1 Ma *g*aia te bosa vanira, E utuni
Inau tu bosa vanigau *g*atu. Na balu
*g*a tadira tara tuguru iani kara mua
vada*n*ia mua na mate, polo kara vuha
rigia na kinakabuna God ke nia mai
na mana.

2 Me padi tua e ono na bo*n*i a Jesus
te vilira Peter, ma James, ma John,
*g*e kara nia udu kolu, me te lavi da-
tora hegedira ta na gotu te daro: ma
na hulina te keha itadira. 3 Ma na
lei nina pupulu te vitiviti, me te pura
lee, ke mua ta*n*omana na neana te
pura te vagaa siki mane te apo tivi ta
na maramana. 4 Me te tate vanira a
Elia ma Mosesi; mi tolu*g*aira a Jesus
tara tolu tutu*g*u soo. 5 Ma Peter
te bosa tugu vania Jesus, me gagua,
E uto vanigami na kabu iani, itolugai
kai tolu kisui iani e tolu na gagata;
sakai vanigo igoe, ma sakai vania
gua Mosesi, ma sakai vania Elia
gua. 6 Na pukuna te mua gilala na
hava ke nia bosa tugu, tara tolu matagu
sule sugua. 7 Me te mai na goba-
guli te kuvihira; me te ruguhoru mai
ta na gobaguli na ma*n*a, me gagua,
Aeni na Dale*g*u tu dolovia; kau
ro*n*ovia. 8 Me te sakeragi tara rei
kolili, tara mua vaevanea siki sakai
gua, a Jesus vamua itolu tadira.

9 Ma *g*aira tara sugi horu soo ta na
*g*otu *g*aia te kekeirira *g*e kara mua
tuguni tatei vania siki sakai na lei
totobo tara rigigi, ke tuguru oli mu-
gua tadira tara mate na Dale Tinoni.
10 Ma *g*aira tara hola pa*n*otia na bosa,
mara vei huahuati hegedira na hava
te gagua na tuguru oli tadira tara
mate. 11 Ma *g*aira tara huatia, mara
gagua, Na lei Tarai tara bosa *g*e ke
diki mai Elia. 12 Ma *g*aia te bosa
vania, Elia ke mai sagua, me ke talu-
*g*onigi na lei totobo soko; mivei tea
te *g*erea tua na Dale tinoni, *g*e ke
vada*n*itai na lei totobo te subo, ma
kara talu pilea? 13 Mi nau tu bosa
vanigau *g*atu, te mai tua Elia, mara
nei vania na hava tara lioni, te vaga
tara *g*erea tua itatana.

14 Ma *g*aira tara vaa saravira na
lei vaovaro*n*o, tara rigira na lei tinoni
tara subo *n*a*n*ata te nira udu, ma ra
na lei Tarai tara huatira. 15 Me

te sakeragi tara nia hare nanata, mara
samalia mara bosa utoa. 16 Ma gaia
te huatira me gagua, Na bosa hava
kau kakaea itadira? 17 Ma sakai
tadira na vure to bosa tugu vania me
gagua, Tarai, inau tu nia mai vanigo
na dalegu, na tidalo te todo te nea:
18 mivei te vaa lavia te sagia ga; ma
gaia te anuanuhu, me girigirilivo, me
te sigere; mi nau to bosa vanira ni-
mua na vaovarono ge kara guru horua;
ma gaira tara mua tanomana. 19 Ma
gaia te bosa tugu vanira, me gagua,
Na vata ni tinoni igau me taho na
nimiu na taluutuni, eniha na boni ku
kabu itamiu? Eniha na boni kau
niu gigirou mu ku kabu beto nigua?
kau lavia mai vaniu. 20 Ma gaira
tara nia mai vania. Ma gaia te
rigia, na tidalo te rosi sulea: me te
kutu horu ta na pari me te uliuli me
te anuanuhu. 21 Ma gaia te hautia
na tamana me gagua, Te gua niga te
topoa na totebo eni? Ma gaia te bosa,
Ta na garina mai tua. 22 Me te sonia
haia ta na lake mi ta na lei beti ge ke
durakea: migoe ko tanomana neana
siki totobo, ko arovigai, mo ko hana-
gai. 23 Ma Jesus te bosa vania, Ge
ko tanomana! A gaia te taluutuni
ke nigi tanomana na lei totobo soko.
24 Me te sakeragi na tamana na gari
te gaegahe me te gagua, Inau tu talu-
utuni, ko hanaa nigua na ganagana
ruarua. 25 Ge te rigia a Jesus na
vure subo tara sama kolu mai, te
pasaa na tidalo gume, me te bosa va-
nia, Tidalo todo, ma na pui igoe, inau
tu vetenago, ko ruguhoru mai tatana,
mo ko bei pulohi gua ilokana. 26
Ma gaia te nanaraha dato, me te rosi
sulea, te ruguhoru: ma na gari te
gahaa te vaga na tinoni te mate; ma
gaira tara subo tara bosa te mate tua.
27 Ma Jesus te tabea na limana me
te tuguruvaginia; me te tapatuguru.
28 Me te vaa hage tua ta na vale, ra
na lei nina vaovarono tara huati po-
loa, Egua ge tai mua tanomana na
guru kehaana? 29 Ma gaia te bosa
vanira, Na vata eni ke ruguhoru nia
na kokoeliulivuti ma na maturu too
vamua.

30 Ma gaira tara ruguhoru mai ga,
mara liu padia Galilea; me hove nina
na gilalaana siki sakai. 31 Na pu-
kuna te taraira na lei nina vaovarono,
me te bosa vanira, Na Dale tinoni te
kaluba tua ta na limadira na tinoni,
ma gaira kara labua; me te labua
tua, ta na tolu na boni ke tuguru gua.
32 Ma gaira tara mua ronovi vakodoa
na bosa, mara matagunia na hua-
tiana.

33 Ma gaira tara vaa i Kapera-
naum; me te gahaa i vale te huatira,
Na totobo hava tau nia huahuati ta
na halautu? 34 Ma gaira tara to-
dore; na pukuna tara vei huguhugu
itadira ta na halautu, ahei te haba.
35 Ma gaia te sopou horu, me holora
mai rana sara rua: me te bosa vanira,
Te liona na haba siki sakai, ke tu-
muri vaho tadira soko, ma na tinoni
ni lutu vanira. 36 Ma gaia te lavia
na gari pile, me te tuguruvaginia igo-
budira: me te boloa ta na limana, te
bosa vanira, 37 Ahei ke holopanotia
siki sakai na gari pile ta na ahagu,
te holopanotiu: ma hei te holopano-
tin, te mua holopanotiu, ma gaia mu-
gua te vetenau mai.

38 Ma gaia John te bosa vania,
Magutu, igai tai rigia siki sakai te
guruhorura na lei tidalo ta na ahamu;
mi gai tai hovea na pukuna te mua
nigai udu. 39 Ma Jesus te bosa, Kau
bei hovea; na pukuna taho na tinoni
ke tanomana na gehetiana na gehe-
gehe te mava ta na ahagu, me te tano-
mana na mina na koeneleu. 40 Te
mua levu ni pala vanigita te nigita
udu. 41 Ahei ke vahegamu na siu
ni beti inu, na pukuna igamu nina
Christ, e utuni Inau tu bosa vanigau
gatu, ke mua dilavia tabana. 42 Ma-

hei ke kabalaginia siki sakai tadira
lei *g*ari pile eni tara taluutuniu, 'e
uto vaa itatana *g*e kara pitia na vatu
gigiri te sule ta na luana, ma kara
sonia ta na horara. 43 Me ke kaba-
laginigo na limamu ke, pusi kehaa :
e uto vanigo *g*e toko hagevia to kubu
ta na vola, mo ko mua liu betidalo te
rua na limamu, ta na lake ke mua
mate hai ; 44 na kedudira te mua mate
*g*a, me te mua mate na lake. 45 *G*e
me ke kabalaginigo na tuamu ke,
pusi kehaa : e uto vanigo ko hage ta
na vola to rapobete, me rua na tua
itamua ke, ma kara sonigo ta na be-
tidalo ; 46 na kedudira te mua mate
*g*a, me te mua mate na lake. 47 *G*e
me ke kabalaginigo na matamu ke,
sipa kehaa ; e uto vanigo ko hagevia
nia sakai na mata ta na kinakabuna
God, me rua tua na matamu kara so-
nigo tana betidalo ; 48 na kedudira
te mua mate *g*a, me te mua mate na
lake. 49 Na pukuna kara talu*g*onia
nia na lake siki sakai te vaga nia na
tahi ; ma kara talu*g*onia siki vatei
sukagi nia na tahi. 50 Na tahi te
uto : *g*e na tahi te maimami, na hava
kau malihia nia ? Kau logoa na tahi
ta na tobamiu, ma kau kabu mabo
itamiu hegemiu.

X.

1 Ma *g*aia te tuguru *g*a, me te va
sara ta na lei sosoko ni Judea mi le-
vuna Jordan ; ma na lei vure subo
tara vaukolu mai gua itatana ; ma
*g*aia te taraira gua te vaga te nea tua.
2 Ma *g*aira na Varise tara mai vania,
mara huatia, Te manana na bosa ni
vetena na tinoni ke lavikehaa tauna ?
mara tabotaboa. 3 Ma *g*aia te bosa
tugu vanira, me gagua, na hava te
vetenagamu nia Mosesi ? 4 Ma *g*aira
tara bosa, Mosesi te talana na *g*e*g*ere
ni sasani ma na lavikehaana. 5 Ma
Jesus te bosa vanira, Na pukuna te
*n*asi na tobamiu te *g*erea vanigamu
na bosa ni vetena eni. 6 Ta na vui-
vuni mai na vuha ni tinoni, te *g*onira
na mane ma na vaivine. 7 Na pu-
kuna eni na mane ke sania na tamana
ma na tinana, me ke kabu *n*asi ta na
tauna ; 8 mi ro*g*aira koro gaha sakai
na vinahi vamua. 9 Na hava gua
God te sonikolua, ke bei vile voka
siki tinoni. 10 Mi vale *g*aira na lei
vaovaro*n*o tara huatia gua na totobo
eni. 11 Ma *g*aia te bosa vanira, Ahei
ke lavikehaa na tauna, me ke tauna
na keha, te ta*n*ota*n*odika. 12 Ma *g*aia
na vaivine *g*e ke lavikehaa na tauna,
me ke taulagi keha, te ta*n*ota*n*odika.

13 Ma *g*aira tara lavia mai vania
na lei *g*ari pile *g*e ke tabera : ma *g*aira
na lei vaovaro*n*o tara pasara. 14 Me
te rigia a Jesus *g*e rutu, me te bosa
vanira, Kau lubatira na lei *g*ari pile
*g*e kara mai vaniu : kau bei hovera ;
na kinakabuna God itadira te vaga
*g*aira. 15 E utuni Inau tu bosa va-
nigau *g*atu, Ahei ke mua holopa*n*otia
na kinakabuna God te vaga na *g*ari
pile, ke mua ta*n*omana na hage ilo-
kana. 16 Ma *g*aia te bologalagara
ta na limana, me te bosa utora, me te
talua na limana i vuvu*n*adira.

17 Ma *g*aia te ruguhoru soo ta na
halautuna, te samalia siki sakai, me
te tualagi tuturu vania, me te huatia,
te gagua, Tarai uto, na hava ku ka-
baria *g*e ku logoa na maurihali. 18
Ma *g*aia Jesus te bosa vania, Egua *g*e
o holou mai te uto, taho siki sakai te
uto, God vamua. 19 To pukui na
lei ro*n*oro*n*o ni vetena, Ko bei labu-
tabo, Ko bei ta*n*ota*n*odika, Ko bei
*g*ito, Ko bei vuavuha tabo, Ko bei
hovea nina totobo hei, Ko nira kiki-
mina na tamamu ma na tinamu. 20
Ma *g*aia te bosa vania, Tarai, inau
tu rigi taonigi tua ta na *g*arimanea*g*u
mai na lei totobo kiri. 21 Ma Jesus
te vaevanea *g*e dolovia, me te bosa

vania, Sakai na totobo te ganaa soo
itamua: tona, mo ko hunulu sokoi na
hava to logoi, moko tuvaligi vanira
na bona, mo ko logoa na puku ni to-
tobo i kokou; mo ko mai, mo ko sari-
taoniu. 22 Ma na bosa eni te dika-
laa na liona, me te kanoraga *g*e tona
keha: na pukuna te subo na nina
bina boli.
23 Ma Jesus te reikolili, me te
bosa vanira na nina vaovaro*no*, Te
vahola vanira rana sodoro*no* na hage
ta na kinakabuna God. 24 Ma ra na
vaovaro*no* tara nigi hare na bosana.
Ma Jesus te bosa tugu gua, me te
bosa vanira, Gau *g*ari, te vahola lee
vanira tara tulunagoi didira na he*g*o-
he*g*o, *g*e kara hagevia na kinakabuna
God. 25 Te malumu vaa vania na
kamel na sulupaana ta na potana na
nilo *g*e ke va hage ta na kinakabuna
God na mane te sodoro*no*. 26 Ma
*g*aira tara nia hare *n*a*n*ata, mara bosa
vania, Ahei gua ke ta*n*omana na vola.
27 Ma Jesus te rigira *g*e bosa, Tadira
na lei tinoni ke mua ta*n*omana, ta-
tana God vamua ke ta*n*omana; ita-
tana God na lei totobo soko ke nigi
ta*n*omana. 28 A Peter te vuivuni
bosa vania, Age, igami tai sani sokoi
nimami na totobo migami tai saritao-
nigo. 29 Jesus te bosa, Eutuni Inau
tu bosa vanigo, te mua sania na va-
lena siki sakai, pa na hogona, pe
vavinena, pe tinana, pe tamana, pe
tauna, pe dalena, pe nina hohogo na
pukuna inau, ma na pukuna na ro*no*-
ro*no* uto, 30 me ke tabea na ha*n*alatu
taeni tana maramana iani, na lei vale,
ma tama hogoni, ma tama vavineni,
ma na lei tina, ma na lei dale, ma na
hohogo, ma kara nia *g*i*g*irou *g*a, 31
ma na vola kasila ta na maramana *g*a
ke mai. Mara subo tadira tara diki
kara tumuri vaho; mara tumuri vaho
kara diki.
32 Ma *g*aira ta na halautu, tara
dato i Jerusalem; ma Jesus te ide-
vira: mara nia hare; ma *g*aira tara
taonia tara matagu. Ma *g*aia te la-
vira gua ara sara rua me te vuivuni
na bosaani vanira na totobo ke topoa
kise, te gagua, 33 Age, igita ka dato
i Jerusalem; ma kara lubatia na Dale
tinoni vanira ra na puku ni sukagi
ma ra na tarai; ma kara dete matea,
ma kara lubatia vanira na lei sinogo.
34 Ma *g*aira kara batobatoa, ma kara
a*n*usua, ma kara ramusia, ma kara
matea. Me ke padi e toluni na bo*n*i
ke tuguru oli gua.
35 Ma toro dutuvia ro*g*aira James
ma John, na ro dalena Sebede, toro
bosa vania, Tarai, rogami toro liona
*g*e ko nea ro vanigami na totobo koro
no*n*ia itamua. 36 Ma *g*aia te bosa
rovanira, Na totobo hava toro liona
*g*e ku nea ro vanigamu? 37 Ma ro-
*g*aira toro bosa vania, Ko talana rova-
nigami *g*e koro sopou kolu tamua ta
na ro*n*oragamu, a sakai ta na mado-
lomu ma sakai ta na maulimu. 38
Ma *g*aia Jesus te bosa rovanira, Iro-
gamu toro mua pukua na totobo hava
toro no*n*ia. Koro ta*n*omana na inu-
viana na seu Inau ku inuvia? mo
koro tabea na vulitabu Inau ku tabea
ni*g*ua? 39 Mi ro*g*aira toro bosa va-
nia, Irogami koro ta*n*omana. Ma
Jesus te bosa ro vanira, Na seu ku
inuvia, irogamu koro inuvia; ma na
vulitabu keri ku tabea inau, irogamu
gua koro tabea. 40 Me ke sopou ta
na madolo*g*u mi ta na mauli*g*u e mua
ta*g*ua *g*e ku talana vania ahei, vanira
mugua tara talu dilaa. 41 Mara ro-
*n*ovia tua ara ha*n*avulu *g*e ra vuivuni
dika lio na pukuna ro*g*aira James
ma John. 42 Ma *g*aia Jesus te ho-
lora mai vania, me te bosa vanira,
Igamu tau pukua *g*aira tara ganaga-
nara tara vunagidira sinogo tara haba
pu*n*isira; ma *g*aira tara haba tara
vunagi pu*n*isira. 43 Te mua te va-
gaa itamiu; ma hei ke haba vule ita-
miu, ke gehaa na nimiu na tinoni ni

lutu; 44 ma hei itamiu ke ha*g*a nago,
ke tinoni ni lutu vanira soko. 45 E
utuui e mua mai na Dale tinoni *g*e
kara lutu vania, *g*e ke lutu vanira
mugua, me ke talana na volana na
vatei tuguoliadira soko.
46 Ma *g*aira tara va sara Jeriko;
ma *g*aia te ruguhoru ta na Jeriko, ma
tara nia udu kolu ra na nina vaova-
ro*n*o ma na vure subo, a Bartimeus da-
lena Timeus, na tinoni te no*n*i ro*n*o te
rorodo, te sopou i liligi na halautu.
47 Me te ro*n*ovia tua Jesus ni Nasa-
reta *g*a, te vuivuni na gaegahe, me te
bosa, Jesus Dalena David, ko aroviu
inau. 48 Ma *g*aira tara subo tara
pasaa *g*e ke todore nina; ma *g*aia te
gaegahe te sule vaa, Age, Dalena
David, ko aroviu inau. 49 Ma Jesus
te tuguru, me te bosa, Kau holoa mai.
Ma *g*aira tara holoa na tinoni te ro-
rodo, mara bosa vania, Ko to*g*oto*g*o ni-
mua: tuguru, te hologo *g*atu. 50
Ma *g*aia te soni kehaa na pupuluna, te
soga dato, me te saravia Jesus. 51
Ma Jesus te bosa tugu, me te gagua,
Na totobo hava to liona ku nea va-
nigo? Ma na tinoni te rorodo te bosa
vania, Raboni, *g*e ku reirei oli gua.
52 Ma Jesus te bosa vania, Ko tona
*g*atu, nimua na tuluutuni te vavolago.
Me te sakeragi te reirei oli gua, me
te saritaonia ta na halautu.

XI.

1 Ma *g*aira tara dutuvia Jerusalem,
mara sara i Betavage mi Betania, ta
na *g*otu Oliveti, te vetenara *g*atu erua
na nina vaovaro*n*o, me te bosa rova-
nira, 2 Koro vaa tona nimiu ta na
baebase ni komu te paleva mai; me
te sakeragi koro vaa sara *g*a, koro to-
poa na dale ass tara pitia, taho siki
tinoni te sopou mua i vuvu*n*ana: koro
lubatia, mo koro nia mai. 3 *G*e me
ke bosa rovanigau siki sakai, Egua
*g*e ro nea eni. Koro bosa, A Lord to
liona, me te sakeragi ke vetena pulo-
hia mai *g*a. 4 Ma *g*aira tara tona ke-
ha, ma *g*aira tara topoa na dale ass
ta na mataula, i pari tana halautu;
ma *g*aira tara lubatia. 5 Ma na balu
tadira tara tuguru *g*a tara bosa rova-
nira, Na hava toro nea toro lubatia
na dale ass? 6 Ma ro*g*aira toro
bosa vania te vaga Jesus te bosaa:
ma *g*aira tara lubatira. 7 Ma *g*aira
tara lavia na dale ass vania Jesus,
mara sonigi i vuvu*n*ana didira na pu-
pulu: ma *g*aia te sopou i vuvu*n*ana.
8 Ma *g*aira tara subo tara nigi hara
na halautu na didira na pupulu; ma
na balu gua tara tokai na oto ni *g*ai
mara soni sebalai tana halautu. 9
Ma *g*aira tara ide, ma *g*aira tara tu-
muria tara gaegahe, Hosana; Holou-
toa a*g*aia te mai ta na ahana Lord:
10 Holoutoa na kinakabu te mai, na
kinakabuna David tamada: Hosana
ta na parako.
11 Ma *g*aia te vaa hage Jerusalem
ta na vale te tabu; me te rei kolilira
na lei totobo soko, te nulavi tua, te
ruguhoru i Betania tadira rana sara
rua.
12 Mi ropogana, tara ruguhoru mai
Betania, te vitolo *g*aia. 13 Me te
rigia na Vigi te hau te raurauga, to
vaa sara *g*a, *g*e ke rigi topoa so*g*ea
siki totobo *g*a: me te va sara *g*a, te
mua rigia na hava ga, na raurau va-
mua; te mua niulu ni Vigi. 14 Ma
*g*aia te bosa tugu, me gagua vania.
Ke mua gania siki tinoni na vuavua-
mu ke hau me hau. Ma *g*aira rana
nina vaovaro*n*o tara ro*n*ovia.
15 Ma *g*aira tara vaa sara Jerusa-
lem; me te vaa hage ta na vale te
tabu, me te vuivuni na guruadira tara
hunulu mara pelupelu ta na vale tabu,
me te boki tauvaginigi na beladira
tara kasa ro*n*o, ma na malei sopou-
dira tara sabiri bola. 16 Me ke mua
lubatia siki sakai ke nia rugu alaa na

popo ta na vale te tabu. 17 Ma gaia
te tarai me te bosa vanira. Te gerea
pe taho, Kara holoa na valegu na vale
ni kokoeliulivuti vanira na vure soko,
migau tau nea na vatuluma didira na
gito. 18 Ma gaira rana puku ni su-
kagi ma rana tarai tara ronovia, mara
kenea evei kara tanomana na dura-
kehana; tara matagunia sugua, na
pukuna na vure subo tara nia hare na
nina tarai.

19 Me te nulavi te ruguhoru ta na
baebase ni komu.

20 Me te puipuni tara liu padia,
mara vaevanea na Vigi te sasaga ta
na pukuna. 21 Ma gaia Peter te
ganagana olia me te bosa vania, Rabi,
ko rigia, na Vigi to varanaa te sasaga
keha. 22 Ma gaia Jesus te bosa tugu
vanira me te gagua, Koa nia talu-
utuni God. 23 E utuni Inau tu bosa
vanigau gatu, Ahei ke bosa vania na
gotu eni, ko tavuti keha igoe, ma
kara sonigo tana horara; me ke mua
ganagana ruarua ta na tobana, me ke
taluutunia na totobo te bosaa ke kale;
ke tanomana vania te vaga te bosaa.
24 Na pukuna keri Inau tu bosa va-
nigamu, na lei totobo soko kau nigi
kokoeliulivuti, ma tau nonigi, kau
taluutuni kau lavi panotigi, me ke
nigi tanomana vanigau. 25 Mi ta na
lei bona ni boni soko kau tuguru ko-
koeliulivuti, me ke tamiu na nina
pagu ahei, kau talukehaa; ge ke ta-
lukehai itamiu na nimiu na tanohahi
na Tamamiu i kokou. 26 Ge ma kau
mua talukehai palu, na Tamamiu i
kokou ke mua talukehai na palumiu.

27 Mara va sara gua Jerusalem;
me te sakusaku tua ta na vale te
tabu, tara mai vania na lei puku ni
sonisukagi, ma ra na tarai, ma ra na
lei magutu; 28 mara bosa vania.
Ahei te mananigo ge ko nigi tano-
mana na lei totobo kiri? mahei te
sonihalavua vanigo na mana keri ge
ko kabaragi na lei totobo kiri? 29
Ma Jesus te bosa vanira, Inau ku
huatigamu sakai na bosa vasoo, ma
kau bosa tugu vaniu, mi nau gua ku
tatea vanigau gatu na mana ku nigi
tanomana na kabariani na lei totobo
kiri. 30 Na vulitabu nina John ivei
tea, te mai i kokou, pe tadira na lei
tinoni? kau bosa tugu vaniu. 31 Ma
gaira tara kekene hegedira mara ga-
gua, Ge ka bosa ikokou; gaia gua ke
bosa, egua ge tau mua taluutunia.
32 Ge ma ka bosa itadira na lei ti-
noni, tara matagunira na vure: na
pukuna gaira soko tara ganagana su-
gua John na Porovete agaia. 33 Ma
gaira tara bosa tugu vania Jesus mara
gagua, Igami tai mua pukua. Ma
Jesus te bosa vanira, Mi nau gua ku
mua tuguni tatea vanigau gatu na
mana keri Inau tu nigi tanomana na
lei totobo kiri.

XII.

1 Ma gaia te vuivuni bosa vanira
ta na lei bosa vavagaha. Na tinoni
te suba na hohogo ni *vaini*, me te peo
taligutia, me te gelia na gilu ni valei
bita *vaini*, me te kisua na buko, me
te lubati kaua vanira na lei tinoni ni
lutu, me te va tona ta na komu keha.
2 Mi ta na niulu vaho te vetena gatu
siki tinoni vanira tara lutua na hoho-
go, ge ke lavia tadira tara lutua na
hohogo na balu vanana na hohogo ni
vaini. 3 Ma gaira tara lavia, mara
ramusia, mara vetena lea gatu. 4
Ma gaia te vetena gatu vanira gua na
tinoni keha; ma gaira tara labu bo-
haa, mara tabe dikalaa. 5 Ma gaia
te vetena gatu sakai gua; ma gaira
tara labu matea, mara subo gua: na
balu tara labura, ma na balu tara ra-
musira. 6 Ma sakai gua itatana, na
dale te dolovia: ma gaia te vetena
tumuria gatu vanira gua, te gagua,
kara nia maa dalegu. 7 Ma gaira na

lei tinoni keri tara lutua na hohogo
tara bosabosa hegedira, mara gagua
Na dalena ke tugua aeni, gatu, ka
labua,· ma ka logo tugua na hohogo.
8 Ma gaira tara tabea, mara labua,
mara sonikehaa ta na hohogo ni *vaini*.
9 Na hava vaho ke kabaria na ma-
gutu te logoa na hohogo ni *vaini?*
ke mai gaia me ke luvuhira na lei
tinoni tara lutua na hohogo, me ke
lubatia vanira ra na keha na hohogo
ni *vaini*. 10 Igamu tau mua ronovia
mua na ronorono balu eni,

Na vatu tara tivaa ra na kisu
vale, tara talua eni na puku
ni piuna.

11 Aeni te mai ta Lord, na vatei
hare ta na matada gita.

12 Ma gaira tara lavia na lagadira
na tabeana: ma gaira tara matagu-
nira na vure; na pukuna tara lavi
panotia te topora nia na bosa vava-
gaha eni; ma gaira tara sania, mara
tona keha.

13 Ma gaira tara vetenara gatu
vania na balu tadira na Varise, ma
Herodi, ge kara lavia na bosana. 14
Ma gaira tara saravia ge ra bosa vania.
Tarai, igami tai pukugo igoe to utuni,
mo to mua ganaganaa siki sakai; mo
to mua nira pipo na lei tinoni, mo to
tuguni utonia na halautuna God: te
manada na sonikoluana na rono vania
Kaisari pe taho? Ka sosoni pa ka
mua sosoni? 15 Ma gaia te pukua
na didira na pegopego, te bosa vanira.
Egua ge au tabotabou, kau nia mai
vaniu na peni, ge ku rigia. 16 Ma
gaira tara vahea; ma gaia te bosa
vanira, Ahei na titinoni na ma na
gegerena eni? Ge ra gagua, a Kai-
sari. 17 Ma gaia Jesus te bosa vanira,
Kau vahea pulohia vania Kaisari na
lei nina totobo Kaisari, ma vania God
na nina totobo God. Ma gaira tara
nia hare *nanataa*.

18 Ma na balu Saduke tara mai
vania, gaira tara bosa na tuguruoli te
taho: ma gaira tara huatia mara ga-
gua, 19 Tarai, a Mosesi te gerea vani-
gita mai, ge te ke mate na hogona
ahei me ke mate sania na tauna, me
taho na dalena, na hogona ke lavia
tauna me ke vahua vania na hogona
na dalena. 20 Tama hogoni ara vitu
ga: ma na diki te lavia tauna, me
mate, me taho na dalena. 21 Ma na
ruana te lavia, me mate, me mua mate
sania sakai dalena: ma na toluni
gua. 22 Ma ra na vitu gua tara mua
sania daledira. Ma na vaivine te
mate sosoko. 23 Tana tuguru oli
ahei tadira ke tauna? na pukuna
gaira ara vitu tara tauna? 24 Agaia
Jesus te bosa vanira, Igamu tau mua
nia hahi pe taho na pukuna eni? tau
mua gilalai na lei gegere te tabu, ma
na nina mana God. 25 Na pukuna
kara tuguru oli sanira na lei tinoni
mate gua kara mua taulagi, mara
mua taudira; me te vagara ra na
Angel i kokou. 26 Me tadira tara
mate gua, tara vaa tapa tugurura,
igamu tau mua siroa tana gegere
nina Mosesi, ta na bona ni karukaili,
evei te vaga na bosana God te bosa
vania, Inau God nina Abrahama, ma
God nina Isaka, ma God nina Jacob?
27 E mua God didira ra na lei tinoni
mate, didira na vola vamua; igamu
tau nia hahi *nanata*.

28 Ma sakai tadira na Tarai te
mai, me te ronovira tara vei huahuati,
me te gilala gaia te bosa tugu uto ge
huatia, Na ronorono vetena hava te
haba tadira soko? 29 Jesus te bosa
tugu, Na diki te gagua, Kau ronovia
Israel. A Lord God igita, a Lord
sakai vamua: 30 migamu kau do-
lovia a Lord God igamu, nia na toba-
miu soko, ma na tarunamiu soko, ma
na liomiu soko, ma na lagamiu soko.
31 Ma na ruana te gagua eni, Kau
dolovia na gamua na komu kolu te
vaga igoe. Taho siki vetena te haba
vaa tadira. 32 Ma na Tarai te bosa

vania, E utuni, Magutu, to bosa utoa,
*G*aia sakai vamua: me te taho siki
sakai gua; 33 ma hei ke dolovia nia
na tobana soko, ma na ganaganana
soko, ma na la*g*ana soko, me ke do-
lovia na gana komu kolu te vaga *g*aia,
te haba vaa tadira na lei hevei lee
udolu soko tara hevei, ma na lei vatei
sukagi. 34 Ma *g*aia Jesus te pukua
te bosa tugu *g*aia nia na manaha,
te gagua vania, To mua hauvia na
kinakabuna God. Me te murina
keri, taho siki tinoni te ta*n*omana na
huatiana siki bosa.
35 Ma Jesus te bosa tugu me gagua,
te taraira ta na vale te tabu, Egua *g*e
ra bosa ra na Tarai a Christ dalena
David? 36 A *g*aia David te bosa ta
na Taru*n*a te tabu.

> A Lord te gagua vania Lord
> inau,
> Ko sopou ta na madolo*g*u, polo
> ku vuha talu horura na ga-
> mua na kana na vatei tuturina
> na tuamu.

37 A*g*aia David te holoa nia Lord,
mivei te vaga na dalena a*g*aia? Ma na
vure lee tara ro*n*ovi to*g*oto*g*oa.
38 Ma *g*aia te bosa vanira ta nina
tarai, me gagua, Kau *n*asiligau tadira
ra na Tarai, tara nigi tona olioli ta
na lei tivi daro, maia tara lioni na lei
vatei baubahu ta na lei malei sabiri,
39 ma na lei malei sopoudira tara
haba ta na lei vale ni sonikolu, ma na
lei puku ni malei gime ta na lei ta-
batu. 40 Mara vaa va*n*a luvu na
valedira na mate sasani, mara kokoe-
liulivuti hau na pukuna na kiko.
Kara dete sulera va.
41 Ma *g*aia te sopou horu iligina
na malei hohogo ro*n*o, me te rigira
na vure tara sonigi na ro*n*o ta na
malei hohogo ro*n*o. Mara subo tara
sodoro*n*o tara sosoni la*g*a. 42 Me te
mai *g*a na mate sasani te bona, me te
sonigi *g*a erua na ro*n*o te pile kikigi
te kaokage e sakai na ro*n*o pile. 43
Ma *g*aia te holokolura mai vania na
nina vaovaro*n*o, me te bosa vanira,
E utuni Inau tu bosa vani*g*au *g*atu
Na mate sasani eni te bona te. sosoni
sule vaa tadira soko tara sosoni ta na
malei hohogo ro*n*o. 44 Na pukuna
*g*aira tara sosoni ta na didira totobo
te au tadira: ma *g*aia ta na bonana
te soni sokoa na nina he*g*ohe*g*o, na
nina totobo soko ke nia vola *g*a.

XIII.

1 Ma *g*aia te ruguhoru ta na vale
te tabu, e sakai tadira ra na nina
vaovaro*n*o te bosa vania, Magutu, ko
rigia, na lei vatu evei te vagai, ma
na lei pilu gua. 2 Ma Jesus te bosa
vania, Ko rigigi na lei pilu kiri te
sule, ke mua gana siki vatu i vuvu-
*n*ana na vatu, kara mua soni horua.
3 Ma *g*aia te sopou ta na gotu ni
Oliveti liligina na vale tabu, Peter,
ma James, ma John, ma Aderu tara
huati poloa, 4 Ko tatea vanigai, ke
gua niga ke mai na lei totobo kiri?
ma na hava na vaugilala ke ha*g*a
poso na lei totobo kiri? 5 Ma *g*aia
Jesus te vuivuni na bosa vanira, Kau
lavia na la*g*amiu ke bei hahilaginigau
siki sakai. 6 Ara subo kara mai ta
na aha*g*u, kara gagua, "Inau *g*aia,"
ma *g*aira kara hahilaginira tara subo.
7 Migau kau ro*n*ovigi na lei kisu
mate, ma na lada ni kisu mate, ke bei
gebegebe ha liomiu: na lei totobo
kiri ke padi sugua, ma na sosoko te
mua mai mua. 8 Na vure ta sakai
na komu ke tuguru pu*n*isia na vure
ta sakai na komu, ma na kinakabu
ke tuguru pu*n*isia na kinakabu: ma
na lei anu ke mai ta na balu komu;
ma na lei *n*e*n*ere gua: na lei totobo
kiri te vuivunia vamua na haurakea.
9 Kau nigi pipo he*g*emiu: kara
lubatigamu vanira tara sonikolu; ma
kara ramusigamu ta na lei vale ni

sonikolu; ma kau tuguru pu*n*isira na
lei vunagi ma ra na lei haba na pu-
kuna inau, ma na vatei nia na hurua-
dira. 10 Ma kara diki tuguni tatea
na ro*n*oro*n*o uto vanira na lei vure
soko. 11 *G*e ma kara lavigau ta na
dete, ma kara lubatigau, kau bei ga-
nagana dilaa na hava kau bosaa; ma
na hava te talana vanigau ta na bona
vagana keri, kau bosa *g*a; igau tau
mua bosa, na Taru*n*a te tabu mugua.
12 Ma na hogona ke lubati matea na
hogona, ma na tamana na dalena.
Ma na lei *g*ari kara tuguru pu*n*isira
na tamadira ma kara labu matera.
13 Ma na lei tinoni soko kara nigau
sika na pukuna aha*g*u inau; ma hei
vamua ke pitu *n*asilia ta na sosoko,
ke nia vola *g*a. 14 *G*e ma kau rigia
na haurake ni sura, te tuguru ta na
bona keri te mua uto *g*a, (ahei te
siroa ke lavipa*n*otia,) *g*aira tara gogo
i Judea kara soga dato ta na lei gotu.
15 Mahai te gahaa ta na tautauvo*n*a
ni vale ke bei horu, ke bei hage *g*e ke
lavi horua siki totobo ta na valena: 16
mahei ke gahaa ta na hohogo ke bei
pulohi *g*a *g*e ke lavi galaga na nina
pupulu lima. 17 Me ke vatei arovia-
dira *g*aira tara bohe ma *g*aira tara
susu ta na lei bo*n*i kiri. 18 Ma kau
kokoeliulivuti nimiu ke bei ta na
rara. 19 Na pukuna ta na lei bo*n*i
kiri na haurake *g*a, te mua te vagaa
ta na vuivunina mai *g*a na vuha toto-
bo God te vuha riti mai, me ke mua
ta*n*omana gua. 20 *G*e me ke mua
kekeirigi na lei bo*n*i, taho vinahi te
volaa; ma na pukuna *g*aira te vilira
tua te kekeirigi na lei bo*n*i. 21 *G*e
me ke bosa vanigau *g*a siki sakai,
Age! a eni Christ, pe Age! inai *g*a,
kau bei taluutunia. 22 Na pukuna
*g*aira ra na lei Christ sorisori kara
sivuraga, ma na lei Porovete gua, ma
kara tatei na lei vaugilala ma na lei
butuli, *g*e kara nigi ta*n*omana na ha-
hilaginiadira *g*aira tara vilira tua.
23 Ma kau nigi popo: Inau tu tate
dilai vanigau *g*atu na lei totobo soko.
24 Mi ta na lei bo*n*i kiri i murina
na haurake keri, na aho ke bo*n*i volo,
ma na vula ke mua lubatia na hinana,
25 ma na lei veitugu ke kutu ta na
parako, ma na lei mana ta na parako ke
anuanu. 26 *G*e ma kara rigia na
Dale tinoni ke nia mai ta na lei goba-
guli na mana te sule, ma na ro*n*oraga
gua. 27 *G*e me ke vetena horura na
lei Angel me ke vili kolura *g*aira te
vilira tua ta na mata ni guri e vati, ta
na lei tabuto ni vata sosoko ni pari
mi ta na tabuto ni vata sosoko ni
kokou.

28 Kau lavi pa*n*otia na nina bosa
vavagaha na Vigi: *g*e me ke pobi na
otona, me te pururu, igau tau pukua
na hina te dutu mai. 29 Migau gua
*g*e ma kau rigigi na lei totobo kiri te
mai, kau pùkua nimiu te dutu mai
tua *g*aia, ta na mataula vamua. 30
E utuni Inau tu bosa vanigau ke mua
padi na vata eni, polo *g*e ke poso na
lei totobo kiri. 31 I kokou mi pari
ke tagaa, ma na lei bosa*g*u ke mua
tagai. 32 Me taho siki sakia te pu-
kua na bo*n*i keri pe na bona ni bo*n*i,
taho mua na lei Angel i kokou, taho
nina na Dale, na Mama vamua. 33 Kau
nia pipo, kau dai, ma kau kokoeliu-
livuti, igamu tau mua pukua ke gua
niga ke poso mai na bo*n*i. 34 Te
vaga na tinoni te ha*g*a boiboli ta na
komu keha, te sania tua na valena,
me te kekeirira na lei nina tinoni ni
lutu, te ta*n*osakaira na *g*ehe*g*ehena,
me te talua tatana na tinoni te rigi-
taonia na mataula, *g*e ke dai nina.
35 Kau vaho dai nimiu: *g*e ma kau
mua pukua ke gua niga na puku
vale ke mai, ke nulavi, pe ke kutu ni
bo*n*i, pe ke ta*n*i kokoroko, pe ke
puipu*n*i. 36 Ke bei mai *g*aia, me ke
ribehaginigamu tau maturu. 37 Ma
na bosa keri Inau tu bosa vanigamu
Inau tu bosa vanira soko, Kau dai.

XIV.

1 Me soko tua erua na boni na gougonu ni Lovovule ma na *bread* te gulu, ma ra na lei puku ni sonisukagi ma ra na lei Tarai tara lavia na lagadira na tabe poloana, ma na mateana. 2 Na pukuna tara gagua, Sania ta na gougonu, kara bei koenelea gea na vure.

3 Me te gahaa ga ta na valena Simoni na ila i Betania, me te koli vana ga, na vaivine te nia mai na totobo tara saria nia na lobo te vonugia na kokolo te sule na matena; ma gaia te nodoa na lobo, me te kovala ta na uluna. 4 Ma ra na balu tinoni ga tara rutu hegedira, tara gagua, Egua ge ra soni leaa na kokolo eni; 5 Kara nigi sabiri e tolu hanalatu na rono ke me au, ma kara tutuva vanira ra na bona. Mara kokoe nunulu horua. 6 Ma gaia Jesus te bosa, Kau sania, e gua ge au lavibuleana? te kabaria na gehegehe uto i tagua. 7 Na pukuna ra na lei bona tara gahara hai itamiu, ma kau liona ke kau hanara: mi nau taho itamiu hai. 8 Te kalitia na totobo te tanomana, te vuli dilaa na huligu ta na bekuagu. 9 Me utuni Inau tu bosa vanigau gatu, Kara tuguni tatea na ronorono uto ta na maramana udolu, ma na totobo te kalitia kara bosa nia na ganagana oliana.

10 Ma Judas Isakariot, sakai tadira ra na sara rua, ta va tona vanira na lei puku ni sonisukagi, ge ke lubatia vanira. 11 Ma gaira tara ronovi togotogoa, mara bahua na heana na rono, ma gaia te kenea na lubati utoana vanira.

12 Mi ta na sakaini boni ni *bread* gulu, tara sukagia na Lovovule ga, ra na lei nina vaovarono tara bosa vania, Ivei to liona kai va goni dilaa ko gania na Lovovule ga. 13 Ma gaia te vetenara gatu erua na nina vaovarono, me te bosa vanira, Koro va tona ta na baebase ni komu me ke sodogamu na tinoni te hunia na popo ni beti: koro saritaonia; 14 me ke hage ivei, koro bosa vania na puku vale, Na Tarai te bosa evei te gahaa na voki ni sinogo, mi nau ku gania na Lovovule ga tadira ra na nigua na vaovarono. 15 Ma gaia ke tatea ro vanigau na voki te sule ikokou, tara hara dilaa tua, koro goni dila vanigami ga. 16 Mo rogaira toro gatu moro sara na baebase ni komu, moro topoa te vagaa te bosa rovanira, moro goni dilaa na Lovovule.

17 Me te nulavi te nira udu mai ara sara erua. 18 Ma gaira tara koli mara vana, Jesus te bosa, E utuni Inau tu bosa vanigau gatu, e sakai tamiu ke perou, agaia keri te vana kolu tagua. 19 Ma gaira tara vuivuni na dika lio, ma na bosa vaniana sopa sopara, Inau agaia? 20 Ma gaia te bosa vanira, Gaia sakai tadira e sara rua, te heotia kolu tagua ta na popo. 21 Na pukuna na Dale tinoni te tona te vaga tara gerea tatana: me te vatei aroviana na tinoni keri tara peroa nia na Dale tinoni! E uto vaa tatana tara mua vahua.

22 Mara vana soo gaia te tabea na *bread*, me te bosa utoa, te nitia, me te tuvalia vanira, me te bosa, Tabea nimiu: aeni na huligu. 23 Ma gaia te lavia na seu, me te bosa utoa, te vahera: mara inu soko. 24 Ma gaia te bosa vanira, Aeni na gabugu ni baubahu tagiha mai te tave tugura na subo. 25 E utuni Inau te bosa vanigau gatu, Inau ku mua inuvia gua na kokolo ni *vaini*, ke riti na boni keri ku inuvi vaolua ga ta nina na kinakabu God.

26 Mara linea tua na line, ge ra rugu horu ta na gotu ni Oliveti.

27 Ma gaia Jesus te bosa vanira, Igamu soko kau niu kabalagi: na pukuna te gerea tua, Inau ku labua na rigitaoni sipu, ma na lei sipu kara

havukagi. 28 Mi nau tu tuguru oli
tua, ku idavigau i Galilea. 29 Ma gaia
Peter te bosa vania, Kara nigo kaba-
lagi na lei tinoni soko, inau ku taho
vamua. 30 Ma Jesus te bosa vania,
E utuni Inau tu bosa vanigo, igoe
taeni, tana boni eni, ke mua rua mua
na tanina na kokoroko, me tolu tua ha
niu huguagu. 31 Ma gaia te bosa te
laga nanata vaa, Ge mu ku mate kolu
tamua, ku mua huguhugugo. Ma
gaira soko tara bosa kolu te vagaa.

32 Ma gaira tara va sara na pilu
tara vatua nia Getesemane: ma gaia
te bosa vanira ra nina vaovarono.
33 Kau sopou nimiu iani, minau ku
kokoeliulivuti. Ma gaia te lavira
tatana Peter ma James ma John, me
te vuivunia na hare nanata, ma na
dika lio. 34 Ma gaia te bosa vanira,
Na tarunagu te nia dika lio mate
nanata vamua: kau pitu iani nimiu,
ma kau dai. 35 Ma gaia te tona gatu
pile, me te kutu ta na pari, me te
kokoeliulivuti, ge ke tanomana, na
bona keri ke liu padia. 36 Ma gaia
te bosa, Aba Mama, ko nigi tano-
mana na lei totobo soko; ko lavi kehaa
tagua na seu eni; mugua ke bei te
vaga Inau tu liona, migoe vamua.
37 Ma gaia te mai me te topora tara
maturu, me te bosa vania Peter,
Simon, ko maturu nimua? ko mua
tanomana na daiana siki sakai na
bona ni boni. 38 Kau dai nimiu ma
kau kokoeliulivuti kau bei hagevia
ta na tabotabo; na taruna te tala su-
gua ma na vinahi te labe vamua.
39 Ma gaia te tona keha gua, me
te kokoeliulivuti, te bosaa, na lei
bosa keri gua. 40 Ma gaia te mai
gua, me te topora tara maturu, na
pukuna na matadira te kakaka na-
nata, mara mua pukua na hava kara
nia bosa tugu vania. 41 Ma gaia te
mai gua na toluni, me te bosa vanira,
Taeni kau maturu soo nimiu, ma kau
aheahe nimiu; e poso tua; te mai
tua na bona; kau rigia, tara peroa
tua na dale tinoni ta na limadira ra
na tanotanodika. 42 Tuguru nimiu,
ka tona; kau rigia gaia te perou te
dutu mai.

43 Me te sakeragi, te bosa soo, a
Judasi te mai, ma na vure subo tara
nia udu, tara holai na lei isi ma na
lei tila, tara mai tadira ra na lei puku
ni soni sukagi ma ra na lei tarai ma
ra na lei magutu. 44 Ma gaia te
peroa te vaugilala vanira, te gagua,
Inau ku noninonia ahei, ma gaia su-
gua; kau sigovia ma kau tabe nasilia
gatu. 45 Ma gaia te mai tua, te
sakeragi te mai vania, me te bosa, Age
Rabi: me te noninonia. 46 Ma
gaira tara sigovia, mara lotia. 47
Ma siki sakai tadira tara tuguru
liligina, te sulupaginia na nina isi,
me te labua na nina tinoni na puku ni
soni sukagi me te pusi kehaa na
kulina. 48 Ma gaia Jesus te bosa
tugu vanira, Igamu tau nigi rugu-
horu mai tua na isi ma na tila ge kau
tabeu te vaga na tinoni gito. 49 Inau
tu gahau haia tamiu ta na vale
te tabu mu tu tarai, migau tau
mua tabeu: me te nea te vagaa ge ke
kalea na gegere te tabu. 50 Ma gaira
soko tara soga sania.

51 Ma na siki gari mane te sari-
taonia, te nia pupulu na tivi tara vau-
hia ta na hulina te bona. 52 Ma
gaira tara sigovia; me te sania na
tivi tara vauhia me te soga te bona
soo.

53 Ma gaira tara nia gatu Jesus ta
na puku ni sonisukagi: ma gaira tara
vaukolu mai tatana na lei puku ni
sonisukagi soko ma ra na lei magutu,
ma ra na lei tarai. 54 Ma Peter te
saritaonia te hau, i loka na vale va-
mua, ta na bebetena na puku ni soni-
sukagi; me te sopou kolu vanira ra
na haba, me te madiru nina ta na
rarana ni lake. 55 Ma ra na lei pu-
ku ni sonisukagi ma ra na ovu deteni

soko tara kakaia na vuhana Jesus *g*e
kara matea; mara mua topoa. 56
Na pukuna ra na sobu tara vuhaa
sorisori, ma didira na lei bosa ni vuha
te mua kaeka*g*e sakai sonikolu. 57
Ma ra na balu tara tuguru, mara
vuha sorisoria, tara gagua, 58 Igami
tai ro*n*ovia te bosaa, Inau ku durakea
na vale Tabu eni na male limadira
tinoni mu ku kisua na tuguna te mua
male limadira tinoni. 59 Me te mua
kaeka*g*e sakai sonikolu vamua na
didira na bosa ni vuha. 60 Ma na
puku ni sonisukagi te tuguru i gobu-
dira, me te huatia Jesus, te gagua,
Ko mua bosa tugu vaa? na hava eni
tara vuhago nia. 61 Ma *g*aia te to-
dore, me te mua bosa tugu *g*ea. Ma
na puku ni sonisukagi te huatia gua
me te bosa vania, Igoe a Christ, na
Dalena tara Bosa Utoa? 62 Ma Jesus
te bosa Inau sugua; migamu kau
rigia na Dale tinoni te sopou ta na
madolo ni la*g*a ke mai ta na lei goba-
guli ni kokou. 63 Ma na puku ni
sonisukagi te rosia na nina pupulu,
me te bosa, Na puku ni hava
ka kakaera gua kara vuhaa. 64
Igamu tau ro*n*ovia tua na papari
kiko. Na hava tua gagagana? Ma
*g*aira soko tara detea te kaeka*g*e ta
na mate. 65 Ma ra na balu tara
vuivuni na a*n*usuana, ma na poloana na
matana, ma na tapotapoana, ma na
bosa vaniana, Ko bosa polo soo. Ma
ra na lei haba tara lavia mara ramusia.
66 Ma Peter te tuguru i pari ta na
bebete, ma sakai na tahula nina na
puku ni sonisukagi te mai vania. 67
Me te rigia Peter te madiru nina, te
bu*n*utia me te bosa, Igoe to gahaa
tatana na Nasareta, a Jesus sugua.
68 Ma *g*aia te hugu me te bosa, Inau
tu mua pukua mu tu mua lavi pa*n*otia
na totobo to bosaa; ma *g*aia te rugu-
hage ta na mataula; ma na kokoroko
te ta*n*i. 69 Ma na tahula te vaeva-
noa, me te vuivuni na bosa vaniadira
tara tuguru *g*a, A eni sakai tadira.
70 Ma *g*aia te hugua gua. Mi ta na
siki bona pile gua, *g*aira tara tuguru
*g*a, tara bosa vania Peter, E utuni
igoe sakai tadira; na Galilea igoe.
71 Ma *g*aia te vuivuni na bosa papari
ma na va*n*a sukagi, Inau tu mua gi-
lilaa na tinoni eni tau bosaa. 72 Me
te sakeragi te rua tua na ta*n*ina na ko-
koroko. Ma Peter te ganagana olia
na bosa, te vaga Jesus te bosa vania,
ke mua ta*n*omana erua na ta*n*ina na
kokoroko me ke tolu tua na niu hu-
gua*g*u. Ma *g*aia te ganaganaa, *g*e
ta*n*i nina.

XV.

1 Me te sakeragi te puipu*n*i ra na
lei puku ni sonisukagi tadira na lei
magutu ma ra na lei tarai ma na ovu
'ni dete soko tara bosabosa, mara lotia
Jesus, mara lubatia vania Pilatu. 2
Ma Pilatu te huatia me gagua, Igoe
sugua na vunagidira na Israel? Ma
*g*aia te bosa tugua vania me gagua,
To bosaa. 3 Ma ra na lei puku ni
sonisukagi tara hurua nia na lei to-
tobo te subo. 4 Ma Pilatu te huatia
gua, me gagua, To mua bosa tugu
gua? ko rigia, e subo na totobo tara
huruhurugo nia. 5 Ma Jesus te mua
bosa tugu gua; na pukuna eni te nia
hare Pilatu.
6 Mi ta na *g*ou*g*onu te lubatia hai
vanira siki sakai na tinoni pipiti,
a*g*aira tara no*n*ia itatana. 7 Ma sa-
kai *g*a tara vatua nia Barabasu, tara
pitia me te koli *g*a tadira tara koe*n*e-
lera na vure, *g*aira keri tara koe*n*elera
na vure tara labu polo. 8 Ma na
vure subo tara dato vania, mara vui-
vuni na huatiana *g*e ke nea gua vanira
te vaga te nea tua. 9 Ma Pilatu te
bosa tugu vanira, me gagua, Igamu
tau liona *g*e ku lubatia vanigamu na
vunagidira na Israel? 10 Ma *g*aia
te pukua, na pukuna na nia sika ra

na lei puku ni sonisukagi tara lubatia.
11 Ma ra na lei puku ni sonisukagi
tara keikeirira na vure *g*e ke lubatia
vanira mugua a Barabasu. 12 Ma
Pilatu te bosa tugu vanira gua me
gagua, Na hava gua ku nea vania
*g*aia ke tau holoa na vunagidira na
Israel? 13 Ma *g*aira tara gaegahe
gua, Patokia. 14 Ma Pilatu te bosa
vanira, Egua, na totobo hava te dika
te kabaria tua? Ma *g*aira tara gae-
gahe *nan*ata, Patokia. 15 Ma Pilatu
te ha*g*a togoluvua na vure, *g*e talana
vanira Barabasu, me te ramusia tua
Jesus, *g*e lubatia ta na patokiana.

16 Ma ra na lei solses tára nia
tona ilokana na bebete, tara holoa ni
Piretorium ; mara holo kolura na ovu
udolu. 17 Mara pulua nia na tivi te
de*n*ide*n*i, mara vauhia na pitiulu ni
karukaili, tara talua vuvu*n*ana. 18
Mara vuivuni na bahuana, Age!
Vunagidira na Israel. 19 Mara labua
nia na ade na uluna, mara a*n*usua,
mara tualagi tuturu tara ladavaginia.
20 Mara batobatoa tua, tara lavikehaa
itatana na tivi te de*n*ide*n*i, mara pu-
lua nia na nina tivi hegena. Mara
lavi horua *g*e kara patokia.

21 Ma *g*aira tara sigovia sakai te
liu padi, Simon na Kurene, te butu
mai na mata*n*a, na ro tamadira Ale-
saderu ma Ruvusi, mara hugutia
*g*e ke nira udu me ke *g*atea na gaiva-
valana. 22 Ma *g*aira tara lavia ta
na bona tara holoa nia Goligota, te
gagua tara bosa tugu, Na bona ni ulu.
23 Mara haua vania na *vaini* tara
dode kolu nia na *muru:* ma gaia te
mua lavia. 24 Ma *g*aira tara patokia,
mara tuvalagi vanira hegedira na
nina pupulu, mara talui didira na
vaugilala ahei ke holatia na hava.
25 Me toluni na bona ni bo*n*i tua
mara patokia. 26 Ma na *g*e*g*ere tara
hurua nia tara *g*erea ivuvu*n*ana, Na
Vunagidira na Israel. 27 Mara
patoki kolura eruka na tinoni *g*ito, a
sakai tana madolona me ruani ta na
maulina. 28 Ma na *g*e*g*ere te tabu te
kale *g*a, Tara idumikolua gua tadira
tara hahi. 29 Ma *g*aira tara liu padi
tara pasaa, tara liliu kolili na uludira,
tara gagua, Egoe to durakea na vale
te tabu me te kisua tua ta na tolu na
bo*n*i, 30 ko vavolago hegemu, mo
ho horu mai sania na gaivavala. 31
Me te vaga gua ra na lei puku ni
soni-ukagi tara batobatoa hegedira
tadira ra na Tarai tara gagua, *G*aia
to vavolara na keha, me ke mua
ta*n*omana na vavolaana hegena. 32
A Christ, na Vunagidira na Israel ke
horu mai taeni sania na gaivavala, *g*e
kai ta*n*omana na rigiana ma na talu-
utuniana. Ma *g*aira tara patoki kolura
tatana tara koe*n*elea.

33 Me te poso mai na ononi na
bona ni bo*n*i, na pu*n*i te taopu*n*isia
na komu udolu polo ke poso na hiu-
ani na bona ni bo*n*i. 34 Mi ta na
hiuani na bona ni bo*n*i Jesus te gae-
gahe nia na ma*n*a te sule, *Eloi, Eloi,
lama sabackthani*, te gagua tara bosa
tugu, God inau, God inau, egua *g*e o
tona saniu. 35 Ma na balu tadira
tara tuguru *g*a, tara ro*n*ovia, tara
gagua, Age! te holoa Elia. 36 Ma
sakai te sama me te vonugia nia na
Vinegar na leilesi, me te talua ta na
ade me te haua vania *g*e ke inuvia,
te gagua, sania soo, igita ka pukua
ke mai Elia pe taho *g*e ke hola horua.
37 Ma Jesus te nia gaegahe na ma*n*a
te sule *g*e lubatia na taru*n*ana. 38
Ma na vovo*n*o ni voki te tabu te
tarosi i levu mi levu, ta na kouna me
sara na sosokona. 39 Ma na rigi-
taoni na ha*n*alatu te tuguru liligina
*g*e rigia te lubatia na taru*n*ana te
vaga te gagua, E utuni na tinoni eni
na dalena God sugua. 40 Ma ra na
lei vaivine tara bu*n*utia e hau: ita-
dira a Meri ni Magidala, ma Meri
tinana James pile ma Joses tolu*g*aira
Salome; 41 a*g*aira tara saritaonia te

gahaa soo i Galilea mara *g*ehe*g*ehe
vania ; ma ra na lei vaivine keha gua
tara subo tara nia dato kolu i tatana
a Jerusalem.
42 Me te nulavi mai tua, na pu-
kuna na ganagana dila, te gagua, na
boni te gide mai na bo*n*i ni aheahe,
43 te mai Josepa ni Arimatea na
tinoni uto tadira na ovu ni dete, a*g*aia
gua te pitua na kinakabuna God ; ma
*g*aia te sonosakai me te vaa hage ta
Pilatu me te no*n*ia na hulina Jesus.
44 Me te nia hare Pilatu te mate
tua pe taho: ma *g*aia te holoa mai
tatana na haba ni ha*n*alatu me te
huatia te hau pe taho te mate. 45
Me te ro*n*ovia tua tatana na haba
ni ha*n*alatu te talana na huli vania
Josepa. 46 Ma *g*aia te lavia na
tivi tara vauhia, me te lavi horua,
te pipisia nia na tivi tara vauhia,
me te talua ta na vatu ; me te boki
pu*n*isia na vatu ta na mataula ni beku
tinoni mate. 47 Ma Meri ni Magi-
dala ro*g*aira Meri tinana Josesi toro
rigia na bona te pipili *g*a.

XVI.

1 Me te padi tua na bo*n*i ni ahe-
ahe, Meri ni Magidala, ma Meri
tinana James tolu*g*aira Salome, tara
nigi mai na gai uruuru, *g*e kara mai
ma kara dalia. 2 Me te puipu*n*i ta na
sakaini na bo*n*i ni *uiki* tara mai ta na
malei beku tinoni mate te soga dato
tua na aho. 3 Ma *g*aira tara bosa-
bosa hegedira, ahei ke boki kehaa
vanigita mai na vatu ta na mataula
ni vatei beku tinoni mate? 4 Mara
rei tada tara rigia na vatu tara boki
pulohia tua : te sule *nan*ata tua. 5
Mara hagevia na malei beku tinoni
mara rigia na *g*ari mane te sopou ta
na madolona, te nia pupulu na tivi
te pura : mara nia hare. 6 Ma *g*aia
te bosa vanira, Kau tolu bei nia hare.
Tolugamu tau tolu kenea Jesus ni
Nasareta *g*aia tara patokia : te tuguru
tua ; te taho iani : kau rigia na bona
tara talua *g*a ! 7 Kau tolu tona,
ma kau tugunia vanira ra na
nina vaovaro*n*o ma Peter, *g*aia te gi-
devigau i Galilea ; kau rigia *g*a, te
vaga te bosa vanigau. 8 Mara rugu-
horu, mara soga sania na malei beku
tinoni mate : na pukuna na tatata ma
na maroma*n*a te topora ; mara mua
bosa siki bosa vania ahei : na pukuna
tolu*g*aira tara matagu.
9 Ma *g*aia te tuguru tua te pui-
pu*n*i ta na sakai ni bo*n*i ni *uiki*, te
diki tate vania Meri ni Magidala, te
guru horura tua tatana e vitu na tidalo.
10 A*g*aia te va tona me te bosa
vanira tara udu kolu tatana, tara
dika lio mara ta*n*i. 11 Ma *g*aira
tara ro*n*ovia te vola tua *g*aia, me te
tate vania, tara mua taluutunia.
12 Me te soko na lei totobo ini, te
tate keha vanira erua tadira toro tona
ta na halautu ni mata*n*a. 13 Ma
ro*g*aira toro tona keha moro tugunia
vanira tara sosoko : ma *g*aira gua tara
mua taluutunira ro*g*aira.
14 Me te soko keri te tate vanira
ra na sara erua tara koli ta na va*n*a ;
ma *g*aia te pasara na pukuna na di-
dira na huguhugu ma na toba *n*asi,
na pukuna tara mua taluutunigi na
bosadira tara rigia tua te tuguru oli
tua. 15 Ma *g*aia te bosa vanira, Kau
tona ta na maramana udolu, ma kau
tuguni tatea na ro*n*oro*n*o uto vanira
soko tara vuhara. 16 A*g*aia te talu-
utuni me te tabea na vulitabu ke vola,
mahei te huguhugu kara dete matea.
17 Ma na lei vaugilala kiri ke taoni
*g*aira tara taluutuni ; kara guruhorura
na lei tidalo ta na aha*g*u ; kara nigi
bosa na lei liu ta*g*iha ; 18 ma kara
tabe galagai na poli, ma kara inuvia
siki beti maomao ke mua mana*n*ira
na dikalaadira. Ma kara tabera na
vahagi ma kara nia vola pulohi.

19 Te sakeragi Lord Jesus te bosa
soko vanira, tara holati datoa ta na
kokou, me te sopou horu ta na pala
madolona God. 20 Ma *g*aira tara
ruguhoru mara tarai ivei mivei, Lord
te lutu kolu tadira, me te pa*n*otia na
bosa nia na lei vaugilala te taonia.
Amen.

NA RO*N*ORO*N*O UTO NINA LUKU.

I.

1 NA pukuna a*g*aira tara subo tara
naunaua na padalaginiani na lei to-
tobo igita ka talutunigi, 2 te vaga
*g*aira tara tutu*g*ui vanigami mai tai
reirei ma tai *g*ehe*g*ehe taonia na bosa ;
3 minau gua tu ganagana *g*e muku
pidipukuni na *g*e*g*ereana vanigo, Ma-
gutu Theophilusi, inau tu nia pipo
na keneani ta na vuivunina mai na lei
totobo kiri, 4 vaho *g*e ko gilala utoi
na lei bosa tara taraigo nia tua te
kalei sugua.

5 Ta na lei bo*n*ina Herod, na Vu-
nagi ni Judea, sakai na mane Suka-
gi i *g*a na ahana Sakaria, ma *g*aia
ta na taba ni vure ni sukagi Abia ;
ma na tauna ta na kemana Aaroni, ma
na ahana Elisabeta. 6 Ma ro*g*aira
soko taro kabu mabo ta na matana
God, ma ro*g*aira toro taonigi na lei
Ro*n*oro*n*o ni Vetena ma na lei Ro*n*o-
ro*n*o ni Tarai nina Lord, me mua
hugura siki sakai. 7 Me taho mua
ro daledira ; a*g*aia Elisabeta eni te
maemane, ma ro*g*aira toro haulagi tua
ta na bo*n*idira.

8 Me sakeragi, me te sukagi ta na
malana na taba ni vure ta na matana
God, 9 taonia na ro*n*oro*n*o ni suka-
gi ; *g*e kalea na vaugilala *g*e ke rugu-
hage ta na Valena Lord, *g*e ke kerei
*g*a na gai uruuru. 10 Ma na vure
soko tara kokoeliulivuti pari ta na
bona ni bo*n*i te kerei *g*a na gai uru-
uru. 11 Ma nina Taru*n*a vetena
Lord te mai tate vania, te tuguru
ta na pala madolona na malei sukagi
ni kere gai uruuru. 12 Ma Sakaria
te rigia, me nia hogohare na liona,
ma na matagu te horuvia. 13 Ma na
Taru*n*a vetena te bosa vania me ga-
gua, Sakaria, ko bei matagu ; te ro-
*n*ovia tua nimua na kokoeliulivuti ;
ma taumu Elisabeta ke vahua vani-
go na dalemu, moko vatua nia na
ahana John. 14 Ma na to*g*oto*g*o ma
na sunisuni ko logoa ; ma na vure te
subo kara nia to*g*oto*g*o na vahuana.
15 Na pukuna *g*aia ke haba ta na
matana Lord, meke mua inuvia na
vaini ma na beti ni bulebule, ma
*g*aia ke vonugia na Taru*n*a te Tabu,
te ke gahaa mua ta na kutuna tinana.
16 Ma *g*aia ke olivaginira rana dale
Israel tara subo kara varigia na Lord
God *g*aira. 17 A *g*aia ke gide ta na
matana nia na taru*n*a ma na nina
mana Elia ; *g*e ke olivaginigi na ku-
tudira tamadira varigira daledira, ma
*g*aira tara hove *g*e kara ganagana
maemane ; ma *g*aia ke *g*oni dilara
vania Lord na vure. 18 Ma Sakaria
te bosa vania na Taru*n*a vetena, me
gagua, Ivei ku nea na pukuana eni ?
inau tu tonikama tua, ma tau*g*u te
haulagi tua ta na bo*n*ina. 19 Ma na
Taru*n*a vetena te bosa tugu vania,

me gagua, Inau Gabrieli; mi nau tu
tuguru ta na matana God, ma *g*aia
te vetenau mai *g*e ku bosa vanigo,
muku tugunia vanigo na Ro*n*oro*n*o
uto eni. 20 Mo ko rei mai, igoe ko
todo, ko mua ta*n*omana na bosa, polo
ke poso na bo*n*i na lei totobo ini ko
kalei ilokana; na pukuna to mua
talutunigi na bosa*g*u, ke kalei *g*a ta na
bo*n*i te kaeka*g*e *g*a. 21 Mana vure
tara pitua Sakaria, mara nia hare te
ne*g*o ta na Vale te tabu. 22 Ma *g*aia
te ruguhoru, me mua ta*n*omana na
bosa tate vanira; vaho *g*era pukua te
rigia na hulina na Taru*n*a ta na Vale
te Tabu; ma *g*aia te toto*n*agi, me
kabu todo soo. 23 Me padi tua na
lei bo*n*i te *g*ehe*g*ehe ilokani, *g*e pulo-
hi ta na valena.
24 Ma na lei bo*n*i kiri te padi, *g*e
bohe a Elisabeta na tauna, me te ka-
bu polo elima na vula, *g*e gagua, 25
A Lord te nea te vaga eni vaniu, ta na
lei bo*n*i*g*u te siro horuu mai *g*e ke
lavi keha ta*g*ua na ro*n*oraga*g*u te
dika tadira na lei tinoni.
26 Mi ta na ononi na vula God te
vetenaa na Taru*n*a vetena, na ahana
Gabriel, *g*e ke tona ta na buto ni komu
i Galilea, na ahana Nasareta. 27 *G*e
ke vania na vaivine na samu, tara
anea vania tua na mane na ahana
Josepa, ta na kemana Davidi, ma na
ahana na samu keri a Meri. 28 Ma na
Taru*n*a vetena te hage varigia, me
gagua, Age, te talana vanigo na soni
halavu te sule! a Lord itamua; kara
holo utogo vaa igoe tadira na lei
vaivine soko. 29 Ma *g*aia te rigia,
me nia hogohare na liona na bosana,
ma *g*aia te kenea na bosa keri ivei te
vagaa. 30 Ma na Taru*n*a vetena te
bosa vania me gagua, Meri, ko bei
matagu; igoe to topoa na sonihalavu
tatana God. 31 Moko rei mai, igoe
ko bohe, moko vahua na dalemu na
mane moko holoa nia na ahana Jesus.
32 A *g*aia ke vunagi, ma kara holoa
nia Dalena na Puku ni haba; ma
Lord God ke vahea na malei sopou
na Davidi na tamana. 33 Meke vu-
nagi kasila ta na kemana Jakobo; ma
nina kinakabu te taho na kouna. 34
Ma Meri te bosa vania na Taru*n*a
vetena me gagua, Ivei ke gagua eni,
nau tu mua pukua na mane? 35 Ma
na Taru*n*a vetena te bosa tugu vania
me gagua, Na Taru*n*a te Tabu ke
horu mai vuvu*n*amu, ma nina mana
na Puku ni haba ke u*n*ahigo mai;
na pukuna eni *g*aira kara holoa a
*G*aia te Tabu ko vahua keri na Da-
lena God. 36 Moko rigia, a hogomu
Elisabeta te bohe te vinekama hau
tua; a*g*aia keri tara vatua nia tua
na maemane me ono tua na vulana
taeni. 37 Na pukuna na lei bosana
God ke mua dila. 38 Ma Meri te
gagua, Ko rigiu, inau nina samu ni
lutu Lord: ke nei kalei vaniu te
vagai to bosai. Soko, *g*e tona keha
tatana na Taru*n*a vetena.
39 Mi ta na lei bo*n*i kiri, a Meri te
tuguru, me mina tona ta na mata*n*a
ni Judea; 40 Me va hage ta na valena
Sakaria, me bosa utoa Elisabeta. 41
Ma Elisabeta to ro*n*ovia na bosa uto-
ana, ma na *g*ari te sogasoga ta na
kutuna. Ma Elisabeta te vonugia na
Taru*n*a te Tabu, 42 *g*e bosa nia na
ma*n*a sule me gagua, Igoe kara holo
utogo tadira na lei vaivine soko, ma
*g*aia gua na vuavua ta na kutumu na
vatei holoutoana. 43 Na pukuna na
hava *g*e mai ta*g*ua tinana na Vuna-
gi*g*u? 44 Moko rigia, vaho tu ro*n*o-
via na nimua na bosa utoa*g*u, *g*e
sogasoga te vaga te rivurivu na *g*ari
ta na kutu*g*u. 45 Ma *g*aia te talu-
utuni, kara holoutoa *g*a; a Lord ke
nei *g*e ke kalei na lei bosa te bosai
vania tua. 46 Ma Meri te gagua,
Na vola*g*u te holo habaa Lord, 47
ma na taru*n*a*g*u te nia to*g*oto*g*o *g*aia
God na vavola*g*u. 48 A *g*aia te siro
horua nina samu ni lutu te talu mu-

ria; moko rei mai, i taeni te vuivuni,
*g*aira na lei vavata soko kara holou-
tou. 49 A*g*aiā te mana te *g*onia
vaniu na butuli; te tabu na ahana.
50 Ma nina na veiarovi vanira tara
nia kikinima, ta na lei vavata ma na
vavata. 51 Te tatea nia na la*g*ana
na limana; *g*e havukaginira nia tara
talu nagora hegedia nia na ganagana
ta na kutudia. 52 Te *g*ora horura
ta na malei sopoudira tara haba, *g*e
talu datora *g*a tara talu murira. 53
*G*aia te mahura tara vitolo nia na lei
totobo te uto; me guru kobara tara
sodo ro*n*o. 54 A*g*aia te ha*n*aa Israeli
nina *g*ari; *g*e ke ganagana olia nina
veiarovi; 55 te vaga te bosai vanira
kukuada, vania Abrahama ma na
kemana ke va me vaa.

56 Ma Meri te kabu te vaga etolu
na vula, *g*e pulohi ta na komuna.

57 Me poso tua nina vula ni vahu-
hu Elisabeta, *g*e vahua dalena. 58 Ma
*g*aira na lei gana komu kolu ma rana
kulana tara pukua a Lord te sulea
nina veiarovi vania, ma *g*aira tara
to*g*oto*g*o koukolu i tatana. 59 Ma ta
na aluni na bo*n*i tara nia kokolu na
pahe vaugilalana na *g*ari, ma *g*aira
tara ha*g*a holo taonia nia na ahana
tamana Sakaria. 60 Ma tinana te
bosa vanira, me gagua, Taho, ka ho-
loa nia na ahana John. 61 Ma *g*aira
tara bosa vania mara gagua, Taho
sakai tadira ne kemamu tara holoa
nia na aha keri. 62 Ma *g*aia tara
to*n*agi vania tamana te liona na holo-
ana nia ahei? 63 Ma *g*aia te no*n*ia
na vatei *g*e*g*ere, me *g*erea te vaga eni,
A John na ahana. Ma *g*aira tara nia
hare. 64 Ma na ma*n*ana te vaho ta-
vukesi, ma na lapina, vaho *g*e bosa
tate, me holoutoa God. 65 Ma na
matagu te torora soko na gana na
komu kolu; ma ta na lei tete ni Judea
tara ro*n*oro*n*i na lei totobo ini. 66
Ma rahei soko tara ro*n*ovia mara talu
horui ta na kutudia mara gagua,
Sakai sugua na *g*ari ta na *n*iha eni?
Ma na limana Lord te kabu tatana.

67 Ma Sakaria tamana na *g*ari te
vonugia na Taru*n*a te Tabu, me tara-
ira me gagua, 68 Igita ka holoutoa
Lord God Israeli te siro horua me
hui olia nina vure; 69 A*g*aia te tugu-
ruvaginia na vavolada, ta na kemana
Davidi nina *g*ari; 70 te vaga te
bosai nia na ma*n*adia lei porovete
tabu, ta na pukuna na maramana mai.
71 Na vavolada ta na levu ni mate,
ma ta na limadira soko na gada na
kana; 72 *g*e ke arovira na kukuada,
ma *g*e ke ganagana olia nina bau-
bahu te tabu; 73 na bosa ni papari
eni te bahua nia tamada Abrahama,
*g*e ke vahegita mai, 74 te ke lavigita
tua ta na limadira na levu ni·mate,
vaho *g*e ka nia lutu vania na lio te
beto, 75 ta na kabu tabu me te mae-
mane ta na matana na lei bo*n*ida ta
vola. 76 Migoe, *g*ari, kara hologo nia
na nina porovete te Haba; igoe ko
gide i nagona Lord, moko halaa na
lei halautuna; 77 *g*e ko vahera na
manaha ni vola vanira na nina vure,
ta na talu kehaani na paludira; 78
nia nina lio ni veiarovi God igita,
na soga ni aho i kokou ke mai kao-
gita nia tua; 79 *g*e ke mararara
*g*aira tara sopou ta na pui ma na u*n*a-
u*n*a ni mate; *g*e ke va maemanei na
marevoda ta na halautu ni mabo.

80 Ma na *g*ari te sule galaga, me
patua haia na taru*n*ana; me gahaa
ta na komu aroha, polo te vuha poso
na bo*n*i te tate *g*a vanira na Israeli.

II.

1 Ma ta na lei bo*n*i kiri, na bosa ni
vetena te rugu horu mai ta Kaisar
Augustusu na *g*e*g*ereani na ahadira
soko ta na maramana. 2 Ma tara
vaho vuivunia na *g*e*g*ere keri ma *g*aia
Kureniusi te haba i Suria. 3 Ma

*g*aira soko tara tona *g*e kara *g*e*g*erera,
*g*aira soko ta na lei sopa puku ni ko-
mudira tara tona. 4 Ma Josepa gua
te butu mai Galilea ta na buto ni
komu Nasareta, me va ta na komu ni
Judea, ta na buto ni komuna Davidi,
tara holoa nia Betalehema; a *g*aia
keri ta na valena ma na kemana
Davidi; 5 *g*e kara *g*e*g*erera ro*g*aira
Meri te anea, te bohe tua. 6 Ma
ro*g*aira toro kabu *g*a, me poso tua na
bo*n*ina *g*e ke vahuhu; 7 *g*e vahua
na dalena na kamanago, me pulua
nia na tivi, me kolivaginia ta na malei
va*n*a ni kau, na pukuna te taho *g*a
na ro maladia ta na vale ni sinogo.

8 Ma na balu tinoni tara rigitaoni
sipu tara danihagi ta na komu keri,
tara vei tugutugu na daiani didira na
ovu ni sipu. 9 Ma nina Taru*n*a ve-
tena God te tuguru dutuvira, ma na
rara*n*ana God te hinari taligutira,
me sule *n*a*n*ata na matagu te nera.
10 Ma na Taru*n*a vetena te gagua
vanira, Kau bei matagu, inau tu mai
tugunia vanigamu na ro*n*oro*n*o uto
lee te to*g*oto*g*oga ma vanira na vure
soko ta na *n*iha. 11 Na pukuna te
vahua itamiu i*g*eni na Vavola, a *g*aia
Christ na Lord, ta na komuna Davidi.
12 Ma eni na vaugilala vanigau, igau
kau rigia tara pulua nia na tivi, me
te koli ta na malei va*n*a ni kau. 13
Ma na taba ni vure ni kokou tara subo
tara mina mai tatana na Taru*n*a ve-
tena keri, tara holoutoa God, mara
gagua, 14 Holohabaa God ta na para-
ko, na mabo ta na maramana, itadira
na lei tinoni soko na lio uto.

15 Me soko, *g*e ra pulohi kokou na
lei Taru*n*a vetena, ma na lei tinoni
tara vatoga tara vei ro*n*oro*n*o, mara
gagua, Igita ka tona tatahaliu tua
polo ka sara Betalehema, *g*e ka va
rigia dida na totoba te nei tua, a
Lord te tugunia vanigita mai. 16
Ma *g*aira tara mina mara tona, *g*era
vaevenera Meri ma Josepa, maia na
meomeo te koli ta na malei va*n*a ni
kau. 17 Ma *g*aira tara rigi sokoa
didira, vaho *g*e ra tatea na bosa tara
ro*n*ovia ta na meomeo keri. 18 Ma
*g*aira soko tara ro*n*ovia, *g*e ra nigi
hare na lei totobo rana vatoga sipu
tara bosai vanira. 19 Ma Meri va-
mua te rigitaonigi na lei bosa ini, me
vakalei *g*a. 20 Ma rana vatoga sipu
tara pulohi, mara holohaba mara bosa
utoa God ta na lei totobo tara rigigi
mara ro*n*ovigi, te vaga tara tugunigi
vanira tua.

21 Me alu tua na bo*n*i te soko,
*g*era pahevaugila na meomeo, mara
holoa nia na ahana Jesus te vaga te
holoa nia tua na Taru*n*a ni vetena,
te mua nia liu mua ta na kutuna ti-
nana.

22 Me soko tua na bo*n*i tara va
marabuadira ro*g*aira ilokana, taonia
na nina ro*n*oro*n*o Mosesi, *g*ero nia va
i Jerusalemi, na va talu pu*n*isia nia
na matana Lord. 23 Te vaga te
*g*erea tua ta nina ro*n*oro*n*o Lord, Kara
holora nia lei *g*ari kamanago soko
na nina tabu Lord. 24 Ma *g*e koro
nia hevei lee na vatei sukagi, taonia
na bosa ni vetena ta na nina ro*n*oro*n*o
Lord, te vaga eni, Ke erua na ka-
vuku, pe rua na dale bola. 25 Mo
ko rigia na tinoni te ganaa i Jerusa-
lemi, na ahana Simeoni, *g*aia eni na
tinoni mabo, te nia kikinima God,
ma *g*aia te pitua nina na vamaboadia
rana Israel: ma na Taru*n*a te Tabu
te kabu tatana. 26 Ma na Taru*n*a
te Tabu te bosa tatea vania, ke mua
vaevanea na mate, polo ke vuha rigia
nina Christ a Lord. 27 Ma *g*aia te
nia tona na Taru*n*a ta na Bona te tabu;
ma tinana Jesus maia tamana toro
lavi hagea na *g*ari *g*e koro nea vania
te vaga tara nea hai taonia na ro*n*o-
ro*n*o ni tarai. 28 Ma *g*aia te gatea
ta na limana, me bosa utoa God, me
gagua, 29 Lord, itaeni to lubati ma-
boa nimua na tinoni ni lutu, te vaga

to bosa tua vaniu. 30 Na matagu
te rigia tua na volamu, 31 to talu
dila tua ta na matadia na lei taba ni
vure soko, 32 na marara ke va ma-
rarara na lei kema soko, na raranadia
na Israeli nimua na vure.

33 Ma rogaira Josepa maia tinana
Jesus toro nigi hare na lei bosa te
bosai tatana. 34 Ma gaia Simeoni
te bosa utora rogaira, me gagua vania
Meri tinana na gari, Ko rei mai, na
gari eni te gahaa me subo tadira na
Israel kara nia kutu ma kara nia
tuguru oli gaia; ma gaia na vaugi-
lala kara nia hugu ta na niha. 35
Mi goe gua na isi ke kale pota na
tarunamu; ge ke soni tatei na lei
ganagana soko ta na lei kutu te subo.
36 Ma sakai na vinekama ga, na
porovete, a Ana, na dalena Vanueli,
ta na kemana Aseri; ma te haulagi
tua ta na lei bonina te subo; me hau
tua te samu, me kabu tatana tauna
e vitu na niulu. 37 Ma gaia te mate
sasani me kabu te vaga e alu hana-
vulu na niulu me sara e vati, me
mua tona sania na Bona te tabu, me
lutu kikinima vania ga God nia na
maturu too ma na kokoeliulivuti,
boiboni me daidani. 38 Ma gaia te
tuguru dutuvira ta na bona ni boni
keri, me bosa utoa God, me tugunia
vanira soko tara pitua na huioli i
Jerusalema. 39 Ma rogaira toro nea
taoni sokoa na nina ronorono ni ve-
tena Lord, ge ro pulohi i Galilea ta na
buto ni komudira Nasareta.

40 Me te sule galaga na gari, me
nasilia na tarunana, me vonugia nia
na manaha; ma nina soni halavu
God te kabu soo i tatana.

41 Ma tamana ma tinana toro tona
i Jerusalema ta na lei niulu ta na
gougonu ni Lovovule. 42 Me hana-
vulu tua me sara erua na niuluna,
gera tolu galaga i Jerusalema na tao-
niana na ronorono ni gougonu. 43
Me soko tua na lei boni ni gougonu
gera tolu haga pulohi; ma Jesus na
gari te kabu soo i Jerusalema; ma
rogaira Josepa maia tinana toro mua
pukua. 44 Ma rogaira toro gana-
gana agaia ta na udukolu, moro tona
bonihagi, vaho gero kenea tadira na
rogadira na udu ma na kuladira. 45
Moro mua rigia, vaho gero pulohi
Jerusalema, na keneana. 46 Me tolu
tua na boni, gero vuha rigi topoa ta na
Bona te Tabu, te sopou ga ta na go-
budira rana Tarai, te ronovia na bosa-
dira, me huahuatira. 47 Ma rahei
soko tara ronovia mara nia hare na
manahana ma na lei nina bosa tugu.
48 Ma rogaira toro rigia, gero nia
ribe; ma tinana te bosa vania me
gagua, Dale, egua geo nea te vaga
eni ro vanigami? Ko rei mai, iro-
gami tamamu toro kenego nia na
dika lio. 49 Ma gaia te gagua, Na
hava toro keneu nia? irogamu toro
mua pukua ge mu ku kabu mugua
ta na valena Tamagu? 50 Ma rogaira
toro mua pukua na bosa keri te bosaa
vanira. 51 Ma gaia te nira horu
kolu, me sara i Nasareta; ma gaia te
kabu sasara vanira. Ma tinana te
rigi taonigi soo na lei bosa keri ta na
kutuna.

52 Ma Jesus te sule galaga ta na
manahana ma na hulina, ma God ma
na tinoni tara lio uto vania.

III.

1 A Tiberiusi Kaisari te vunagi tua
e hanavulu me sara e vati na niulu,
ma Pontiusi Pilatu te haba i Judea,
ma Herodi te vunagi ta na levu ni
komu i Galilea, ma Vilipi hogona te
vunagi ta na levu ni komu i Iturea
na Tirakonitis, ma Lusaniasi te vu-
nagi ta na levu ni komu i Abilene. 2
Ma Anasi ma Kaiavasi toro puku ni
sukagi: na bosana God te horu i
tatana John dalena Sakaria ta na

komu aroha. 3 Ma *g*aia te va kabu
ta na lei komu te kabu liligi ni beti
tina Joridani, me taraira nia na Vuli-
tabu ni tugu lio, kara lavia nia na
vatei talu keha palu. 4 Te vaga te
*g*erea tua ta na nina buka Isaia na
porovete na lei bosana *g*a, te gagua,
Na ma*n*a ni tinoni te bosa gaegahe
ta na komu aroha me gagua, Kau
*g*oni kasunia vania na Lord na halau-
tuna makau hala maboi na lei halau-
tuna. 5 Ke pono na lei boboko soko,
me ke nanata soko na lei gotu ma na
tetete; me ke maemane na kekeli,
ma na lei bona horu hihi*g*ia ke liliu
ni halautu mabo. 6 Ma na lei huli
soko ke rigia na nina vavola God.

7 Ma *g*aia te bosa vanira na vure
tara ha*g*a mai lavia na Vulitabu ta-
tana, me gagua, Rana dalei poli, ahei
te tuguni tatea vanigamu na soga
saniana na rutu ke mai ta na *n*iha?
8 Kau nia va*n*aga na vava*n*a te ma-
nana na tugu lio; ma kau bei vui-
vuni ni bosa ta na lokamiu te vaga
eni, A*g*aia Abarahama tamada he-
geda; inau tu bosa vanigau *g*atu eni,
God ke ta*n*omana na tuguruvaginia-
dira na dalena a Abarahamu ta na lei
vatu ini. 9 I taeni na kilekile te
pipili tua tana lei oga ni gai; ma na
gai ke mua vahua na vava*n*a te
uto ke, kara toka horua, ma kara
sonia ta na lake. 10 Ma na vure tara
huatia mara gagua, Na hava kai
*g*onia? 11 Ma *g*aia te gagua, Ahei
ke logoi erua na tivi ke, ke vehei
nina te taho nina tivi; ma hei ke lo-
logo gana va*n*a ke, me ke nea gua te
vagaa. 12 Ma *g*aira ra na Vahikolu-
ro*n*o tara mai rigia gua, *g*e ke vuli-
tabura, mara gagua vania, Tarai, na
hava kai *g*onia? 13 Ma *g*aia te
gagua, Kau sania na talu kamaani
na ro*n*o tara padalaginigi vanigau
tua. 14 Ma *g*aira ra na lei mane
*g*ehemate tara huatia mara gagua,
Na hava kai *g*onia? Ma *g*aia te ga-
gua, Kua sania na huguhuguadira
na tinoni; ma kau sania na huru
taboadira; ma kau logo kikina*g*oi
vasoo na ro*n*o ni tabaamiu.

15 Ma na vure tara ganagana ka-
sunia mara kenea soko ta na kutudia
a John eni, a*g*aia Christ pe taho.
16 Ma John te tutu*g*u vanira soko
me gagua, Inau tu vulitabugau nia
na beti vamua, ma *g*aia te mana vaa
ita*g*ua inau ke mai gua, inau tu mua
kaeka*g*e na togiana na galo ni pi-
tiana na marevona; *g*aia ke vulita-
bugau nia na Taru*n*a te Tabu, ma
na lake. 17 Na nina petepete ta na
limana, *g*e ke va marabua nia nina
vatei bilu *korn*, ma *g*aia te hogoni
kolui na vuavua ta nina bela, me ke
kerei na viovio ta na lake ke mua
ta*n*omana na mate.

18 Ma *g*aia te taraira na vure nia
na Ro*n*oro*n*o uto, me keikerira nia na
lei bosa te subo te keha gua. 19
Ma John te pasaa Herodi na Vunagi
ta na levu ni komu, na pukuna tauna
Vilipi hogona, maia na lei ta*n*ota*n*o-
dika te nei Herodi. 20 Me ha*n*ai
vaa i vuvu*n*ani soko *g*e pitia John
ta na vale pipiti.

21 Ma *g*aia te vulitabura na vure
soko; maia te vulitabua Jesus, ma
*g*aia te kokoeliulivuti, ma na parako
te lovo voka, 22 ma na Taru*n*a te
Tabu te horu mai vuvu*n*ana, te vaga
na bola na hulina; ma na ma*n*a te
bosa mai ta na parako, me gagua,
Igoe na Dale*g*u tu pabego, inau tu lio
uto vanigo.

23 Ma na niuluna Jesus te vaga
etolu ha*n*avulu tua; mara ganaganaa
a*g*aia dalena Josepa, dalena Eli.

IV.

1 Ma Jesus te vonugia na Taru*n*a
te Tabu, te pulohi mai Joridani, *g*e
nia tona na Taru*n*a ta na bona aroha.

2 Ma na tidalo sorisori te pe*g*oa *g*a
evati ha*n*avulu na bo*n*i. Ma ta na lei
bo*n*i soko keri te mua gania tua siki
va*n*a, me soko na lei bo*n*i kiri vaho
*g*e vitolo. 3 Ma na tidalo sorisori te
gagua vania, *G*e to ko Dalena God
ke, moko bosa na vatu eni *g*e ke liliu
ni va*n*a. 4 Ma Jesus te gagua, Te
*g*erea tua, Na mua va*n*a vamua te
nia vola na tinoni, ma na sopa lei
bosana God mugua. 5 Me soko tua
a*g*aia na tidalo sorisori te lavi datoa
ta na gotu te daro, me mina *n*a*n*ata
na tuhuana vania na lei kinakabu
soko ta na maramana taligu. 6 Me
gagua vania a*g*aia na tidalo sorisori,
Inau ku vahego *g*atu nimua na lei
haba soko eni, ma na vatei ro*n*oraga
i*g*a; a*g*aia te lubatigi vaniu mai tua,
mi nau ku vahea ahei tu ku liona.
7 *G*e to ko tualagi tuturu ta na ma-
ta*g*u ke, *g*e ko logo sokoi. 8 Ma
Jesus te goi gagua vania, Ko tona
muri*g*u Satana, te *g*erea tua, Ko ko-
koeliulivuti vania nimua na Lord
God igoe, moko lutu vania hegena
vasoo. 9 Me soko, a*g*aia te goi lavia
vaa i Jerusalemi, me va tuguruva-
ginia ta na vouvotu ni vale te tabu,
me gagua vania, *G*e igoe na dalena
God ke, moko soga horu iani. 10
Te *g*erea tua te vaga eni, *G*aia ke
vetenara mai nina Taru*n*a vetena na
pukuna igoe, *g*aira kara rigi taonigo,
11 *g*aira kara sakurigo ta na limadia,
ke bei kalea na tuamu na vatu. 12
Ma Jesus te bosa tugu vania me
gagua, Te bosa tua, Ko bei pe*g*oa
nimua na Lord God igoe.

13 Ma na tidalo sorisori te pe*g*o
sokoa tua *g*e tona keha tatana, ke
pulohi gua ta na *n*iha.

14 Ma Jesus te nia pulohi nina
mana na Taru*n*a te Tabu i Galilea,
ma na ro*n*oragana te *g*u*g*uvia na
komu udolu te kabu liligina. 15 Ma
*g*aia te taraira ta na lei Vale ni soni-
kolu, ma *g*aira soko tara holo habaa.

16 Ma *g*aia te sara i Nasareta, tara
kuti sulea *g*a; ma *g*aia te va hage
ta na Vale ni sonikolu ta na bo*n*i ni
aheahe taonia na liona; ma *g*aia te
tuguru *g*e ke siroa na *g*e*g*ere. 17
Mara vahea na nina *g*e*g*ere a Isaia
na porovete. Ma *g*aia te vurehia na
*g*e*g*ere *g*e topoa *g*a na bona te *g*erea
*g*a te vaga eni, 18 A nina Taru*n*a
Lord ita*g*ua, a*g*aia te vuliu tua *g*e ku
tugunia na Ro*n*oro*n*o uto vanira lei
tinoni tara bona; *g*aia te vetenau
mai *g*e ku kisura tara paruruha ta na
kutudia, muku tugunia na lubatiadia
vanira rana seka, ma na vatei rei oli
vanira tara rorodo; mu ku vetena
kehara te *g*ola na hulidia; 19 mu
ku tuguni tatea na niuluna Lord te
liu lioga. 20 Soko *g*e loku pulohia
na *g*e*g*ere keri, me vahe olia na *g*e-
he*g*ehe, *g*e sopou horu; ma na ma-
tadia soko ta na Vale ni sonikolu tara
totolaa. 21 Ma *g*aia te vuivuni ni
bosa vanira, me gagua, Taeni na *g*e-
*g*ere keri te kale ta na kulimiu. 22
Ma *g*aira tara tugunia te manana,
mara nigi hare na lei bosa ni soni-
halavu te rugu horu mai ta na ma-
*n*ana, mara gagua, Aeni na mua
dalena Josepa? 23 Ma *g*aia te va-
nira me gagua, Igau kau tugunia
vaniu na bosa vavagaha eni te gagua,
Manekisu, ko vavolago hegemu; na
lei totobo soko igami tai ro*n*ovigi to
*g*onigi tau i Kaperinaumu, ko nei
gua iani ta na komumu. 24 Ma *g*aia
te gagua, Etuni, inau tu bosa vani-
gau mu gagua, Na porovete tara
mua ganagana mava na gana komu
kolu. 25 Eutuni inau tu bosa vani-
gau, E subo na mate sasani i Israeli
ta na bo*n*ina Elia, te *n*asilia na pa-
rako *g*a e tolu na niulu maia e ono
na vula, ma na *n*e*n*ere sule te haivia
na komu udolu; 26 me mua vetenaa
Elia vania ahei tadira, ma i Sarapeta
vamua na bona ni komu i Sidona,
vania na vaivine mate sasani *g*a. 27

Ma rana ila tara subo ta na bonina
Elisa, me mua mavo sakai tadira,
ma sakai vamua a Naamani ni Suria.
28 Ma gaira soko ta na Vale ni soni-
kolu tara ronovigi na bosa keri te
vonugira na rutu: 29 mara tuguru,
mara guru kehaa ta na bona ni komu
keri, mara hola sapa ta na tigetige ni
gotu, na buto ni komu te gahaa ga,
mara haga pili ulu horua. 30 Ma
gaia te ruguhoru ta na gobudia, me
tona.

31 Ma gaia te sugihoru i Kaperi-
naumu, na buto ni komu i Galilea,
me taraira haia ga ta na lei Boni ni
aheahe. 32 Ma gaira tara nia hare
nina ronorono ni tarai, na pukuna na
bosana te mana lee. 33 Ma ta na
Vale ni sonikolu keri te ganaa ga
sakai na tinoni na tidalo gume ilo-
kana, ma gaia te nia gaegahe na
mana sule, 34 me gagua, Are! na
hava i tamami mi tamua, Jesus ni
Nasareta? igoe to haga mai dura-
kagami? Inau tu pukugo igoe ahei,
a nina Tabu God. 35 Ma Jesus te
hovea, me gagua, Ko todore nimua,
moko tona keha tatana. Ma na ti-
dalo te kutulaginia ta na gobudia, ge
tona keha tatana, me mua dikalaa
vagua. 36 Ma gaira soko tara nia
maro na manadia, ma gaira tara nia
veironorono, mara gagua, Na hava
na bosa eni? na pukuna te vetenara
na lei tidalo meto nia nina haba ma
na mana, ma gaira tara rugu horu.
37 Ma na ronoragana te dulagi ta na
lei sopa komu taligu.

38 Soko ge tuguru galaga, me ru-
guhoru ta na Vale ni sonikolu, me va
ruguhage ta na valena Simoni; ma
na vunona Simoni te kalea na vahagi
sapania sule; ma gaira tara nonia
Jesus na pukuna gaia. 39 Ma gaia
te tuguru dutuvia ge hovea na vahagi
sapania, me tagaa tatana. Ma gaia
te mina me tuguru, me gehegehe
vanira.

40 Me ligi tua i boko na aho, ma
gaira soko tara nira mai tatana Jesus
na lei tinoni tara nia labe na lei
vahagi kehakeha, ma gaia te sopa
talua na limana vunadia soko me va-
volara. 41 Ma gaira tara subo tara
ruguhoru na lei tidalo meto itadira,
mara gaegahe mara gagua, Igoe a
Christ Dalena God. Ma gaia te ho-
vera, te mua lubatira ge kara bosa,
na pukuna agaira tara pukua tua
agaia Christ.

42 Me dani tua ge ruguhoru, me
tona ta na bona aroha; ma na vure
soko tara kakae taotaonia, polo tara
vuha sodoa, mara haga hovea-ke bei
tona sanira. 43 Ge gagua vanira,
Inau tu haga tugunia gua na rono-
rono uto ta nina kinakabu God ta na
lei komu keha; na pukuna eni te
vetenau mai.

44 Ma gaia te tarai haia ta na lei
Vale ni sonikolu i Galilea.

V.

1 Ma na vure tara kokoluvia ge
kara ronovia na bosana God. Ma
gaia te tuguru liligina na kolokama i
Genesareta. 2 Ma gaia te rigigi erua
na tiola tara sakelonai liligina na
kolokama, agaira tara gehelau tara
sogahoru tua, na vaa apoani didira
na vugo. 3 Ma Jesus te sogahage ta
sakai na tiola, na tiolana Simon me
nonia na nia dusapaana pile na tiola
sania na parilona; vaho ge sopou
horu me taraira mai na vure ta na
tiola. 4 Ma gaia te bosa soko, ge
bosa vania Simoni me gagua, Ko talu
sapaa na tiola ta na lalo, ge kau soni-
horui nimiu na vugo na laviana na
iga. 5 Ma gaia Simon te goi bosa
vania me gagua, Tarai, igai tai lutu
dani hagi, mai mua lavia siki iga;
mu tuku goi sonihorua na vugo na
pukuna na bosamu. 6 Ma tara nea

te vagaa, *g*era mai hogo na komu ni
iga te subo, ma na vugo te nia vara-
vara*gi*. 7 Ma *g*aira tara to*n*agi va-
nira rana kuladia ta sakai na tiola
keha, *g*e kara mai ha*n*ara. Ma *g*aira
tara mai, mara vonugigi ro na tiola,
ma ro*g*aira toro benoro *na*n*a*ta. 8
Ma *g*aia Simon Peter te rigia, me
kutu horu ta na tuturuna Jesus, me
gagua, Ko tona keha ta*g*ua, na pu-
kuna inau na tinoni ta*n*ota*n*odika,
Lord! 9 Na pukuna te toroa na
hare, ma *g*aira soko tara gahara ta-
tana, na pukuna na lei iga te subo
tara holai tua. 10 Ma James ma
John gua te vaga eni, rana dalena
Sebede, ma na gana udu Simoni. *G*e
gagua a Jesus vania Simoni, Ko bei
matagu, te vuni taeni igoe ko *g*ehe-
lau dira na lei tinoni. 11 Ma *g*aira
tara sakelo*n*a sokoi na tiola ta na pari
tina, *g*era tona sanigi didia na lei
totobo, mara saritaoniana *g*aia.

12 *G*aia te gahaa ta sakai na komu,
mo ko rigia, te gahaa *g*a na tinoni te
vonugia na ila. Ma *g*aia te rigia
Jesus, *g*e kutu horu ta na matana, me
no*n*ia me gagua, Lord, igoe to mana,
moko liona ke, ko va marabuu. 13
Ma *g*aia te haua na limana, *g*e tabea,
me gagua, Inau tu liona, ko marabu
so. Mana ila te mina tagaa tatana.
14 Ma *g*aia te hovea ke bei tugunia
vania siki sakai; me gagua, Ko vaa,
tatego vania na mane sukagi, mo ko
nia sukagi na totobo te bosa tua
Moses na va marabuamu, na vatei talu
vatoga vanira. 15 Me nia dulagi *na*-
*n*ata na ro*n*oragana, ma na vure te
subo tara sonikolu na ro*n*oviana;
maia te vavolara na lei vahagi tadira.
16 Ma *g*aia te tona sanira ta na bona
aroha, me kokoeliulivuti *g*a.

17 Ma sakai na bo*n*i te tarai; ma
rana Pharise ma ra na Tarai tara sopou
horu, ma *g*aira tara mai tua ta na lei
komu i Galilea, mi Judea, mi Jeru-
salema; ma nina mana Lord itatana
*g*e ke vavolara. 18 Moko rigia, tara
holatia mai na tinoni te ludi, ta na
sapena, ma *g*aira tara kenea na holati
hageana *g*e kara va talua ta na ma-
tana Jesus. 19 Mara mua ta*n*omana
na topoana na malei liu kara hola
hagea *g*a, na pukuna na vure te subo,
*g*era sei dato ta na vouvotu ni vale,
mara potaa na vouvotu *g*e ra dorova-
gini horua na tinoni, tana na sapena,
i gobu ta na matana Jesus. 20 Ma
*g*aia te pukua didira na taluutuni *g*e
bosa vania na tinoni me gagua, Ti-
noni, te talukehai tua na lei palumu.
21 Ma rana Tarai ma na Pharise
tara vuivuni na keneana, mara ga-
gua, Ahei a*g*aia te sakai bosa tabo?
Ahei te ta*n*omana na talu kehai
palu? God hegena vamua. 22 Ma
Jesus te pukua didira na kakae, *g*e
gagua vanira, Egua gau kakae ta na
kutumiu? 23 Ivei te malumu, *g*e
ta ka bosa, Te talu kehai tua na
palumu, pa ka bosa, Tuguru, moko
tona kolili? 24 Mi gau kau pukua
taeni na Dale tinoni te mana na talu
kehaani na lei palu iani ta na mara-
mana, vaho *g*e bosa vania na tinoni
te ludi, me gagua, Inau tu bosa va-
nigo, Ko tuguru, moko holatia na
sapemu moko tona ta na valemu. 25
Ma *g*aia te mina tapa tuguru ta na
matadira soko, me lavi galagaa na
sapena me tona ta na valena, me ho-
loutoa God. 26 Ma *g*aira soko tara
nia maro na ma*n*adia, ma *g*aira soko
tara holoutoa God, ma *g*aira tara
vonugia na matagu, mara gagua, Igita
ta rigia na butuli taeni.

27 Me soko tua, *g*e ruguhoru, me
rigia na mane vahikolu ro*n*o, na
ahana Levi, te sopou ta na malei vahi-
kolu ro*n*o, me gagua vania, Ko taoniu.
28 Ma *g*aia te sanigi soko na lei nina
totobo, *g*e tuguru, me taonia *g*aia. 29
Ma Levi te nea vania Jesus na tabatu
ta na valena, ma rana Vahikoluro*n*o
tara subo, ma na balu vure gua tara

subo tara sopou kolu tadira *g*a. 30
Ma ra na Pharise ma ra na Tarai tara
koe*n*elera nina vaovaro*no* mara ga-
gua, Egua gau nira va*na* mau inu
kolu rana Vahikoluro*no*, ma ra na
ta*no*ta*no*dika? 31 Ma Jesus te bosa
tugu vanira, me gagua, A*g*aira tara
vola uto tara mua liona na mano
kisu, ma *g*aira vamua ra na vahagi.
32 Nau tu mua mai kenera rana
maemane, mara na ta*no*ta*no*dika va-
mua, *g*e ma kara tugu lio. 33 Ma
*g*aira tara bosa vania, mara gagua,
Egua ra na nina vaovaro*no* John tara
talu kaura haia, mara kokoeliulivuti,
te vaga ra na Pharise; ma nimua na
tinoni tara va*na* vamua mara inu?
34 Ma *g*aia te gagua vanira, Igau
kau ta*no*mana na neadira nina lei
*g*ari ni vale te taulagi *g*e kara talu-
kaura, te gahaa mua na mane tau-
lagi tadira? 35 Me ke poso mugua
na lei bo*ni*, *g*e kara lavi kehaa na
mane taulagi tadira, vaho *g*e kara
talukaura ta na lei bo*ni* kiri. 36 Ma
*g*aia te bosa vavagaha vanira, me
gagua, Na tinoni ke mua sukia na
marosi ni tivi vaolu ta na tivi haulagi;
ke nea te vaga eni ke, ma na vaolu
keri ke rosia, maia gua na marosi
vaolu keri te mua ulagana na tivi
haulagi. 37 Na tinoni gua ke mua
dodea na vaine vaolu ta na lei guiguli
haulagi; ke nea te vaga eni ke, ma na
vaine vaolu keri ke bohai na guiguli
haulagi, me ke hava keha, ma na
guiguli ke dika gua. 38 Kara dodea
mugua na vaine vaolu ta na lei gui-
guli vaolu. 39 Na tinoni te inuvia
tua na vaine haulagi te mua ha*g*a
inuvia na vaine vaolu, ma *g*aia ke
gagua, Na vaine haulagi te uto vaa.

VI.

1 Mi ta na ruani Bo*ni* ni aheahe te
liu ta na gobu ni legai; mara na lei
nina Vaovaro*no* tara ha*g*otigi na
vu*n*u ni *korn* mara gadai ta na lima-
dira. 2 Ma na balu Pharise tara
bosa vanira mara gagua, Egua gau
nea na totobo te mua manana na
neana ta na Bo*ni* ni aheahe, ra gagua.
3 Ma Jesus te bosa tugu vanira, me
gagua, Igau tau mua siroa ta na buka
na hava eni te nea tua a Davidi,
te vitolo *g*a, maia na lei tinoni ta-
tana? 4 A*g*aia te vaa hage ta na
Valena God, me lavia na berete ni
vaugilala, me gania, me sopa vahera
lei tinoni tatana; me mua ulaga na
siki sakai na ganiana, rana mane Su-
kagi hegedia vamua. 5 Ma *g*aia te
gagua vanira, Na Dale tinoni te haba
pu*n*usia na Bo*ni* ni aheahe.

6 Ma sakai na Bo*ni* ni aheahe
keha, te vaa hage ta na Vale ni soni-
kolu, me tarai *g*a; ma sakai na
tinoni *g*a te rapobete na lima mado-
lona. 7 Ma rana Tarai ma na
Pharise tara vato*n*ga ke volaa na
tinoni ta na Bo*ni* ni aheahe pe taho,
*g*e kara pukua na pukuna kara hurua
nia. 8 Ma *g*aia te pukua didira na
ganagana, *g*e bosa vania te rapobete
na limana, me gagua, Ko tapa tuguru
moko tuguru i gobu. Ma *g*aia te
tapa tuguru. 9 Ma Jesus te bosa
vanira me gagua, Nau ku huatigamu,
ivei te manana na Bo*ni* ni aheahe,
ka *g*ehe*g*ehe uto pa ka *g*ehe*g*ehe dika?
ka vatoga na vola pa ka nia tagaa?
10 Ma *g*aia te rigi kolilira soko, *g*e
bosa vania na tinoni, me gagua, Ko
haua na limamu. Me nea; ma na
limana te uto gua te vaga na levu.
11 Ma *g*aira te vonugira na rutu,
mara vei ro*no*vi na hava kara nea
vania Jesus.

12 Ma ta na lei bo*ni* kiri te vaa
ta na gotu *g*e ke kokoeliulivuti *g*a,
ma *g*aia te kokoeliulivuti dani hagi
vania God. 13 Me dani tua *g*e
holora mai lei nina Vaovaro*no*, me
vilira tadira ha*n*avulu me sara erua

na tinoni, *g*e vatura nia ra na Mane
vetena. 14 A Simoni, Jesus te vatua
nia gua Peter, maia Aderu hogona,
James ma John, Vilipi ma Bartolo-
meu, 15 a Matiu ma Tomasi, James
dalena Aleveusi maia Simoni tara
holoa nia a Selotesi, 16 a Juda
hogona James maia Judasi Isikarioti
te peroa. 17 Ma *g*aia te nira udu
sugi me tuguru ta na nanata, ma ra
na lei vaovaro*no* te subo, ma na vure
subo ni komu udolu ni Judea, mi
Jerusalema mi liligi ni lau gua i
Turu mi Sidoni, tara mai soko na
ro*no*viana, me te vavolara tana gadira
lei vahagi, 18 ma *g*aira te dikalara
na lei tidalo *g*ume, me vavolara. 19
Ma na vure soko tara ha*g*a tabea, na
pukuna na mana te rugu horu tata-
na, me vavolara soko.

20 Me sirohorura lei nina Vaova-
ro*no*, me gagua vanira, Holoutogau
vaa gau tau bona, na pukuna animiu
na kinakabuna God, e vanira. 21
Holoutogau vaa tau vitolo taeni, na
pukuna igamu kau mahu ta na *n*iha.
Holoutogau vaa gau tau ta*n*ita*n*i
taeni, na pukuna igau kau kiakia
ta na *n*iha. 22 Holoutogau vaa gau
na tinoni soko ta na *n*iha kara nigau
sika, ma kara nigau gegehugu, ma
kara bosa dikagau, ma kara nigi
sika na ahamiu te vaga na totobo
dika, na pukuna na Dalei tinoni.
23 Kau to*g*oto*g*o ta na bo*n*i keri, ma
kau sunisuni; kau rigia, ke sule na
tabamiu ta na *n*iha ikokou, rana ta-
madira gua tara nea tua te vaga eni
vanira rana lei porovete soko. 24
Mi gau vamua tau sodo ro*no* te vatei
aroviamiu; na pukuna igau tau so-
doa tua nimiu na togoluvu. 25 Te
vatei aroviamiu gau tau mahu tua;
na pukuna igau kau vitolo ta na *n*iha.
Te vatei aroviamiu tau kiakia taeni;
na pukuna igau kau dika lio, ma kau
ta*n*ita*n*i ta na *n*iha. 26 Igau te vatei
aroviamiu na lei tinoni soko kara
holo utogau taeni; na pukuna ra na
tamadira tara nei tua te vagai vani-
ra rana porovete kikokiko.

27 Mi nau tu bosa vanigau *g*atu
tau ro*no*viu, kau dolovira rana levu
ni mate, kau *g*ehe*g*ehe uto vanira
tara nigau sika. 28 Kau bosa utora
kara va*n*asukagigau, makau kokoe-
liulivutira kara pasapasa popologau.
29 Ke tapoa na levu ni *n*oramu siki
sakai ke, moko liliua vania gua na
levu ni *n*oramu; me ke lavi kehaa
nimua na tivi ni polopolo siki sakai
ke, moko bei hovea vania nimua na
pupulu ni lima. 30 Ko lubatigi
vanira soko kara no*n*igi tamua; ma-
hei ke lavi keha nimua na totobo ke,
ko bei no*n*i pulohia gua. 31 Me te
vaga igau tau liona na lei tinoni
kara nei vanigau, te vagai gua ini
kau nei vanira. 32 Mi gau kau
dolovira vamua tara dolovigau ke,
mi vei ke nea na holoutoamiu *g*a?
Ra na ta*n*ota*n*odika gua tara dolovi
pulohira tara diki dolovira tua. 33
Mi gau kau *g*ehe*g*ehe uto vanira
vamua tara *g*ehe*g*ehe uto vanigau ke.
ivei ke nea na holoutoamiu *g*a? Ra
na ta*n*ota*n*odika tara nea te vaga eni.
34 Mi gau takau vahe kasunira ki
balu, ma tau goi pitura kara vahe
pulohigau ke, mi vei ke nea na holo-
utoamiu *g*a? Ra na ta*n*ota*n*odika
tara vahei kasuni vanira rana ta*n*o-
ta*n*odika, *g*e kara nigi hevei puloh-
gua te manani. 35 Mi gau kau
dolovira na gamiu na kana, ma kau
*g*ehe*g*ehe uto, ma kau hevei lee so,
ma kau bei pitu kasunigi gua, *g*e ke
sule na tabamiu ta na *n*iha, mi gau
kau dalena te Haba *n*a*n*ata, a*g*aia te
lio dolo vanira rana bea lio maia
rana dika. 36 Kau lio dolo nimiu te
vaga na liona Tamamiu te dolo. 37
Kau bei dete, *g*e kara mua detegau;
kau bei dete kaikalea na keha, *g*e
kara mua dete kaikalegau; kau
talu kehai na paludia *g*e kara talu

kehai na palumiu. 38 Kau hevei
lee, *g*e kara vahe lea gau gua, na
vatei kaekaga*g*e te uto, te bita horua,
me kahikahia, me vouvosula, kara
talua ta na *g*aromiu ; makara ka*g*e
oligi vanigau te vagai tau ka*g*ei tua.
39 Soko *g*e bosa vavagaha vanira,
me gagua, Na rorodo ke ta*n*omana
na huliana na rorodo? Mo koro
mua kutu kolu ta na *g*ilu? 40 Na
vaovaro*n*o te mua haba sania na
tarai, ma tara manahaa tua, vaho *g*e
ke vagaa na tarai. 41 Egua *g*e o
rigia vamua na vuvulo*g*o ni gai ta na
matana hogomu? mo mua pukua
gua na bubulo ta na matamu igoe.
42 Mi vei ko nea ta*n*omana na bosa
vaniana na hogomu, moko gagua,
Hogo*g*u, ko talana vaniu muku soni
keha na vuvulo*g*o ta na mutamu! mo
mua rigia nimua na bubulo ni gai
ta na matamu igoe? O kiko! ko diki
soni keha na bubulo ta na matamu
igoe, vaho *g*e ko rigi vakodoa na soni
kehaana na vuvulo*g*o ni gai ta na
matana hogomu. 43 Na gai uto ke
mua ta*n*omana na nia va*n*aga na
vuavua dika; ma na gai dika ke
mua ta*n*omana na nia va*n*aga na
vuavua uto. 44 Ka pukura nia lei
gai na vuavuadira; ahei te mua
ta*n*omana na bilu hahiana na va*n*ana
na vigi ta na kaukaru, ma na vava*n*a
ni vaini ta na karukaili. 45 Na
tinoni uto te hegi horua mai na
totobo uto ta nina na malei totobo
uto ta na kutuna; ma na tinoni dika
te hegi horua mai na totobo te dika
ta nina malei totobo dika ta na kutu-
na; na pukuna na ma*n*a te bosa tatei
na totobo te vonugia tua na kutuna.
46 Egua *g*au holou nia, Lord,
Lord, mau mua taonigi na bosa*g*u?
47 Ahei ke mai ta*g*ua, me ke ro*n*o-
vigi na bosa*g*u, me ke *g*oni taonigi,
keri ku tugunia vanigau a*g*aia te
vaga ahei. 48 A*g*aia te vaga na
tinoni te kisua na vale, me geli laloa,
me tuguruvaginia na bere ni vale
ta na vatu; ma na tave te tave, ma
na beti tina te apotia na vale keri,
meke mua ta*n*omana na alealeana;
na pukuna te tuguru na berena ta na
vatu. 49 Mahei ke ro*n*ovia meke
mua *g*ehe*g*ehe taonia, a*g*aia te vaga
na tinoni te kisua na vale ta na pari,
me taho *g*a na berena; ma na beti
tina te apotia na vale keri, me mina
kutu, ma na vale keri te dudura
sule.

VII.

1 Ma *g*aia te bosa sokoi na lei bosa-
na vania na vure, *g*e va hage i Kape-
rinaumu.
2 Ma na nina tinoni na Habadira
na ha*n*alatu te vahagi *g*a, me dutu
ni mate; ma *g*aia te dolovia. 3 Ma
*g*aia te ro*n*ovia Jesus, *g*e vetenara na
balu magutu ni Judea na va holo-
ana, *g*e ke volaa nina tinoni. 4 Ma
*g*aira tara va saravia Jesus mara
mina kurutia, mara gagua, Te ula-
gana sugua na totobo eni ko naa
vania. 5 Na pukuna *g*aia te dolovi-
gita soko, ma *g*aia te kisua vanigita
tua na Vale ni Sonikolu. 6 Ma
Jesus te sakeragi me nira udu; ma
*g*aia te mua dutuvia mua na valena,
*g*e vetenara gua na balu kulana na
Haba, na vaniana, me gagua, Lord,
ko bei laui buleamu; te mua ulaga*g*u
ho rugu hage mai i vale*g*u. 7 Inau
tu mua ganagana te ulaga*g*u na
samaliamu *g*eni; ma ko bosa lee
vaso, me ke nia vola ni*g*ua na *g*ari.
8 Inau na tinoni tu kabu rurugu
tadira na haba, ma na balu solses
ruruguu*g*u inau. Mi nau tu bosa
vania sakai tadira, Tona, me tona;
mu vania na keha, Mai, me mai; mu
vania ni*g*ua na *g*ari, Ko nea te vagaa,
me nea. 9 Ma Jesus te ro*n*ovigi
raini, me nigi hare, *g*e rei pulohi
rana vure tara taonia mai, me gagua,

Nau tu bosa vanigau *g*atu, nau tu
mua topoa mua siki talutuni sule te
vaga eni i Israeli. 10 Ma *g*aira na
mane vetena tara pulohi ta na vale,
mara rigia na tinoni vahagi keri te
vola tua.
11 Me roropogana te tona ta na
komu i Naini, ma rana vaovaro*no*
tara subo, maia na vure te subo, tara
nia udu kolu. 12 Me dutuvia tua
na mataula ni peo ni komu, ko rigia,
tara hola horua na tinoni mate, na
vahu sosopa itatana tinana, ma *g*aia
na mate sasani, ma na tinoni ni komu
tara subo tara gahara itatana. 13
Ma Lord te rigia na vaivine *g*e aro-
via, me vania, Ko bei ta*ni*. 14 Ma
*g*aia te dutuvia, *g*e tabea na bela ni
hola, ma *g*aira tara hola tara tuguru;
ma *g*aia te gagua, Age, *g*arimane,
inau tu bosa vanigo, ko tuguru mai.
15 Ma na tinoni mate te sopou gala-
ga, me vuivuni ni bosa, ma Jesus te
vahea tinana. 16 Ma na matagu te
nera soko, ma *g*aira tara bosa utoa
God, mara gagua, Na porovete sule
te tuguru mai tatada, ma God te
sirohorua mai na nina vure. 17 Ma
na ro*no*ragana eni te rugu horu i
Judea udolu, mi ta na lei komu soko
taligu.
18 Ma *g*aira na vaovaro*no* nina
John tara vaa tutu*g*ui vania John
na lei totobo ini. 19 Ma *g*aia te
holora mai erua nina vaovaro*no* *g*e
vetenara na varigiana Jesus, na
huatiana, me gagua, a Igoe sugua
a*g*aia ke mai, pa kai pitua gua na
keha? 20 Ma rana tinoni toro va
sodoa moro gagua, A John Vulitabu
te vetenagai mai vanigo, na huatia-
mu te vaga eni, Igoe sugua a*g*aia ke
mai, pa kai pitua gua na keha?
21 Ma ta na bona ni bo*ni* eni a*g*aia te
volara tara subo tara vahagi, maia
na vahagi mavitu, ma na lei tidalo
dika, maia te talana vanira rana lei
rorodo *g*era reirei oli gua. 22 Ma
Jesus te bosa tugu vanira, me gagua,
Koro pulohi, mokoro tutu*g*ui vania
John na lei totobo toro rigigi moro
ro*no*vigi; na lei rorodo tara rei oli
gua, ma na logu tara tona olioli, ma
na ila tara marabu, ma na pui tara
ro*no*, ma na tinoni mate tara tuguru
oli gua, maia te tugunia na Ro*no*-
ro*no* uto vanira na lei tinoni bona.
23 Me uto vaa a*g*aia ke mua niu
kabalagi.
24 Ma ro*g*aira nina mane vetena
John toro tokeha, a Jesus te vaho
vuivuni ni bosa na John vanira na
vure me gagua, Igau tau rugu horu
ta na bona aroha, ma na hava kau
ha*g*a rigia *g*a? Na ade te adilolaa
na guri? 25 Pa na hava mua tau
rugu horu *g*e kau rigia? Na tinoni
te nia pupulu na tivi te malebo?
Kau rei mai, na balu gua tara nigi
pupulu na tivi malebo mara ganigi
na puku ni va*na*, tara kabu ta na vale
ni vunagi. 26 Pa na hava mua tau
rugu horu *g*e kau rigia? Na poro-
vete? Eo, nau tu bosa vanigau,
a*g*aia te haba ta na porovete. 27
*G*aia keri te *g*erea tua idania me
gagua, Ko rigia, Inau tu vetena ka-
sunia vanigo ni*g*ua na mane vetena,
*g*e vati kasunia vanigo na halautu-
mu. 28 Mi nau tu bosa vanigau
*g*atu mu gagua, Tadira soko te va-
hura na vaivine taho ki sakai te
haba vulea John Vulitabu; ma *g*aia
vamua te pile ta nina kinakabu God
te haba sania *g*aia. 29 Ma na vure
soko tara ro*no*via, ma rana lei Vahi-
kolu ro*no* gua tara holoa nia God na
maemane, ma *g*aira tara lavia tua
nina Vulitabu a John. 30 Ma *g*aira
vamua rana lei Varise ma rana lei
Tarai tara hugua na ro*no*ro*no* nina
God, na pukuna *g*era mua diki lavia
na Vulitabu tatana. 31 Ma Lord te
gagua, Na hava ku vavagaha nia na
vata eni? ma na hava mua tara vagaa?
32 *G*aira te vagara na lei *g*ari pile

tara sopou ta na bebete, mara vei
hoholoi, mara gagua, Igami tai ga-
levu vanigau mau mua mai gavai;
mi gami tai ta*n*i vanigau, mau mua
ta*n*i taonigami. 33 Ma John Vuli-
tabu te mai, me mua gania na bread
me mua inuvia na vaini; mi gau
tau gagua, Na tidalo dika ilokana.
34 Ma na Dale tinoni te mai, me
va*n*a me inu, mi gau tau goi gagua
soo, Kau rigia, aeni na papa ni va*n*a
vamua ma na inu, na kuladira rana
lei ta*n*ota*n*odika, ma rana Vahikolu
ro*n*o. 35 Ma rana dalei manaha tara
dete maemanea na Manaha.

36 Soko *g*e holoa sakai na Pharise
ke va va*n*a i valena, e gagua; ma
*g*aia te va hage ta na valena na
Pharise, me koli *g*a *g*e ke va*n*a.
37 Ma sakai na vaivine i*g*a te ta*n*o-
ta*n*odika, ma *g*aia te pukua tua
a*g*aia te koli ta na valena na Pharise,
*g*e lavia mai na botolo vatu te mara-
maranunuga na kokolo uruuru ilo-
kana; 38 *g*e mai tuguru murina
Jesus, me ta*n*ita*n*i, me vuivuni ni
daloviana na tuana nia na kolobu,
me guduri mamahaa nia na vuvulu
ni uluna, soko *g*e no*n*ino*n*ia na tu-
ana, me dalovia nia na kokolo uru-
uru. 39 Ma na Pharise te holoa
mai Jesus te rigia, *g*e bosa vaova-
ro*n*o, me gagua, *G*e te ke porovete
ke, *g*e me ke pukua na vaivine keri
te tabea ivei te vaga, na ta*n*ota*n*odi-
kana. 40 Ma Jesus te gagua vania,
Simon, ita*g*ua na totobo ku ha*g*a bosa
vanigo. *G*e gagua, Tarai, ko bosa.
41 Sakai na tinoni nina na talukau
tadira erua na tinoni; sakai te talu
kaui tatana lima na ha*n*alatu ni
ro*n*o, ruana lima ha*n*avulu. 42 Me
taho ro tadira koro tugui nia, ma
*g*aia te talukeha leai soko na ro
paludia. Mahei rotadira ke dolovia
*nan*ata vaa? e gagua. 43 Ma Simon
te gagua, Inau tu ganagana ke, ma
*g*aia te talukehai na paluna te sule
vaa. Ma Jesus te gagua, Te mabo
nimua na dete. 44 Soko *g*e liliu
pulohi va ta na vaivine, *g*e gagua
vania Simon, O rigia na vaivine
eni? e vania, Inau tu mai hage
valemu, mo mua vaheu na betina
na tua*g*u; ma na vaivine te mai posia
nia na tua*g*u na kolobu ni matana,
me guduri mamaha nia na vuvulu
ni uluna. 45 To mua no*n*ino*n*iu,
mi nau tu mai hage tua i valemu,
ma *g*aia te mua luba na no*n*ino*n*iana
na tua*g*u. 46 To mua dalovia na
ulu*g*u nia na kokolo, ma *g*aia te mai
dalovigi nia na tua*g*u na kokolo
uruuru. 47 Mi nau tu gagua vanigo
*g*atu, te poloi na paluna te subo, na
pukuna keri *g*e dolo *nan*ata; ma *g*e
te ke polo pilei na paluna ahei ke,
meke dolo pile soo. 48 Soko *g*e
bosa vania na vaivine me gagua,
Te poloi tua na lei palumu soko.
49 Ma *g*aira soko tara nia va*n*a kolu
tara bosa mara gagua, Ahei *g*aia *g*e
poloi na palu? 50 Ma Jesus te bosa
vania na vaivine, me gagua, Nimua
na taluutuni te volago; ko tona mabo
soo.

VIII.

1 Me soko *g*e liu kolili ta na lei
komu, ma ta na lei buto ni komu
gua, me taraira, me nia mai vanira
na Ro*n*oro*n*o uto na nina kinakabu
God; ma ra na sara erua i tatana.
2 Ma na balu vinekama, te volara
tua ta na tidalo dika idania, maia
ta na lei vahagi gua, a Meri, tara
holoa ni Magidala, e vitu na tidalo
tara ruguhoru tua itatana. 3 Maia
Joana na tauna Kousa te rigitaonia
na valena Herodi, tolu *g*aira Susana,
ma na balu gua tara subo, mara
*g*ehe*g*ehe vania nia didira lei totobo.

4 Ma na vure te subo tara kokolu,
tara butu mai ta na lei komu mara

va rigia; ge bosa vanira nia na va-
vagaha, me gagua, 5 Na tinoni te
havukagi te rugu horu ge ke havu-
kaginigi na vuavua ni gai; me
kavukaginigi, ma na balu vuavua
te kutu liligi ni halautu, mara turi
panapanai, ma na lei manu ni oka
tara gani sokoi. 6 Ma na balu te
kutu ta na vuvuna ni saesape ni
vatu; me totolo galaga, me goi sa-
saga gua, na pukuna te mua bona-
bona ga. 7 Ma na balu te kutu
ta na gobu ni kaukaru, me nigi totolo
kolu na kaukaru, ge ponokuvigi na
vuavua. 8 Ma na balu te kutu
ta na pari uto, me totolo galaga, me
vanaga te vaga na hanalatu. Me
bosai na lei bosa ini, ge gaegabe
me gagua, Ahei te kuliga ge ke nia
rono ke, me ke rono, e gagua.
9 Ma rana lei nina Vaovarono tara
huatia, mara gagua, Na hava na bosa
vavagaha eni? ra gagua. 10 Ma
gaia te gagua, Te sonihalavui vani-
gamu ge kau pukui na lei totobo te
vagiliu ta nina kinakabu God, ma
vanira rana keha na bosa vavagaha;
na pukuna agaira kara reirei ke, ma
kara mua rigi vakodoa, kara rono ke,
ma kara mua manahani. 11 Na
bosa vavagaha te vaga eni; Na
vuavua na bosana God. 12 Agaira
ta na halautu gaira tara ronovia; me
hau vaa, ge mai a Satana, me sagua
na bosa ta na kutudia, kara bei talu-
tuni gea, ma kara vola. 13 Ma
gaira ta na saesape ni vatu tara rono-
vigi mara nia togotogo na bosa; me
te taho na laladia, tara taluutuni va
soo, mi ta na boni ni tabotabo gera
hahi. 14 Ma gaigi te kutu ta na
gobu ni kaukaru, gaira tara ronovigi
tua, mara tona, maia na lei totobo te
puipunisi, ma na rono, ma na lei
kabu togotogo ta na maramana eni
te punisira, ge kara mua vanaga uto.
15 Ma gaia keri ta na pari uto, gaira
tara ronovia na bosa ta na kutudia te
uto me te mabo, gera tabea, gera
vanaga nia na lio beto.
16 Taho siki sakai te tunia na
bulu, ge poloa sara ni popo, me ke
mua talua rurugu ni sape; ma ta na
malei talu bulu mugua ke va talua,
ge kara hage mai rahei ke, ma kara
rigia na mararana. 17 Taho siki
totobo ke polo ke, me ke mua tate
ta na niha, me taho siki totobo ke
ravi ke, ma kara mua pukua, me
ke mua lada ga ta na niha. 18 Na
pukuna eni kau rigi taonigau ivei
kau nia na ronoviani. Agaia te lo-
logo ke, ma kara goi hevei dolani
vania gua; ma hei te mua lologo
mua ke ma kara goi sagu pulohia
soo tatana na totobo te ganagana te
logoa tua.
19 Ma tinana ma ra hogona tara
mai rigia, mara mua tanomana na
vaa dutuviana, na pukuna na vure
te subo ga. 20 Ma na balu tara
tutugunu vania mara gagua, Tinamu
ma ra hogomu tara mai tuguru pari
bebete, tara haga vaevanego, ra va-
nia. 21 Ma gaia te gagua vanira,
Tinagu ma ra hogogu gaira ini,
tara ronovia na bosana God, mara
gehetia.
22 Ma ta sakai na boni, te vaa
hagelia na tiola, ma rana nina Vao-
varono, ge gagua vanira, Gatu, ka
halavu levu ni kolokama, e vanira;
ma gaira tara talusapa. 23 Ma gaira
tara voevohe, ge maturu; ma na tu-
buto te horu ta na kolokama, me te
vonugia na tahi na tiola, ma gaira
tara tona topo. 24 Ma gaira tara
dutuvia, gera rarahia, mara gagua,
Age! Tarai, tarai! igita ta mate!
ra vania. Ge tapatuguru, me pasaa
na guri ma na beti te tipotipo; ge ro
beto, me te beata hali. 25 Soko ge
gagua vanira, Ivei nimiu na taluu-
tuni? Ma gaira tara matagu mara
nia hare soo, mara vei ronorono mara
gagua, Ahei vaho na tinoni eni! te

sakai hovera na guri ma na beti,
moro ronovi utoa.
26 Soko, gera vaa sara ta na ko-
mudia na Gadara, te paleva mai
Galilea. 27 Ma gaia te soga horu
i parilona; ma sakai na tinoni ni
komu keri te topoa ga, ma rana
tidalo dika te hau' tua tara kabu
ilokana, te mua nia pupulu na tivi,
me mua gahaa ta na vale, mi ta na lei
malei tinoni mate vamua. 28 Ma
gaia te rigia a Jesus, ge nanaraha,
me kolitao vania, me nia bosa na
mana sule, ma gagua, Na hava i
tagua inau mi tamua, Jesus Dalena
God te Haba nanata? Nau tu no-
nigo, ko bei torou. 29 Na pukuna
keri a Jesus te vetena tua na tidalo
gume ge rugu horu ta na tinoni; na
pukuna na tidalo te sogavia haia,
mara pitia nia na tali halo, maia
na alo gua ta na tuana, na rigitao-
niana; ma gaia te kosoi na tali halo,
ma na tidalo te gurua vaa ta na lei
bona aroha. 30 Ma Jesus te huatia
me gagua, Ahei na ahamu? Ma
gaia te gagua, Legeoni; na pukuna
tara subo na tidalo dika tara ha-
gevia. 31 Ma gaira tara nonia ke
bei vetenara va ta na gilu te taho
borona. 32 Ma na ovu ni bolo te
subo iga tara huhu ta na gotu; ma
gaira na lei tidalo tara nonia; ge ke
taladira ge kara vaa hage ta na lei
belo. Ma gaia te taladira. 33 Ma
ra na tidalo dika tara rugu horu
ta na tinoni, gera vaa hage ta na lei
bolo: ma na ovu ni bolo tara sama
horu ta na sosogola ta na kolokama,
me pono na hahedia ga. 34 Ma
gaira tara kutira tara rigia, gera
sama mara tutugu ta na lei komu,
ma ta na lei hohogo. 35 Ma na lei
tinoni tara rugu horu mai gera haga
rigia na hava te gonia, mara saravia
Jesus gera rigia na tinoni na lei ti-
dalo dika tara rugu horu tua i tatana
te sopou, te goi nia pupulu tua na
tivi, maia te goi manaha gua, me
dutuvia na tuana Jesus; ma gaira
tara matagu. 36 Ma gaira tara rigia
tara tutugu ivei te nia na volaana na
tinoni, na lei tidalo dika tara kabu
tua itatana. 37 Ma gaira soko na
vure ni komu ni Gadara taligu tara
nonia ge ke tona keha tadira; na
pukuna te torora na matagu sule.
Ma gaia te hagelia na tiola me pu-
lohi. 38 Ma na tinoni, te rugu horu
na lei tidalo dika tatana, te nonia
Jesus ge ke gahaa tatana; ma Jesus
te tivaa me gagua, 39 Ko pulohi
i valemu moko tutugui vanira ga
na lei totobo te gonigi vanigo tua
gaia God, e vania. Ma gaia te pu-
lohi me ronoronoi na lei totobo sule
te gonia vania tua Jesus.
40 Ma Jesus te pulohi, ma na
vure te subo tara nia togo na saraana
mai, na pukuna te hau tua tara
pitua. 41 Mo ko rigia, sakai na
tinoni na ahana Jairusi te mai rigia;
ma gaia eni te haba ta sakai na Vale
ni sonikolu; me kutu horu ta na tu-
ana Jesus, ge nonia ke vaa ta na
valena. 42 Na pukuna na dalena
na tahula na vahu sosopa, te vaga
e hanavulu tua me sara erua na niulu-
na te koli so, te haga mate. Mi ta na
halautu na vure tara buruburusia.
43 Ma na vaivine ga e hanavulu
tua me sara erua na niulu na gabu
te tave, te nigi rage soko tua nina
lei totobo vanira lei mane kisu, me
taho sakai tadira ke tanomana na
volaana, 44 te vaa tuguru dutuvia
a Jesus i murina, me vaa tabea na
sosokona nina tivi; ma na gabu te
mina mamaha. 45 Ma Jesus te ga-
gua, Ahei te tabeu? Ma na vure
soko tara sopa hugu, ma Peter ma
gaira tatana tara vania, Tarai, na
vure tara buruburusigo mara duku-
ligo, me gua geo huahuati te vaga
eni, Ahei te tabeu? 46 Ma Jesus te
goi gagua, A siki sakai te tabeu; tu

vada*n*ia na mana te rugu horu i ta-
*g*ua. 47 Ma na vaivine te pukua ke
mua ta*n*omana na polo, *g*e tatata
mai, me kutu horu tatana, *g*e tu-
gunia vania ta na matana na vure
soko na pukuna na hava *g*e tabea
mivei te nea na mina volana. 48
Ma *g*aia te gagua vania, Dale, ko
kabu beto; nimua na taluutuni te
vavolago, ko tona mabo soo.
49 Ma *g*aia te bosabosa soo, *g*e mai
sakai na tinoni te butu mai ta na va-
lena na mane te haba ta na vale ni
sonikolu, me mai tutugunu vania,
me gagua, Te mate tua dalemu, ko
bei lavibuleana na Magutu. 50 Ma
Jesus te ro*n*ovia, *g*e gagua vania, Ko
bei matagu, ko talutuni soo, *g*e ke
volaa, e vania. 51 Ma *g*aia te vaa
hage ta na vale, me mua lubatia siki
sakai *g*e ke hage ta na vale, ma Peter
vamua, ma John, ma James maia
tamana vamua ma tinana na tahula.
52 Ma *g*aira soko tara ta*n*i mara
*nan*araha; ma *g*aia te vanira, Kau
bei ta*n*ihia, te mua mate, te maturu
vamua, e vanira. 53 Ma *g*aira soko
tara batobatoa, na pukuna *g*aira tara
pukua te mate tua. 54 Soko *g*e guru
horura soko i pari bebete, *g*e tabea
na limana na tahula, me gaegahe,
me gagua, Age! na tahula, ko tugu-
ru mai. 55 Ma na taru*n*ana te goi
oli mai, *g*e mina tuguru. Ma Jesus
te keikerira na kutiana. 56 Ma ta-
mana ma tinana toro nia hare; ma
*g*aia te hovera koro bei tugunia vania
siki sakai na totobo te nea.

IX.

1 Soko *g*e holo kolura mai rana
Vaovaro*n*o ha*n*avulu me sara erua, *g*e
vahera na mana ma na haba pu*n*isira
na lei tidalo dika, maia na vatei kisu
vahagi. 2 *G*e vetenara *g*atu kara vaa
ro*n*oro*n*oa na nina kinakabu God, ma
kara vaa volara ra na vahagi. 3 Soko
*g*e gagua vanira, Kau bei tabea siki
totobo ta na halautu; sania na toto-
gona, pa na lobo, pa na va*n*a, pa na
ro*n*o, makau bei ta*n*o rua tivi kau
lavigi. 4 Ma kau vaa hage ta siki
vale ke, ma kau kabu vaso *g*a, ma
kau goi ruguhoru *g*a. 5 *G*e ta kara
mua lavipa*n*otigau ke, mi gau kau
ruguhoru ta na komu ke, ma kau kavu-
laha kehai na pugu ni pari ta na tua-
miu, na vatei huruadira. 6 Soko *g*era
tona ta na lei komu, mara tugunia na
Ro*n*oro*n*o uto, mara vavolara na va-
hagi soko *g*a.
7 Ma Herodi te vunagi ta na levu
ni komu te ro*n*ovigi na lei totobo te
*g*onigi tua, *g*e ganagana ruarua, na
pukuna na balu tinoni tara bosa soo
mara gagua, A John Vulitabu te
tuguru oli sanira na lei tinoni mate,
ra gagua. 8 Ma na balu tara gagua,
A Elia te livu mai, ra gagua; ma na
balu tara gagua, A siki porovete ni
dania *g*e goi tuguru oli, ra gagua. 9
Ma Herodi te gagua, Inau tu vuria
na uluna John, ma hei eni tu ro*n*ovigi
na lei totobo sule tatana? Ma *g*aia
te kenea na rigiana.
10 Soko *g*era pulohi mai rana Mane
vetena, mara tugunigi vania na lei
totobo tara kabarigi. Soko *g*e lavira,
me sigo popolo va ta na bona aroha,
te dutuvia na komu na ahana Bete-
saida. 11 Ma na vure tara pukua,
*g*era saritaonia, ma te lavi pa*n*otira,
*g*e bosa vanira na nina kinakabu
God, me volara *g*a tara liona na vola.
12 Me ligi boko tua na aho, *g*era mai
ra ha*n*avulu rua nina tinoni mara va-
nia, Ko vetenara *g*atu na vure *g*e kara
vaa ta na lei komu taligu mi ta na lei
hohogo *g*e kara maturu *g*a, ma kara
kene va*n*a, na pukuna igita eni ta na
bona aroha. 13 Soko, *g*e gagua, vani-
ra, Igau kau hegadia va*n*a. Ma *g*aira
tara gagua, E lima vamua na bread
eni me rua na iga, *g*e takai mua vaa

pelu gadira va*n*a na vure ini tara
subo vaho. 14 Ma *g*aira soko te va-
gara elima na toga. Soko *g*e gagua
vanira lei nina Vaovaro*no*, Kau bosa
vanira *g*e kara sopou; ke sopa lima
ha*n*avulu lei ovu; e gagua vanira.
15 Ma *g*aira tara nea te vaga, mara
sopoulaginira. 16 Ma *g*aia te holai
e lima na bread, me rua na iga, me
rei tada i kokou, *g*e bosa utoi, me *n*iti
levui, *g*e vahera na nina Vaovaro*no*;
*g*e kara tuvaligi vanira na vure. 17
Ma *g*aira tara va*n*a mara mahu soko;
*g*era vahi kolui na gani pile, me ha*n*a-
vulu me sara erua na kei te vonugigi.
18 Ma sakai na bona a*g*aia te ko-
koeliulivuti hegena, ma na lei nina
Vaovaro*no* tara gahara tatana; ma
*g*aia te huatira me gagua, Ahei tara
vatuu nia na vure soko? e vanira.
19 Ma *g*aira tara gagua, Na balu
tara gagua a John Vulitabu; ma na
balu tara gagua a Elia, ma na balu
gua tara gagua, keia siki porovete i
tadia dania *g*e tuguru oli, ra gagua.
20 Soko *g*e vanira, Mi gau ahei tau
vatuu nia? e vanira. Ma Peter te
vania, Igoe a Christ nina God. 21
Soko *g*e hugatira me hovera kara bei
tugunia vania siki sakai. 22 *G*e
gagua vanira, Ke subo na toroana na
Dalei tinoni; ma rana lei tonikama,
ma rana lei puku ni Sukagi, ma rana
Tarai, kara koe*n*elea, *g*e kara vuha
matea; mi ta na toluni na bo*n*i ke
goi tuguru oli. 23 Soko, *g*e bosa
vanira soko, me gagua, Ahei ke liona
na saritaonia*g*u ke meke hugu levu,
meke gatea haia na nina gai vavala,
*g*eke taoniu. 24 Ahei ke nia pani na
volana ke, ke nia tagua; mahei ke
tagalaginia na volana ke, na pukuna
inau, ke pa*n*otia. 25 Na hava ke
ha*n*aa *g*a na tinoni ke logoa na mara-
mana udolu, meke tagala*g*inia hege-
na? 26 Ahei ke niu maa maia na
lei bosa*g*u, na Dale tinoni ke nia maa
gua ta na *n*iha, ke nia pulohi mai na
rara*n*ana ro*g*aira Tamana, maira nina
Taru*n*a vetena te tabu. 27 Mi nau
tu bosa utuni vanigau *g*atu, na balu
tadira tara tuguru iani kara mua
napi pilena na mate polo kara vuha
rigia nina kinakabu God.
28 Me padi na lei bosa ini, me alu
tua na bo*n*i te soko, *g*e lavira Peter,
ma John, ma James, me dato ta na
gotu, *g*e kokoeliulivuti *g*a. 29 Ma
*g*aia te kokoeliulivuti soo me keha
na matana, me te pura *g*a nina tivi,
me daramata. 30 Mo ko rigia, erua
na tinoni toro mai nia kokoe koukolu,
ro*g*aira Moses ma Elia. 31 Ma ro-
*g*aira toro nia tate na marara, moro
bosaa na rugu horuana ke nea i Jeru-
salem. 32 Me te mavatira na matu-
ru a Peter ma ro*g*aira tatana; mara
tolu rarai mai, *g*e ratolu rigia na
mararana, maia ro*g*aira na tinoni toro
tuguru tatana. 33 Mi ta na bona
toro tona keha tatana, *g*e gagua a
Peter vania Jesus, Tarai, e uto vani-
gita na kabu iani; itolugai kai tolu
kisui iani e tolu na gagata, sakai
vanigo igoe, ma sakai vania gua
Moses, maia sakai vania Elia gua;
ma *g*aia te mua pukua na hava te
bosaa. 34 Ma *g*aia te bosa te vaga
eni, *g*e mai kuvihira na pu*n*i; mi
tolu*g*aira tara tona ta na pu*n*i mi tolu-
*g*aira tara tolu matagu. 35 Ma na
bosa te rugu horu mai ta na pu*n*i, me
gagua, Aeni Dale*g*u tu pabea, kau
ro*n*evia. 36 Ma na bosa te rugu
horu mai, ma *g*aira tara tolu goi rei
vaa ma Jesus hegena vamua. Mi
tolu*g*aira tara tolu todore soo, mara
tolu mua tuguni ladai vania siki sakai
ta na lei bo*n*i kiri na totobo tara tolu
rigigi.
37 Mi roropogana vaho *g*era sugi-
horu ta na gotu, me subo na vure tara
mai sodoa. 38 Mo ko rigia, sakai
na mane tadira na vure te gaegahe
vania, me gagua, Tarai! inau tu
kurutigo ko rigia dale*g*u, na *g*ari

sosopa. 39 Mo ko rigia, na tidalo te lavia, me mina me nanaraha, me kahikahia, me anuanuhu gua, pile vaso me ke kabu kasila tatana, me paruhaa. 40 Mi nau tu nonira nimua na Vaovarono ge kara guru horua, mara mua tanomana. 41 Soko ge gagua a Jesus! na vavata eni te mua taluutuni, te rono vagiliu! Eniha soko na boni ku kabu tamiu, mu ku vadanitaigamu? Lavia mai na dalemu, e vania. 42 Me te mai soo agaia ge nia rabo na tidalo, me sagia. Ma Jesus te hovea na tidalo meto, ge volaa na gari, ge goi lubati pulohia vania tamana. 43 Ma gaira soko tara nia hare na nina mana God.

Ma gaira soko tara nigi hare na lei totobo te gonigi tua Jesus, ge gagua vanira Vaovarono, 44 Kau ronovi vakodoi na lei bosa ini. Te dutu mai na boni, kara lubatia na Dalei tinoni ta na limadira na tinoni. 45 Me hau vaa mara mua manahani na bosa keri, te poloi vanira ge kara bei pukua; ma gaira tara nia maa na huatiana.

46 Ma na huguhugu te vuni tadira, ahei tadira ke haba. 47 Ma Jesus te rigia na huguhugu ta na kutudira, ge lavia na gari pile, me talua liligina, 48 ge gagua vanira, Ahei ke lavi panotia na gari eni ta na ahagu gaia keri ke lavi panotiu; mahei te lavi panotiu inau te lavi panotia gua te vetenau mai. Mahei tamiu te talumuria nanata, gaia keri ke haba.

49 Ma John te bosa vania me gagua, Tarai, igai tai rigia siki sakai te guru horura na lei tidalo dika nia na ahamu; migai tai hovea, na pukuna te mua nigai udu. 50 Ma Jesus te gagua, Kau bei hovea; na pukuna ke mua punisigau siki sakai, ma gaia te hanagau.

51 Ma na boni ke dato i kokou te dutu tua, ge oto maemanea na matana na tonaana Jerusalema, 52 ge vetenara i nagona nina mane vetena; ma gaira tara tona, mara vaa hage ta na buto ni komudira na Samaria, tara haga goni dilaa vania. 53 Ma gaira tara mua lavi panotia, na pukuna na matana te otoa Jerusalema. 54 Mi rogaira nina Vaovarono a John ma James toro rigia gero gagua, Lord, to liona na bosaana na lake mai ikokou, ge ke gani sokoira, te vaga te nea tua Elia? 55 Ma Jesus te rei pulohi, ge hovera, me gagua, Rogamu toro mua pukua na roliomiu. 56 Na Dalei tinoni te mua mai durakei na voladira na lei tinoni, ke vavolara mugua. Soko, gera goi vaa ta na komu keha.

57 Ma gaira tara tona soo, ge bosa vania sakai na tinoni ta na hala, me gagua, Lord, inau ku saritaonigo ivei ko vaa ga, e vania. 58 Ma Jesus te gagua, Na lei vakosi na babadina iga, ma na lei manu kokou na nikudia iga; ma na Dalei tinoni taho na malana ke uluna ga na uluna. 59 Ma gaia te gagua vania na tinoni keha, Ko saritaoniu. Ge gagua gaia, Lord, ko lubatiu gua muku pulohi, muku diki tavugia tamagu. 60 Ge gagua Jesus, Ko taladira tara mate tua makara tavugira na tinoni mate tadira. Mi goe ko pulohi moko tugunia nina kinakabu God. 61 Ma sakai gua na tinoni te goi vania, Lord, inau ku saritaonigo, moko diki lubatiu gua, ge ku bahura ta na valegu. 62 Ge gagua, Jesus, Taho siki tinoni te talua na limana ta na tono ni ivu, me ke goi rei pulohi ke, te manana na nina kinakabu God.

X.

1 Me soko tua eni, ge vilira gua Lord na balu tinoni keha ara vitu hanavulu, ge vetenara kara udu ruarua i nagona ta na lei komu mi ta na

bona gua; te ke vaa *ga* ta na *n*iha.
2 *G*e gagua vanira, Te sule na *g*egeli
ma ra na tinoni ni lutu tara mua
subo ; ma kau kokoeliulivuti vania
tebuna*g*ina na *g*egeli, *g*e ke vetenara
gua na balu mane ni lutu ta nina
*g*e*g*eli. 3 Kau tona soo ; kau rei
mai, inau tu vetena*g*amu *g*atu te
vaga na lei sipu i gobudira na bolo
gagala. 4 Kau bei kaverigi na kei
ni ro*no*, ma kau bei lavi lobo, ma na
vatei haraani na tuamiu : makau bei
baubahua siki sakai ta na halautu. 5
Ma kau vaa hage ta siki vale ke,
ma kau gagua, Na mabo ta na vale
eni. 6 Me ke gana *ga* na dalei
mabo ke, ma nimiu na mabo ke
horavia *g*aia ; me ke taho ke, nimiu
na mabo ke goi loloku mai tamiu.
7 Kau kabu ta na vale keri, ma kau
ganigi soo ma kau inuvigi na lei
totobo tadira : ma na mane ni lutu
te manana na tabana ; kau bei idu
vale. 8 Igau kau vaa hage ta siki
komu ke, ma *g*aira kara holopa*no*-
tigau ke, ma kau ganigi na lei to-
tobo kara vahegau. 9 Ma kau volara
tara vahagi *ga*, makau bosa vanira
makau gagua, Na nina kinakabu God
te dutu vanigau mai tua. 10 Mi
gamu kau vaa hage ta na komu ke,
makara mua holopa*no*tigau ke, makau
ru*gu* horu ta na lei halatina, makau
gagua, 11 Na pugu ni pari ni komu-
miu gua te ra*go* ta na tuamami, mi
gami tai kavulaha kehai vuvu*na*miu ;
makau pukua eni, na nina kinakabu
God te dutu vanigau mai tua. 12
Inau tu bosa vanigau *g*atu, E ma-
mala vaa na deteana i Sodoma, ta na
deteana na komu keri ta na bo*ni* keri.
13 Arovigo igoe Korasini ! arovigo
igoe Betesaida ! *ge* ke nei na lei
butuli i Turu mi Sidoni idania, te
vaga te nei tua i rotamiu, ro*g*aira
toro tugui na liodira idania, moro
sopou ta na tivi te *g*aru*g*ata ma na
ravu. 14 Ke mamala na deteadira
i Turu mi Sidoni ta na deteamiu ro-
gamu ta na bo*ni* ni dete. 15 Mi goe
Kaperinaumu, te sake datogo me
sara ta na parako, kara soni horugo
ta na *g*ilu ni lake. 16 Ahei ke ro*no*-
vigau te ro*no*viu inau ; ma hei ke hove-
gau te hoveu inau ; mahei ke hoveu
inau te hovea gua te vetenau mai.

17 Ma *g*aira ra vitu ha*n*avulu tara
pulohi to*g*oto*go* mai, mara gagua,
Lord, na lei tidalo dika tara kabu
sasara itamami na pukuna na ahamu.
18 *G*e gagua, inau tu rigia Satana
te vaga na viti te kutu mai kokou.
19 Kau rei mai, inau tu vahegamu
na mana, *g*e kau turi vatavigi na lei
poli, ma na lei togopulohi ; ma na
mana pu*n*isia na la*g*ana na levu ni
mate ; me taho siki totobo ke dika-
lagamu. 20 Makau bei nia to*g*oto*go*
keri, a*g*aira na lei tidalo dika tara
kabu sasara itamiu, ma ení kau nia
to*g*oto*go* vaa, te *g*erei tua na ahamiu
i kokou.

21 Ta na bona ni bo*ni* keri a Jesus
te rivurivu ta na taru*n*ana, me gagua,
Inau tu holoutogo, Mama, Lord to
haba pu*n*isia i kokou ma na pari, na
pukuna to matapoloi na lei totobo ini
vanira tara gilala maia tara manaha,
moto tugunigi vanira na lei meomeo.
Eo, Mama, te uto ta na matamu te
vaga eni. 22 *G*e rei pulohira rana
nina Vaovaro*no*, me gagua, Tama*gu*
te vaheu soko mai na lei totobo soko ;
me taho siki tinoni te gilala utoa na
Dale, ma na Mama vamua te gilala ;
me taho mua siki tinoni te gilala
utoa na Mama, ma na Dale vamua
te gilala ; maia *g*aia gua na Dale to
ha*ga* tuguni tatea vania. 23 *G*e rei
pulohira nina Vaovaro*no*, me bosa
popolo vanira, te vaga eni, Te uto
vaa na lei mata tara rigigi na lei
totobo tau rigigi. 24 Inau tu tu-
gunia vanigau *g*atu, Rana lei poro-
vete ma rana Vunagi tara subo, tara
liona *na*nata na rigiani na lei totobo

tau rigigi, mara mua rigigi, ma na
ronoviani na lei totobo tau ronovigi,
mara mua ronovigi.
25 Ko rigia, sakai na Tarai te
tuguru, ge haga tabotaboa, me gagua,
Tarai, na hava ku gonia ge ku logoa
na maurihali? 26 Ge gagua agaia,
Na hava tara gerea tua ta na Kono-
rono ni tarai, na hava to siroa ga?
27 Ge gagua gaia, Ko dolovia a
Lord God igoe ta na kutumu soko,
mi ta na tarunamu soko, mi ta na
lagamu soko, mi ta na ganaganamu
soko: ma na gamua na komukolu
te vagago igoe. 28 Ge goi gagua
vania, Eutumu, to bosa kalei; ko nea
te vagaa ge ko vola. 29 Ma gaia
te haga savua, ge goi gagua vania
Jesus, Mahei na gagua na komu-
kolu? 30 Ma Jesus te goi gagua
vania, Sakai na tinoni te sugi horu
mai Jerusalema me haga vaa Jeriko,
ge hogoti tadira na labu polo, ma
gaira tara sua kehai nina tivi, mara
ramusia, gera tona sania te dutu ni
mate tua. 31 Ma sakai na mane
Sukagi te liu tana halautu keri, me
rigia, ge liu batia. 32 Maia na Levi
gua, te saravia na bona keri, me
rigia, ge goi liu batia gua. 33 Ma
na mane ni Samaria te vaa tona, me
topoa, me rigia, ge arovia, 34 ge vaa
rigia, me piti punisigi na lei pae, ge
kovalai lokani na kokolo ni olivi
ma na vaini, me va sopoulaginia ta
nina asu ge lavia vaa ta na vale ni
mavitu, me rigitaonia ga. 35 Me
roropo ge haga tona, ge tatei erua na
rono, me vahea na puku vale, me
vania, Ko rigi taonia gua; ma na
rono ko sonigi na pukuna gaia, muku
pulohi mai vaho ge ku tugui vanigo.
36 To ganagana ke mahei tadira na
gana komukolu na tinoni te hogoti
tadira na labu polo? 37 Ge gagua
gaia, Agaia te arovia. Ge gagua
Jesus, Eo! ko vaa, migoe gua ko nea
te vagaa.

38 Ma tara tona soo, ma gaia te vaa
hage ta sakai na komu. Ma sakai na
vinekama te lavipanotia vaa ta na
valena ga, na ahana Marata. 39 Ma
tahina gua iga, tara holoa a Meri, ma
gaia te sopou dutuvia na tuana Jesus,
te ronovia na bosana. 40 Me subo
na totobo te kaulia Marata, te haga
kabarigi vania Jesus, ge vaa tuguru
dutuvia, me gagua vania, Tarai, o
mua ganagana tahigu te saniu geu
gehegelie hegegu? Ko vetena ge ke
hanau. 41 Ma Jesus te vania, Ma-
rata, Marata, to kanoraga mo guna-
guna na lei totobo te subo. 42 Ma
sakai na totobo puku ni uto; ma
Meri te vilia tua, ma kara mua lave-
keha tatana.

XI.

1 Ma gaia te kokoeliulivuti ta sakai
na bona, me lubaa, ge gagua sakai
nina Vaovarono vania, Lord, ko ta-
raigami nia na kokoeliulivuti, te vaga
John te taraira nina Vaovarono. 2
Ge gagua vania agaia, Kau kokoe-
liulivuti ke ma kau gagua, Mama i
kokou, ke tabu na ahamu, ke tona
mai nimua na kinakabu, ke tanomana
na liomu i pari te vaga ikokou. 3
Vahegami mai taeni ni vana te ma-
nana i taeni. 4 Ko talukehai na
palumami, te vaga igami tai sopa
talukehai vanira nimami na talukau
tadira. Ko bei lubatigami ta na tabo-
tabo, moko lavigami ta na tanotano-
dika.
5 Soko ge gagua vanira, Ahei ta-
miu na kulana ga me ke vaa rigia te
boni hau, me ke gagua vania, Kula,
ko vaheu mai etolu na *bread;* 6 na
pukuna kulagu te sara mai tagua,
me taho siki vana ku vahea. 7 Ma
gaia i vale ke gagua, Ko bei lavibu-
leagu; tu vonotia tua na mataula,
ma na lei gari tagua ta na malei gime

tua; ku mua tanomana na tuguru
ma na vaheamu. 8 Inau tu bosa
vanigamu, ke mua tuguru me ke
vahea, na pukuna agaia kulana, ma
gaia ke tuguru meke vahea eniha te
lioni, na pukuna te lavibuleana. 9
Mi nau tu gagua vanigamu, Kau
nonia, geke vahegau; kau kenea
gekau rigia; kau kidikidi, geke ha-
navia vanigau. 10 Na pukuna gaira
tara noni kara lavigi; ma gaia te ke-
kene ke topoa; ma gaia te kidikidi
ke hanavia vania. 11 Ahei na ma-
ma i tamiu te ke nonia dalena na
bread tatana ke, me ke vahea na
vatu? pa na iga ke, me ke vahea na
poli? 12 Pe ke nonia na tolu ni kudo
ke, me ke vahe tugua na togopulohi?
13 Mi gamu ra na tanotanodika kau
pukua na vaheadira na totobo te uto
na lei dalemiu ke, ma Tamamiu i ko-
kou ke vahera nanata vaa na Taruna
te Tabu vanira tara nonia tatana?

14 Ma gaia te guru horua na tida-
lo dika, ma gaia na lagu. Me rugu
horu tua na tidalo, vaho ge bosa na
lagu ma na vure tara nia hare na-
nata. 15 Ma na balu tadira tara
gagua, Agaia te guru horuru na lei
tidalo dika nia Belesebulu na vuna-
gidia na lei tidalo dika. 16 Ma na
balu gua tadira tara tabotaboa, tara
kenea tatana na vaugilala ta na pa-
rako. 17 Ma gaia te pukui na gana-
ganadira, ge gagua vanira, Na kina-
kabu ke vokaa na levu ta na levu ke,
me ke ohu; me ke voka gua na
vale na levu ta na levu ke, me ke
kokovo. 18 Ke vokaa Satana ta na
levuna ke, mi vei ke nea na kau
nina kinakabu? Igau tau bosa tua
mau gagua, inau tu nia guru horura
na lei tidalo dika a Belesebulu. 19
Ma ge tu ku guru horura na lei tidalo
nia Belesebulu ke, mara dalemiu ahei
kara nia guru horura? ma gaira kara
detegamu. 20 Ma ge inau ku guru
horura na lei tidalo dika nia gigirina
God ke, ma nina kinakabu God te
dutuvigamu mai tua. 21 Na malagai
ke tabei na tinabena ke nia vavaita
na bebetena ke, lei nina totobo ke
kabu tatavahale. 22 Ma na malagai
gua te laga vaa ke mai ke, ge laga
vulea, me sagua tatana na lei tina-
bena te varava vuvunani, me tuvaligi
na lei nina totobo. 23 Ahei ke mua
gahaa tagua ke, gaia na levu ni pala;
mahei ke mua hanau na vahikolu ke,
gaia ke havukaginigi vamua. 24 Na
Tidalo dika te ruguhoru ta na tinoni
ke, te liu ta na lei bona tuatuarese, te
kenea na malana ke aheaho ga; me
mua topoa; ge goi gagua, Nau ku
goi pulohi ta na valegu tu ruguhoru
mai ga. 25 Ma gaia te vaa sara, me
rigia na vale tara halaa kasunia tua,
mara talumaboa. 26 Ge tona, me
lavira mai evitu na tidalo gua tara
dika vaa itatana; ge ra vaa hage,
mara kabu ga: ma na liona na tinoni
keri te dika vaa ta na vuivuni.

27 Ma gaia te bosa te vaga eni, ge
gaegahe sakai na vinekama ta na vure,
me gagua, Te uto na kutu te holago,
maia na susu to susuvigi. 28 Ge
gagua gaia, Eutumu, ma gaira tara
uto vaa tara ronovia na bosana God,
mara taonia.

29 Ma na lei vure te subo tara ko-
kolu, ge vuivuni ni bosa me gagua,
Na vata eni te tanotanodika, tara
kene vaugilala; meke mua vahera
siki vaugilala keha, ma nina vaugi-
lala Jona na porovete vamua. 30
Na pukuna te vaga Jona na vaugilala
vanira na Nineve idania, te vaga gua
eni na Dalei tinoni vanira na vata
eni. 31 Na vinahogo ni lona ke
tuguru kolu tadira na lei tinoni na
vata eni ta na boni ni dete, me ke
dete matera; na pukuna agaia te vaa
butu mai ta na kouna na maramana
ge haga ronovia na manahana Solo-
moni, ma kau rei mai, aeni te haba
vaa itatana Solomoni. 32 Ma na lei

tinoni ni Nineve gua kara tuguru
kolu tadira na vata eni ta na bo*n*i ni
dete, ma kara dete matera; na pu-
kuna a*g*aira tara tugua na liodira nia
na nina tarai a Jona, ma kau rei mai,
aeni te haba vaa itatana Jona.
33 Taho siki tinoni ke tu*n*i bulu,
me ke talu poloa, pi sara ni kei, ta na
malei talu bulu mugua; *g*e kara hage
mai *g*a rahei ke, ma kara rigia na
marara. 34 Na buluna na huli na
mata; *g*e te ke davora uto na matamu
ke, me ke nia marara soko gua na
hulimu; me he dika ke, ke nia pu*n*i
soko gua na hulimu. 35 Ko nia pipo
na marara ilokamu ke bei pu*n*i *g*ea.
36 Ke marara na hulimu soko ke, me
ke taho siki pilena ke pu*n*i, ke mara-
ra soko vamua, te vaga na bulu te
hinarigo nia na mararana.
37 Ma *g*aia te bosa soo, sakai na
Pharise te holoa *g*e ke vaa va*n*a kolu
itatana; *g*e vaa hage, me sopou horu.
38 Ma na Pharise te rigia, me nia
hare te mua diki daodalo, *g*e ke va*n*a.
39 *G*e gagua a Lord, I taeni igamu
rana lei Pharise tau marabua vamua
na muri ni seu ma na popo; ma na
lokamiu te vonugia na lio ni *g*aru ma
na ta*n*ota*n*odika. 40 Ra na bule!
A*g*aia te *g*onia na murina, me mua
*g*onia gua na lokana? 41 Ma kau
hevei lee vasoo nimiu na lei totobo,
ma kau rigia, na lei totobo te marabu
vanigamu.
42 Me vatei aroviamiu igau, ra na
lei Pharise! igau tau nigi hevei na
paura ma na pidi ma na lei a*g*ole na
ha*n*avuluna, ma tau padia na lio dete,
ma na lio doloviana God. Te uto
sugua tau nei kiri, ma kau bei sanigi
*g*ea raini. 43 E vatei aroviamiu gau
na lei Pharise! igau tau liona na ma-
lei sopou nago ta na lei Vale kokolu,
ma na bosa utoamiu ta na lei malei
sabiri. 44 E vatei aroviamiu gau na
lei Tarai, ma na lei Pharise! igau tau
vagai na lei malei tavugi te mua tate,
ma na lei tinoni tara liu vuvu*n*ani
mara mua rigigi.
45 Ma sakai na Tarai te bosa tugu
vania, me gagua, Tarai, to bosa di-
kalagami gua, to nea na bosa keri.
46 Ma *g*aia te gagua, E vatei arovia-
miu gua, igau na lei Tarai! igau tau
mavatira na lei tinoni nia na hohola
mava, mi gau tau mua tabea na hoho-
la nia siki *g*i*g*irimiu. 47 E vatei arovia-
miu! tau tupi vatuni na maladira na
lei porovete tara mate tua; ma *g*aira
lei kukuamiu tara labu matera. 48
E utumiu, igau tau tuguni tatea, mau
talamaginigi na *g*ehe*g*ehedira kuku-
amiu; *g*aira tara labu matera, mi
gau tau tupi vatuni na maladira. 49
Na pukuna na nina manaha God te
gagua, Nau ku vetenara vanira na
lei porovete, mara na lei hala, ma
*g*aira kara labu matera na balu, ma
kara guru kehara na balu; 50 ke
kene olia tadira na vata eni na ga-
budira na lei porovete soko, tara
havatigi ta na taluana na berena na
maramana mai; 51 te vuni mai ta na
gabuna Abele, me sara ta na gabuna
Sakaria tara matea i gobuna na malei
sukagi ma na vale te tabu. Eutuni,
tu gagua vanigau, ke kene olia tatana
na vata eni. 52 E vatei aroviamiu
gau na lei Tarai! na pukuna igau
tau lavi kehaa na kiina na manaha;
mi gau tau mua hage ilokana, ma
*g*aira tara ha*g*a hage *g*a, mi gau tau
hovera.
53 Ma *g*aia te bosa te vaga eni, ra
na Tarai ma ra na lei Pharise tara
tuguru pu*n*isi *n*a*n*ataa, ma *g*aira tara
lavi buleana *g*e ke bosai na lei totobo
te subo; 54 mara polo*n*ia, mara kenea
na sakuriana siki bosa tana ma*n*ana,
*g*e kara vuhaa nia.

XII.

1 Mi ta na bona keri na vure te subo
tara kokolu mai, mara vei tuiturigi,

*g*e diki bosa vanira nina Vaovaro*no*,
me gagua, Kau rigitaonigau ta didira
na *leven* rana lei Pharise, na lio ni
polopolorau. 2 Taho siki totobo te
mata poloa, kara mua tatea tana *n*iha;
me taho siki totobo te polo, kara mua
gilalaa ta na *n*iha. 3 Na pukuna eni
na totobo tau bosaa ta na pu*n*i kara
ro*no*via ta na marara; ma na totobo
tau nia vaevare ta na kuli ta na voki
popolo, kara nigi gaegahe ta na vou-
vutu ni vale. 4 Mi nau tu bosa va-
nigau *g*atu gau lei kula*g*u, Kau bei
matagunira kara matea na huli, mi
murina keri kara mua nea gua siki
totobo. 5 Mi nau ku tugunia vanigau
a*g*aia kau matagunia. Kau mata-
gunia sugua, te matea tua, ma te
mana gua na sosoni i Gehena. Eu-
tuni, inau tu bosa vanigau, kau mata-
gunia *g*aia. 6 Elima na pia kara
mua sabirigi nia rua na pile ro*no*?
Ma God ke mua nia pono lio sakai
tadira. 7 Ma na vuvulu ni ulumiu
gua te padai tua. Na pukuna aeni
kau bei matagu; igau tau haba vaa
ta na lei pia te subo. 8 Mi nau tu
bosa vanigau, ahei ke tuguni tateu
ta na matadira na lei tinoni, na Dale
tinoni ke tuguni tatea ta na matadira
na lei nina Taru*n*a vatena God. 9
Ma hei teke niu hugu ta na matadira
na lei tinoni ke, mi nau gua ku nia
hugu ta na matadira na lei nina Ta-
ru*n*a vetena God. 10 Ma hei ke koe-
*n*elea na Dale tinoni ke, ke talukehai
na paluna; ma hei ke koe*n*elea na
Taru*n*a te Tabu ke, ke mua talukehai
na paluna. 11 Ma kara *g*oragau vaa
tana lei Vale ni Sonikolu, ma vanira
na lei Dete, ma rana Vunagi ke, ma-
kau bei nia kanoraga ivei kau nea na
bosa tugu vanira, pa na hava kau
bosaa. 12 Na pukuna na Taru*n*a te
Tabu ke taraigamu nia ta na bo*n*i
keri, na totobo kau bosaa.

13 Ma sakai na tinoni ta na vure
te bosa vania, me gagua, Tarai! ko
bosa vania hogo*g*u meke tuvaliu nia
na lei totobo ni mate tugu. 14 Ma
*g*aia te gagua, Age! ahei te taluu
inau *g*eku dete muku tutuva vani-
gamu? 15 Soko *g*e gagua vanira,
Kau rigitaonigau, makau hugu levu
*g*ekau bei *g*aru ni totobo; na puku-
na na vola te mua manana na logo
totobo.au. 16 Ma *g*aia te bosa vava-
gaha vanira, me gagua, Nina legai na
tinoni sosodo te hali *g*a na va*n*a. 17
Ma *g*aia te kenea vaovaro*no* me ga-
gua, Ma hava ku *g*onia? te taho na
bona ku talui *g*a ni*g*ua na va*n*a. 18
Soko *g*e gagua, Ku nea te vaga eni;
ku durakei ni*g*ua na lei vale baore,
muku goi kisu sulei, *g*eku talu kolui
*g*a ni*g*ua na lei va*n*a, ma na lei ni-
*g*ua totobo. 19 Muku vania na taru-
*n*a*g*u, Taru*n*a*g*u, e subo nimua na lei
totobo te manana te subo na niulu,
ko aheahe nimua, moko va*n*a soo,
moko inu, moko to*g*oto*g*o nimua. 20
Ma God te bosa vania, me gagua,
Bule! ta na bo*n*i eni kara lavi kehaa
na taru*n*amu tamua; ma hei ke logoi
na lei totobo to talu kasunigi? 21
Te gagua *g*a eni na tinoni te vahi
kolui vania hegena lei nina totobo,
me mua sosodo vania God.

22 Soko, *g*e vanira nina vaovaro*no*,
me gagua, Na pukuna keri *g*eu gagua
vanigau, kau bei talu mavaa na vola-
miu na hava kau gania, maia na hu-
limiu na hava kau pulua nia. 23 Na
vola te mava vaa ta na va*n*a, ma na
huli te mava vaa ta na tivi. 24 Kau
pukura na lei bina; *g*aira tara mua
lutu mara mua baobaore; taho na
didira na pilupilu me taho gua di-
dira na bela ni va*n*a, ma God te ku-
tira soko; mi gamu tau mua haba
vaa i tadira? 25 Ahei i tamiu ke
ganagana ke, me ke ta*n*omana na to-
gomaana na darona nia na alo togo?
26 Ma *g*e takau mua nigi ta*n*omana
na totobo pile kikigi ke, me gua *g*au
goi ganaganai gua na balu totobo

keha? 27 Makau pukui gua na lei
pepela ivei te totolo; tara mua lutu,
mara mua vauvau, mi nau tu gagua
vanigau, a Solomona ta na rara*n*ana
soko me mua ta*n*omana na nia pupu-
lu te vaga sakai tadira. 28 Ma
God te ke va*g*uva*g*ua na buburu te
vaga eni ke, ke mauri taeni, mi ropo
kara sonia ta na lake, ma *g*aia ke mua
pupulu gamu nia te haba vaa, igau
ra na taluutuni pile? 29 Mi gau gua,
kau bei kenea na hava kau gania, ma
kau inuvia, ma kau bei ganagana
ruarua. 30 Na lei taba ni vure soko
ta na maramana tara kenei kiri, ma
Tamamiu te pukui tua tau ha*g*a logoi
na lei totobo kiri. 31 Ma kau diki
kenea na nina kinakabu God me ke
savu*n*igi vanigamu na lei totobo kiri.
32 Kau bei matagu, gau na pile ovu
ni sipu; a*g*aia a Tamamiu te dolo
tua teke vahegau na kinakabu. 33
Kau vaa hunului na lei nimiu na to-
tobo, *g*ekau hevei leei; kau nei nimiu
na kei ni ro*n*o kara mua ta*n*omana
na motu; ma nimiu na nilau te uto
ta na parako, na tinoni *g*ito ke mua
dutu *g*a, ma na muhu ke mua tagala-
ganigi. 34 Evei te gahaa nimiu na
puku ni totobo *g*a ke, na tobamiu i*g*a
gua.

35 Kau piti kasilai na gobumiu,
ma nimiu na bulu ke ruruhu; 36
*g*ekau vagara *g*aira tara pitua na
Vunagidira ke pulohi mai ta na soni-
kolu ni taulagi; ma *g*aia ke sara mai,
meke kidikidi, makara mina ha*n*avia
vania. 37 Tara uto vaa ra na tinoni
ni lutu keri, na Vunagidira ke pulohi
mai meke rigira tara dai pitua: e
utuni inau tu bosa vanigau, a*g*aia ke
pitia na gobuna, meke sopoulaginira,
meke hage mai, meke *g*ehe*g*ehe vanira.
38 Ke mai ta na ruani na bona ni
bo*n*i, pe toluni na bona ni bo*n*i, meke
rigira tara pitua te vaga eni, ara uto
vaa ra na tinoni ni lutu keri. 39
Migau tau pukua tua eni, a*g*aia na
puku vale teke gilalaa ta na bona
ivei te vaga ke mai na tinoni *g*ito, ke
daia, meke mua lubatia na valena
*g*eke diua. 40 Migau gua kau kabu
dila; na pukuna na bona ni bo*n*i kau
mua ganaganaa, a*g*aia na Dale tinoni
ke mai lokana. 41 Ma Peter te ga-
gua, Lord, igoe to bosa vavagaha te
vaga eni vanigai vamua, pe vanira
soko na vure gua? 42 Ma Lord te
gagua, Ahei na rigitaoni totobo to
mabo te manamanaha na magutuna
ke talua na rigitaoniadira soko ta na
valena, *g*eke tuvaligi kaeka*g*ei na
va*n*a vanira? 43 Te uto vaa na rigi-
taoni totobo keri na magutuna ke
pulohi mai me ke rigia te *g*ehe*g*ehe
te vaga keri. 44 Inau tu bosa utuni
vanigau mu gagua, a*g*aia ke talua
vuvu*n*ani na lei nina totobo soko. 45
*G*e ke bosa ta na kutuna na mane ni
lutu keri me ke gagua, na magutu*g*u
te sakai kise vaho na maiana; meke
diki ramusira ra na lei *g*ari mane ma
na lei tahula, meke diki va*n*a, meke
inu, meke nia bulebule; 46 na ma-
gutuna na mane ni lutu keri ke
pulohi mai ta na bo*n*i te mua gilala
*g*a, meke ramusi matea, meke talua
itadira tara mua talutuni. 47 Ma na
mane ni lutu keri te pukua na liona
na magutuna meke mua *g*oni dilaa,
meke mua taonia na liona, makara
ramusi sulea. 48 Ma a*g*aia te mua
pukua, mete *g*onia te manana na la-
buana ke, kara ramusi pilea. Kara
vahea ahei te subo ke, makara goi
kenei gua te subo tatana; makara
tuvaligi te subo vania hei ke, meke
subo *n*a*n*ata kara goi kenei tatana.

49 Inau tu mai sonia na lake ta na
maramana; mi nau ku liona na hava
*g*e vavu tua? 50 Ma na Vulitabu i
ta*g*ua tua, kara vulitabuu nia; mivei
te vaga te kauliu polo ke vuha soko?
51 Igamu tau ganagana inau tu mai
*g*eku vahea na mabo ta na maramana?
Taho; minau tu gagua vanigau, na

voka. 52 Me te vuni taeni elima
na tinoni kara gahara ta sakai na
vale; ma kara kabu voka, etolu ta-
dira erua, me rua tadira etolu. 53
Tamana ke nia voka na dalena, ma
dalena ke nia voka tamana; ma
tinana ke nia voka na dalena na vai-
vine, ma dalena na vaivine ke nia
voka tinana; ma vu*n*ona na vaivine
ke nia voka vu*n*ona.

54 Soko, *g*e gagua vanira na vure,
Tau rigia na pu*n*i ke tuguru i boko
mau mina gagua, Ke uha mai; me
uha sugua. 55 Me ta*n*i mai na ara
ke, mau gagua, Ke papara; me papara
sugua. 56 Gau na lei kiko igamu
tau pukua mau vakalei na nago ni
pari ma na parako, megua *g*au mua
vakalea gua na bona eni? 57 Me-
gua *g*au mua dete maemanea hege-
miu? 58 Koro va ta na mane ni
dete rogamu na gamua na kana ke,
ko nia pipo na sonikolu tatana ta na
halautu. Ke bei hurugo vania na
magutu, ma na magutu ke lubatigo
vania na solses, ma na solses ke piligo
ta na vale pipiti. 59 Minau tu gagua
vanigo *g*atu, ko mua ta*n*omana na
ruguhoru *g*a, polo ko vuha tugu sokoi
na ro*n*o.

XIII.

1 Ma na balu tinoni ta na bo*n*i
keri tara tugunia vania ra na Galilea,
a Pilatu te ule kolui tua na gabudira
nia didira na lei vatei sukagi. 2
Soko, *g*e bosa vanira Jesus, me gagua,
Igamu tau ganaganara ra na Galilea
keri tara ta*n*ota*n*odika vaa i tadira
na Galilea soko, na pukuna te vaha-
gitailira te vaga keri? 3 Taho, nau
tu gagua vanigau; ma *g*e takau mua
tugu lio, makau mate soko te vaga ra.
4 Ma *g*aira na tinoni keri ha*n*avulu
me sara ealu, na buko ni vale i
Siloami te kokovo punisira, me pisali
matera soko; igau tau ganaganara
*g*aira keri tara dika vaa tadira na lei
tinoni soko tara kabu Jerusalema?
5 Taho, nau tu gagua vanigau; ma
*g*e takau mua tugu lio, ma kau mate
soko te vagara.

6 Soko *g*e bosa vavagaha te vaga
eni: Ahei te suba tua na *vigi* ta nina
legai; ma *g*aia te ha*g*a mai kenea na
va*n*ana, me mua topoa *g*a. 7 *G*e ga-
gua vania na rigitaoni legai, Ko rigia,
etolu tua na niulu tu mai kenea na
va*n*ana na *vigi* eni, mu mua topoa;
ko toka kehaa; egua *g*e pu*n*usia na
pari? 8 *G*e gagua na mane ni lutu,
Lord, ko lubatia me ke gahaa gua ta
na niulu eni, mu ku *g*eli taligutia,
muku parikuvi lololona. 9 Me ke
va*n*aga ke, me uto; me ke taho soo
ke, *g*e ko toka kehaa ta na *n*iha.

10 Ma *g*aia te tarai ta sakai na
Vale ni kokolu ta na Bo*n*i ni aheahe.
11 Mo, ko rigia, sakai na vaivine i*g*a, na
tidalo ni sigere ilokana, me ha*n*avulu
tua me sara ealu, na niulu te sigere;
me tona rogorogo, mo mua ta*n*omana
na le*n*atada gua. 12 Ma Jesus te
rigia, *g*e holoa mai, *g*e bosa vania me
gagua, Age vaivine, itaeni te kaluba
tua itamua nimua na sigere. 13 Soko
*g*e talua na limana ivuvu*n*ana; me
mina maemane pulohi; ma *g*aia te
holoutoa God. 14 Ma na mane to
haba ta na Vale ni kokolu keri te nia
rutu a Jesus te vavolaa na tinoni ta
na Bo*n*i ni aheahe; *g*e gagua vanira
na vure, Eono na bo*n*i i*g*a takau *g*ehe-
*g*ehe *g*a ilokadia, ta na lei boni kiri
kau mai *g*a meke vavolagamu, makau
sania ta na Bo*n*i ni aheahe. 15 Ma
Lord te bosa vania me gagua, Kiko!
ma ahei tamiu ke mua togia na nina
na kau pa nina na asu ta na malei
va*n*a, meke mua nia tona ta na beti
ta na Bo*n*i ni aheahe? 16 Ma na
vaivine eni, dalena Abarahama, a
Satana te pitia eha*n*avulu tua me sara
ealu na niulu; me mua uto na togiana
na galo eni itatana ta na Bo*n*i ni

aheahe? 17 Ma *g*aia te bosa te vaga
keri, *g*aira soko na levu ni pala tara
maa *na*nata; ma na vure soko tara
nigi to*g*oto*g*o na lei totobo te mava te
*g*onigi.
18 Ma *g*aia te gagua, Ivei te vaga
na nina kinakabu God? ma na hava
ku vavagaha nia? 19 Te vaga na
vuavua ni sinapi, na tinoni te lavia
me subaa ta nina legai; me sule *g*a,
me vuha ni gai sule, ma na lei manu
ni oka tara sopou polo ta na rau-
rauna. 20 Ma *g*aia te gagua gua,
Na hava ku vavagaha nia na kina-
kabuna God? 21 Te vaga na *leven*,
na vaivine te lavia me poloa ta na
popo ni pulaoa te manana etolu na
kaeka*g*e polo ke mana*n*i sokoa.
22 Ma *g*aia te tona haliu ta na lei
komu, mi ta na lei komu sosopa, me
taraira ta na tonana i Jerusalema.
23 Ma siki sakai te bosa vania me
gagua, Lord, kara mua subo kara
vola ta na *n*iha? Ma *g*aia te bosa
vanira me gagua, 24 Kau lavia na
la*g*amiu na vaa hage ta na mataula
ni peo te *n*i*n*ine; inau tu gagua
vanigau, kara subo kara kenea na
hage *g*a, ma kara mua ta*n*omana.
25 Ta na *n*iha na puku vale ke
tuguru meke vo*n*otia na mataula,
migau kau vuivuni na tuguru i pari
bebete, makau kidikidia na vovo-
*n*ona na vale, makau gagua, Lord,
Lord, ko ha*n*avia vanigai. Ma *g*aia
ke gagua, Nau tu mua pukugamu
ivei tau vaa butu mai. 26 Migau
kau vuivuni na bosa makau gagua,
Igami tai va*n*a tua ta na matamu
mai inu tua, moto tarai tua ta ni-
mami na lei loa. 27 Ma *g*aia ke
gagua, Nau tu gagua vanigau *g*atu,
nau tu mua pukugamu ivei tau vaa
butu mai; kau tona keha ta*g*ua
igamu soko tau *g*ehe*g*ehe ta*n*ota*n*o-
dika. 28 Na ta*n*i ma na *g*iri*g*irilivo
*g*a ta na *n*iha, makau rigira *g*a a
Abarahama, ma Isaaka, tolu*g*aira
Jakobo, ma ra na ovu porovete soko,
ta nina kinakabu God, makara tiva
horugamu i pari. 29 Ma kara butu
mai ta na malei soga ni aho, ma ta
na malei hu ni aho, mi lau mi lo*n*a,
ma *g*aira kara sopou horu ta nina
kinakabu God. 30 Ma kau rei mai,
na balu tara muri taeni ma kara
nago ta na *n*iha; ma na balu tara
nago, ma kara goi muri ta na *n*iha.
31 Ma ta na bo*n*i keri na balu
Pharise tara mai, mara gagua vania,
Ko rugu horu mo ko tona keha, a
Herodi te liona na mateamu. 32
Ma *g*aia te bosa vanira, me gagua,
Kau vaa, makau tugunia vania na
vokosi keri, makau gagua, Ko rei
mai, nau ku guru horura na lei
tidalo dika, minau ku vavolara na
lei vahagi, *g*egua mi ropo, mi vuni-
tolu vaho *g*e ku soko. 33 Mi *g*egua,
mi ropo, mi valiha, ku tona soo, na
pukuna ke mua mate keha siki po-
rovete i Jerusalema. 34 A Jerusa-
lema, Jerusalema, to matera lei
porovete, mo peta matera te vete-
nara vanigo mai, Inau tu ha*g*a liona
haia na vilikoluadira na lei dalemu,
te vaga na kudo te vilikolura na
dalena sara ni limana, mau hove
nimiu! 35 Kau rei mai tara sania
vanigau na valemiu te ohu: minau
tu gagua vanigau *g*atu, kau mua
rigiu gua inau polo kau vuha gagua,
Holoutoa *g*aia te mai ta na ahana
Lord.

XIV.

1 Mi ta na Bo*n*i ni aheahe te vaa
hage ta na valena siki Pharise te
haba, *g*e ke va*n*a *g*a; ma *g*aira tara
vatogaa. 2 Ma na tinoni te lupa
te tuguru pu*n*isia na matana. 3 Ma
Jesus te huatira rana Tarai ma rana
Pharise me gagua, Te manana na
vetena na vavolaana na tinoni ta
na Bo*n*i ni aheahe pe taho? 4 Ma
*g*aira tara todore. Soko *g*e tabea,

me volaa, *g*e lubatia. 5 Me soko
*g*e bosa vanira, me gagua, Ahei
tamiu nina na asu pa nina kau ke
kutu ta na *g*ilu, me ke mua mina
*g*ora datoa ta na Bo*n*i ni aheahe?
6 Mara mua ta*n*omana na bosa tugu
vania ta na lei totobo ini.
7 Me bosa vavagaha vanira tara
holora mai, a*g*aia te rigira tara viligi
na puku ni malei koli, *g*e gagua
vanira, 8 Ahei ke hologo mai ta na
*g*ou*g*onu ni taulagi ke, moko bei vaa
sopou *g*ea ta na puku ni malei koli;
ke mai *g*ea siki sakai te haba vaa i
tamua; 9 ma *g*aia te hologau mai
rogamu ke gagua vanigo, Ko lubatia
na malamu vania *g*aia eni; moko nia
maa nimua na keneana na bona so-
soko. 10 Mahei ke hologo mai ke,
moko vaa sopou soo ta na bona so-
soko; me ke mai tua a*g*aia te hologo
ke, meke gagua vanigo, Kula, ko
galaga mai; vaho kara nigo kiki-
nima tara sopou kolu tamua. 11
Na pukuna ahei ke talunagoa he-
gena kara talumuria; mahei ke
talumuria hegena kara talunagoa.
12 Soko, *g*e bosa vania te holoa
mai, me gagua, Ko *g*ehetia na va*n*a
dani pe nulavi ke, ko bei holora mai
na kulamu, pa rana hogomu, pa rana
tubumu, pa rana gamua na komu-
kolu tara sodoro*n*o; kara bei goi
vetena oligo *g*ea, makara kaeka*g*e
tamua. 13 Mi ta na *n*iha ko *g*ehe
va*n*a ke, moko holora mai na tinoni
bona, ma rana kubu, ma rana rapo-
bete, ma ra na rorodo. 14 Moko uto
vaa igoe; na pukuna te taho tadira
kara nia kaeka*g*e tamua; meke kae-
ka*g*e tamua ta na *n*iha ra na mae-
mane kara tuguru oli *g*a.
15 Mahei tadira te nia sopou kolu
te ro*n*ovigi na lei totobo ini *g*e gagua
vania, Te uto vaa *g*aia ke va*n*a ta na
kinakabu God! 16 *G*e gagua *g*aia,
Te *g*onia na tabatu siki sakai, *g*e
holora mai tara subo. 17 Me sara
na bona ni va*n*a *g*e vetena nina
tinoni *g*eke tugunigi vanira te holora
mai tua, me gagua, Kau mai; tara
*g*oni dilai soko tua lei totobo. 18
Ma *g*aira tara vuni kolu na kaukauli
sania. Na diki te bosa vania me
gagua, Inau tu pelua tua na kausa,
minau ku horu muku rigia; nau tu
no*n*igo ko lubatiu tu kaukauli. 19
Ma na keha gua te bosa me gagua,
Nau tu pelui tua eha*n*avulu na kau,
muku vaa tabotabora; nau tu no*n*igo,
ko lubatiu tu kaukauli. 20 Ma sa-
kai gua te bosa me gagua, Nau tu
tauna na vaivine, na pukuna eni ku
mua ta*n*omana na vaa *g*a. 21 Ma
na mane vetena te tutu*g*ui vania na
Magutuna na lei bosa ini. Ma na
puku vale te rutu, me gagua vania
na mane vetena, Ko mina moko rugu
horu ta na lei loa, mi na lei halautu
ni komu, moko nira mai na lei tinoni
bona, ma ra na kubu, ma rana lei
rapobete, ma rana lei rorodo. 22
Ma na mane vetena te gagua, Ma-
gutu, nau tu nigi tua to vetenau nia,
ma na bona soo i*g*a mua. 23 Ma na
Magutu te bosa vania na mane ve-
tena me gagua, Ko vaa ta na lei
halautu, ma ta na lei peo, moko
hugutira na hage mai, *g*e meke vonu
mugua na vale*g*u. 24 Minau tu
gagua vanigau *g*atu, Taho sakai
tadira tu holora mai tua ke nainamia
ni*g*ua na tabatu eni.
25 Ma na vure te subo tara kokolu
tatana; ma *g*aia te liliu pulohi, me
gagua vanira, 26 Ahei ke mai rigiu
ke, me ke mua nira sika tamana, ma
tinana, ma tauna, ma ra dalena, ma
tahina, ma vavinena ke, me utuni,
na volana gua ke, me ke mua ta*n*o-
mana ni*g*ua na vaovaro*n*o. 27 Mahei
ke mua gatea nina gai vavala, meke
mua saritaoniu ke, meke mua ta*n*o-
mana ni*g*ua na vaovaro*n*o. 28 Ke
liona na kisuana na vale daro siki
sakai ke, meke mua diki padala-

ginigi na ro*n*o ni vale, te manana
na kisu sokoana pe taho? 29 *G*e
teke talua na berena, meke mua kisu
sokoa, ma *g*aira soko kara rigia kara
vuivuni ni batoana, makara gagua,
30 A*g*aia keri te puku ni kisuana,
me mua vuha kisu sokoa! 31 Maia
gua, siki vunagi teke rugu horu na
veitotogoni ta ruana na vunagi, meke
mua diki sopou, meke ganagana ka-
sunia, nina lei tinoni eha*n*avulu na
toga vamua ke tuguru pu*n*usia a*g*aia
te nira mai erua ha*n*avulu na toga.
32 Me taho ke, me hau mua na
ruana, meke vetena tua nina mane
vetena, meke no*n*ia na tove. 33 Te
vaga gua eni, ahei tamiu ke mua
tona sanigi nina lei totobo ke, meke
mua ta*n*omana ni*g*ua na vaovaro*n*o.
34 Na tahi te uto; ma na tahi ke
bea ke, mivei ke nea na horotiana
siki va*n*a? 35 Te mua manana na
pari, pa na lololo, ma kara soni
kehaa mugua. Ahei te kuliga ke,
meke ro*n*ovigi nia.

XV.

1 Ma *g*aira soko na lei Vahikolu-
ro*n*o ma rana ta*n*ota*n*odika tara du-
tuvia *g*e kara ro*n*ovia. 2 Ma *g*aira
na lei Pharise ma na Tarai tara bele-
bele, mara gagua, A*g*aia eni te lavira
na lei ta*n*ota*n*odika, me nira va*n*a
kolu.
3 Ma *g*aia te bosa vavagaha vanira
te vaga eni, me gagua, 4 Ahei tamiu
te logoi sakai na ha*n*alatu ni sipu,
ma sakai tadira ke tagaa ke, meke
mua tona sanigi e hiua ha*n*avulu hiua
na sipu tana bona aroha, *g*eke vaa
kenea keri te tagaa, polo ke vuha to-
poa? 5 Me topoa tua, *g*e gate datoa
ta na valana, me nia to*g*oto*g*o. 6 Me
sara tua i valena, *g*e holora mai rana
lei kulana ma na gana komu kolu,
me gagua, Kau to*g*oto*g*o kolu ta*g*ua,
na pukuna tu topoa tua na sipu te
tagaa ta*g*ua. 7 Nau tu gagua vani-
gamu, na to*g*oto*g*o ke vaga eni i ko-
kou, siki tinoni ta*n*ota*n*odika ke tugu
lio, i tadira rana maemane hiua ha*n*a-
vulu hiua te taho i tadira kara nia
tugu lio.
8 Ma na vaivine gua te logoi ha*n*a-
vulu na ro*n*o, ma sakai na ro*n*o ke
tagaa tatana; ke mua tu*n*ia na bulu
meke mua hala na valena, meke nia
vaivarigohi na keneana, polo ke vuha
topoa? 9 Me topoa tua, *g*e holoko-
lura mai na lei kulana vaivine, ma na
gana komu kolu, meke gagua, Kau
to*g*oto*g*o kolu ta*g*ua, na pukuna tu
goi topoa tua na ro*n*o te tagaa ita*g*ua.
10 Nau tu bosa vanigau *g*atu, na
to*g*oto*g*o te vaga eni ta na matadira
nina Taru*n*a vetena God, siki ta*n*o-
ta*n*odika ke tugu lio.
11 Soko *g*e gagua, Sakai na tinoni
erua na dalena tatana. 12 Ma na
*g*ari tumuri te bosa vania tamana me
gagua. Mama, ko vaheu mai na balu
nimua totobo te mana*g*u. Ma tamana
te sopa tuvalira ro*g*aira nia nina lei
totobo. 13 Me mua subo mua na
bo*n*i, *g*e vahi kolui nina totobo na
*g*ari tumuri, me boiboli vaa ta na
komu hau; me vaa tovo*n*o sonigi *g*a
lei nina totobo ta na kabu toposo.
14 Ma na lei nina ro*n*o soko te luvu
parihai tatana, ma na *n*e*n*ere sule te
sodora ta na komu keri; ma *g*aia te
vuni ni bona *g*a. 15 Ma *g*aia te tona,
me kabu *n*asi tatana sakai na puku
komu ta na komu keri; ma *g*aia te
vetena ta na nina hohogo, na kuti
bolo *g*a. 16 Ma *g*aia te lioni na nigi
mahu na paepa*g*e na bolo te ganigi;
me taho ke vahea. 17 Ma na gana-
ganana te pulohi mai tatana, *g*e ga-
gua, Ara *n*iha na mane tama*g*u te ta-
bara na va*n*a tadira te subo vulera?
minau eni tu nia mate na *g*uluva.
18 Ku tuguru ni*g*ua muku varigia
tama*g*u, muku vania, Mama, inau tu
ta*n*ota*n*odika savua i kokou, mi ta na

matamu igoe: 19 me mua ulaga*gu*
ko holo dalea ta*gu*a: moko neu va
soo *g*e ku tinoni ni lutu. 20 Ma *g*aia
te tuguru *g*e vaa rigia tamana. Ma
*g*aia te hau mua,' ma tamana te ri-
gia, me arovia, me samalia, me po-
gotao ta na luana, me no*n*ino*n*ia. 21
Ma dalena te gagua vania, Mama,
inau tu ta*n*ota*n*odika savua i kokou
mi ta na matamu igoe, me mua ula-
ga*gu* ko holo dalea ta*gu*a. 22 Ma
tamana te gagua vanira nina mane ni
lutu, Kau lavi horua mai na puku ni
tivi, makau pulua nia, makau torova-
ginia na siraku ta na *g*igirina, ma na
suu ta na marevona; 23 ma kau lavi
horua mai na dalei kau te korukoru,
makau pahea, ma ka nia va*n*a kolu
maka to*g*oto*g*o. 24 Na pukuna dale*gu*
eni te mate tua *g*e goi vola oli, te sivi
tua *g*eu goi topoa. Ma *g*aira soko
tara vuivunia na to*g*oto*g*o. 25 Ma na
kamanago ta na hoohogo; ma *g*aia
te oli mai, me dutuvia na vale *g*e
ro*n*ovia na galevu ma na gavai. 26
*G*e holoa mai sakai na nina *g*ari
mane, me huatia me gagua, Na hava
iloka? 27 Ma *g*aia te gagua, Na
pukuna na hogomu te oli mai tua;
ma tamamu te pahea na dalei kau te
korukoru, na pukuna te pulohi tata-
vahale mai tatana. 28 Ma *g*aia te
rutu, me mua liona na hage. Ma ta-
mana te rugu horu me keikeria. 29
Ma *g*aia te bosa tugu vania tamana,
me gagua, Ko rei mai, e subo na ni-
ulu tu lutu vanigo, mu mua hovea
mua siki pile bosamu; mo mua va-
heu mua siki dalei koutu, *g*e ma na
lei kula*gu* mi nau kai nia to*g*oto*g*o.
30 Ma vaho na dalemu eni te oli mai,
te luvuhigi tua nimua na lei to-
tobo tadira na lei rebi, *g*eo vaho pa-
hea na dalei kau te korukoru. 31
*G*e gagua vania, Dale! to gahago
haia ta*gu*a, ma ni*gu*a lei totobo soko
a nimua tua; 32 migita ka nia to*g*o-
to*g*o maka nia sunisuni; na pukuna
a hogomu eni te mate tua, *g*e goi vola
oli, me sivi tua *g*eu goi topoa.

XVI.

1 Ma *g*aia te bosa vanira nina Vao-
varo*n*o, Na mane sodoro*n*o na mane
rigitaoni totobo tatana; mara hurua
nia na sonileani lei nina totobo. 2
*G*e holoa, me gagua vania, Na hava tu
ro*n*ovia tamua? ko tugunigi vaniu
na totobo to rigitaonigi, na pukuna
ko mua ta*n*omana na rigitaonigi ta
na *n*iha. 3 Ma na mane rigitaoni te
bosa vaovaro*n*o me gagua, Na hava
ku nea? na magutu*gu* te tiva kehau
tana *g*ehe*g*ehe*gu*. Ku mua ta*n*omana
na geli pari, muku nia maa ni*gu*a na
no*n*i kolili. 4 Tu pukua tua na to-
tobo ku nea, mi ta na *n*iha tara tiva
kehau ta na *g*ehe*g*ehe*gu*, *g*e kara holo
pa*n*otiu ta na valedira. 5 *G*e sopa
holora mai tatana anina talukau na
magutuna i tadira, me gagua vania
na diki, E*n*iha nina talukau na ma-
gutu*gu* itamua? 6 *G*e gagua *g*aia,
Sakai na ha*n*alatu na kada ni kokolo.
*G*e gagua *g*aia, Ko lavia nimua na
vatei *g*e*g*ere ni talukau, moko mina
sopou, moko *g*erea *g*a e lima ha*n*a-
vulu. 7 Soko *g*e gagua vania na
ruana, Migoe *n*iha na tàlukau ta-
mua? *G*e gagua *g*aia, Na bosi ni
koni sakai na ha*n*alatu. *G*e gagua
*g*aia, Ko lavia nimua na vatei *g*e*g*ere
talukau, moko *g*erea *g*a e alu ha*n*a-
vulu. 8 Ma na magutuna te holou-
toa na mane rigitaoni pe*g*ope*g*o te
*g*ehe*g*ebe manaha; na pukuna *g*aira
na dalei maramana eni tara mana-
manaha vaa ta na vatadira i tadira
na dalei marara. 9 Minau tu gagua
vanigau *g*atu, Kau lolo kula tadira
ta na Mamoni ta*n*ohahi; migau kau
hahi ke, kara holopa*n*otigau ta na lei
vale kasila. 10 Ahei ke maemane
ta na totobo pile kikia ke, ma *g*aia ke
maemane gua ta na totobo sule. Ma-

hei ke ta*n*ohahi ta na totobo pile ki-
kia ke, ma *g*aia ke ta*n*ohahi gua ta
na totobo sule. 11 Migau kau mua
mabo ta na Mamoni ta*n*ohahi ke, ma-
hei ke varava vuvu*n*amiu *g*e ke luba-
tia vanigamu na puku ni totobo? 12
Migau tau mua nigi pipo ta nina to-
tobo na keha ke, mahei ke lubatia
vanigamu animiu? 13 Taho siki sa-
kai ke lutu pape vanira erua na Ma-
gutu; a*g*aia ke nia sika sakai, meke
dolovia ruana; ke kabu *n*asi ta sakai,
meke kochorua gua ruana. Igau
kau mua lutu pape rovanira God ma
Mamoni.

14 Ma rana Pharise tara lio ni
ro*n*o tara ro*n*ovigi raini, mara batoba-
toa. 15 Ma *g*aia te gagua vanira,
Igamu tau dete maemanegamu hege-
miu ta na matadira na lei tinoni, ma
God te pukua na lokamiu. Na to-
tobo tara ganagana mavai lei tinoni,
te tabuna God. 16 Na Ro*n*oro*n*o
vetena maia na lei porovete te sara
ta John; ta na bo*n*ina *g*aia te vuivuni
mai na tuguniana na Ro*n*oro*n*o uto ta
na nina kinakabu God, ma na lei ti-
noni tara huhugu hage soo i lokana.
17 Me malumu vaa na tagaana na pa-
rako ma na pari ta na pilena na *g*e-
*g*ere ta na Ro*n*oro*n*o ni vetena ke padi
*g*a. 18 Ahei ke sania tauna, meke
lavia na keha ke, ma *g*aia te *n*ele*n*ele:
mahei gua te lavia na vaivine na
mane keha te sania ke, te *n*ele*n*ele.

19 Ma sakai na mane sodoro*n*o *g*a
te nia pupulu na tivi te sisi te de*n*i-
de*n*i, ma na tivi pura te malebo; me
te nigi mahu na puku ni va*n*a ta na
lei bo*n*i soko. 20 Ma na tinoni bona
*g*a na ahana Lasarusi, tara talua *g*a
ta na bebetena te ila soko na hulina.
21 Me liona nia mahu na pilei va*n*a
te kutu horu ta nina bela ni va*n*a na
mane sodoro*n*o; ma na lei kau tara
mai napinapia na ilana. 22 Ma na
tinoni bona te mate; ma rana lei Ta-
ru*n*a vetena tara sake galagaa ta na
luhuna Abarahama. Ma na mane
sodoro*n*o gua te mate, mara tavugia.
23 Mi Betidalo te toroa *g*a na vahagi,
*g*e rei tada me rigia Abarahama i
halahau, ma Lasarusi ta na luhuna.
24 *G*e gaegahe, me gagua, Mama
Abarahama, ko aroviu, moko vetena
mai a Lasarusi meke lumia na kou
ni *gig*irina ta na beti, meke mai bihi-
lia nia vaa na lapi*g*u, te toro *n*a*n*atau
na vahagi ta na lake eni. 25 Ma
Abarahama te gagua, Dale, ko gana-
gana olia to logoi tua nimua na lei
totobo uto to vola, ma Lasarusi gua
na totobo dika; mi taeni te vatogolu-
vua *g*aia, me torogo igoe. 26 Maia
gua, i gobuda na boboko sule te pilu
tua, *g*e rahei tamami takara liona na
soga halavu varigigau ke, makara
mua ta*n*omana; marahei gua i tamiu
kara mua ta*n*omana gua na soga ha-
lavu mai tamami. 27 Ma *g*aia te ga-
gua, Mama, inau tu no*n*igo, ko vetena
vaa ta na valena tama*g*u. 28 Ara
lima hogo*g*u i*g*a, meke tuguni tatea
vanira, *g*e kara bei mai ta na vatei to-
toro iani. 29 *G*e gagua Abarahama,
A Mosesi ma rana lei porovete i ta-
dira tua, *g*aira kara ro*n*ovira. 30 *G*e
goi gagua *g*aia, Taho Mama Abara-
hama, ma *g*e sakai tadira tara mate
tua teke vaa rigira ke, ma*g*aira kara
tugu lio. 31 Ma *g*aia te bosa vania
me gagua, *G*e kara mua ro*n*ovira Mo-
sesi ma rana lei porovete ke, kara
mua ro*n*ovia sakai tadira tara mate
tua ke tuguru oli.

XVII.

1 Ma *g*aia te bosa vanira nina
Vaovaro*n*o, Na vatei kabalagi ke si-
vuraga sugua; me vatei aroviana
a*g*aia te pukulagi mai tatana. 2 E
uto vaa kara pitia na vatu ta na lu-
ana, ma kara vaa sonia ta na horara,
ke bei kabalaginia sakai tadira na lei
*g*ari pile ini. 3 Kau lavia na la*g*a-

miu : a hogomu ke ta*n*ohahi ke, moko
pasaa ; meke tugu lio ke, moko talu
kehai na paluna. 4 Meke vitu na
ta*n*ohahiamu ta sakai na bo*n*i ke,
meke vitu na tuguru ni maiana ta-
mua ke, meke gagua, Nau tu tugu
lio, ko talu kehai na paluna.

5 Ma rana Mane vetena tara vania,
Ko ha*n*ai nimami na talutuni. 6 Ma
Lord te gagua, na talutuni tamiu te
vaga na vuavua ni sinapi ke, migau
kau gagua vania na gai eni, Ko ta-
vuti, moko vaa totolo ta na horara ;
ma *g*aia ke ro*n*ovigau. 7 Mahei ta-
miu te logoa na mane ni lutu, te ivu
pe te vatoga sipu, me butu mai ta na
legai, me ke gagua, Ko hage mai
moko sopou horu. 8 Ma *g*aia ke
mua gagua vania, Ko *g*oni dilaa na
ga*g*ua na va*n*a, moko pitia na gobumu,
moko *g*ehe*g*ehe vaniu, *g*e ku va*n*a
muku inu ; vaho *g*e ko va*n*a gamua
moko inu ? 9 A*g*aia ke bosa utoa na
mane ni lutu keri, na pukuna te *g*o-
nigi ne lei totobo te vetenaa nia ?
Taho. 10 Te vaga gua eni tua igau
tau nei tua na totobo te vetenagamu
nia, *g*e kau gagua, Igami na lei ti-
noni tai va*n*a luvu vamua, igai tai
kaliti vamua na totobo to vetenagai
nia.

11 Mi ta na tonana i Jerusalema
a*g*aia te liu potai Samaria mi Galilea.
12 Ma *g*aia te rugu hage ta sakai na
buto ni komu, ara ha*n*avulu na tinoni
tara ila tara topoa, mara tuguru hau-
via, 13 mara gaegahe, mara gagua,
Jesus Tarai ! ko arovigai ! 14 Ma
*g*aia te rigira, *g*e gagua vanira, Kau
tona, makau tatei na hulimiu vanira
na Mane Sukagi. Mi ta na tonadira
tara marabu *g*a. 15 Ma sakai tadira
te rigia te mavo tua, *g*e pulohi, me
bosa sule, me holohabaa God ; 16
me mai kutu horu ta na tuana, me
holoutoa ; ma *g*aia na Samaria. 17
Ma Jesus te gagua, Ara mua ha*n*a-
vulu tara marabu oli ? me hiua, ivei
*g*aira ? 18 Tu mua rigi matadira
tara pulohi mai na holohabaana God,
ma *g*aia vamua na sinogs eni. 19 Soko
*g*e gagua vania, Tuguru, moko tona,
nimua na talutuni te vavolago.

20 Ma rana Pharise tara huatia
nia na nina kinakabu God e*n*iha
vaho ke mai ? Me bosa tugu vanira
me gagua, Nina kinakabu God te
mua mai ma na vure kara totolaa. 21
Ma kara mua gagua, Ko rei mai, aeni ;
pa kara gagua, Ko rigia vaa, keri ;
ma nina kinakabu God ta na loka-
miu.

22 Ma *g*aia te gagua vanira nina
Vaovaro*n*o, me gagua, Na lei bo*n*i
ke mai ta na *n*iha, ma kau liona *n*a-
*n*ata na rigiana sakai na bo*n*ina na
Dalei tinoni, makau mua rigia. 23
Ma kara gagua vanigau, Kau rigia
eni ; pa kara gagua, Kau rigia keri ;
makau bei tona keha, makau bei sari-
taonira. 24 Me te vaga na viti te
vilavila taligu levuna na parako, ke
vaga keri na Dalei tinoni ta na bo-
*n*ina. 25 Ke diki vada*n*itailigi na
lei vatei totoro te subo, ma na vata
eni kara hovea. 26 Me te vaga ta
na bo*n*ina Noa i dania, ke vaga gua
keri ta na lei bo*n*ina na Dalei tinoni
ta na *n*iha. 27 A*g*aira tara va*n*a soo,
mara inu, mara lavigi na vaivine,
mara taudira na mane, polo te vuha
poso na bo*n*i keri a Noa te hagelia
na vaka ; *g*e mai na kada me matera
soko. 28 Maia gua ta na bo*n*ina
Loti, a*g*aira tara va*n*a, mara inu,
mara pelupelu, mara hunuhunulu,
mara vade, mara kisu vale ; 29 ma
ta na bo*n*i keri a Loti te tona sania
Sodoma, na lake maia na poipoi te
simisimi mai ikokou, *g*e vaa matera
soko. 30 Ke gagua *g*a keri ta na
bo*n*i vagana na Dalei tinoni ke tate
mai lokana. 31 Mi ta na bo*n*i keri
ahei ke gahaa vuvu*n*a ni vale ke, ma
nina lei totobo iloka ni vale, ke bei
goi vaa horu ni laviani : mahei te ga-

haa ta na hoohogo ke, ke bei goi
pulohi. 32 Kau ganagana olia tauna
Loti. 33 Ahei ke kenea na volana
ke, ke nia tagaa; mahei ke nia tagaa
ke, ke vavolaa. 34 Nau tu gagua
vanigau, Ta na bo*n*i eni erua na
mane koro koli ta sakai na malei
gime; makara hola kehaa sakai, ma-
kara sania *g*a na ruana. 35 Me rua
na vaivine koro gigiri koukolu; ma-
hara hola kehaa sakai, makara sania
*g*a na ruana. 36 Me rua na mane gua
ta na hoohogo; makara hola kehaa
sakai, makara sania *g*e na ruana. 37
Ma *g*aira tara gagua, Ivei, Lord?
*G*e gagua vanira, Ivei te pipili na
huli ke, tara vaa kokolu *g*a na lei
manukama.

XVIII.

1 Ma *g*aia te bosa vavagaha va-
nira, me gagua, na lei tinoni kara
kokoeliulivuti haia, makara bei nia
lu*g*u, *g*e gagua, 2 Ta sakai na komu
te gahaa *g*a na mane dete, me mua
nia kikinima God, me mua nira maa
na tinoni. 3 Mi ta na komu keri te
gahaa gua *g*a na matesasani, ma *g*aia
te vaa rigia me vania, Ko dete mabou
tatana te huruu. 4 Mi te na vui-
vuni te mua liona. Me soko *g*e bosa
vaovaro*n*o me gagua, Tu mua nia
kikinima God, mu mua nia maa na
tinoni; 5 ma na matesasani eni te
niu mala ta na bule vaho ku dete
maboa, ke bei mai haia me ko bei
niu gigirou *g*ea. 6 Soko, *g*e gagua a
Lord, Kau ro*n*ovia na hava te bosa
na mane dete ta*n*ohahi. 7 Ma God
ke mua mina dete mabora nina ti-
noni te vilira tua, tara gaegahe haia
ta na lei bo*n*i ma na dani, te pitura
hai me lio dolo vanira? 8 Inau tu
gagua vanigau *g*atu, a*g*aia ke mina
dete mabora. Ma na Dalei tinoni
ke horu mai ta na *n*iha, ke rigia siki
taluutuni pe taho ta na maramana?
9 Ma *g*aia te bosa vavagaha vanira
*g*aira tara ganaganara hegedira tara
lio kikinima, mara koehorura tara
keha. 10 Erua na tinoni toro dato
ta na Bebete te tabu na vaa kokoe-
liulivuti, sakai na Pharise, ma na
ruana na Vahikoluro*n*o. 11 Ma na
Pharise te tuguru, me kokoeliulivuti
vaovaro*n*o, me gagua, God, inau tu
holoutogo, inau tu mua vagara na lei
tinoni keha, tara sa*g*u, mara dete
hahihahi, mara ta*n*odika, mu mua
vagaa na Vahikoluro*n*o eni. 12 Inau
tu talukauu hege*g*u erua na bo*n*i ni
uiki: mu nigi vehei lee na ha*n*avu-
luni ta ni*g*ua na lei totobo. 13 Ma
na Vahikoluro*n*o te tuguru hau, me
mua liona gua na rei tada i kokou;
me tupia vamua na *g*arona, me gagua,
God, ko aroviu inau na ta*n*ota*n*odika.
14 Inau tu gagua vanigau, Na tinoni
eni te pulohi ta na valena te vaga na
tinoni tara dete maemanea; ma na
Pharise te taho. Na pukuna ahei
te talusulea hegena kara talupilea;
mahei te talupilea hegena, kara talu-
sulea.

15 Ma *g*aira tara nira mai na lei
meomeo vania, *g*eke tabera; ma rana
Vaovaro*n*o tara pasara. 16 Ma Jesus
te holora na meomeo mai tatana, me
vanira *g*aira, Kau lubatira na lei *g*ari
pile *g*ekara mai ta*g*ua, makau bei
hovera; na pukuna na kinakabuna
God tadira te vagara. 17 E utuni
inau tu bosa vanigamu, Ahei ke mua
lavipa*n*otia na kinakabuna God te
vaga na meomeo ke, meke mua ta*n*o-
mana na hage ilokana.

18 Ma sakai na vunagi te huatia,
me gagua vania, Tarai uto, na hava
ku *g*onia, *g*eku logoa na maurihali?
19 Ma Jesus te gagua vania, Egua
*g*eo holou nia na uto? Taho gua
siki sakai te uto, ma sakai vamua,
God. 20 O pukui na lei ro*n*oro*n*o ni
vetena? te gagua, Ko bei ta*n*odika,
moko bei labutabo, moko bei *g*ito,
moko bei vuhavuha, ko talumavara

tamamu ma tinamu. 21 *G*e gagua
*g*aia, Inau tu pa*n*otigi tua ta na *g*ari-
manca*g*u mai na lei totobo kiri. 22
Ma Jesus te ro*n*ovigi na lei bosa kiri,
*g*e gagua vania, Ma sakai gua na
totobo te taho mua ; ko hunului lei
nimua na totobo, moko sopa tuvaligi
vanira na lei tinoni bona ; moko lo-
goa na puku ni totobo i kokou ; moko
mai, moko taoniu. 23 Ma *g*aia te
ro*n*ovigi na lei bosa ini, *g*e dika lio
*na*nata ; na pukuna a*g*aia na sodo-
ro*no*. 24 Ma Jesus te rigia te dika
lio *na*nata, *g*e gagua, E vahola lee
na hageana na mane sodoro*no* ta
nina kinakabu God ! 25 E malumu
vania na kamelu na sulupaana ta
na potana na nilo, na vaa hageana
na mane sodoro*no* ta nina kinakabu
God. 26 Mara ro*n*ovia *g*era gagua,
Ahei ke ta*n*omana na vola ? 27 *G*e
gagua *g*aia, Na lei totobo ke mua
nigi ta*n*omana na tinoni, ma God
sugua ke nigi ta*n*omana. 28 Ma
Peter te bosa vania me gagua, Ko
rei mai, igai tai sanigi lei nimami na
totobo mai saritaonigo. 29 Ma *g*aia
te gagua vanira, E utuni inau tu
bosa vanigau, Taho sakai ke sania
na valena, pa tamana, pa hogona, pa
tauna, pa ra na dalena, na pukuna
nina kinakabu God, 30 me ke mua
tabe suboa ta na vola eni, mi ta na
maramana *g*a na maurihali.
31 Soko *g*e vili kehara ara ha*na*-
vulu me sara e rua, *g*e gagua vanira,
Kau rei mai, igita ka galaga i Jeru-
salema, ma na lei totobo tara *g*erei
tua na lei porovete ta na Dalei ti-
noni ke kalei soko. 32 A*g*aira kara
lubatira vanira na voo, ma kara bato-
batoa, ma kara nia sika, ma kara
a*n*usu ivuvu*n*ana ; 33 ma kara ra-
musia, *g*ekara vaa matea, mi ta na
toluni na bo*n*i vaho *g*eke tuguru oli
mai. 34 Ma *g*aira tara mua mana-
hani na lei totobo ini, ma na bosa
keri te polo vanira, ma *g*aira tara
mua pukui mua na lei totobo te tu-
gunigi vanira.
35 Ma *g*aia te dutuvia tua Jeriko ;
ma na rorodo *g*a te sopou ta na liligi
ni hala, me no*n*i ro*no*. 36 Me ro*no*-
via na vure te tona haliu, *g*e huati-
ra me gagua, Na hava te gagua ? 37
Ma *g*aira tara tu'ugunu vania, A
Jesus na Nasareta te tona haliu. 38
Ma *g*aia te *na*naraha sule me gagua,
Jesus, Dalena Davidi, ko aroviu. 39
Ma *g*aira tara gide tara pasaa, *g*eke
todore ; me hau vaa, me bosa la*g*a
vaa tana vuivuni, me gagua, Dalena
Davidi ! ko aroviu. 40 Ma Jesus te
tuguru me vetenara nia na laviana
mai. Me dutuvia tua *g*e huatia
Jesus, 41 me gagua, Na totobo hava
to liona ku nea vanigo ? Ma *g*aia te
gagua, Lord, tu ha*g*a reirei oli gua.
42 Ma Jesus te vania, Ko reirei oli
gua ; nimua na talutuni te vavolago.
43 Ma *g*aia te mina reirei oli gua,
me taonia *g*aia, me holoutoa God ; ma
na vure soko tara rigia mara bosa
utoa God.

XIX.

1 Ma *g*aia te hage, me tona haliu
Jeriko. 2 Mo ko rigia, na tinoni
tara holoa nia na ahana a' Sakeusi,
a*g*aia na puku ni Vahikoluro*no*, ma
*g*aia te sodoro*no*. 3 Te ha*g*a rigia
Jesus ivei te vaga ; me mua ta*no*-
mana na pukuna na vure, *g*aia te
kukulu. 4 Ma *g*aia te vaa sama utu-
hia i nagona, me sei ta na gai *g*eke
rigia, na pukuna *g*aia ke liu *g*a. 5
Ma Jesus te sara tua ta na bona keri
*g*e rei tada, me rigia, *g*e vania, Sa-
keusi, ko mina horu mai, na pukuna
inau ku gahau *g*egua ta na valemu.
6 Ma *g*aia te mina horu, me lavi to-
*g*oto*g*oa. 7 Ma *g*aira soko tara rigia,
*g*era nia veivaevarei, mara gagua, Te
va kabu tatana te ta*n*ota*n*odika. 8
Ma Sakeusi te tuguru me gagua va-
nia Lord, Ko rigia Lord, na levu ni

ni*g*ua na totobo tu vahera na lei ti-
noni bona; minau tu talukamai
vania siki sakai ke, me vati na tu-
guani. 9 Ma Jesus te vania, *G*egua
na vola te sara ta na vale eni, ma
*g*aia gua dalena Abarahama. 10 Na
pukuna na Dalei tinoni te mai *g*eke
kenea meke vola na totobo te tagaa
tua.

11 Ma *g*aira tara ro*n*ovigi raini, *g*e
ha*n*aa nina bosa nia na bosa vava-
gaha; na pukuna te dutuvia tua
Jerusalema, ma *g*aira tara ganagana
anina kinakabu God ke mina tate
mai. 12 *G*e gagua, Sakai na Vunagi
te tona ta na komu keha, te ha*g*a vaa
lavia na kinakabu, *g*eke pulohi mai.
13 *G*e holora mai nina mane ni lutu
ara ha*n*avulu, *g*e sopa vahera e ha*n*a-
vulu na pauna; *g*e gagua vanira,
Kau nigi *g*ehe*g*ehe raini polo ku
vuha oli mai. 14 Ma *g*aira na gana
komu kolu tara nia sika, mara vete-
nara na mane vetena na tumuriana,
*g*e kara gagua, Igai tai mua liona na
tinoni eni ke vunagimami. 15 Ma
*g*aia te vaa lavi sokoa na kinakabu,
*g*e oli mai, me vetenara *g*ekara holora
mai nina mane ni lutu, te vahera tua
na ro*n*o, *g*eke sopa rigigi na hava
tara sodoi *g*a tara *g*ehe*g*ehe. 16 Ma
na diki te mai rigia, me gagua, Lord,
nimua na pauna te goi poposo*n*i tua,
me godo tua e ha*n*avulu na panua.
17 Ma *g*aia te gagua, Na tinoni uto
igoe, to la*g*ala*g*a uto. Na pukuna to
maemane ta na totobo pilo kikia, ko
vunagi ni e ha*n*avulu na komu. 18
Soko *g*e mai rigia na ruana, me gagua
vania, Lord, nimua na pauna te goi
poposo*n*i mai, me godo tua e lima na
pauna. 19 Ma *g*aia te goi gagua
vania gua, Igoe gua, ko haba ta na
komu e lima. 20 Ma sakai gua te
mai, me gagua, Lord, ko rei mai,
aeni nimua na pauna, te gahaa haia
ta*g*ua ta na tivi ni kaikari. 21 Na
pukuna inau tu matagunigo to mua
dolo, to lavi galagaa na totobo to
mua diki talu horua, mo to geligi na
totobo to mua diki vadei. 22 Ma
*g*aia te gagua, Ta na ma*n*amu ku de-
tego, na tinoni dika; o pukuu sugua
tu mua dolo tu lavi galagaa na to-
tobo tu mua talu horua tua, mutu
geligi na totobo tu mua diki vadei.
23 Megua *g*eo mua talua ni*g*ua na
ro*n*o ta na vale ni ro*n*o? muku pu-
lohi mai, vaho *g*eku hola oligi, ma na
ro*n*o te au gua. 24 Soko *g*e vanira
tara tuguru taligutia, Kau hola kehaa
na pauna tatana, makau vahea te
logoi tua e ha*n*avulu na pauna. 25
Ma *g*aira tara gagua vania, Lord, a
*g*aia te logoi tua e ha*n*avulu na pau-
na, ra vania. 26 *G*e vanira, Inau tu
gagua vanigau, kara savu*n*igi vania
te lologo tua, mahei te mua lologo,
kara hola kehaa tatana na totobo te
logoa. 27 Ma *g*aira na ga*g*ua na
kana, tara mua lio*g*u ku vunagidira,
kau nira mai makau labu matera ta
na mata*g*u.

28 Me bosa soko raini, *g*e tona
haliu, te dato i Jerusalema.

29 Me te dutuvia tua Betevage mi
Betania, ta na gotu na ahana Oliveti,
*g*e vetenara e rua nina Vaovaro*n*o,
30 me vanira, Koro vaa ta na komu
te paleva mai, mo koro rigitopoa ga
na dalei asu tara piti dilaa tua, taho
mua na tinoni te sopou vuvu*n*ana;
koro togia, mokoro lavia mai. 31 Me
ke huatigau siki sakai meke gagua
ke, Egua *g*ero mai togia? koro bosa
vania te vaga eni, A Lord te liona.
32 Ma ro*g*aira na mane vetena
toro tona, moro rigia te vaga te
bosai vanira. 33 Mi ta na togiana
na dale asu, tara logo tara gagua
vanira, Egua *g*ero mai togia na dalei
asu? 34 *G*ero gagua, A Lord te
liona. 35 Ma ro*g*aira toro nia tona
na dalei asu vania Jesus; moro haraa
nia rodidira na tivi, *g*ero sopoulaginia
Jesus vuvu*n*ana. 36 Me tona haliu,

ma*g*aira tara vorahaginigi didira na
tivi pu*n*isia na halautu. 37 Me dutu
ni sugihoru ta na gotu ni Oliveti, na
lei Vaovaro*no* soko tara vuivunia na
to*g*oto*g*o, mara gaegahe, mara bosautoa
God, na pukuna na lei butuli tara
rigigi tua; 38 *g*era gagua, Holoutoa
na Haba te mai ta na ahana Lord!
na mabo ta na parako, ma na marara
ni kokou. 39 Ma na balu Pharise
ta na vure tara gagua vania, Tarai,
ko hovera nimua na Vaovaro*no*. 40
Ma *g*aia te vanira, me gagua, Inau
tu gagua vanigau, ta kara todore
raini, ma na lei vatu kara *n*i*n*ili dato.

41 Me dutu tua *g*e rigia na komu,
*g*e ta*n*ihia, 42 me gagua, *G*e toko
pukui igoe, ta na bo*n*imu eni, na lei
totobo te manana na maboamu! mi
taeni tara poloi ta na matamu. 43
Na pukuna na lei bo*n*i ke poso mai
ta na *n*iha tamua, na lei levunimate
kara gelia na *g*ilu pu*n*isigo, makara
utu taligutigo, ma kara pilu pu*n*isigo,
44 ma kara durakego maia rana
dalemu ilokamu, ma kara mua lubatia
siki vatu vuvu*n*a ni vatu ilokamu;
na pukuna to mua pukua na bo*n*imu
tu mai sodogo *g*a ilokana.

45 Ma *g*aia te vaa hage ta na
bebete te tabu, me vunia na guru
horuadira tara pelupelu mara hunu-
hunulu ilokana. 46 *G*e gagua vanira,
Te *g*erea tua te gagua, Na vale*g*u na
vale ni kokoeliulivuti, mau nea nia
na vatu luma ni *g*ito.

47 Ma *g*aia te tarai ta na lei dani
ta na bebete te tabu. Ma *g*aira na
puku ni sukagi, mara na tarai, maia
tara haba ta na vure tara kenea na
mateana. 48 Mara mua pukua na
totobo kara nea; na pukuna na vure
soko tara sakuria na bosana, tara
ro*no*via.

XX.

1 Me sakeragi ta na balu bo*n*i,
a*g*aia te taraira na vure ta na Bebete
te tabu, te tugunia vanira na Ro*no*-
ro*no* uto; ma *g*aira na puku ni
sukagi ma rana tarai, ma rana lei
tonikama, tara sodoa; 2 mara gagua
vania, Ko tugunia vanigai ivei te
vaga na mana to nei nia na lei totobo
ini, ma hei te vahego na mana keri?
3 *G*e bosa tugu vanira me gagua,
Minau gua ku huatigau nia sakai na
bosa, kau tugunia vaniu. 4 Na nina
vulitabu John te mai ikokou, pi ta
na tinoni? 5 Ma *g*aira tara vei ro*no*-
ro*no* hegedira, mara gagua, Ka gagua
ke, Ikokou, ma *g*aia ke gagua, Megua
*g*au mua talutunia? 6 Ma ka gagua
ke, Ta na tinoni, ma na vure soko
kara peta mategita, a*g*aira soko tara
talutunia a John na porovete. 7 Ma
*g*aira tara vuha gagua vania, Igai tai
mua pukua ivei te butu mai. 8 Ma
Jesus te gagua vanira, Minau gua
ku mua tugunia vanigau ivei te vaga
na mana tu nei nia na lei totobo ini.

9 Soko *g*e vuni ni bosa vanira na
vure na bosa vavagaha eni, me gagua,
Sakai na mane te subaa na legai ni
vaini, me lubatia vanira gua rana
mane ni lutu, *g*e kabu hau ta na
komu keha. 10 Mi ta na mena ni
va*n*a vaho *g*e vetena vanira nina
tinoni, *g*e kara vahea na balu vava*n*a
ta na legai ni vaini. Ma *g*aira na
mane ni lutu tara ramusia, mara
vetena keha lea. 11 Ma *g*aia gua te
vetena na dolana, ma *g*aira tara ramu-
sia, mara tupia mara vetena keha lea.
12 Soko *g*e goi vetena dolana gua e
toluni na tinoni; ma *g*aira tara labu
paea, mara tiba horua. 13 *G*e gagua
na puku legai ni vaini, Na hava ku
kabaria? Nau ku vetena dale*g*u tu
pabea, kara nia kikinima so*g*ea kara
rigia. 14 Ma *g*aira na vure ni lutu
tara rigia, *g*era vei ro*n*oro*no* mara
gagua, Aeni na vaivarina; ka matea,
*g*e ka logo tugua na legai. 15 *G*era
tiba horua ta na legai, mara matea.
Ma na hava ke kabaria vanira *g*aia

te logo legai? 16 *G*aia ke mai, meke
durake sokora na vure ni lutu keri,
*g*eke lubatia vanira tara keha na
legai ni vaini. Ma *g*aira tara ro*n*ovia,
*g*era gagua, Ke sania te vaga keri.
17 Soko *g*e vaevanera, me gagua, Ma
na hava eni te *g*erea idania te vaga
eni, Na vatu a*g*aira tara kisu vale
tara hovea, ke puku ta na piu ni
vale? 18 Ahei ke kutu ta na vatu
keri ke labuhagi sodusodua, me ke
kutu vuvu*n*ana siki sakai ke, ke pisali
paruhaa.

19 Mi ta na bona ni bo*n*i keri rana
puku ni sukagi, ma rana lei tarai
tara kenea na lotiana, mara matagu-
nia na vure; na pukuna *g*aira tara
pukua a*g*aia te bosa na bosa vavagaha
eni me kalera. 20 Ma *g*aira tara
polu*n*ia mara vetenara takara vato-
gaa kikokiko, tara maemane, *g*ekara
lavia na bosana, *g*ekara hurua makara
lubatia vania na Kavana. 21 Ma
*g*aira tara huatia, mara gagua, Tarai,
igami tai pukugo to bosa maia to
tarai maemane, to mua lavi taboa na
matana hei, maia to tuguni utunia
na halautuna God. 22 Te manana
na vetena ka sosoni vania Kaisari, pe
taho? 23 Ma *g*aia te pukua didira
na sualiliu, *g*e gagua vanira, Egua
*g*au pe*g*ou? 24 Kau tatea mai na
ro*n*o. Ahei na titinonina ma na
*g*e*g*erena te gahaa ga? *G*era gagua,
A Kaisari. 25 *G*e gagua *g*aia, Kau
vahe pulohia Kaisari nina totobo a
Kaisari, ma vania God nina totobo
God. 26 Ma *g*aira tara mua ta*n*o-
mana na holoana na bosana ta na
matadira na vure, ma *g*aira tara nia
hare nia na bosa tugu, mara todore
vaovaro*n*o.

27 *G*era mai tatana na balu Saduke,
*g*aira tara gagua na tuguru oli te
taho, mara gagua, 28 Tarai, a Mosesi
te *g*erea vanigita idania me gagua,
*g*ea tugana hei ke mate ke, ma tauna
te gahaa soo, meke taho na dalena ke,
ma tahina ke lavia na vaivine, *g*e ke
vahua na *g*ari vania tugana. 29
Ra na lei tamatahi ara vitu, na
kamanago te taulagi, me mate, me
taho dale*n*a. 30 Ma na ruana te goi
lavia na vaivine, ma *g*aia te mate
gua, me taho gua dalena. 31 Me
toluni te goi lavia; ma *g*aira soko ra
vitu te vaga keri; mara mua mate
sania daledira, tara mate soko. 32
Me soko *g*aia na vaivine te mate.
33 Mi ta na tuguru oli ta na *n*iha
ahei ke tauna tadira? a*g*aira vitu
tara tauna. 34 Ma Jesus te bosa
tugu vanira, me gagua, Na dalei
maramana iani tara lavi vaivine, mara
taudira na mane; 35 marahei te ke
detera tara manana na saraviana
na maramana *g*a, maia na tuguru oli
tadira tara mate, kara mua lavi vai-
vine makara mua taudira na mane.
36 Na pukuna a*g*aira kara mua mate
gua, tara vagara na Taru*n*a vetena;
mara na dalena God, na pukuna *g*aira
rana dalei tuguru oli. 37 Ma Mosesi
gua te tuguni tatea *g*aira tara mate
tua kara tuguru oli gua, ta na bona
ni karukaili; te holoa nia Lord God
Abrahama, maia God Isaaka, maia
God Jakobo. 38 Na mua didira
God tara mate, ma *g*aira vamua tara
vola. Na lei tinoni soko tara vola
tatana. 39 Ma na balu Tarai tara
bosa tugu mara gagua vania, Tarai,
igoe to bosa uto. 40 Ma *g*aira tara
matagunia na huatiana nia gua siki
totobo.

41 Soko *g*e huatira me gagua, Egua
*g*era bosa a Christ dalena Davidi?
42 Ma *g*aia a Davidi te gagua ta na
*g*e*g*ere ni li*n*e, A Lord te gagua vania
Lord inau, me gagua, Ko sopou ta na
madolo*g*u, 43 polo ku vuha talu ho-
rura na gamua na kaua nia na vatei
tuturi ni tuamu. 44 Ma Davidi te
holoa *g*aia nia Lord, mivei ke nia
ta*n*omana dalena.

45 Ma na vure soko tara ronovia,

*g*e gagua vanira na Vaovaro*no* me
gagua, 46 Kau rigitaonigau hegemiu
tadira rana Tarai tara liona na nigi
tona olioli na lei tivi daro, maia tara
lioni na to*n*agi ta na lei malei sabiri,
ma na lei puku ni malei sopou ta na
lei Vale ni sonikolu, ma na puku ni
male gime ta na lei va*n*a sule; 47
mara vaa va*n*a luvu na valedira na
matesasani, mara kokoeliulivuti hau
me hau na pukuna na kiko. Ma
*g*aira kara tabe vulea na dete ta na
*n*iha.

XXI.

1 Ma *g*aia te rei tada me rigira na
mane sodoro*no* tara vaa soni horui
didira na hevei lee ta na malei soni
ro*no*. 2 *G*e rigia sakai na matesasani
te bona te vaa soni horua *g*a e rua na
pile ro*no*; 3 me gagua, E utuni inau
tu bosa vanigau, na matesasani te
bona eni te sosoni vulera soko. 4 Na
pukuna a*g*aira soko tara sosoni ro*no*
te au, tara hea lea God; ma *g*aia
te bona te soni sokoa na totobo ke
nia vola *g*a.
5 Ma na balu tara bosa na Bebete
te tabu tara va*g*uva*g*ua nia na lei
puku ni vatu maia na lei vatei soni-
halavu, me gagua a*g*aia, 6 Na lei
totobo ini tau rigigi, na lei bo*n*i ke
mai kara mua lubatia siki vatu vu-
vu*n*ana siki vatu, kara mua durakea.
7 Ma *g*aira tara huatia mara gagua,
Tarai, ke gua niga vaho *g*eke kalei
na lei totobo ini? ma na hava na
vaugilala na lei totobo ini te dutu
tua? 8 *G*e gagua, Kau lavia na
la*g*amiu kara bei kikogau; na puku-
na kara subo kara mai ta na aha*g*u
ma kara gagua, Inau a*g*aia, maia, Te
dutu mai tua na bo*n*i. Kau bei
saritaonira. 9 Mi ta na *n*iha igau
kau ro*n*ovia na veitotogoni, maia na
kisu mate, kau bei marate; ke diki
sivuraga mai rakiri, ma na sosoko ke
mua mina sara.
10 Soko *g*e gagua vanira, Sakai
na taba ni vure ke tuguru pu*n*usia
na taba ni vure keha, ma na kina-
kabu vania sakai na kinakabu: 11
ma na lei anu ke sule ta na balu
komu, na lei *n*e*n*ere, ma na lei vahagi
ni mavitu, ma na lei totobo te ma-
mataguga, ma na lei vaugilala sule
ta na parako. 12 Ma ta na lei toto-
bo ini te mua sara mua, kara lotigau
ma kara nigau gigirou, ma kara
lubatigau vanira ta na lei vale ni
Sonikolu, mi ta na lei vale ni pipiti,
ma kara *g*oragau vaa ta na matadira
na lei Vunagi ma rana lei Haba, na
pukuna na aha*g*u. 13 Na vatei talu
vatoga vanigau. 14 Kau talua ta
na kutumiu, ma kau sania na diki
ganaganaa ivei kau nea na bosa tugu
vanira. 15 Na pukuna inau ku
vahegau na ma*n*a maia na manaha,
rana lei levu ni mate kara mua ta*no*-
mana na bosa pu*n*isiana ma na huru-
ana. 16 Ma rana tamamiu ma rana
hogomiu, ma rana tubumiu, ma rana
kulamiu kara perogau, ma kara ma-
tera na balu tamiu. 17 Ma na vure
soko kara nigau sika na pukuna na
aha*g*u. 18 Ma sakai na vuvulu ta
na ulumiu ke mua ta*n*omana na taga-
ana. 19 Mi ta na nimiu na vada*n*i-
tai kau pa*n*otia *g*a na volamiu.
20 Ta na *n*iha kau rigira rana
mate kara tona pu*n*isia i Jerusalema,
*g*ekau pukua te dutu mai tua na ohu
itatana. 21 Ta na bona keri arahei
tara kabu i Judua kara gogo ta na
lei gotu; ma rahei tara kabu i loka-
na kara ruguhoru sania, ma rahei
tara kabu ta na hoohogo kara bei
ruguhage i lokana. 22 Na pukuna
aini na lei bo*n*i ni lavi tugu, ma na
lei totobo soko tara *g*erei tua ke poso
ilokana. 23 Me vatei aroviadira tara
bohe, maia na meomeo ta na susu
tadira ta na lei bo*n*i kiri; na pukuna
na dika lio te sule ke gahaa ta na
maramana, ma na rutu ta na vure

eni. 24 Ma kara kutu nia na ma*n*a
ni isi, ma *g*aira kara sa*g*ura ta na lei
vure soko; ma na levu ni mate ke
turi laukusa Jerusalema, polo ke
vuha poso na bo*n*idira na Voo. 25
Ma na vaugilala ta na aho, mi ta na
vula, mi ta na lei veitugu, mi ta na
pari na ponolio ke parara na lei vure,
me ke nigi hogohare na liodira, ma
na horara ma na tahi ke ta*g*umu.
26 Ma na liodira na tinoni ke huga-
huga poto, na pukuna na matagu,
ma na pituani na lei totobo ke toña
pu*n*isia na maramana; ma na lei to-
tobo tara la*g*a i kokou kara anuanu.
27 Me vaho *g*ekara rigia na Dalei
tinoni te nia mai na mana ma na
rara*n*a sule ta na parako. 28 Mi
ta na *n*iha ke poso mai na lei totobo
kiri, kau rei tada, makau gatei na
ulumiu, na pukuna te dutu mai tua
animiu na huioli.
29 Soko, *g*e bosa vavagaha vanira
me gagua, Kau rigia na *vigi* ma na
lei gai te subo. 30 Ta na *n*iha
takara pururu ke, migau tau rigia
mau pukua hegemiu na niulu tina te
dutu mai tua. 31 Te vaga gua eni,
igau kau rigia na lei totobo ini ke
nei ke, *g*ekau pukua te dutu mai tua
na kinakabuna God. 32 E utuni
inau tu bosa vanigamu, na vavata
eni ke mua ta*n*omana na pisu meke
poso tua na lei totobo ini. 33 Na
parako ma na pari ke pisu sugua, ma
na lei bosa*g*u ke mua ta*n*omana na
pisu.
34 Kau rigitaonigau hegemiu ke
bei mavatigi na tobamiu na va*n*a
maumahu ma na inu bulebule, maia
na lei totobo te puipu*n*isi soko ta na
vola eni, ma na bo*n*i keri ke ribeha-
ginigau *g*ea te vaga na te*n*ediu. 35
Ke gagua *g*a keri na sogaviadira tara
gahara ta na maramana taligu. 36
Makau dai *g*a, makau kokoeliulivuti
ta na lei bona soko, *g*e kau kaeka*g*e
*g*ekau ruguhoru tatavahale ta na lei
totobo ini teke mai ta na *n*iha, ma
*g*ekau tuguru ta na matana na Dalei
tinoni.
37 Mi ta na lei dani te taraira
ta na Bebete te tabu; mi ta na lei
bo*n*i ke ruguhoru me gahaa ta na gotu
tara holoa nia a Oliveti. 38 Ma na
vure soko tara soga labota *g*ekara
vaa ro*n*ohia ta na Bebete te tabu.

XXII.

1 Ma na *g*ou*g*onu ni bread *g*ulu te
dutu, na ahana na Lovovule. 2 Ma
rana puku ni sukagi, ma ra na tarai
tara kenea ivei kara nea na mateana;
na pukuna tara matagunira na vure.
3 Ma Satana te hagevia a Judasi
na ruani ahana Isikarioti, a*g*aia sakai
tadira na sara erua. 4 Soko *g*e tona
keha me ro*n*oro*n*o tadira na puku ni
sukagi, maia tara haba, ivei ke nea
na peroana vanira. 5 Ma *g*aira tara
nia to*g*o, mara baubahu vania kara
vahea na ro*n*o. 6 Ma *g*aia te tala
tua, me kenea na bona ke peroa
vanira *g*a, ke hauvira na vure.
7 Ma na bo*n*i ni bread *g*ulu te
dutu tua, *g*aira kara labua na Lovo-
vule ilokana. 8 Me vetenara a Peter
ma John, me gagua, Koro vaa, mo-
koro vaa *g*oni dilaa na Lovovule, *g*e
ka gania. 9 *G*ero gagua, Ivei to
liona koro vaa *g*oni dilaa *g*a? 10
Ma *g*aia te gagua, Koro rigia, iro*g*au
koro vaa sarahage tua ta na komu,
ma na tinoni te hu*n*ia na popo ni
beti ke sodogau; mokoro saritaonia
ta na vale te hage ilokana; 11 mo-
koro bosa vania na puku vale mokoro
gagua, Na Tarai te gagua vanigo
mai, ivei na voki ni sinogo igami na
lei ni*g*ua na Vaovaro*n*o mi nau kai
gania *g*a na Lovovule? 12 Ma *g*aia
ke tugunia vanigau na voki te sule
ikokou, tara hara dilaa tua; koro *g*oni
dilaa *g*a. 13 Ma ro*g*aira toro tona,
moro rigi sodoa te vaga te bosai

vanira tua ; ma ro*g*aira toro *g*oni
dilaa *g*a na Lovovule.
14 Me poso tua na bona ni bo*n*i,
*g*e vaa sopou horu, maia rana Mane
vetena itatana. 15 Ma *g*aia te gagua
vanira, Inau tu liona *n*a*n*ata na gani
koluana tamiu na Lovovule eni inau
tu mua vada*n*itai mua. 16 Na puku-
na inau tu bosa vanigau mu gagua,
nau ku mua gania gua polo ke vuha
kalei ta nina kinakabu God. 17 Me
tabea na seu, me bosa utoa, me ga-
gua, Kau tabea eni, ma kau tuvalia
vanigamu hegemiu. 18 Na pukuna
Inau tu bosa vanigau, Inau ku mua
inuvia gua na kokolo ni *vaini* polo
ke vuha sara na nina kinakabu God.
19 Soko *g*e tabea na bread me bosa
utoa, *g*e *n*iti vokaa, *g*e vahera, me
gagua, Aeni na huli*g*u, tu talana na
pukuna igamu ; kau nea te vaga eni
*g*ekau ganagana oliu nia. 20 Te
vaga gua eni, te soko tua na va*n*a,
*g*e tabea na seu me gagua, Na seu
eni na baubahu vaolu ta na gabu*g*u,
te tave na pukuna igamu. 21 Ma
kau rei mai, na limana ke perou ta
na malei va*n*a ita*g*ua. 22 Me utuni
na Dalei tinoni ke vaa tona te vaga
te detea tua ; me vatei aroviana
a*g*aia ke peroa. 23 Ma *g*aira tara
sopa vuni na keneana itadira, ahei
ke nea te vaga eni.
24 Me te vuni na huguhugu
tadira, kara ganaganaa ahei tadira
te haba. 25 *G*e gagua *g*aia, Rana
didira na vunagi na lei vure soko
tara haba pu*n*isira, ma na tinoni soko
tara holora *g*aira tara haba tadira
tara pabera. 26 Migamu kau bei te
vaga keri : mahei te sule itamiu ke
vagaa na *g*ari, mahei ke vunagi ke
vaga na mane ni lutu. 27 Mahei te
haba ? a*g*aia te sopou ta na bela ni
va*n*a, pa *g*aia na mane ni *g*ehe*g*ehe ?
Ma mua *g*aia te sopou ? Minau ta
ua gobumiu te vagau na mane ni
*g*ehe*g*ehe. 28 Migamu tau kabu
haia ta*g*ua ta na tobotabo*g*u ; 29 mi
nau tu talua na kinakabu vanigamu
te vaga a Tama*g*u te talua tua
vaniu ; 30 *g*ekau va*n*a ma kau inu
ta ni*g*ua na bela ni va*n*a ta na kina-
kabu*g*u ma kau sopou ta na lei malei
sopou ni vunagi *g*ekau detera e ha*n*a-
vulu me sara e rua na kema ni
Israeli. 31 Ma Lord te gagua,
Simon, Simon, ko rei mai, a Satana
te kenegamu haia, na kavulahamiu
te vaga na korn. 32 Minau tu kokoe-
liulivutigo tua ke bei tagaa *g*ea
nimua na talutuni. Mi ta na *n*iha
ko tugua na liomu ke, moko patura
na lei hogomu. 33 *G*e gagua *g*aia,
Inau tu ganagana dila *g*e koro tona
kolu ta na vale pipiti, pi ta na mate.
34 *G*e gagua Jesus, Nau tu bosa
vanigo Peter, ke mua ta*n*i mua na
kokoroko *g*egua, polo ke vuha tolu
na niu hugua*g*u to mua pukuu inau.
35 Ma *g*aia te bosa vanira, me
gagua, Nau tu vetenagau *g*atu na
kirisa ni ro*n*o, ma na lobo, ma na
suu te taho *g*a, ma na hava tau liona
te taho *g*a tamiu ? Ma *g*aira tara
gagua, Taho. 36 *G*e gagua *g*aia, Mi
taeni ahei te logoa na kirisa ni ro*n*o,
ke holaa, ma na lobo gua ; mahei te
taho na isi tatana ke, meke hunulua
nina tivi *g*eke pelua nia. 37 Na
pukuna inau tu gagua vanigau, na
bosa eni tara *g*ereu tua inau ke kaleu,
Tara pada kolua nia rana ta*n*ota*n*o-
dika ; ma na lei totobo te mana*g*u te
kalei sokoi. 38 Soko *g*era gagua
*g*aira, Lord, ko rigia, e rua na isi
raini. *G*e gagua *g*aia, Uto tua.
39 Soko *g*e ruguhoru me tona te
vaga haia ta na gotu Oliveti, ma
rana Vaovaro*n*o tara saritaonia. 40
*G*e sara ta na bona, me gagua vani-
ra, Kau kokoeliulivuti *g*ekau bei vaa
*g*ea ta na tabotabo. 41 Ma *g*aia te
sa*g*auvira te vaga ka peta sodoa soo,
me tualagi tuturu, *g*e kokoeliulivuti.
42 Me gagua, Mama, ko liona ke,

moko lavi kehaa na goe eni i tagua ;
moko sania te vaga tu liona inau,
meke vaga vasoo to liomu igoe. 43
Ma na Taruna vetena te tate vania
mai kokou, na patupatuana. 44
Ma na ganagana te galagirigiri, ge
nia bareibarei na kokoeliulivuti. Ma
na vivikino te vaga na kolukolu ni
gabu te tudutudu horu ta na pari.
45 Ma gaia te tuguru galaga ta na
kokoeliulivuti, ge tona sodora nina
Vaovarono, me rigira tara maturu na
pukuna na dikalio. 46 Ge gagua
vanira, Egua gau maturu? Kau
tuguru makau kokoeliulivuti, ge kau
bei vaa gea ta na tabotabo.

47 Mi ta na bona te bosabosa
vasoo, ko rigia, na vure tara mai ;
ma gaia tara vatua nia Judasi, gaia
sakai tadira na sara e rua, te gide-
vira, me vaa dutuvia Jesus goke
noninonia. 48 Ma Jesus te gagua
vania Judasi, To peroa na Dalei
tinoni nia na noninoniana? 49 Ma
gaira tara tuguru itatana tara pukua
na hava te gagua, gera huatia, Lord,
ka nia labu na isi? 50 Ma sakai
tadira te labua nina tinoni na puku
ni sukagi, me kamo kehaa na kuli
madolona. 51 Ma Jesus te gagua,
Kau talana gua te manana vasoo eni.
Ma gaia te tabea na kulina, me volaa.
52 Ma Jesus te gagua vanira na
puku ni sukagi tara mai rigia, ma
vanira gua tara haba ta na Vale te
tabu, ma vanira na lei tonikama, me
gagua, Igamu tau rugu horu mai
tagua te vaga tau kenea na tinoni
gito nia na isi ma na lei tila? 53
Minau tu kabu haia tamiu ta na lei
boni ta na Bebete te tabu, mi gau
tau mua haua na limamiu vuvunagu ;
ma eni sugua nimiu na bona ni boni,
ma na puni te mana ga ilokana.

54 Ma gaira tara tabea, mara nia
tona, mara lavi hagea ta na valena na
Puku ni sukagi ; ma Peter te sarita-
onia mai ga te hau. 55 Soko gera
kerua na lake ta na gobuna na loa,
gera sopou kolu soko, ma Peter te
sopou horu i gobudira. 56 Ma sakai
na tahula te rigia te sopou ta na ma-
rarana na lake, me rei kenekenea me
gagua, Na tinoni eni gua itatana.
57 Ma gaia te nia hugu, me gagua,
Vaivine, inau tu mua pukua gaia.
58 Me hau vasoo na pile, sakai na
mane te goi rigia gua, me gagua, Mi-
goe gua sakai tadira. Ma Peter te
goi gagua, Mane, inau taho. 59 Me
hau gua sakai na bona ni boni ; ma
na mane keha te huru nanataa, me
gagua, E utuni sugua na tinoni eni te
gahaa itatana, na pukuna gaia na
Galilea. 60 Ma Peter te gagua, Mane,
tu mua pukua na totobo to bosaa. Me
mina ta na bona keri te bosabosa vasoo
na kokoroko te tani. 61 Ma Lord te
liliu pulohi me vaevanea Peter ; ma
Peter te vaho ganagana pulohia na
bosa te bosaa vania a Lord, me gagua,
Na kokoroko ke mua tani mua meke
tolu na niu huguagu. 62 Ma agaia te
ruguhoru i pari, me tani nurunuru.

63 Ma rana tinoni tara lotia Jesus
tara batobatoa, mara ramusia ; 64 ma
gaira tara punisia na matana gera
tapoa, mara huatia mara gagua, Ko
tugunia nia na lio ni porovete, ahei
te tapogo? 65 Ma gaira tara koenelea
nia na bosa subo te keha, mara naraa.

66 Me dani, ma gaira na lei toni-
kama ta na vure, ma rana puku ni
sukagi, ma rana tarai, tara sonikolu,
gera nia vaa ta na vale ni dete. 67
Mara bosa vania mara gagua, Igoe na
Christ ke, moko tugunia vanigami.
Ge gagua gaia, Ku tugunia vanigau
ke, makau mua taluutuniu. 68 Mu
ku huatigau ke, migau kau mua bosa
tugu vaniu, makau mua lubatiu. 69
Me te vuni taeni, ma na Dalei tinoni
ke sopou ta na lima madolona God te
mana. 70 Ma gaira soko tara gagua,
Mi goe na Dalena God? Ma gaia te
gagua, Igau tau bosau inau. 71 Ma

*g*aira tara gagua, Ka kenea gua na
bosa ni huhuru na pukuna na hava?
Igita ta ro*n*ovia tua ta na ma*n*ana.

XXIII.

1 Ma na vure soko tara sakeragi,
mara nia tona vania Pilatu. 2 Ma
*g*aira tara vuni ni huruana, mara ga-
gua, Igai tai rigia a*g*aia eni te pe*g*ora
na vure, maia te hovera *g*ekara soni-
kolua na ro*n*o vania Kaisari, te bosa
a*g*aia Christ na vunagi. 3 Ma Pilatu
te huatia me gagua, Igoe na vunagi-
dira na Judea? *G*e bosa tugu vania
me gagua, To bosaa igoe. 4 Ma
Pilatu te gagua vanira rana puku ni
sukagi ma rana vure, me gagua, Inau
tu mua rigi sodoa na paluna itatana
na tinoni eni. 5 Ma *g*aira tara hu-
rua mara gagua, *G*aia te *g*unalia na
vure, te tarai vogara na Judea taligu
mai, te vuni i Galilea, me sara iani.
6 Ma Pilatu te ro*n*ovia na Galilea,
*g*e huatira me gagua, Na tinoni eni
na Galilea? 7 Me ro*n*ovia tua a*g*aia
ta nina kinakabu Herodi, *g*e vetenaa
vania Herodi; te kabu i Jerusalema
ta na lei bo*n*i kiri.

8 Ma Herodi te rigia Jesus te nia
to*g*oto*g*o, te hau tua te liona na rigi-
ana, na pukuna e subo tua na totobo
te ro*n*ovigi tatana; me liona na rigi-
ana siki butuli ke nea. 9 Me subo na
huatiana ma *g*aia te mua bosa tugu
vania. 10 Ma rana puku ni sukagi
ma rana tarai tara tuguru mara vuha
*n*a*n*ataa. 11 Ma Herodi maia nina
solses tara koe*n*elea, mara batobatoa,
mara pulua nia na tivi te de*n*ide*n*i,
*g*e vetena pulohia vania Pilatu. 12
Ma ro*g*aira Pilatu maia Herodi toro
goi vuni sonikolu ta na bo*n*i keri; a
ro*g*aira toro *g*e*g*e*g*e idania.

13 Ma Pilatu te holo kolura mai
rana puku ni sukagi maia rana haba,
maia na vure; 14 ge gagua vanira,
Igau tau nia mai na tinoni eni te
vaga siki tinoni te pe*g*ope*g*ora na
vure, mi nau tu nia vaivarigohi na
keneana ta na matamiu, mu mua rigi
sodoa na paluna ta na tinoni eni te
manana na lei totobo tau hurua nia.
15 Ma Herodi gua te taho; ma *g*aia
te vatena pulohia vanigita mai, ma-
kau rigia, te mua nea siki totobo te
manana na mateana. 16 Minau ku
ramusi sokoa vasoo *g*eku lubatia? 17
Na pukuna anina tua na lubatiana
vanira sakai ta na *g*ou*g*onu. 18 Ma
*g*aira soko tara gaegahe sakai soni-
kolou mara gagua, Hola kehaa na
tinoni eni, moko lubatia vanigami
Barabasi; 19 tara pilia tua ta na
vale pititi, na pukuna te *g*unalia na
vure ta na komu, me labutabo. 20
Ma Pilatu te goi bosa vanira gua,
*g*aia te liona na lubatiana Jesus. 21
Ma *g*aira tara gaegahe, mara gagua,
Patokia! Patokia! 22 Soko *g*e goi
toluni soo na bosa vaniadira, me ga-
gua, Na hava? na ta*n*ota*n*odika na
hava te kabaria *g*aia keri? Inau tu
mua rigi sodoa na pukuna itatana ku
matea nia; ku ramusi vasoo *g*eku lu-
batia. 23 Ma *g*aira tara gaegahe
mara hugutia, tara no*n*ia *g*eke pato-
kia; mara vuha hugu ta*n*omana *g*ai-
ra. 24 Ma Pilatu te detea te vaga tara
kurutia nia. 25 Me lubatia a*g*aia
keri vanira, tara talua tua ta na vale
pipiti, na pukuna te *g*unalia na vure
me labu tabo, a*g*aira tara no*n*ia ita-
tana; me lubatia Jesus vanira kara
taonia na liodira.

26 Ma *g*aira tara nia tona Jesus,
*g*era tabea Simoni ni Kurenė, te butu
mai ta na kinakova, *g*era talua na
gaivavala i vuvu*n*ana, *g*eke holaa i
murina Jesus.

27 Ma na vure te subo, tara sari-
taonia, ma rana lei vaivine tara *n*a-
*n*araha mara ta*n*ihia. 28 Ma Jesus
te rei pulohi vanira me gagua, Gau
lei vaivine dalei Jerusalema, kau bei
ta*n*ihiu, makau ta*n*ihigau hegemiu,

maia rana dalemiu. 29 Na pukuna,
kau rigia, na lei boni te dutu mai te
kara gagua ga, Ara uto vaa na vaivine
tara maemane, maia na lei kutu tara
mua vahuhu mua, maia na lei susu
tara mua susuvigi mua. 30 Mi ta na
boni keri kara vuni hoholo na lei
gotu makara gagua, Kau parikuvi-
gami! ma vanira na lei gotugotu,
Kau pologami! 31 Na pukuna kara
nea kakeri ta na gai mauri ke, mivei
kara nea gua ta na gai mate?

32 Mara nia tona kolu nia e rua na
tanotanodika ge kara mate kolura to-
lugaira.

33 Mara sara tua ta na bona na
ahana Karanioni, gera patokia ta na
gai vavala ga, maia rana tanotano-
dika gua e rua, sakai ta na pala ma-
dolona, ma runni ta na pala maulina.
34 Ma Jesus te bosa me gagua, Ma-
ma! ko poloi na pa udira, na pukuna
tara mua pukua na hava tara kabaria.
Ma gaira tara tuvaligi nina tivi, mara
talui ga didira na vaugilala. 35 Ma
na vure tara tuguru mara totola. Ma
rana haba tadira tara batobatoa mara
gagua, Gaia te vavolara na keha,
meke vavola hegena, ge teke Christ
gaia, God te vilia tua. 36 Ma rana
mane gehe mate tara batobatoa, mara
vaa tatana mara haua na *vinega* va-
nia, 37 mara gagua vania, igoe na
habadia na Judea ke, moko volago
hegemu. 38 Ma na gegere vaugilala
vuvunana, tara gerea tana leu ni Ge-
rekia, mi Roma, mi Heberu, te gagua,
AENI NA VUNAGIDIRA NA JUDEA.

39 Ma sakai gua na mane tanota-
nodika tara sorovaginia tua te naraa
me gagua, Ge toko Christ ke, moko
volagita tolugita, e gagua. 40 Ma
na ruana te bosa tugu vania, me pa-
saa, me gagua, To mua nia kikini-
ma mua God, na pukuna tara dete
kolugo nia? 41 Ma tara kagei vani-
gita rogita, na pukuna irogita toro
sopa holai te manani rodida na gehe-
gehe; ma gaia keri te mua kabaria
siki totobo dika. 42 Ma gaia te bosa
vania Jesus me gagua, Lord, ko gana-
ganau ko va mai ta nimua na kina-
kabu. 43 Ge vania Jesus, E utuni,
Inau tu bosa vanigo, gegua ko kabu
kolu tagua i Paradisu.

44 Mi te vaga na ononi na bona ni
boni taeni ma na puni te kuvihia na
komu udolu polo ke vuha sara ta na
hiuani na bona ni boni, 45 ma na aho
te kuro; ma na vovons ni voki ta na
Vale te tabu te tarosi i gobu. 46 Ma
Jesus te gaegahe nia na mana sule
me gagua, Mama, inau tu lubatia na
tarunagu ta na limamu. Me bosa te
vaga keri ge aho sakai. 47 Ma na
mane te habatira na hanalatu te rigia
na totobo te nea ge holo habaa God,
me gagua, E utuni na tinoni eni te
maemane. 48 Ma na vure soko tara
kokolu mai na bunutiana, mara rigigi
na lei totobo te nei, gera tapoi na ga-
rodira mara pulohi. 49 Ma rana lei
kulana soko tara tuguru hau, ma ra
na lei vinekama gua, tara nia uduko-
lu mai i Galilea, tara tuguru hau
mara rigigi na lei totobo ini.

50 Moko rigia, sakai na mane na
ahana Josepa, agaia sakai tadira na
ovu ni dete, na mane uto, maia te ki-
kinima. 51 Gaia te mua tala taonigi
didira na bosa ni dete ma na gehe-
gehe; agaia na tinoni ni Arimatea
na komu ni Judea; ma gaia gua te
pitua na nina kinakabu God; 52 te
vaa rigia Pilatu, me nonia na hulina
Jesus. 53 Me hola horua, me pulua
nia na tivi pura, me talua ta na beku
tara tupia tana vatu, te mua koli mua
ga sikisakai. 54 Ma na boni goni dila,
ma na boni ni aheahe te dutu tua. 55
Ma na lei vinekama tara udu mai ta-
tana i Galilea, tara tumuria, mara
vaevanea na gilu, mivei tara nea na
taluana na hulina. 56 Soko gera
pulohi, mara vaa goni dilai na lei to-
tobo uruuru ma na *muru*. Ma ta na

bo*n*i ni aheahe *g*era aheahe taonia na
vetena.

XXIV.

1 Mi ta sakai na bo*n*i ta na uiki te
labota mulemule, *g*aira tara tona ta
na *g*ilu, mara nigi tona na lei totobo
uruuru tara *g*oni dilai tua, ma na
balu vinekama gua tara nira udu. 2
Ma *g*aira tara rigia na vatu te kabu
kili keha tua tana *g*ilu. 3 Ma *g*aira
tara vaa hage ilokana, mara mua
rigia na hulina Lord Jesus. 4 Ma
*g*aira tara ganagana ruarua *g*a, ko
rigia, e rua na tinoni toro tuguru du-
tuvira, toro nigi pupulu na tivi te
marabu lee. 5 Ma *g*aira tara matagu
*g*era ulu horu na matadira ta na pari,
ma ro*g*aira toro bosa vanira moro ga-
gua, Igamu tau mai kenea a*g*aia te
vola itadira na tinoni tara mate na
pukuna na hava? 6 A*g*aia te taho
iani, mete tuguru tua, kau ganagana
oligi na bosana te tugunigi vanigamu
tua te gahaa mua i Galilea, 7 a*g*aia
te gagua, Kara peroa na Dalei ti-
noni ta na limadira na ta*n*ota*n*odika,
ma kara patokia ta na gai vavala, me
toluni na bo*n*i ke tuguru oli gua. 8
Vaho *g*era ganagana oligi na bosana,
9 mara pulohi ta na *g*ilu, *g*era tu-
gunigi na lei totobo ini vanira rana
sara sakai ma vanira gua tara keha.
10 Ma Meri ni Magidala, maia Joana,
maia Meri tinana James ma na balu
vinekama gua tara nira udu, tara
tugunigi te vagai raini vanira na sara
sakai. 11 Ma na bosadira te ganai ta
na matadira te vagai na ro*n*oro*n*o ba-
tobato, mara mua talutunigi. 12 Ma
Peter te tapatuguru me sama vaa
ta na beku, *g*e taoragi, me rigia na
lei tivi tara sausagua nia te pipili
hegedira, *g*e pulohi me nia hare na
totobo te nea.

13 Moko rigia vaa, e rua itadira
toro tona ta na bo*n*i keri ta na komu
te hauvia Jerusalema te vaga e ono
ha*n*avulu na bona, na ahana Emausi.
14 Ma ro*g*aira toro nigi tutu*g*u na
lei totobo soko te *g*onigi tua. 15 Ma
ro*g*aira toro tutu*g*u moro kakae, ma
*g*aia a Jesus te dutuvira, me nira
udu kolu. 16 Me pu*n*isigi na roma-
tadira, koro bei pukua. 17 *G*e gagua
*g*aia, Na hava na lei bosa ini toro
nigi vei huahuati toatona? Moro
tuguru, me te nigi mataburuku na
romatadira. 18 Ma sakai rotadira,
na ahana Keleopasi te bosa tugu
vania me gagua, Igoe hegemu vamua
na ta*g*iha mai i Jerusalema *g*eo mua
pukua na lei totobo te *g*onigi *g*a ta
na lei bo*n*i ini? 19 *G*e gagua *g*aia,
Te vaga na hava? *G*ero gagua ro-
*g*aira, Na lei totobo tara *g*onigi
vania Jesus ni Nasareta; a*g*aia na
porovete me nigi mana na lei *g*ehe-
*g*ehe ma na bosa ta na matana God,
maia na vure soko. 20 Ma *g*aira na
lei puku ni sukagi, ma *g*aira tara
vunagimami tara talana *g*e kara dete
matea, mara patokia tua ta na gai-
vavala. 21 Migai tai ganagana dilaa
te ke mina hui olira na Isaraele.
Maia gua tara *g*onigi na lei totobo
kiri ta na tolu nina bo*n*i taeni. 22
Ma na balu vaivine tamami tara mai
ribehagimami; *g*aira tara soga labota
ta na *g*ilu; 23 ma *g*aira tara mua
rigia na hulina, ma *g*aira tara oli
mai, mara nia tutu*g*u gua tara rigia
na mabubu na lei Taru*n*a vetena, tara
bosa te vola. 24 Ma na balu gua
tamami tara tona ta na *g*ilu, mara
rigia te vagai tara tutu*g*ui tua na lei
vinekama, mara mua vuha rigia.
25 Soko *g*e gagua vanira ro*g*aira,
Rana bule, na kutumiu te kise na
taluutuniani na lei totobo tara bosai
na lei porovete. 26 Te mua ulagana
*g*a a Christ ke vada*n*itai te vaga
keri, soko *g*e vaa hage ta na rara-
*n*ana? 27 Soko *g*e vuivuni ta Mosesi
ma na lei porovete soko, vaho *g*e
togigi rovanira na lei totobo te ka-

lea ta na lei *g*e*g*ere te tabu. 28 Ma
tolu*g*aira tara dutuvia na komu toro
vaa *g*a ro*g*aira ; ma Jesus te nea te
vaga te ha*g*a tona haliu. 29 Ma
ro*g*aira toro keikeria, moro gagua,
Ko gahago gua rotamami ; te dutu
tua na nulavi, maia te ligi tua na
aho. Me te hage me gahaa rotadira.
30 Ma *g*aia te sopou kolu rotadira,
*g*e tabea na bread, me bosa utoa, me
*n*itia, *g*e sopa vahera. 31 Ma na
romatadira te davora, mo toro vuha
pukua *g*aia. Ma *g*aia te mina taga
lea ta na romatadira. 32 Moro bosa-
bosa moro gagua, Te mua nia papara
na rokutuda te bosa vanigita ta na
halautu, maia te togia vanigita na
lei *g*e*g*ere? 33 Ma ro*g*aira toro ta-
patuguru ta na bona ni bo*n*i keri,
moro pulohi Jerusalema, moro topora
*g*a rana sara sakai tara kokolu, maia
na balu gua itadira. 34 Moro ga-
gua vanira, A Lord te tuguru sugua,
me tate tua vania Simoni. 35 Moro
padai na lei totobo te nei tootonai,
maia ivei toro nea na pukuana *g*a te
*n*itia na *bread*.

36 Ma *g*aira tara nia uli na bosa,
a Jesus te mai tuguru gobudira, me
gagua, Na mabo tamiu. 37 Ma *g*aira
tara marate me nia maro na ma*n*a-
dira, tara ganagana *g*aira tara rigia
na taru*n*a. 38 *G*e gagua vanira *g*aia,
Egua *g*e *g*una*g*una na kutumiu? me-
gua *g*e ruarua sivuraga ta na lokamiu
na ganagana? 39 Kau rigigi nimiu
na lima*g*u ma na tua*g*u, Inau loloto.
Kau tavotavo*n*ou, makau rigiu nimiu ;
na taru*n*a te taho na vinahina ma na
hulina *g*a, te vaga tau rigia ta*g*ua.
40 Me bosa soko te vaga eni *g*e tatei
vanira na limana ma na tuana. 41
Ma *g*aira tara mua talutuni mua soo
na pukuna na to*g*oto*g*o, mara nia
hare, *g*e gagua vanira, Siki va*n*a gua
itamiu? 42 Ma *g*aira tara vahea na
pile iga tara kerea tua, maia na so-
soso ni midua. 43 Ma *g*aia te tabei,
me ganigi ta na matadira.

44 Me bosa vanira, Na lei bosa ini
inau tu bosai vanigau tua, tu gahau
mua itamiu, tu gagua na lei totobo
soko tara *g*erei tua idania ta na Ro-
*n*oro*n*o vetena nina Moses, ma rana
porovete maia na lei Li*n*e te mana*g*u
ke kalei. 45 Ma *g*aia te magorai
na liodira *g*e kara pukui na lei *g*e-
*g*ere to tabu. 46 *G*e gagua vanira,
Tara *g*erei tua idania te vaga eni,
a*g*aia Christ ke vada*n*itai, ma *g*aia
ke tuguru oli gua tadira tara mate
tua ta na toluni na bo*n*i. 47 Ma
kara ladavaginigi ta na ahana na
tugu lio maia na talu kehaana na
paludira vanira na lei vure soko, te
vuivuni Jerusalema. 48 Migamu
kau tugunigi te kaeka*g*e *g*a raini
soko. 49 Ma kau rei mei, nau ku
vetena vuvu*n*amiu nina baubahu
Tama*g*u ; makau ganagau soo ta na
komu Jerusalema, polo ke vuha ku-
vihigau nia na mana ni kokou.

50 Ma *g*aia te idevira polo te sara
Betania ; *g*e haua na limana, me
bosa utora. 51 Mi ta na bosa uto-
adira *g*e hauvira, me sa*g*au vaa iko-
kou. 52 Ma *g*aira tara tualagi tu-
turu vania, mara pulohi i Jerusalema
nia na to*g*oto*g*o sule, 53 mara kabu
haia ta na Bebete te tabu, mara holo-
utoa mara bosautoa God.

NA RO*N*ORO*N*O UTO NINA JOHN.

I.

1 Ta na vuivuni na Bosa, ma na
Bosa itatana God, ma na Bosa a*g*aia
God. 2 Mi ta na vuivuni eni ita-
tana God. 3 Te vuha itatana na lei
totobo soko; me mua keba tatana
siki totobo te vuha tua. 4 Ilokana
na Vola; ma na Vola na didira na
marara na lei tinoni soko. 5 Ma na
marara te hina ta na pu*n*i, ma na
pu*n*i te mua kuvihia. 6 Na tinoni *g*a
God te vetenaa mai, na ahana a John.
7 A eni te mai, *g*e ke tuguni tatea
na marara *g*e rana lei tinoni kara nia
talutuni na pukuna *g*aia. 8 E mua
*g*aia na marara; me te ha*g*a tugunia
na marara. 9 Na puku ni marara ke
vamararara na lei tinoni ke mai ta na
maramana. 10 *G*aia ta na mara-
mana tua, me te vuivuni na mara-
mana tatana, ma na maramana te
mua gilalaa. 11 Te mai tadira lei
nina tinoni, ma na lei nina tinoni
tara mua holopa*n*otia. 12 Ma *g*aira
tara holopa*n*otia, te mana*n*ira a*g*aira,
ma kara nia dalena God, a*g*aira
vamua tara talutunia na ahana; 13
tara mua nia sivuraga mai na gabu,
maia mua ta na lio ni huli, ma mua
ta na lio ni tinoni, mi tatana God
vamua. 14 Ma na Bosa te vuha
huli, me kabu itatada; migami tai
totolaa na rara*n*ana te vaga na rara-
*n*ana na Dalena sakai vamua itatana
na Mama, me vonugia vamua na
sonihalavu ma na utuni. 15 A John
te tuguni tatea a*g*aia, me bosa galaga,
me gagua, Eni a*g*aia tu bosaa tua,
mu gagua, Te mai i muri*g*u, ma *g*aia
te nago ita*g*ua tua; na pukuna a*g*aia
te diki nago mai vaa ita*g*ua. 16
Migita soko ta lavia itatana na totobo
te nia vonu, ma na sonihalavu te sa-
vu*n*ia na sonihalavu. 17 Na pukuna
te vahera na Ro*n*oro*n*o ni vetena a
Mosesi, ma na sonihalavu ma na
utuni te nigi mai Jesus Christ. 18
Taho siki tinoni te rigia God; na
Dalena sakai vamua, te gahaa ta na
aheahena na Mama, *g*aia te tatea tua.
19 Ma eni nina tutugunu John,
a*g*aira na Judea tara vetenara mai
Jerusalema rana lei mane Sukagi,
ma rana Levi, na mai huatiana, mara
vania, Ahei igoe? Me tuguni ladaa,
me mua hugu poponona, 20 me tu-
guni ladaa, me gagua, Inau tu mua
Christ, te vanira. 21 Mara gagua
*g*aira tara huatia, Na hava soo? Igoe
a Elia? Me gagua *g*aia, Inau taho.
Mara gagua, Igoe na porovete keri?
Ma *g*aia te goi bosa, Taho. 22 *G*aira
tara gagua soo, Mahei igoe? *g*e makai
va tugunia vanira taira vetenagami
mai. Na hava ko bosago hegemu?
23 Me gagua *g*aia, Inau na ma*n*a ni
tinoni te bosa galaga ta na bona
aroha, me gagua, Kau vaa maemanea
na halautuna Lord; te vaga Isaia na
porovete te bosa tua. 24 Ma *g*aira,
tara vetenara vania, rana Varise.
25 Ma *g*aira tara goi huatia, mara
gagua, Megua igoe *g*eo vulitabu,
*g*eko mua Christ, mo mua Elia, mo
mua na porovete keri? 26 Ma John
te bosa vanira, me gagua, Inau tu
nia vulitabu na beti; ma *g*aia te
tuguru tua igobu paupatumiu, tau
mua gilala a*g*aia, 27 a*g*aia te mai i
muri*g*u, ma *g*aia te diki pukulagi
mai ita*g*ua; me te mua ulaga*g*u na
togiana na galo ta na tuana. 28 Me
te nei na lei totobo ini i Betabara

ta na levu ni Joridani, a John te
vulitabu *ga*.
29 Me te roropo gana a John te
rigia a Jesus te mai, me gagua,
Rigia, na nina dale sipu God, te lavi
kehaa na palu ni maramana! 30
Aeni inau tu bosaa tua, Na tinoni te
mai i muri*gu*, me diki pukulagi mai
i ta*gu*a, na pukuna a*g*aia te nago
vaa tua ita*gu*a. 31 Minau tu mua
gilalaa; me ge ke tate vanira
na Isaraele, na pukuna aeni nau
tu nia mai vulitabu na beti. 32
Ma John te tuguni tatea, me gagua,
Minau tu rigia na Taru*n*a te horu
mai ta na parako te vaga na bola,
me gahaa ivuvu*n*ana. 33 Minau tu
mua gilala mua a*g*aia; ma *g*aia te
vetenau ku nia vulitabu na beti me
gagua vaniu, Ko rigia na Taru*n*a ke
horu mai, meke gaha ivuvu*n*ana ahei
ke, a*g*aia ke nia vulitabu na Taru*n*a
te Tabu. 34 Minau tu rigia, minau
tu tuguni tatea a*g*aia na Dalena
God.
35 Me roropogana gua a John te
tuguru, mara rua na nina vaovaro*n*o.
36 Me vaevanea Jesus te tona, me
gagua, Rigia nina Dale sipu God! 37
Me rua na vaovaro*n*o toro ro*n*ovia te
bosa, moro saritaonia Jesus. 38 Ma
Jesus te rei pulohi, me rigira ro*g*aira
toro saritaonia *g*aia, me gagua, Na
hava toro kakaea? Moro gagua,
Rabi, (ta bosa tugua ke, Tarai,)
mivei to gahago? 39 Ma *g*e gagua
vania, Mai rigia. Ma ro*g*aira toro
va, moro rigia na bona te gahaa *ga*;
ma ro*g*aira tara gahara itatana ta na
bo*n*i keri; ma na bona ni bo*n*i te
vaga e ha*n*avulu. 40 Ma sakai iro-
tadira toro ro*n*ovia John, moro sari-
taonia, a Aderu hogona a Simoni
Petere. 41 Me diki topoa na puku ni
hogona Simoni, me gagua, I rogami
toro sodoa a Mesia, ta bosa tugua ke,
Christ. 42 Me nia va ta Jesus. Ma
Jesus te vaevanea, me gagua, Igoe
a Simoni dalena Jona, kara vatugo
nia Kevasi, ta bosa tugua ke, Petere.
43 Me roropo gua a Jesus te liona
na rugu horu i Galilea, me topoa a
Vilipi, me vania, Ko mai taoniu. 44
Ma Vilipi ni Betesaida, na baebase
ni komudira Aderu ma Petere. 45
Ma Vilipi te topoa Natanaele, me
vania, Igami tai topoa a*g*aia, a Mo-
sesi ta na Ro*n*oro*n*o vetena, ma na
lei porovete tara *g*erea, a Jesus na
dalena Josepa ni Nasareta. 46 Ma
Natanaele te gagua vania, Ke ta*n*o-
mana na rugu horu mai siki totobo
te uto i Nasareta? Ma Vilipi te va-
nia, Ko mai, moko rigia. 47 Ma
Jesus te rigia Natanaele te mai rigia,
me bosaa, me gagua, Rigia, na puku
ni dalei Isaraele, te mua gahaa siki
kiko itatana. 48 Ma Natanaele te
gagua vania, Ivei to nea *g*eo gilalau?
Ma Jesus te vania, A Vilipi te mua
hologo mua, to gahago sarana na
vigi, mi nau tu rigigo *ga*. 49 Ma
Natanaele te bosa tugu vania, me ga-
gua, Tarai, Igoe na Dalena God;
Igoe na Habadira rana Isaraela! 50
Ma Jesus te bosa tugu vania, Na pu-
kuna inau tu bosa vanigo, Tu rigigo
sarana na *vigi*, to taluutuniu? Mi ta
na *n*iha ko rigigi na totobo te sule va
ta na lei totobo ini. 51 Ma *g*aia te
bosa vania, E utuni, e utuni, inau tu
bosa vanigamu, Kau rigia na parako
ke lovovoka, ma na lei nina Taru*n*a
vetena God kara dato, ma kara horu
mai i vuvu*n*ana na Dale tinoni.

II.

1 Me toluni na bo*n*i na *g*ehe *g*ou-
*g*onu ni taulagi i Kana ta na komu i
Galilea; ma tinana Jesus *ga*. 2 Ma
*g*aira tara holoa mai a Jesus, ma ra
na lei nina Vaovaro*n*o ta na *g*ou*g*onu.
3 Ma na vaini te mua manadira; ma
tinana Jesus te mai vania, Te taho
na vaini itadira, e gagua. 4 Ma

Jesus te vania, Na hava itagua mi
tamua vinekama? na bonigu te mua
sara mai mua. 5 Ma tinana te va-
nira ra na gehegehe, me gagua, Na
hava ke vetenagamu nia ke, makau
nea, e gagua. 6 Mi ga te sopou e
ono na popo vatu, na vatei vamara-
buadira na Judea ; na vanana sasa-
kai te manana e rua pe tolu na tuabo-
gulu. 7 Ma Jesus te vanira, Kau
heo vonui na popo nia na beti. Ma
gaira tara heo vonui, me titipiuni.
8 Me goi bosa vanira, Kau heotia
taeni, makau vahea na haba. Ma
gaira tara vahea. 9 Ma gaia te haba
te nami tabonana na beti te liliu ni
vaini, me mua gilala na vaini mai
vei ; ma gaira na gehegehe tara heo-
tia tua tara gilala ; ge holea na tinoni
te taulagi, 10 me vania, Na lei ti-
noni tara diki tuvalia na vaini uto,
ma na lei tinoni tara inuvi suboa tua,
gera tuvalia na vaini te mua sakai
uto ; migoe to tabe poloa mai na
vaini uto. 11 A Jesus te nea na vui-
vuni ni butulu eni i Kana i Galilea,
ge tatea ga na raranana, ma gaira na
nina Vaovarono tara taluutunia.

12 Me soko te sugi horu i Kapera-
naumu, agaia ma tinana, ma rana ho-
gona, maia rana Vaovarono ; ma
gaira tara gahara ga, te mua subo na
boni.

13 Ma na didira na lovovule na
Judea te dutu, ma Jesus te va dato i
Jerusalema. 14 Me rigi sodora ta
na Bona te tabu tara sabiri kau ma
na sipu ma na bola, ma rana tinoni
tara kasa rono tara sopou ga. 15 Me
nia na galo ni raramu, me guruhoru
sokora ta na Bona te tabu, ma na
lei kau ma na lei sipu, me kovala ke-
hai na didira na rono tara kasa rono,
me boki taovaginigi na didira na
bela. 16 Me bosa vanira tara sabiri
bola, Lavi kehai na lei totobo ini ;
kau bei nia vale ni sabiri na valena
Tamagu. 17 Ma rana Vaovarono
tara ganagana olia te vaga tara gerea
tua, Na vatei lio papara na valemu
te gani soko tua inau. 18 Ma rana
Judea tara gagua vania, Na hava na
vaugilala ko tatea vanigami, to nei
na lei totobo ini? 19 Ma Jesus te
goi gagua vanira, Kau durakea na
Vale te tabu eni, muku goi tuguru-
vaginia e tolu na boni. 20 Mara ga-
gua rana Judea, E vati hanavulu me
sara e ono na niulu tara kisua na
Vale tabu eni ; migoe ko goi tuguruva-
ginia e tolu na boni? 21 Ma gaia te
bosa nia na Vale te tabu, na hulina.
22 Me te tuguru oli sania na mate,
vaho gera ganagana olia rana nina
Vaovarono te nia na bosa eni ; ma
gera talutunia na gegere, ma na bo-
sana te bosa a Jesus.

23 Ma gaia tua i Jerusalema, ta
na lovovule na gougonu ; ma gaira
tara subo tara taluutunia na ahana,
agaira tara vaevanei na vaugilala te
nei. 24 Ma Jesus te kana vanira, na
pukuna te gilala sokora na lei tino-
ni ; 25 me mua pitua ahei ke tugunia
vania na tinoni ; me pukua hegena
na totobo i loka ni tinoni.

III.

1 Ma na m ane ni Varise ga, na
ahana a Nikodemusi, na vunagi ita-
dira na Judea. 2 Ma gaia te va rigia
a Jesus te boni, me vania, Tarai !
igami tai gilalago igoe to butu ni ta-
rai mai ta God ; ke mua gahaa God
itatana siki sakai ke, meke mua ta-
nomana na neani na butuli te vaga
to nei tua. 3 Ma Jesus te bosa tugu
vania, me gagua, E utuni, e utuni,
nau tu bosa vanigo, ahei ke mua goi
vahu vaolua gua, ke mua tanomana
na rigiana na nina kinakabu God. 4
Me gagua Nikodemusi, Ivei ke goi
gagua geke tanomana na vahuna na
tinoni te tonikama tua? Ke goi ta-
nomana na varuani rugu hage gua ta

na kutuna tinana, *g*eke goi vahua
mai? 5 Ma Jesus te goi gagua va-
nia, E utuni, e utuni, inau tu bosa
vanigo, ahei ke mua goi vahua nia
na beti ma na taru*na*, ke mua ta*no*-
mana na hage ta na nina kinakabu
God. 6 Na totobo tara vahua mai ta
na huli, te huli lee; ma na totobo
tara vahua mai ta na taru*na*, te ta-
ru*na*. 7 Ko bei nia hare inau tu
bosa vanigo, mu gagua, Kau goi vahu
vaolugamu gua. 8 Na guri te guri
ivei mivei te liona, moto ro*no*via na
ta*g*umu ni guri, moto mua gilala te
va mai *ga* maia ke va *ga*; te vaga gua
eni na tinoni te sivuraga mai ta na
Taru*na*. 9 Ma *g*aia a Nikodemusi
te vania, Ivei ke gagua *g*eke ta*no*-
mana na lei totobo ini? 10 Ma Jesus
te bosa tugu vania me gagua, Igoe
sakai na Tarai ni Isaraele, mo to mua
gilalai na lei totobo ini? 11 E utuni,
e utuni inau tu bosa vanigo, igami
tai bosa na totobo tai gilala tua, mi-
gami tai tugunia na totobo tai rigia
tua; migamu tau mua lavipa*no*tia
nimami na tutu*gu*. 12 Inau tu tu-
gunia vanigamu na lei totobo i pari,
migamu kau mua taluutunia ke, mivei
kau nea na taluutuniana na lei totobo
i kokou? 13 Mahei te mua dato tua
i kokou, ma *g*aia hegena vamua te
horu mai tua i kokou, na Dale Ti-
noni, te gahaa i kokou. 14 Me te
vaga a Mosesi te talu galagaa na poli
ta na komu aroha, te vaga gua eni te
detea tua na talugalagaana na Dale
Tinoni; 15 a*g*aia vamua ke taluutu-
nia ke, ke tabea na maurihali na pu-
kuna a*g*aia.

16 Na pukuna God te dolovi *na*-
*na*taa na maramana, *g*e lubatia na
Dalena sakai vamua ma *g*aia vamua
ke taluutunia ke mua taga tua, meke
tabea na maurihali. 17 Ma God te
mua vetena mai na Dalena ta na ma-
ramana, *g*e ke dete matea na mara-
mana; me ke vola nia mugua na
maramana. 18 Mahei ke taluutunia
te mua dete matea; mahei vamua ke
mua taluutunia, te dete matea tua
a*g*aia, na pukuna te mua taluutunia
na ahana na Dalena God sakai va-
mua. 19 Ma eni na dete; na marara
te mai ta na maramana, ma na lei ti-
noni tara liona na pu*n*i, mara mua
liona na marara, na pukuna na didira
na *g*ehe*g*ehe te dika. 20 Na pukuna
a*g*aia te *g*ehe*g*ehe dika te nia sika na
marara, mete mua tate mai ta na ma-
rara, ke bei lada dika na nina *g*ehe-
*g*ehe *ga*. 21 Ma *g*aia te *g*ehe*g*ehe
utuni te mai ta na marara, te ha*ga*
tatea na nina *g*ehe*g*ehe, te *g*ehe*g*ehe
sugua ta God.

22 Me te soko na lei totobo ini, a
Jesus ma rana nina vaovaro*no* tara
mai ta na komu i Judea, me gahaa *ga*
itadira, me te vulitabu. 23 Ma John
te vulitabu i Enoni te dutuvia i Sa-
limi, na pukuna te subo na beti *ga*;
ma *g*aira tara mai mara lavia *ga* na
Vulitabu. 24 Ma *g*aira tara mua pi-
tia mua a John ta na vale pipiti.
25 Ma rana nina Vaovaro*no* a John
ma rana Judea tara nia veihuhugui
na lei vatei vamarabu. 26 Ma *g*aira
tara va rigia a John, mara gagua va-
nia, Tarai! a*g*aia te gahaa itamua i
Joridani levu ka, moto tuguni tatea,
ko rigia, te vulitabu, ma na lei tinoni
soko tara ovu tatana. 27 Ma John
te bosa tugu vanira, me gagua, Na ti-
noni ke mua tabea siki totobo, teke mua
vahea mai i kokou. 28 I gamu tau
tuguni tateu hegemiu nau tu gagua
tua, Inau na mua Christ, mete diki
vetenau mai nagona. 29 Ahei te ta-
bea na vaivine a*g*aia te taulagi; ma
na kulana te taulagi te tuguru, me
te ro*no*via, me te nia to*g*oto*g*o na ma-
*na*na te taulagi; ma eni na ni*g*ua na
to*g*oto*g*o te vonugia tua. 30 *G*aia ke
hahaba galaga, minau ku kubolu
horu.

31 Ahei te mai i kokou ke, a*g*aia i

vuvu*n*ani na lei totobo soko ; mahei i
pari, a*g*aia ta na pari, me te bosa na
lei totobo ta na pari ; me te mai i
vuvu*na* ni parako i vuvu*n*ana na lei
totobo soko. 32 Ma na lei totobo te
rigigi maia te ro*n*ovigi, kiri te tugu-
nigi ; ma taho siki sakai te lavi pa*n*otia
nina tutu*g*u. 33 Mahei ke lavia na
bosa te tugunia ke, me te talu vau-
gilalana God te utuni. 34 Mahei
God te vetena mai te bosa na lei bo-
sana God, na pukuna God te mua
vahe pilea na taru*na*. 35 Na Mama
te dolovia na Dale, me talui na lei
totobo soko ta na limana. 36 Mahei
ke taluutunia na Dale ke tabea na
maurihali ; mahei ke hovena na Dale
ke mua rigia na vola, ma na nina
rutu God te gahaa soo i vuvu*n*ana.

IV.

1 Ma Lord te gilalara rana Varise
tara ro*n*ovia a Jesus te lavira na vao-
varo*no* me vulitabura tara subo vaa
ta John. 2 Ma *g*aia Jesus te mua
vulitabu hegena, ma rana lei nina
Vaovaro*no*, 3 Ge sania i Judea, me
va gua i Galilea. 4 Me liu pota i
Samaria. 5 Me va ta na komu ni
Samaria, tara vatua nia i Sukari, i
liligina na bona a Jakobo te vahea
tua na dalena Josepa. 6 Ma nina
tuvu Jakobo *g*a. Ma Jesus te lu*g*u-
hia na tona, me sopou *g*a ta na tuvu :
me te vaga e ono na bona ni bo*n*i. 7
Ma na vaivine ni Samaria te mai heo
beti. Ma Jesus te vania, He ga*g*ua
beti mai. 8 Ma rana Vaovaro*no* tara
vaa tua ta na komu, *g*e kara sabiri
va*na*. 9 Ma na vaivine ni Samaria
te vania, O gua igoe na Judea *g*eo
no*n*iu na he gamua beti, inau na vai-
vine ni Samaria ? Na pukuna a*g*aira
na Judea tara mua nira vaukolu rana
Samaria. 10 Ma Jesus te goi vania,
*G*e ko-gilalaa na nina sonihalavu God,
ma*g*aia te bosa vanigo, He ga*g*ua beti
mai, ko nonia *g*aia, meke vahego *g*atu
na beti mauri. 11 Ma na vaivine te
vania, Magutu, e taho nimua na va-
tei lalabeti, ma na tuvu te horuga ;
mivei tamua na beti mauri ? 12 To
haba vaa igoe ta tamada Jakobo ? te
vahegami na tuvu, ma *g*aia gua te
inu gana *g*a, ma ra na lei dalena,
ma na lei nina kau. 13 Ma Jesus
te vania, Ahei ke inuvia na beti eni
ke goi ha*g*a inu gua ; 14 mahei ke
inuvia na beti inau ku vahea *g*atu,
ke mua ha*g*a inu gua ke vaa me
vaa ; ma na beti inau ku vahea
*g*atu ke liliu tuvu ilokana me ke
vuravura ta na maurihali. 15 Ma na
vaivine te gagua vania, Magutu, ko
vaheu mai na beti eni, *g*e ku mua
ha*g*a inu gua, mu ku mua goi mai
heoheo beti. 16 Ma Jesus te vania,
Ko tona, moko holoa na taumu, mo
ko pulohi mai. 17 Ma na vaivine te
gagua vania, Te taho na tau*g*u. Ma
Jesus te gagua vania, Eo, to bosa
uto, Te taho na tau*g*u, to gagua. 18
Na pukuna e lima tua na taumu ida-
nia, ma na tinoni te gahaa itamua i
taeni na mua taumu ; e utuni keri to
bosa utunia. 19 Ma na vaivine te
bosa vania, me gagua, Magutu, inau
tu pukugo igoe na porovete. 20
Rana tamamami tara *g*ehe*g*ehetia na
lei totobo te tabu ta na gotu eni ; mi-
gamu tau bosa i Jerusalema na puku
ni bona ni *g*ehe*g*ehe tabu. 21 Ma
Jesus te vania, Vaivine, ko taluutuniu,
te dutu mai na bona ni bo*n*i, igamu
kau mua *g*ehe*g*ehe tabu vania na
Mama ta na gotu eni maia i Jerusa-
lema gua. 22 Igamu tau *g*ehetia na
totobo te tabu tau mua manahani ;
igami tai *g*ehe*g*ehe na totobo tai ma-
nahana ; na pukuna na vola te puku-
lagi itadira rana Judea. 23 Te dutu
na bona ni bo*n*i, me sara tua, rana
*g*ehe*g*ehe tabu tara utuni kara suka-
gia na Mama nia na taru*na* maia na

utuni, na pukuna na Mama te ke-
nera te vagara ma kara *g*ehe*g*ehe va-
nia. 24 God na Taru*na*, ma *g*aira
tara *g*ehe*g*ehe tabu vania kara *g*ehe-
*g*ehe vania nia na taru*na* maia na
utuni. 25 Ma na vaivine te vania,
Inau tu gilalaa Mesia ke mai, tara
holoa nia Christ, ma ta na maiana ke
mai tuguni sokoi vanigita na lei to-
tobo. 26 Ma Jesus te vania, Inau tu
bosa vanigo, a*g*aia.

27 Mi ta na bona keri rana Vaova-
ro*no* tara pulohi mai, ma *g*aira tara
nia hare *g*aia te kokoe vania na vai-
vine; me taho siki sakai ke gagua
vania, Na hava to kenea? taho ke
gagua ke, Ma na hava to bosa vania?
28 Ma na vaivine te sania na nina
vatei heobeti, me tona ta na komu,
me bosa vanira na lei tinoni *ga*, me
gagua, 29 Kau mai, ma kau rigia
na tinoni te tugunigi vaniu na lei
totobo tu nei tua; a*g*aia so*g*ea a
Christ? 30 Ma *g*aira tara rugu-
horu ta na komu mara varigia. 31
Mi ta na bona gobu keri rana Vaova-
ro*no* tara no*n*ia, mara gagua, Tarai,
ko va*na*. 32 Ma *g*e gagua vanira,
Na ga*g*ua na va*na* ita*g*ua tau mua
gilalaa. 33 Ma rana Vaovaro*no* tara
bosa kolu, mara gagua, Ahei te vahea
siki va*na*? 34 Ma Jesus te gagua
vanira, Ga*g*ua na va*na* na neana na
totobo a*g*aia te vetenau mai te liona,
mu tu ha*g*a nei sokoani nina *g*ehe*g*ehe.
35 Igamu tau mua bosa, E vati mua
na vula i*g*a, me te dutu mai na
gegeli? Kau rigia, nau tu bosa
vanigamu, kau rei tada, makau vae-
vanea na lei legai te rara tua *g*a ta na
gegeli. 36 Ma *g*aia te gegeli te ho-
latia na taba, me baorei na va*na* ta
na maurihali; ma *g*aia te sosoni, maia
te baobaore, koro nia to*g*oto*g*o kolu.
37 Mi taeni na bosa te utuni, A
sakai ke sononi, ma na ruana ke
gegeli. 38 Minau tu vetenagamu
na geliani na totobo tau mua lutui;
a*g*aira na keha tara lutui tua, migamu
tau hage mai ta didira na lutu.

39 Ma na lei tinoni ni Samaria
tara subo ta na komu keri tara talu-
utunia, na pukuna na bosana na vai-
vine te va tuguni tatea, me gagua,
Te tugunigi vaniu na lei totobo tu
nei tua. 40 Ma rana Samaria tara
varigia, mara no*n*ia na gahaana ita-
dira; *g*e gahaa *g*a itadira e rua na
bo*n*i. 41 Ma *g*aira tara subo gua
tara taluutuni na pukuna na bosana,
42 mara vania na vaivine, Igami tai
mua taluutunia vamua na pukuna na
bosamu; migami tai ro*n*ovia hege-
nami, migami tai gilalaa a*g*aia eni
te utuni na Vavolana na maramana,
a Christ.

43 Me soko e rua na bo*n*i te sania
na bona keri, me va Galilea. 44 Ma
Jesus te tuguni tatea hegena, me
gagua, Kara mua ganagana mavaa
na porovete ta na puku ni komuna.
45 Me va sara i Galilea, ma *g*aira na
Galilea tara pa*n*otia, tara rigigi tua
na lei totobo te nei i Jerusalema ta
na *g*ou*g*onu; na pukuna a*g*aira gua
tara tona ta na *g*ou*g*onu.

46 Ma Jesus te tona gua i Kana i
Galilea, te nea *g*a na beti me liliu
vaini. Ma na Vunagi *g*a, ma na
dalena te vahagi i Kaperinaumu.
47 Me ro*n*ovia a Jesus te butuni mai
i Judea, me mai i Galilea, *g*e varigia,
me kurutia *g*e ke horu, me ke vavolaa
na dalena; na pile vaso meke mate.
48 Ma Jesus te vania, Kau mua
rigigi na vaugilala ma na lei butuli
ke, igamu kau mua taluutuni, e vania.
49 Ma na Vunagi te vania, Magutu,
ko mina diki horu te mua mate mua
ni*g*ua na *g*ari. 50 Ma Jesus te gagua
vania, Ko *g*atu, te vola na dalemu.
Ma na tinoni te taluutunia na bosana
Jesus te bosa vania, me tona. 51 Ma
*g*aia te sugi soo, me sodora na lei
nina mane ni lutu, mara tugunia
vania mara gagua, Te vola na dalemu,

tara vania. 52 Ma huatira ivei na
bona vagana te vuivunia na gaota.
Mara gagua vania, Inola, e vitu na
bona ni bo*n*i te kaluba itatana na
vahagi papara. 53 Ma na mama te
gilala na bona ni bo*n*i keri a Jesus te
bosa ilokaina, Te vola dalemu; ma *g*e
taluutuni *g*aia ma *g*aira soko gua tara
gahara ta na valena. 54 E ruani na
butuli eni te nea gua a Jesus, te
horu mai tua i Judea me va i Galilea.

V.

1 Me te soko na lei totobo ini na
didia na *g*ou*g*onu rana Judea *g*a, ma
Jesus te va dato i Jerusalema.

2 Ma na kolokama *g*a i Jerusalema
ta na malei sabiri sipu, na ahana ta
na bosa ni Judea Betesida, me lima
na vaevalelevu *g*a. 3 Ma na vure
subo tara koli *g*a tara vahagi, rana
rorodo, ma rana logu, ma rana rapo-
bete, a*g*aira tara pitua na tipotipo na
beti. 4 Na pukuna na Taru*n*a ve-
tena te horu mai na balu bona ni bo*n*i
ta na kolokama me tipotipoa na beti;
me soko ahei te diki sugi horu ta na
beti te tipotipo tua, te vola ta na
vahagi vagana te sodoa tua. 5 Ma
siki tinoni i*g*a, te gahaa tua e tolu
ha*n*avulu me sara e alu na niulu te
vahagi. 6 Ma Jesus te rigia te koli
*g*a, me te gilala te hau tua te gahaa,
me gagua vania, O liona na vola? te
vania. 7 Ma na vahagi te gagua
vania, Magutu, inau te taho ita*g*ua ke
haveu na va ta na kolokama ta na
bona ni tipotipo na beti; minau tu
tona ke, ma na balu te laugide*g*u. 8
Ma Jesus te vania, Tuguru, moko
holatia na malamu, moko tona. 9
Ma na tinoni te mina vola, me holatia
na sapena, me tona.

Mi ta na bo*n*i keri na Bo*n*i ni ahe-
ahe. 10 Ma *g*aira na Judea tara bosa
vania a*g*aia te vola tua, mara gagua,
Itaeni na Bo*n*i ni aheahe, me te
hovego na holatiana na sapemu. 11
Me gagua vanira, A*g*aia te vavolau
te bosa vaniu, Holatia na sapemu
moko tona. 12 Ma *g*aira tara huatia,
mara gagua, Ahei na tinoni keri te
nea vanigo na bosa, na holatiana na
sapemu, moko tona? 13 Ma *g*aia te
vola tua te mua gilala ahei a*g*aia, na
pukuna a Jesus te tagaa tua, te subo
*g*a na vure ta na bona. 14 Mi muri
a Jesus te goi rigi sodoa ta na Bona
te tabu, me vania, Rigia, to vola tua,
moko bei goi ta*n*ota*n*odika gua, ke
bei sodogo *g*ea na totobo te dika vaa.
15 Ma na tinoni te tona keha, me va
tugunia vanira rana Judea, a*g*aia a
Jesus te vavolaa. 16 Ma na pukuna
eni rana Judea tara kanahaginia
Jesus, mara kakaea na mateana; na
pukuna te nei na lei totobo ini ta na
Bo*n*i ni aheahe. 17 Ma Jesus te
bosa vanira me gagua, A Tama*g*u te
lutu me sara ta na bo*n*i eni, minau
gua tu lutu gua. 18 Ma na pukuna
keri rana Judea tara kakae *n*a*n*ataa
na mateana, te mua nia parile vamua
na Bo*n*i ni aheahe, maia te holoa nia
na puku ni Tamana God, maia te ha*g*a
nia vakaeka*g*e ta God.

19 Ma Jesus te bosa vanira me
gagua,

E utuni, e utuni, inau tu bosa
vanigamu, na Dale te mua nia tovo*n*o
na kabariana siki totobo, te ke mua
rigia na Mama te nea; na pukuna
na lei totobo a*g*aia te nei, na Dale ke
nei gua te vagai. 20 Na pukana na
Mama te dolovia na Dale, me naunaua
nia na lei totobo a*g*aia te ke nei; me
ke naunaua nia na *g*ehe*g*ehe ke sule
va taeni, *g*e kau nia hare. 21 Ma te
vaga na Mama te tuguruvaginira
tara mate tua, me vavolara, te vaga
gua eni na Dale ke vavolara rahei
te liodira. 22 Ma na Mama ke mua
detea gua siki tinoni, me lubatia soko
tua vania na Dale na dete. 23 *G*e
ma na lei tinoni kara ganagana sulea

na Dale, te vaga tara nea na gaga-
gana-suleana na Mama. Mahei ke
mua ganagana sulea na Dale ke, me
te mua ganagana sulea gua na Mama
te vetenaa mai. 24 E utuni, e utuni,
inau tu bosa vanigamu, ahei ke varo-
*n*ohia na bosa*g*u, me ke taluutunia te
vetenau mai, te tabea na maurihali,
me ke mua ta*n*omana na sodoana na
dete, mete sogavulea tua na mate ta
na vola. 25 E utuni, e utuni, inau tu
bosa vanigamu, te dutu mai na bona
ni bo*n*i, mete sara tua, ma na lei
tinoni mate kara ro*n*ovia na ma*n*ana
na Dalena God, ma *g*aira kara ro*n*ovia
kara vola. 26 Na pukuna te vaga na
Mama te logoa na vola ilokana, te
vaga gua eni te lubatia vania gua na
Dale *g*eke logoa na vola ilokana. 27
Me sonihalavua vania gua na mana
*g*e ke dete, na pukuna a*g*aia na Dale
Tinoni. 28 Kau bei nia hare na
totobo eni; ke sara mai na bona ni
bo*n*i, ma *g*aira soko ta na lei *g*ilu kara
ro*n*ovia na ma*n*ana, 29 kara rugu
horu mai; ma *g*aira tara *g*ehe*g*ehe uto
kara tuguru oli sodoa na vola; ma
*g*aira tara *g*ehe*g*ehe dika kara tuguru
oli sodoa na dete.

30 Tu mua ta*n*omana na neana
hege*g*u siki totobo; minau tu dete
te vaga inau tu ro*n*ovia; ma ni*g*ua na
ro*n*oro*n*o ni dete te maemane, na pu-
kuna tu mua kakaea na totobo tu
liona ni*g*ua, ma na totobo vamua na
Mama te vetenau mai te liona. 31
Ma *g*e ku tuguni oliu hege*g*u, ni*g*ua
na tutuguni ke mua utuni. 32 A*g*aia
na keha te tuguni tateu inau, minau
tu gilala na bosa te tuguni tateu nia
te utuni. 33 Ma tau vetenara na
balu va ta John, ma *g*aia te tuguni
tatea na utuni. 34 Minau tu mua
tabea na bosa ni tutuguni ta na ti-
noni; minau tu nei na bosa keri vani-
amiu *g*e ma kau nia vola. 35 A*g*aia
na bulu te ruruhu me te hina; miga
mu tau liona na nia to*g*oto*g*o na
mararana na balu bo*n*i. 36 Minau
tu tabea na bosa ni tutuguni te sule
vaa ta na bosana John; na lei *g*ehe-
*g*ehe te talani vaniu na Mama na
kabariani, ma lei *g*ehe*g*ehe kiri inau
tu nei te tutuguni tateu na Mama te
vetenau mai. 37 Ma na Mama te
vetenau mai, a*g*aia te tuguni tateu
tua. Migamu tau mua ro*n*ovia vagua
na ma*n*ana, mau mua rigia na hulina.
38 Migamu tau mua logoa na bosana
te gahaa ilokamiu; na pukuna tau
mua taluutunia a*g*aia te vetenau mai.
39 Igamu tau kakaei na lei *g*e*g*ere te
tabu, na pukuna tau ganagana kau
sodoa *g*a na maurihali ilokadira; ma
kiri te tuguni tateu inau. 40 Igamu
kau mua mai ta*g*ua na tabeana na
vola. 41 Inau tu mua tabea na lada
ta na tinoni; 42 mi nau tu gilala
gamu tau mua logoa na nina dolo
God ilokamiu. 43 Inau tu mai ta
na ahana Tama*g*u; mi gamu tau
mua lavi pa*n*otiu inau; ma na keha
ke mai tabo ta na ahana hegena ke,
*g*e kau lavi pa*n*otia a*g*aia. 44 Ivei
kau va ta*n*omana na taluutuni? igamu
tau sopa tabea na lada itamiu hege-
miu, ma tau mua kakaea na lada te
mai ta God hegena vamua. 45 Kau
bei ganagana *g*ea inau ku hurugamu
vania na Mama. Ahei na keha ke
hurugamu, a Mosesi, i gamu tau vava-
ravagi tua itatana. 46 Mi gamu kau
taluutunia a Mosesi ke, ma kau talu-
utuniu gua inau, na pukuna a*g*aia te
*g*ereu tua. 47 Makau mua taluutunigi
na nina *g*e*g*ere ke, mi vei kau nia na
taluutuniani na lei bosa*g*u.

VI.

1 Me soko na lei totobo ini a Jesus
te halavu i levu ni kolokama ni
Galilea, a*g*aia keri na kolokama ni
Tiberiasi. 2 Ma na vure te subo
te tumuria, na pukuna tara rigigi na
lei vaugilala te nei vanira na lei

vahagi. 3 Ma Jesus te sei dato ta
na gotu, me sopou horu *g*a tadira
rana nina Vaovaro*no*. 4 Ma na
Lovovule na didira na *G*ou*g*onu rana
Judea te dutu. 5 Ma Jesus te soni-
vagi matana, me rigira na vure te
subo te mai rigia ; *g*e vania a Vilipi,
Ivei ka sabiria na bereti, *g*e kara
ganigi raini ? e gagua vania. 6 Me
te nea na bosa vaniana keri te ha*g*a
tabotaboa, ma *g*aia te pukua na toto-
bo ke kabaria. 7 Ma Vilipi te bosa
tugu vania me gagua, Ka nigi sabiri
bereti e rua na ha*n*alatu ni ro*no* ke,
meke mua sopa manadira *g*e kara
ta*no* sakai pile. 8 Ma sakai itadira
rana Vaovaro*no*, na ahana Aderu, na
hogona a Simoni Petere, te gagua
vania, 9 Na *g*ari eni e lima na bereti
tatana, me rua na pile iga ; mivei ke
nigi na manadira na vure te subo ?
10 Me gagua a Jesus, Kau vasopou-
laginira na lei tinoni. Me te lodu
*g*a na buburu ta na bona ; ma na lei
tinoni tara sopou *g*a te vaga e lima
na toga. 11 Ma Jesus te tabei na
bereti, me bosa utoi, me tuvaligi
vanira rana Vaovaro*no*, ma rana
Vaovaro*no* tara tuvaligi vanira tara
sopou tua, ma na iga gua te vagaa
te ke liu liodira. 12 Ma *g*aira tara
mahu soko, me vanira rana nina
Vaovaro*no*, Kau vahikolui na lei pile
pile va*n*a te au, ke bei tagaa vasoo na
pile. 13 Ma *g*aira tara vahikolui,
mara hogoni vonui e ha*n*avulu rua
na kei, na pile ni e lima vamua na
bereti tara ganigi me au tadira. 14
Ma na lei tinoni tara rigia na butuli
a Jesus te nea, mara gagua, E utuni,
aeni na porovete te mai ta na mara-
mana, ra gagua.

15 Ma Jesus te pukura tara ha*g*a
mai po*no*a ma kara nea *g*eke vuna-
gidira, *g*e tona keha hegena gua ta
na gotu.

16 Me nulavi rana nina Vaovaro*no*
tara sugi horu ta na kolokama. 17
Ma *g*aira tara hagelia na tiola, mara
halavu levu ni kolokama i Kaperina-
umu. Mete pu*n*i tua, ma Jesus te
mua varigira mua. 18 Ma na guri
sule te ta*n*i mai, ma na kolokama te
tipo galaga *g*a. 19 Ma *g*aira tara
vohea tua na bona te vaga e rua
ha*n*avulu lima, pe tolu ha*n*avulu ;
*g*era rigia a Jesus te sakusaku tua,
me mai ta na beti, me dutuvia na
tiola ; ma *g*aira tara matagu. 20
Ma *g*aia te bosa vanira, Inau eni,
kau bei matagu. 21 Me soko tara
liona na lavi hageana ta na tiola ;
ma na tiola te mina sara ta na komu
tara va *g*a.

22 Me roropogana na vure te tugu-
ru i levu ni kolokama, tara rigia te
taho gua siki tiola keha, ma sakai
vamua keri rana lei Vaovaro*no* tara
hagelia tua, ma Jesus te mua nira
haehage kolu rana nina Vaovaro*no*
ta na tiola, ma *g*aira ra na nina
Vaovaro*no* hegedira ; 23 ma na balu
tiola gua te talusapa mai i Tiberiasi
i liligina na bona tara gania *g*a na
bereti a Lord te bosa utoi tua ; 24
ma na vure tara pukua a Jesus te
taho, ma rana nina Vaovaro*no* tara
taho gua i*g*a, ma *g*aira tara goi hage-
ligi na lei tiola, mara vaa i Kaperi-
naumu tara kenea Jesus. 25 Ma
*g*aira tara rigi sodoa i levu ni kolo-
kama mara vania, Tarai, e*n*iha to
mai ? 26 Ma Jesus te vanira, E
utuni, e utuni, inau tu bosa vaniga-
mu, igamu tau keneu, ma na mua
pukuna na lei vaugilala tau rigigi
tua, ma na pukuna vamua tau gania
na bereti ma tau nia mahu tua. 27
Kau bei nia pipo na va*n*a te tagaa,
ma na va*n*a vaso te gahaa ta na
maurihali, na Dale tinoni ke vahe-
gamu *g*atu, na pukuna na Mama te
talu vaugilalana a*g*aia, God. 28
Mara gagua a*g*aira, Ma na hava kai
kabaria, *g*e kai *g*ehetia na lei nina
*g*ehe*g*ehe God ? 29 Ma Jesus te

vanira, Aeni na nina *g*ehe*g*ehe God,
*g*e ma kau talutunia a*g*aia keri te
vetenaa mai. 30 Mara gagua a*g*aira,
Na hava na vaugilala to nea ta kai
rigia, *g*e kai taluutunigo ? na hava to
kabaria ? 31 Ra na lei kukuada
tara gania na *Mana* ta na komu
aroha ; te vaga tara *g*erea tua, Te
hegadiia na bereti mai kokou. 32
Ma Jesus te vanira, E utuni, e utuni,
inau tu bosa vanigamu, a mua Mosesi
te vahegamu na bereti mai kokou ;
ma Tama*g*u te vahegamu mai na
bereti te utuni i kokou. 33 Na pu-
kuna na nina bereti God na bereti keri
te horu mai i kokou, te vahea na
vola na maramana. 34 Ma *g*aira
tara vania, Magutu, ko vahegami
mai haia na bereti keri. 35 Ma
Jesus te bosa vanira, me gagua, Inau
na bereti ni vola ; ahei ke mai i
ta*g*ua ke mua vitolo, mahei ke talu-
tuniu ke mua ha*g*a inu ke hau me
hau. 36 Minau tu bosa vanigamu
tua, Igamu tau rigiu tua inau, mau mua
taluutuniu. 37 Na totobo soko na Ma-
ma ke vaheu ke mai ita*g*ua ; minau
ku mua tivaa siki sakai ke mai ta*g*ua.
38 Na pukuna tu mai i kokou, *g*e ku
taonia na lio*g*u hege*g*u, na liona
vamua te vetenau mai. 39 Ma eni
na liona na Mama te vetenau mai, ku
bei tovo*n*o sonia *g*ea siki totobo va te
vaheu mai, minau ku tuguruvaginia
ta na sosoko ni bo*n*i. 40 Ma eni na
liona na Tama*g*u ; ahei ke rigia na
Dale ke, meke taluutuni, ke tabea na
maurihali, minau ku tuguruvaginia
ta na sosoko ni bo*n*i.

41 Ma ra na Judea tara pasapasa
popoloa, *g*aia te nia na bosa, Inau na
bereti te horu mai i kokou. te a. 42
Mara gagua, E mua aeni Jesus, na
dalena Josepa ? igita ta gilalara ta-
mana ma tinana. Ma na hava te
bosa *g*aia keri, te gagua, Inau tu
horu mai kokou ? 43 Ma Jesus te
bosa vanira, me gagua, Kau bei
pasapasa polou. 44 Ke mua ta*n*o-
mana mai ta*g*ua siki sakai, ke mua
*g*oraa na Mama te vetenau mai, muku
tuguruvaginia ta na sosoko ni bo*n*i.
45 Tara *g*erei nia tua ra na porovete,
te a, God te tarai sokora. Na pukuna
eni ahei ke ro*n*ovia ta na Mama, meke
manaha *g*a, ke mai ta*g*ua. 46 Taho
siki sakai te rigia tua na Mama ;
a*g*aia vamua te pukulagi mai ta God
te rigia na Mama. 47 E utuni, e
utuni, inau tu bosa vanigamu, ahei
ke taluutuniu inau te tabea na vola
kasila. 48 Inau na bereti ni vola.
49 Rana kukuamiu tara gania na
mana ta na bona aroha, mara mate
tua ; 50 ma eni na bereti te horu
mai kokou mahei ke gania ke, meke
mua mate. 51 Inau na bereti te vola,
mete horu mai ikokou ; mahei ke
gania na bereti eni ke, ke nia vola
kasila : ma na bereti inau ku vahea
na vinahi*g*u, ku vahea na vatei vavo-
laana na maramana.

52 Ma rana Judea tara nia hugu-
hugu, mara gagua, Na tinoni eni ivei
ke nia na vaheada na vinahina *g*e ka
gania ? 53 Ma Jesus te vanira, E
utuni, e utuni, inau tu bosa vani-
gamu, kau mua gania mua na vina-
hina na Dale tinoni, ma kau mua
inuvia na *n*arana ke, ma kau mua
tabea na vola ilokamiu. 54 Mahei
ke gania na vinahi*g*u, meke inuvia
na *n*ara*g*u, te tabea na vola kasila,
minau ku tuguruvaginia ta na soso-
ko ni bo*n*i. 55 Na pukuna na vina-
hi*g*u na va*n*a te utuni, ma na *n*ara*g*u
na vatei inu te utuni. 56 Ahei ke
gania na vinahi*g*u meke inuvia na
*n*ara*g*u ke, te gahaa i loka*g*u, minau
i lokana. 57 Te vaga na Mama te
vola te vetenau mai, minau tu vola
na pukuna na Mama, mete vaga gua
aeni ahei ke ganiu, a*g*aia gua ke
vola na pukuna inau. 58 Aeni na
bereti te horu mai i kokou : me te
mua vaga rana lei kukuamiu tara

ganìa na Mana, mara mate tua;
mahei ke gania na bereti eni ke nia
maurihali ke vaa me vaa. 59 Me te
bosai na lei bosa ini ta na Vale ni
Sonikolu, te taraira i Kaperinaumu.
60 Ma na balu Vaovaro*no* tara
subo tara ro*no*via mara gagua, E viri
na bosa eni; ahei ke ta*no*mana na
ro*no*vi vakodoana? 61 Ma Jesus te
gilalara hegena rana Vaovaro*no* tara
nia pasapasa polo, *g*e vanira, Aeni
te nigamu *g*e au kabalagi? 62 Ma
na hava takau rigia na Dale tinoni
ke goi pulohi dato ta na bona te
gahaa *g*a idania? 63 Na taru*na* te
vavola, ma na huli ke mua ta*no*mana.
Na lei bosa tu bosai vanigamu na
taru*na*, ma na vola. 64 Ma na balu
i tamiu tara mua taluutuni. Na pu-
kuna a Jesus te gilalara tua ta na
viuvuni mai a*g*aira tara mua taluutu-
nia, ma a*g*aia ke peroa. 65 Me gagua,
Na pukuna aeni nau tu bosa vani-
gamu, A Tama*g*u ke mua talana ahei,
ke mua ta*no*mana na mai ta*g*ua.
66 Vaho *g*e ra pulohi ra na lei
Vaovaro*no* tara subo mara mua nia
udu gua. 67 Ma Jesus te vanira
ha*na*vulu rua, me gagua, Igamu gua
tau liona na tona? 68 Ma Simoni
Petere te bosa vania, me gagua,
Lord, tahei kai tona? tamua na lei
bosa ni maurihali. 69 Migami tai
taluutunigo mai gilalago igoe na Christ
Dalena God. 70 Ma Jesus te gagua,
Nau tu viligamu ra ha*na*vulu rua?
ma sakai itamiu a*g*aia na nina
Satana. 71 Mete bosaa Judasi Isa-
karioti na dalena Simoni, na pukun
*g*aia te ha*g*a peroa, a sakai itadira ra
sara e rua?

VII.

1 Me soko na lei totobo ini a Jesus
te tona i Galilea; te mua liona na
tona i Judea, na pukuna a*g*aira na
Judea tara kakaea na mateana. 2
Ma na didira na *G*ou*g*onu rana
Judea, na *g*ou*g*onu ni vaevale, te
dutu. 3 Na pukuna eni rana lei
hogona tara vania, Ko tona keha,
moko vaa Judea, mara nimua na
Vaovaro*no* kara rigigi *g*a na lei *g*ehe-
*g*ehe to nigi. 4 Na pukuna te taho
siki tinoni te *g*ehe*g*ehe polo, ma *g*aia
te liona na kabu ta na mata ni tino-
ni. Ko gagua *g*a ke, moko tatego
hegemu ta na maramana. 5 Ma rana
lei hogona tara mua taluutunia. 6
Ma Jesus te bosa vanira me gagua,
To mua sara mua na bo*ni*g*u*, ma na
bo*n*imiu te kalei haia. 7 Na mara-
mana ke mua ta*no*mana na nigamu
sika; meke niu sika inau. Na puku-
na inau tu tugunia na nina *g*ehe*g*ehe
te vatei sikana. 8 Kau va dato ta
na *G*ou*g*onu eni; minau ku mua dato
mua ta na *G*ou*g*onu eni, te mua sara
mua na bo*ni*g*u*. 9 Me te nia na bosa
eni vaniadia, me te gahaa sono i
Galilea.
10 Ma na lei hogona tara va dato
tua ta na *G*ou*g*onu vaho *g*e dato *g*aia;
me te mua tate, me te vaga te polo
soo. 11 Ma rana Judea tara kakaea
ta na *G*ou*g*onu, mara gagua, Ivei
keia! 12 Ma na pasapasapoloana te
sule ta na vure, ma na balu tara
bosaa, A*g*aia te uto. Ma na balu
tara gagua, Taho, te hahilaginia na
vure. 13 Me taho siki sakai te bosa
tatea, na pukuna tara matagunira
rana Judea.
14 Mi ta na gobuna na *G*ou*g*onu
a Jesus te dato va ta na Bona te tabu.
ame taraira *g*a. 15 Ma rana Judea
tara nia hare, mara gagua, Ivei te
nia *g*aia na gilalana na bosa *g*e*g*ere,
ma tara mua taraia nia? 16 Ma
Jesus te bosa vanira, me gagua, Na
ni*g*ua na bosa ni tarai na mua ni*g*ua,
anina vamua te vetenau mai. 17
Ahei te liona na taoniana na liona
a*g*aia, ke gilala na bosa ni tarai,
tatana God ke, pi nau tu bosa hege-

gu. 18 Te bosa tigena ke te kenea
na ladana hegena. Mahei vamua te
kenea na ladana te vetenaa, a*g*aia te
utuni, mete mua gahaa siki vagiliu
itatana. 19 Me mua a Mosesi te
vahegamu na Ro*no*ro*no* ni Vetena?
mahei itamiu te mua *g*ehetia na
Ro*no*ro*no* ni Vetena. Megua *g*e au
kenea na matea*gu*? 20 Ma na vure
te vania, Na tidalo dika ilokamu;
ahei te kenea na mateamu? 21 Ma
Jesus te vanira. A sakai vamua na
*g*ehe*g*ehe tu nea tua, mau nia hare
soko. 22 Ma na pukuna i*ga* a
Mosesi te vahegamu na Pahevau-
gilala; mete mua vuni ta Mosesi, mi
tadira rana tamada; migamu tau
pahevaugilalaa na tinoni ta na Bo*ni*
ni aheahe. 23 Ma tau pahevaugi-
lalaa na tinoni ta na Bo*ni* ni aheahe
ke, ke bei durake *g*ea nina na Ro*no*-
rono Vetena a Mosesi, megua *g*au
rutu vaniu na pukuna tu vavola
sokoa na tinoni ta na Bo*ni* ni ahe-
ahe? 24 Kau bei detea na matana na
tinoni, makau dete maemane vasoo.

25 Ma na balu Jerusalema tara
bosa mara gagua, Keia aeni tara
kenea na mateana? 26 Makau rigia,
te bosa ta na mata ni tinoni, ma *g*aira
tara mua bosa tugu vania. E utuni,
a*g*aira lakamua rana haba tara pu-
kua a*g*aia e utuni na Christ? 27 Mi-
gami tai pukua na tinoni eni ivei te
va butu mai; ma Christ ke mai ke,
taho siki sakai ke pukua ivei te butu
mai. 28 Na pukuna aeni a Jesus te
bosa gaegahe te tarai ta na Bona te
tabu, me gagua, Igamu tau gilalau
inau ma tau gilalau ivei tu va butu
mai: minau tu mua mai tige*gu*, ma
te vetenau mai te utuni, mi gamu tau
mua gilalaa a*g*aia. 29 Minau tu gi-
lala a*g*aia, na pukuna inau tu butu
mai itatana, ma *g*aia te vetenau mai.
30 Na pukuna aeni tara kakaea, *g*e-
kara lotia; me taho siki sakai ke ta*no*
galauvua na pukuna te mua sara
mua na bo*ni*na. 31 Ma na lëi tinoni
te subo ta na vure tara talutunia,
mara gagua, A Christ ke va mai ta
na *ni*ha, meke subo vaa na vaugilala
ke nei itatana *g*aia eni? 32 Ma rana
Varise tara ro*no*via na vure tara nia
bosa kolu *g*a, ma rana Varise ma
rana Sukagi tara vetenara rana mane
ni *g*ehe*g*ehe na lotiana. 33 Ma
Jesus te gagua vanira, Na pile bona
mua i*ga* inau tu gahau itamiu, minau
ku varigia te vetenau mai. 34 Igamu
kau keneu, makau mua rigi sodou;
migamu kau mua ta*no*mana na tona
ta na bona ku gahau *ga*. 35 Na pu-
kuna aeni rana Judea tara bosa kolu
mara gagua, Ivei ke va *g*aia keri *g*eka
mua varigi sodoa *ga*? Ke varigira
rana havukagi tadira na Gerekia,
meke taraira rana Gerekia? 36 Ma
na bosa hava te bosa eni, Igamu kau
keneu makau mua rigi sodou? maia,
Igamu kau mua ta*no*mana na va ta
na bona tu gahau *ga*.

37 Mi ta na sosoko ni bo*ni*, na bo*ni*
sule ni *G*ou*g*onu, a Jesus te tuguru,
me gaegahe, me gagua, Ahei ke ha*ga*
inu ke, meke mai ta*g*ua meke inu.
38 Ahei ke talutuniu inau ke, te va-
ga te bosai na lei *g*e*g*ere te tabu, na
lei tina ni beti mauri ke vura ta na
tobana. 39 Me te bosaa na Taru*na*
tara talutunia kara lavia ke mua hau;
na pukuna te taho mua na Taru*na* te
Tabu, te mua ro*no*raga mua a Jesus.
40 Me subo ta na vure tara ro*no*via
na lei bosa ini, mara gagua, E utuni
aeni na porovete. 41 Ma na balu
tara gagua, Aeni a Christ. Ma na
balu gua tara gagua, Taho, a Christ
ke ruguhoru mai i Galilea? 42 Na
*g*e*g*ere te mua bosa, a Christ ke va
butuni mai ta na kemana Davidi?
meke mai i Betelehema, na komu a
Davidi te gahaa *ga*? 43 Ma na vure
tara nia voka na pukuna a*g*aia. 44
Ma na balu tara ha*ga* lotia; me taho
siki sakai ke ta*no* galauvua.

45 Ma rana mane ni *g*ehe*g*ehe
tara goi pulohi mai itadira na Puku
ni Sukagi ma rana Varise; ma *g*era
gagua vanira, Egua *g*eau mua lavia
mai? 46 Ma *g*aira tara gagua, Na
tinoni te mua nia mua na bosa te
vaga na tinoni eni. 47 Ma rana lei
Varise tara gagua vanira, E goi kiko
gamu? 48 Mahei itadira rana puku
na tinoni te talutunia tua, pi tadira
rana Varise? 49 Ma na vure eni
tara mua manahana na Ro*no*ro*no* na
vure vavara*na*.
50 Ma Nikodemusi, a*g*aia te va
rigia a Jesus te bo*ni* idania, a sakai
tadira, te vanira, 51 A dida na Ro*no*-
ro*no* ke detea na tinoni, meke mua
diki ro*no*via, meke gilala na hava te
kabaria? 52 Ma *g*aira tara bosa va-
nia mara gagua, Igoe gua na Galilea?
Ko kakae, *g*eko rigia na porovete ke
mua tuguru mai i Galilea. 53 Ma
*g*aira tara sopa tuvakaha ta na lei
valedia.

VIII.

1 Ma Jesus te tona te na gotu Oli-
veti. 2 Me te roropo te pulohi ta na
Bona te tabu, ma na vure soko tara
va rigia, me sopou horu, *g*e taraira.
3 Ma ra na tarai ma rana Varise
tara nia mai i tatana na vaivine tara
tabea ta na ta*no*dika; ma *g*aira tara
tuguruvaginia i gobu. 4 Mara gagua
vania, Tarai, na vaivine eni tara buloa
te ta*no*dika. 5 Ma Mosesi te ve-
tenagita ta na Ro*no*ro*no* na peta ma-
teadira takara gagua *g*a; migoe, na
hava ko bosa *g*a? 6 Ma tara nia na bo-
sa vaniana keri, tara tabotaboa, mara
ha*g*a sodoa na vatei huruana. Ma
Jesus te sirogotu horu, me nia *g*e*g*ere
ta na pari na *g*i*g*irina. 7 Ma *g*aira
tara gahara mara huatia; me rei tada
me vanira, Ahei itamiu te mua ta*no*-
ta*no*dika ke, me ke diki sonia na vatu
ivuvu*n*ana. 8 Me sirogotu horu gua,
me nia *g*e*g*ere na *g*i*g*irina ta na pari.
9 Ma *g*aira tara ro*no*via, ma na lio-
dira te sopa dete kalera hegedira:
mara sopasopa rugu horu, tara vuni
rana lei tonikama me sara itadia tara
sosoko. Mara rugu horu sania ma
Jesus te gahaa hegena, maia na vai-
vine te tuguru i gobu. 10 Ma Jesus
te rei tada me mua rigia ki sakai, ma
na vaivine hegena, me vania, Vaiviñe,
iveira tara hurugo? te taho ki sakai te
dete matego? 11 Me gagua a*g*aia,
Eo, te taho sakai, Magutu. Ma Jesus
te vania, Minau gua, tu mua dete
matego; ko tona soo, moko bei goi
ta*no*ta*no*dika gua.
12 Ma Jesus te goi bosa vanira me
gagua, Inau na mararana na mara-
mana; ke taoniu ke, ke mua tona ta
na pu*ni*, ma na mararana na vola te
gahaa itatana. 13 Ma rana Varise
tara vania, To tuguni tatego, ma ni-
mua na bosa ni tutuguni te mua utu-
ni. 14 Ma Jesus te vanira, Inau ku
tuguniu hege*gu* ke, ma ni*g*ua na bosa
ni tutuguni te utuni; na pukuna
inau tu gilala ivei tu va butu mai,
mi vei ku vaa; migamu tau mua gi-
lala ivei tu va butu mai, maia gua
ivei ku vaa. 15 Igamu tau dete ta
na huli vamua, minau tu mua detea
siki sakai. 16 Ma *g*e ku dete inau
ke, ni*g*ua na dete te utuni; e mua
nau hege*gu*, irogami na Mama te ve-
tenau mai. 17 Me te gagua tara *g*e-
rea ta nimiu na Ro*no*ro*no*, Na rodidia
na bosa tutuguni e rua na tinoni te
utuni. 18 Inau tu bosa tu tuguniu
hege*gu*, ma na Mama te vetenau mai
te tuguniu gua inau. 19 Ma *g*aira
tara bosa vania, mara gagua, Ivei ta-
mamu? Ma Jesus te vanira, Igamu
tau mua gilalau inau, mau mua gi-
lala Tama*gu*; ma *g*e kau gilalau inau
ke, *g*e kau gilala gua a Tama*gu*. 20
A Jesus te nia na bosa eni ta na vale
ni Rono, te tarai ta na Bona te Tabu.
Me te mua tabea siki sakai, na pu-
kuna te mua sara mua na bonina.

21 Ma Jesus te goi gagua vanira,
Inau tu tona keha, migamu kau ke-
neu, migamu kau nigi mate kolu na
palumiu ; igamu kau mua ta*no*manana
na tona ta na bona tu ku va *g*a. 22
Ma rana Judea tara bosa mara ga-
gua, Ke matea hegena? *g*e nia na
bosa, Igamu kau mua tona ta na bona
inau ku va *g*a, te gagua. 23 Ma *g*aia
te goi bosa vanira, Igamu tau butuni
i pari, minau i kokou ; migamu tau
va ta na maramana eni, mi nau tu
mua va ta na maramana eni. 24 Na
pukuna aeni inau tu bosa vanigamu,
Igamu kau nigi mate kolu na palu-
miu, tu gagua. Migamu kau mua
taluutuniu inau ke, kau nigi mate
kolu na palumiu. 25 Ma *g*aira tara
bosa vania, mara gagua, Ahei igoe?
Ma Jesus te gagua vanira, Te vaga
keri tu tugunia vanigamu mai ta na
vuivuni. 26 Na lei totobo te subo ta-
*g*ua ku bosai itamiu, muku detei. Ma
*g*aia te vetenau mai te utuni ; ma na
hava tu ro*no*via itatana, na lei totobo
kiri tu bosai vania na maramana. 27
Ma *g*aira tara mua manahana te bosa
vanira na Mama. 28 Ma Jesus te
gagua vanira, Kau talu galagaa na
Dale tinoni, *g*e makau pukua inau
a*g*aia, minau tu mua nia hege*g*u siki
totobo, me te vaga Tama*g*u te taraiu
tua, minau tu bosa na lei totobo ini.
29 Ma *g*aia te vetenau mai te gahaa
ita*g*ua ; na Mama te mua lubatiu na
gahaa*g*u hege*g*u ; na pukuna inau tu
nei talaui na lei totobo te lioni. 30
Me te nia na bosa aeni, ma tara subo
tara taluutunia.

31 Na pukuna aeni a Jesus te nia
na bosa vaniadira rana Judea tara ta-
luutunia, Kau gahagamu soo ta na bo-
sa*g*u ke, mi gamu sugua na ni*g*ua na
Vaovaro*no* ; 32 migamu kau gilalaa
na utuni, ma na utuni ke nigamu *g*e
kau kabu tatavahale. 33 Ma *g*aira
tara bosa vania, mara gagua, Igami
rana kukuana Abarahama, tai mua
kabu ruruguvagi mua tatana siki sa-
kai ; ma na hava to bosa, Igamu kau
kabu tatavahale? 34 Ma Jesus te
vanira, E utuni, e utuni, inau tu bosa
vanigamu, ahei ke nia na ta*no*ta*no*dika
ke, ma *g*aia te kabu popo*no* ta na ta*no*-
ta*no*dika. 35 Ma gaia te kabu popo-
no ke mua kabu kasila i vale ; na Dale
vamua ke kabu kasila. 36 Na Dale
ke nigamu *g*ekau tatavahale ke, me
utuni kau tatavahale sugua. 37 Inau
tu gila'agamu igamu rana kukuana
Abarahamu ; migamu tau kakaea na
matea*g*u, na pukuna na bosa*g*u te mua
tatavahale ilokamiu. 38 Inau tu bosai
na totobo tu rigigi tua ta Tama*g*u ;
migamu tau nei gua na totobo tau
rigigi ta tamamiu. 39 Ma *g*aira tara
bosa vania, mara gagua, A tamama-
mi a Abarahama. Ma Jesus te va-
nira, Migamu na dalena Abarahama
ke, *g*e ma kau nei na *g*ehe*g*ehe nina
Abarahama. 40 Mi taeni igamu tau
kenea na matea*g*u, inau na tinoni
tu bosa vanigamu na utuni tu ro*no*via
itatana God. Ma Abarahama te mua
nia te vagaa. 41 Igamu tau nia na
nina *g*ehe*g*ehe tamamiu. Ma *g*aira
tara goi bosa vania, Igami tai mua
sivuraga mai ta na ta*no*dika ; a tama-
mami sakai vamua God. 42 Ma Jesus
te goi gagua vanira, *G*e ke tamamiu
God ke, *g*e makau doloviu inau ; na
pukuna inau tu rugu horu, maia tu
va mai ta God ; minau tu mua rugu
horu hege*g*u, ma *g*aia te vetenau mai.
43 Egua *g*e au mua manahana ni*g*ua
na tutu*g*u? na pukuna igamu tau
mua ta*no*manana na varo*no*hiana na
bosa*g*u. 44 Igamu tau va mai ta ta-
mamiu a Satana ; migamu tau liona
na neana na nina lio ni ta*no*ta*no*dika
a tamamiu. A*g*aia te labu tabo ta na
vuivuni mai, me mua tuguru ta na
utuni, na pukuna na utuni te mua
gahaa itatana. Me te bosa kikokiko ke,
me bosa horui mai ta na lei nina to-
tobo. Na pukuna a*g*aia te kikokiko,

ma tamana na kikokiko. 45 Minau
tu bosa utuni, ma na pukuna aeni
igamu tau mua talutuniu. 46 Mahei
itamiu ke dete kaleu nia na ta*no*hahi?
Mi nau tu bosa utuni ke, megua *g*eau
mua taluutuniu? 47 Ahei ke va mai
ta God ke, *g*e meke ro*no*vigi na bo-
sana God; ma na pukuna aeni igamu
tau mua ro*no*vigi, igamu tau mua va
mai ta God. 48 Ma rana Judea tara
bosa vania mara gagua, Ma tai bosa
uto sugua tai nia na bosa, Igoe na
Samaria, ma na tidalo dika ilokamu?
49 Ma Jesus te gagua vanira, Te
mua gahaa siki tidalo dika iloka*gu*;
minau tu ganagana mavaa a Tama*gu*,
migamu tau niu *g*ari peepee inau. 50
Minau tu mua kakaea na lada*gu* he-
ge*gu*: a*g*aia i*g*a ke kakaea, maia ke
dete. 51 E utuni, e utuni, inau tu
bosa vanigamu, Ahei ke pa*no*tia na
bosa*gu* ke, meke mua rigia tua na
mate ke va me va. 52 Ma rana Judea
tara gagua, I taeni vaho tai pukugo
na tidalo dika sugua ilokamu. A
Abarahama te mate tua, ma rana lei
porovete tara mate; migoe to nia na
bosa, Ahei ke pa*no*tia na bosa*gu* ke,
meke mua napi pilena na mate ke va
me va. 53 Igoe to haba vaa a tama-
da Abarahama te mate tua, ma ra na
lei porovete tara mate tua? Ahei
igoe, *g*eo gagua? 54 Ma Jesus te
bosa vanira, me gagua, Ku ladava-
giniu ke, ma ni*g*ua na lada ke taho;
me te ladavaginiu vamua a Tama*gu*;
migamu tau bosa a*g*aia God igamu,
tau nia. 55 Migamu tau mua gilala
*g*aia, minau tu gilalaa; minau tu
mua gilalaa ku gagua ke, minau ku
vagagamu, ku kiko; minau tu gilala
a*g*aia, minau tu pa*no*tia na bosana.
56 A tamamiu a Abarahama te nia
to*g*oto*g*o na rigiana bo*ni*gu, mete vu-
ha rigia, me nia to*g*o. 57 Ma rana
Judea tara vania, Te mua poso mua
e lima ha*na*vulu na niulumu, moto
rigia a Abarahama? 58 Ma Jesus
te vanira, E utuni, e utuni, inau tu
bosa vanigamu, a Abarahama te mua
sivuraga mai mua, minau tu puku-
lagi mai tua. 59 Ma *g*aira tara tabea
na lei vatu, mara La*g*a petaa. Ma
Jesus te polo, me ruguhoru ta na
Vale te Tabu, me liu potara, me tona
padi *g*a.

IX.

1 Ma *g*aia te liu padi, me rigia na
tinoni te nia sivuraga kolu na rorodo.
2 Ma rana nina Vaovaro*no* tara hua-
tia, mara gagua, Tarai, ahei te ta*no*-
hahi, *g*aia aeni pa tamana ma tinana,
*g*e nia sivuraga kolu na rorodo? 3
Ma Jesus te vanira, A*g*aia te mua
ta*no*hahi, ma mua tamana ma ti-
nana; ma na pukuna na nina *g*ehe-
*g*ehe God ke tate itatana. 4 Me te
deteu nia na *g*ehetiana na nina *g*ehe-
*g*ehe te vetenau mai, te dani mua;
te dutu mai na bo*ni*, mahei ke mua
ta*no*manana na *g*ehe*g*ehe ilokana. 5
Inau tu gahau mua ta na maramana
inau na mararana na maramana. 6
Me te nia gua na bosa eni, me a*nu*su
horu ta na pari, me nia *g*e nenepa, *g*e
pokea nia na matana te nia sivuraga
kolu na rorodo. 7 *G*e bosa vania,
Tona, moko va saua ta na kolo Si-
loami, mi ta na bosa ni *G*ela ke, Tara
vetena. Ma *g*e tona, me pulohi mai,
te reirei. 8 Ma rana gana komu
kolu, marahei gua tara rigi pukua
tua idania te rorodo, tara gagua,
A*g*aia lakamua aeni te sosopou me
no*ni* ka? 9 Ma na balu tara gagua,
A*g*aia; ma na balu gua tara gagua,
Te vagaa sugua; ma *g*aia te gagua.
Inau. 10 Ma *g*aira tara bosa vania
mara gagua, Ivei to gagua *g*e davoraa
na matamu? 11 Ma *g*e gagua va-
nira a*g*aia, Sakai na tinoni na ahana
Jesus te nea na pari *g*e nenepa, me
pokea nia na mata*gu*, me gagua va-
niu, Ko tona ta na kolo Siloami, ko
saua *g*a; minau tu tona, mu saua,

mu reirei *g*a. 12 Mi vei a*g*aia? ra
vania. Me gagua *g*aia, U mua gilala.
13 Ma *g*aira tara lavia vanira rana
Varise, a*g*aia keri te rorodo tua ida-
nia ka. 14 Ma na bo*n*i keri a Jesus
te nea na pari *g*e nenepa, me davoraa
nia na matana, na Bo*n*i ni aheahe.
15 Ma rana Varise tara goi huatia
gua, mara gagua vania, Ivei te nia
na goi reirei? Ma *g*aia te gagua, Te
talua na pari te nenepa ta na mata*g*u,
minau tu saua vaho mu reirei. 16
Ma na balu Varise tara gagua, Na
tinoni aeni te mua va butuni mai ta
God, te mua vatogaa na Bo*n*i ni aheahe.
Ma ra gagua na balu, Na tinoni ta-
*n*ota*n*odika ivei ke nia na *g*ehetiani
na lei vaugilala vagani? Me vuni
*g*a na voka itadira. 17 Ma *g*aira
tara goi bosa vania te rorodo tua,
mara gagua, Na hava ko vatua nia
a*g*aia? te vadavoraa na matamu? ra
vania. Me gagua, A*g*aia na Poro-
vete. 18 Ma rana Judea tara mua
taluutunia na rorodoana, ma na mata-
na *g*e te goi reirei, polo *g*era vuha
holora mai tamana ma tinana te goi
reirei. 19 Mara huatira, mara gagua,
Na ro dalemiu aeni, mi rogamu toro
bosa te nia sivuraga kolu sugua na
rorodo? Mivei te gagua *g*e reirei
itaeni? 20 Ma tamana ma tinana
toro gagua, Rogami toro gilala sugua
eni na rodalemami, maia te nia sivu-
raga kolu sugua na rorodo. 21 Mivei
mua te gagua itaeni *g*e reirei toro
mua gilala; mahei mua te vadavoraa
na matana, irogami toro mua gilala;
te sule tua, makau huatia, meke bosa
hegena, ro gagua. 22 Ma tamana
ma tinana toro nia na bosa eni, na
pukuna ro*g*aira toro matagunira rana
Judea: a*g*aira rana Judea tara bosa
tua na guruhoruana ta na Vale ni
sonikolu ke tuguni tatea *g*aia a
Christ. 23 Na pukuna aeni tamana
ma tinana toro nia na bosa, Te sule
tua, kau huatia, *g*ero gagua. 24 Ma
*g*era goi nia na holoana mai gua te
rorodo tua ka, mara gagua vania, Ko
kolohabaa God: igami tai gilala na
tinoni eni a*g*aia na ta*n*ota*n*odika. 25
Ma *g*aia te gagua vanira, Inau tu
mua gilala *g*aia te ta*n*ota*n*odika pe
taho; ma sakai vamua na totobo
tu gilala, inau tu rorodo tua, mi
taeni vaho tu reirei. 26 Ma *g*aira
tara goi vania, Mivei sugua te nego?
ivei te nea na vadavoraana na mata-
mu? 27 *G*e gagua vanira, Nau tu
bosa vanigamu tua, mau mua ro*n*o-
viu; megua *g*eau liona na goi ro*n*o-
viana gua? Migamu gua tau liona
na varo*n*oviana? 28 Ma *g*aira tara
pari*n*aginia, mara gagua, Igoe to va-
ro*n*ovia tua, migami tai varo*n*ovia
Mosesi. 29 Igami tai gilala God te
bosa vania Mosesi; ma aeni, igami
tai mua gilala ivei te butu mai. 30
Na tinoni te bosa vanira, me gagua,
Eo! Ma eni na butuli; igamu tau
mua gilala maivei a*g*aia, mete vada-
voraa tua na mata*g*u. 31 Igita ta
gilala God te mua ro*n*ovira rana ta-
*n*ota*n*odika; mahei vamua te nia ki-
kinima God ke, me te *g*ehetia na
liona, ke ro*n*ovia. 32 Mi ta na vui-
vunina mai mua te mua ro*n*ovia mua
ki sakai ahei teke vadavoraa na ma-
tana ahei te sivuraga kolu na rorodo.
33 Ma *g*aia ke mua va butuni mai ta
God ke, *g*e meke mua nia ta*n*omana
siki totobo. 34 Ma *g*aira tara vania,
Na ta*n*ota*n*odika vamua to nia sivu-
raga kolu, moko mai taraigami? ra
vania. Mara soni horua.
35 Ma Jesus te ro*n*ovia tara soni
horua, me kakae sodoa, me gagua
vania, To taluutunia na Dalena God?
36 Me gagua *g*aia, Ahei, Lord, *g*eku
taluutunia? 37 Ma Jesus te bosa
vania, To rigia tua *g*aia, me te bosa
vanigo a*g*aia. 38 Me gagua *g*aia,
Lord, inau tu taluutuni, e gagua; me
va tualagi tuturu vania. 39 Me ga-
gua a Jesus, Inau tu mai ta na mara-

mana eni na pukuna na dete ; ma
*g*aira tara mua reirei *g*e vaho kara rei-
rei, ma a*g*aira tara reirei kara rorodo.
40 Na balu Varise tara gahara itatana,
mara ro*n*ovia na bosa eni, mara vania,
Igami gua na rorodo ? 41 Ma Jesus
te gagua vanira, Mi gamu kau roro-
do ke, *g*e makau mua ta*n*ota*n*odika ;
mi taeni tau gagua, Igami tai reirei,
ma na pukuna aeni na nimiu na ta*n*o-
ta*n*odika te gahai soo.

X.

1 E utuni, e utuni, inau tu bosa
vanigamu, a*g*aia ke mua hage ta na
peo ni sipu ta na mataula, ma *g*aia te
sei hage ta na bona keha, a*g*aia na *g*ito
ma na labu polo. 2 Ma *g*aia vamua te
liu hage ta na mataula, a*g*aia na Va-
toga sipu. 3 Te rigi taonia na ma-
taula ke ha*n*avia vania, ma na lei
sipu tara ro*n*ovia na ma*n*ana ; me
sopa holoi na ahadia na nina sipu,
me lavi horura i pari. 4 Me lavi
horura na lei nina sipu ke, me hulira,
ma na lei sipu tara taonia, na pukuna
*g*aira tara gilalaa na ma*n*ana. 5 Ma
tara mua saritaonia na matakeha,
mara keba vania, na pukuna tara
mua gilalai na ma*n*adia rana mata-
keha. 6 A Jesus te bosa vanira na
bosa vavagaha eni, ma *g*aira tara
mua manahana na hava na lei totobo
te bosai vanira.
7 Na pukuna aeni a Jesus te goi
bosa vanira, me gagua, E utuni, e
utuni, inau tu nia na bosa vaniamiu,
Inau na Mataula ni sipu. 8 Ma
*g*aira soko tara gide pu*n*isiu, a*g*aira
rana *g*ito ma rana labu polo ; ma na
lei sipu tara mua ro*n*ovigi na ma*n*a-
dia. 9 Inau na mataula ; ahei ke liu
hage ita*g*ua inau ke, me ke vola,
meke hage meke horu, meke rigi
sodoa na gana. 10 Na tinoni *g*ito ke
mai vamua *g*eke *g*ito meke labu
meke dudurake ; minau tu mai tu
ha*g*a nera *g*ekara tabea na vola, *g*e
ma kara tabe aua. 11 Inau na Va-
toga sipu te uto ; na Vatoga te uto
te talu horua na volana na pukuna
na lei sipu. 12 Ma *g*aia tara tabaa
vamua, me mua vatoga sipu, me mua
logoa na lei sipu, meke rigia na kau
asi ke mai ke, meke lubatira rana
sipu, meke sama keha ; ma na kau
asi ke sogavira rana sipu, meke havu-
kaginira soko. 13 Na mane taba ke
tona, na pukuna *g*aia na mane taba
vamua, me mua ganaganara na lei
sipu. 14 Inau na Vatoga te uto ;
mu tu manahadira ra ni*g*ua ; ma
*g*aira rana ni*g*ua tara manaha*g*u inau.
15 Te vaga na Mama te manaha*g*u
inau, te vaga eni inau tu manahana
na Mama ; minau tu talu horua na
vola*g*u na pukuna na lei sipu. 16
Ma na ni*g*ua na balu sipu gua i*g*a,
ma ta na mua peo eni, ma *g*aira gua
ku mua taho na laviadira mai ; ma
kara ro*n*ovia na ma*n*a*g*u, me ke sakai
vamua na ovu ni sipu me te vaova-
toga a sakai vamua. 17 Na pukuna
a Tama*g*u te doloviu, na pukuna
inau tu talu horua na vola*g*u *g*eku
lavi galagaa gua. 18 Taho siki sa-
kai ke lavi kehaa ita*g*ua, minau tu
talu horua tige*g*u. Minau tu mana
na talu horuana, minau tu mana gua
na talu galagaana. Nau tu lavia na
ro*n*oro*n*o ni vetena aeni itatana Ta-
ma*g*u.
19 Me goi vuni *g*a na voka itadira
rana Judea na pukuna na lei bosa
ini. 20 Ma na balu tadira tara subo
tara gagua, Na tidalo dika itatana,
te bulelaginia ; e gua *g*eau ro*n*ovia ?
ra gagua. 21 Ma na balu tara gagua,
Na lei bosana e mua bosana a*g*aia na
tidalo dika ilokana. Na tidalo dika
ke ta*n*omana na vadavorai na mata-
dira na rorodo ?
22 Ma na *G*ou*g*onu na Vatei vama-
rabuana na Vale te tabu te sara tua,
mi ta na rara. 23 Ma Jesus te tona

olioli ta na Bona te tabu ta na vale
levu nina Solomona. 24 Ma rana
Judea tara kokoluvi taligutia, mara
gagua vania, E *n*iha mua na bo*n*i
i*g*a moko goi nigami makai ganagana
ruarua? Migoe sugua a Christ ke,
moko tuguni vanigami ta na mata ni
tinoni. 25 Ma Jesus te bosa vanira,
me gagua, Inau tu bosa vanigamu
tua, mau mua taluutuni. Na lei
*g*ehe*g*ehe inau tu nigi ta na ahana
Tama*g*u, te tuguniu. 26 Migamu
tau mua taluutuni, na pukuna igamu
tau mua gahagamu ta ni*g*ua na sipu,
te vaga tu bosa vanigamu tua. 27
Na lei ni*g*ua na sipu tara ro*n*ovia na
ma*n*agu, minau tu gilalara a*g*aira,
ma *g*aira tara taoniu. 28 Minau tu
vahera na maurihali, ma *g*aira kara
mua mate ke vaa me vaa; meke mua
ta*n*omana na sa*g*uadira siki sakai
ta na lima*g*u. 29 A Tama*g*u te soni
halavura vaniu mai, te haba va tadira
soko; meke mua ta*n*omana na sa*g*ua-
dira siki sakai ta na limana Tama*g*u.
30 Irogami a Tama*g*u a sakai vamua.
31 Ma rana Judea tara goi tabea gua
na vatu, tara ha*g*a petaa. 32 Maia
Jesus te vanira, Inau tu tatea vani-
gamu mai ta Tama*g*u na lei *g*ehe*g*ehe
uto te subo; ma na hava na *g*ehe*g*ehe
vagana kau petau nia? 33 Ma rana
Judea tara goi bosa vania, mara ga-
gua, Igami tai mua ha*g*a petago nia
na *g*ehe*g*ehe te uto; ma nimua na
bosa tabo vamua; mi goe na tinoni,
moto ha*g*a nigo *g*eo God. 34 Ma
Jesus te vanira, Te *g*erea ta nimiu na
Ro*n*oro*n*o pe taho, te vaga eni? Nau
tu bosa tua igamu rana lei God. 35
Me ke va holora nia na lei God ke,
na bosana God te mai tua itadira;
ma na *g*e*g*ere te mua ta*n*omana na
dila; 36 ma a*g*aia God te tabua tua,
*g*e vetenaa mai ta na maramana, mi-
gamu tau bosa, Te bosa tabo, na
pukuna nau tu nia na bosa, Inau na
Dalena God? 37 Ma *g*oku mua nigi
na lei nina *g*ehe*g*ehe a Tama*g*u kau
bei taluutuniu. 38 Minau ku nigi ke,
ma kau mua taluutuniu inau ke, ma
kau taluutunigi na lei *g*ehe*g*ehe; *g*e
ma kau gilala ma kau taluutunia na
Mama i ta*g*ua inau, minau itatana
a*g*aia. 39 Ma na pukuna aeni tara
kenea na lotiana, ma *g*aia te tona
keha ta na limadira.

40 Me goi tona gua i levuna i Jo-
ridani ta na bona vagana te diki
vulitabu *g*a a John; me gahaa *g*a.
41 Ma na lei tinoni te subo tara va
tatana *g*a, mara gagua, A John te
mua *g*ehetia siki butuli; ma na lei
totobo te bosai tatana na tinoni aeni
te utuni. 42 Ma tara subo tara talu-
utunia *g*a.

XI.

1 Ma siki tinoni te vahagi i Beta-
nia, na ahana a Lasarusu, ta na ro ko-
mudia a Meri ma hogona a Marata.
2 A Meri vagana eni te dalovia nia
na tuana Lord na kokolo, me guduri
mamahi na tuana nia na uluna, ma
na vavinena aeni te vahagi. 3 Ma
rana vavinena toro vetena siki sakai
na va vaniana, Lord, a*g*aia to dolovia
te vahagi. 4 Ma Jesus te ro*n*ovia,
me gagua, Na vahagi keri te mua
manana na mate: ma na pukuna na
mararana God, *g*e na Dalena God ke
nia marara. 5 Ma Jesus te dolovira
a Meri ma na hogona, ma tolu*g*aira a
Lasarusu. 6 Me te ro*n*ovia te va-
hagi, me gahaa nina soo e rua na
bo*n*i ta na bona vagana te gahaa *g*a.
7 Me soko, te vanira rana Vaovaro*n*o,
Ka pulohi gua i Judea. 8 Ma rana
Vaovaro*n*o tara vania, Rabi, rana Ju-
dea tara ta*g*iha kenego vasoo *g*e kara
petago, moko goi va nimua soo *g*a?
9 Ma Jesus te bosa vanira, E mua
ha*n*avulu me sara e rua na bona ta
sakai na dani? Mahei ke tona kolili
ta na dani ke meke mua kabalagi, na
pukuna te rigia na marara ta na

maramana eni, 10 Mahei ke tona
kolili te boni ke, ke kabalagi, na
pukuna na marara te taho ilokana.
11 Me te nigi ga na bosa ini, ge bosa
vanira, me gagua, A kulada Lasarusu
te maturu tua, minau ku gatu geku
vararaihia. 12 Ma rana Vaovarono
tara vania, Lord, ke maturu ke, meke
vola sono. 13 Ma Jesus te bosa na
mateana, ma gaira tara ganagana te
bosa te aheahe ta na maturu. 14 Ma
na pukuna aeni a Jesus te bosa tatea
vanira, me gagua, A Lasarusu te
mate. 15 Mi nau tu nia togo na
pukuna inau tu mua gahau ga, gekau
tanomana na taluutuni; migita ka gatu
varigia. 16 Ma Tomasi, tara holoa
nia gua Didimusi, te gagua vanira
na lei Vaovarono ra na gana udu,
Migita gua ka gatu, geka mate kolu
itatana.

17 Ma Jesus te sara, me gilala e
vati tua na bonina ta na gilu. 18 Mi
Betania te dutuvia i Jerusalema, te
vaga hanavulu lima na bona. 19
Me te subo rana Judea tara varigira
rogaira Marata ma Meri, tara haga va
togoluvui na ro liodira, na pukuna na
ro vavinedia. 20 Ma Marata te ro-
novia a Jesus te dutu mai tua, me
va sodoa; ma Meri te sopou soo ta na
vale. 21 Ma Marata te bosa vania
Jesus me gagua, Lord, ko gahago
iani ke, ge meke mua mate na vavi-
negu. 22 Minau tu gilala gua itaeni
to ko nonia siki totobo itatana God
ke, ma God ke vahego mai. 23 Ma
Jesus te vania, Na vavinemu ke
tuguru oli. 24 Me gagua a Marata,
Inau tu gilalaa ke tuguru oli ta na
sosoko ni boni ta na Tuguru oli ma-
vitu. 25 Ma Jesus te vania, Inau
na Tuguru oli ma na Vola; ahei ke
talutuniu, me ke mate ke, ke goi
vola. 26 Mahei ke vola meke talu-
tuniu ke, ke mua mate ta na niha ke
vaa me vaa. Moto talutunia eni?
27 Me gagua vania, Eo, Lord, inau
tu talutunigo igoe a Christ na Dalena
God, to mai ta na maramana. 28 Me
te ne sokoa gua na bosa, ge tona
keha, me va holopuia mai hogona a
Meri, me vania, A Tarai aeni, e vania,
me hologo gatu. 29 Ma gaia te
ronovia, me mina tuguru, me va rigia.
30 Ma Jesus te mua sara mua ta na
komu, te gahaa sono ta na bona te
va sodoa tua ga a Marata. 31 Ma
rana Judea tara gahara itatana ta na
vale, tara va togoluvua na liona, mara
rigia a Meri te mina tutuguru me
rugu horu, mara saritaonia, mara
bosa, Te haga tona ta na gilu meke
tani ga. 32 Ma Meri te va sara ta
na bona a Jesus te gahaa ga, te rigia,
me va pogotao ta na tuana, ge vania,
Lord, geko gahago iani ke, ge meke
mua mate vavinegu, e gagua. 33 Ma
Jesus te rigia te tani, me rigira gua
rana Judea tara nia udu kolu mai
tara tani, me vahagitailia ta na taru-
nana, me te dika na liona. 34 Me
gagua, Ivei tau talua? Mara gagua
agaira, Lord, ko mai rigia. 35 A
Jesus te tani. 36 Rana Judea tara
bosa mara gagua, Rigia, te dolovi
nanataa. 37 Ma na balu tadira tara
bosa Aeni te davoraa tua na matana
te rorodo, meke mua mana na punu-
siana na mate ta na tinoni eni? ra
gagua. 38 Ma na tarunana Jesus te
vahagitailia gua, me tona me va sara
ta na gilu. Na vatuluma, ma na vatu
te pipili vuvunana. 39 Ma Jesus te
gagua, Hola kehaa na vatu. Me
gagua a Marata, na vavinena na
tinoni mate, Lord, te mabulu tua, e
vati tua na bonina te mate. 40 Ma
Jesus te vania, Nau tu mua bosa
vanigo te vaga, Moko taluutuni ke,
moko rigia na nina mararana God?
41 Ma gaira tara hola kehaa na vatu
ta na malana na tinoni mate te pipili
ga. Ma Jesus te rei tada na matana,
me gagua, Mama! inau tu bosa utogo
igoe to ronoviu. 42 Mi nau tu gilala

igoe to varo*n*oviu haia; minau tu
bosa na pukuna na vure eni te tuguru
taligutiu, *g*e makara talutunigo to
vetenau mai. 43 Me te nia na bosa
eni, *g*e nia gaegahe galaga na ma*n*a
te sule me gagua, Lasarusu, ruguhoru
mai! 44 Ma na tinoni mate te rugu-
horu mai, tara pului sono na limana
ma na tuana nia na tivi, mara pitia
nia na matana na tivi ni kaikari.
Ma Jesus te gagua vanira, Togia,
makau lubatia meke tona.

45 Ma rana Judea tara subo tara
diki varigia tua a Meri, tara vaevanea
na nina *g*ehe*g*ehe Jesus, mara taluutu-
nia. 46 Ma na balu tara va rigira
rana Varise, mara bosai vanira na
*g*ehe*g*ehe te nei tua a Jesus.

47 Na pukuna aeni rana Puku ni
Sukagi, ma rana Varise, tara holo
kolua mai na Ovu ni dete, mara
gagua, Ivei ka nia? Na tinoni eni
te nei na lei butuli te subo. 48 Ma
ka lubatia te vaga ke, ma na vure
soko ke taluutunia; ma rana Roma
kara mai, ma kara lavikehaa na ma-
lada, ma na vure soko. 49 Ma sakai
itadira, a Kaiavasi na Puku ni Sukagi
ta na niulu vagana, te gagua vanira,
Igamu tau mua gilala, 50 migamu
tau mua ganagana dila vagua, aeni
te uto vanigita, *g*e ma sakai vaso na
tinoni ke mate tugua na komu, ma
na vure soko kara mua tagara *g*a.
51 Me te mua nia tovo*n*o na bosa;
ma *g*aia na Puku ni Sukagi ta na
niulu vagana me te bosa dilaa na
mateana a Jesus te dutu tua, na pu-
kuna na vure ta na komuna. 52 Ma
mua *g*aira vamua ta na komu keri,
me teke vahikolura rana lei dalena
God tara havukagi tua. 53 Mi ta na
bo*n*i vagana keri vaho tara nia bosa
kolu na mateana.

54 Na pukuna aeni e Jesus te mua
goi tona olioli ta na mata ni tinoni
itadia rana Judea; me tona keha ta
na bona te dutuvia na bona aroha, ta
na baebase ni komu tara vatua nia
Evaraimi, me gahaa *g*a tadira rana
lei nina Vaovaro*n*o. 55 Ma na didira
na Lovovule rana Judea te dutu mai,
ma tara subo tara dato i Jerusalema,
tara butu mai ta na komu udolu te
mua Lovovule mua, tara ha*g*a vama-
rabura tigedia. 56 Ma *g*aira tara
kakaea Jesus, mara tuguru ni bosa
kolu ta na Bona te tabu mara gagua,
Na hava tau ganagana? ke mua mai
ta na *G*ou*g*onu? ara gagua. 57 Ma
rana Puku ni Sukagi ma rana Varise
tara talua tua na vetena, mara gagua,
ahei ke gilala ivei te gahaa ke, meke
tugunia, *g*e kara lotia.

XII.

1 Me ono mua na bo*n*i i*g*a na
Lovovule, ma Jesus te tona i Betania,
ma Lasarusi *g*a, a*g*aia te mate tua,
ma Jesus te tuguruvaginia tadira
tara mate. 2 Ma *g*aira tara *g*onia *g*a
na va*n*a, ma Marata te mai la*g*ala*g*a,
ma sakai itadira tara koli koukolu
*g*a a Lasarusi. 3 Ma Meri te tabea
na vatei daodalo te vahola *n*a*n*ata,
me mai daodaloa nia na tuana Jesus,
me guduri mamaha na tuana nia na
uluna; ma na vale te vonugia na uru
ni vatei daodalo. 4 Ma sakai tadia
rana Vaovaro*n*o, a Judasi Iskarioti,
na dalena Simoni, a*g*aia teke peroa, te
gagua, 5 Egua *g*era mua hunulua na
vatei daodalo eni nia na ro*n*o te ko
tolu na ha*n*alatu, ma *g*e kara vahera
rana bona? 6 Me te nia na bosa eni,
na mua pukuna te nira kanoraga
rana tinoni bona, ma na pukuna
a*g*aia na *g*ito, maia na kei ni ro*n*o
itatana, mete lavi kehai na lei totobo
tara talui ilokana. 7 Me gagua a
Jesus, Ko lubatia, te rigitaonia tua
aeni ta na bo*n*i kara bekuu ilokana.
8 Na lei tinoni bona tara gaha kasilira
itamiu; minau ku mua gahau kasila
itamiu.

9 Ma tara subo rana Judea tara
gilala agaia iga, ma gaira tara mua
va ga na pukuna Jesus vamua, ma
tara haga rigia gua a Lasarusi te
tuguruvaginia tua itadira tara mate.
10 Ma rana lei Puku ni Sukagi tara
goi bosa na mateana a Lasarusi gua.
11 Na pukuna rana Judea tara tona
keha na pukuna gaia, mara taluutunia
a Jesus.

12 Me te roropogana na vure te subo
te tona ta na Gougonu, me ronovia
na maiana i Jerusalema a Jesus, 13
mara lavia na lei gaba ni niuniu,
mara ruguhoru gera vasodoa nia, mara
ninili mara gagua, Hosana, bosa utoa
te mai ta na ahana Lord, na Vunagi-
dira rana Isaraeli. 14 Ma Jesus te
rigi sodoa na pile asi, me sopou ivu-
vunana, te vaga tara nia tua na gege-
reana, 15 Ko bei matagu na Dalei
Sioni vaivine, ko rigia mai, na Vuna-
gimu te mai, te sopou ivuvunana na
dalena na asi. 16 Ma rana Vaova-
rono tara mua diki gilalai mua ini;
ma vaho a Jesus te lada tua, ge ra
vuha puku oligi na lei totobo ini tara
gegerei nia tua idania, ma gaira tara
nei vania. 17 Ma na vure te tuguni
tatea agaia, tara gahara tua itatana
te holohorua a Lasarusi ta na gilu, te
tuguruvaginia. 18 Na pukuna aeni
na vure te va sodoa gaia, agaira tara
ronovia tua te nea na vaugilala eni.
Ma gaira rana Varise tara bosabosa
kolu mara gagua, Igamu tau mua
rigia geau mua nia tanomaga? ma
na maramana te tona va tumuria tua.
19 Ma na balu tinoni ni Girekia tara
dato mai tara haga kokoeliulivuti ta
na Gougonu.

20 Ma gaira tara va rigia a Vilipi
ni Betesaida i Galilea, mara nonia
mara gagua, 21 Magutu, igami tai
liona na rigiana a Jesus. 22 A Vilipi
te tona, me va bosa vania a Aderu,
ma Aderu ma Vilipi toro va bosa va-
nia a Jesus. 23 Ma Jesus te gagua
vanira, Te sara tua na boni na Dalei
tinoni ke lada ilokana. 24 E utuni,
e utuni, inau tu bosa vanigamu, Na
vua ni koni ke mua kutu ta na pari,
meke mua mate, ke gahaa hegena; me
ke mate mugua, geke talua na lei va-
vana te subo. 25 Ahei ke pabea na
volana ke va tagalaginia; mahei ke
nia siki na volana ta na maramana
eni, ke lavi panotia ta na maurihali.
26 Ahei ke haga lutu vaniu ke, ke
taoniu; muku gahau ivei ke, ma na
nigua na tinoni ke gahaa gua ga;
mahei teke va lutu vaniu, na Mama
ke ganagana sulea agaia. 27 Itaeni
na tarunagu te gunaguna, ma na hava
ku bosa? Mama! ko vavolau ta na
bona ni boni eni; ma na pukuna aeni
inau tu sara mai tua ta na bona ni
boni eni. 28 Mama! ko va ladava-
ginia na ahamu. Ma na mana te
ruguhoru mai i kokou te gagua, Nau
tu ladavaginia tua, muku goi lada-
vaginia gua. 29 Ma na vure tara tu-
guru dutu tara ronovia, mara gagua,
Te viviha; ma na balu gua tara ga-
gua, Na Taruna vetena te bosa vania.
30 Ma Jesus te vanira me gagua, Na
mana eni te mua ruguhoru mai na
pukuna inau, migamu vamua. 31
Itaeni na deteana na maramana eni;
itaeni ke soni kehaa na vunagina na
maramana eni. 32 Mi nau, ge ke
lavigalagau ta na pari ke, vaho ku
saurura mai tagua na lei tinoni soko.
33 Me te nia na bosa eni, te vaugi-
lalaa na mate ivei ke nia na mate. 34
Ma na vure te vania, Igami tai rono-
via ta na Ronorono a Christ ke galia
kasilaa, ma na hava to bosa, Kara
lavi galagaa na Dale tinoni? to gagua.
Mahei na Dale tinoni keri? 35 Ma
Jesus te gagua vanira, Na bona ku
kulu vamua na marara ke gahaa ita
miu. Kau tona soo na marara te gahaa
mua itamiu, ke bei kuvihigamu gea
na puni; ahei ke tona ta na puni te
mua gilala ivei ke va. 36 Ma na

marara te gahaa mua itamiu, makau
taluutunia na marara ma *g*ekau nia
dalei marara.
A Jesus te nia vaso na bosa soko
eni, *g*e tona, me va polopolo vanira.
37 Me te nia na lei vaugilala te sule
te vaga eni ta na matadira, ma *g*aira
tara mua taluutunia. 38 Na pukuna
vaho te kale na bosana a Isaia na
porovete te bosaa, me gagua, Lord,
ahei te taluutunia na bosamami, ma na
limana Lord te livulagi vania ahei ?
39 Ma na pukuna keri *g*aira tara
mua ta*n*omana na taluutuniana: na
pukuna Isaia te nia gua na bosa, 40
Te pu*n*ihigi tua na matadira, me *n*a-
siligi na tobadira, kara bei nigi reirei
*g*ea na matadira, ma kara bei mana-
manaha *g*ea ta na tobadira, ma kara
pulohi vaho *g*eku vavolara. 41 A
Isaia te nigi na lei bosa ini te rigia
na mararana, mete bosaa *g*aia. 42
Ma rana haba tara subo tara taluutu-
nia, ma tara mua tuguni tatea, na
pukuna rana lei Varise kara bei guru-
horura *g*ea ta na Vale ni Sonikolu.
43 Tara liona na lei tinoni kara talu-
nagora, mara mua liona God ke talu-
nagora.
44 Ma Jesus te bosa galaga me ga-
gua, Ahei ke taluutuniu, te mua talu-
utuniu vamua, me te taluutunia te
vetenau mai. 45 Mahei te vaevanau
inau, te vaevanea gua te vetenau mai.
46 Inau tu mai marara ta na mara-
mana, na pukuna ahei ke taluutuniu
meke mua gahaa ta na pu*n*i. 47
Ahei ke ro*n*ovigi na bosa*g*u meke
mua taluutunigi, i mua nau ku detea ;
na pukuna tu mua nia mai na dete-
ana na maramana, ma na vavolaana
vamua na maramana. 48 Ahei teke
hove*g*u, pa hei teke mua tabea na bo-
sa*g*u, ma na hava gua ke detea. Na
bosa inau tu bosaa, na bosa keri ke
detea ta na sosoko ni bo*n*i. 49 Na
pukuna tu mua bosa hege*g*u tua, ma
na Mama sugua te vetenau mai, a*g*aia
te vaheu mai na ro*n*oro*n*ona na lei to-
tobo *g*eku bosai, mu tuku tugunigi.
50 Mi nau tu gilala na ro*n*oro*n*ona
na maurihali ; ma na totobo inau tu
tuguni, te vaga na Mama te bosai
vaniu tua, inau tu tuguni te vagai ini.

XIII.

1 Mi nagona *G*ou*g*onu ni Lovovule,
ma Jesus te gilala te dutu tua na bo-
*n*ina teke tona keha tana maramana
eni meke va rigia a Tamana ; me do-
lovira na lei nina tinoni tara gahara
ta na maramana eni, me dolovira me
sara ta na sosoko. 2 Mi ta na va*n*a ;
ma Satana te talua tua na ganagana
ta na kutuna a Judasi Isakarioti na
dalena Simoni *g*eke peroa. 3 Ma
Jesus te gilala a Tamana te talua tua
na lei tatobo soko ta na limana, maia
te ruguhoru mai ta God, maia ke goi
pulohi *g*atu varigia God ; 4 me tu-
guru ta na va*n*a, me talu kehaa nina
tivi, me tabea na tivi ni kaikari, me
pipisia na. 5 Soko, te kovala horua
na beti ta na popo, me vuivunia na
apoani na tuadira rana Vaovaro*n*o,
me guduri mamahai nia na tivi te
nia pipisi. 6 Me sara ta Simon Peter ;
ma *g*aia te gagua vania, Lord, ko
apoi na tua*g*u ? 7 Ma Jesus te ga-
gua vania, To mua gilala mua na to-
tobo tu kabaria, mi ta na *n*iha vaho
ko manahana. 8 Ma Peter te gagua
vania, Ko mua apoa na tua*g*u. Jesus
te gagua vania, Ku mua apo*g*o ke,
moko mua vaukolu i ta*g*ua, e vania.
9 Ma Simoni Petere te vania, Lord,
ke bei tua*g*u vaso, ma na lima*g*u gua
ma na ulu*g*u. 10 Ma Jesus te gagua
vania, Na tinoni te siu tua, meke apoa
na tuana vaso, me marabu soko ; mi-
gamu tau marabu, mi mua gamu
soko. 11 Na pukuna te gilalaa teke
peroa ; na pukuna keri te nia na bosa,
Tau mua marabu soko.

12 Me apo sokoi na tuadira, me goi
sikomia gua na nina tivi, me goi koli
gua, me bosa vanira, Tau manahana
pe taho na totobo tu nia vanigamu ?
13 Igamu tau holou, nia, Tarai, ma
Lord ; migamu tau bosa utuni, inau
sugua te vagaa. 14 Mi nau a Lord
ma na Tarai tu apoi na tuamiu, ma
kau nia gua *ga* na veiapoani na tua-
miu. 15 Inau tu vahegamu na ni-
libu, mete vaga tu nia vanigamu tua,
ge ma kau nia gua te vaga eni. 16 E
utuni, e utuni, inau tu bosa vanigamu,
Na tinoni lutu te mua haba vulea na
magutuna, maia te ro*no*vi vetena te
mua haba vulea te vetenaa. 17 *Ge*
takau gilalai na lei totobo ini, makau
nia to*go*to*go* na kabariani. 18 Nau
tu mua bosagamu soko ; inau tu gila-
lara inau tu vilira tua, ma vaho ke
kalei na *ge*g*e*re te gagua, A*g*aia te
gania na bereti ita*g*ua te talugalagaa
vaniu na borokasi ni tuana. 19 Ma
vaho i taeni tu tugunia vanigamu, te
mua sara mua ; me ke sara ta na
*n*iha, makau talutuniu inau sugua
a*g*aia. 20 E utuni, e utuni, inau tu
bosa vanigamu, Ahei te holo pa*no*tia
tuku vetenaa *g*atu, te holo pa*no*tiu
inau ; mahei te holo pa*no*tiu inau, ke
holo pa*no*tia gua te vetenau mai.

21 Ma Jesus te nia vaso na bosa
soko eni, ma na taru*n*ana te *g*una-
*g*una, me vuha tutugunu tate, me ga-
gua, E utuni, e utuni, inau tu bosa
vanigamu, sakai itamiu ke perou. 22
Ma rana lei Vaovaro*no* tara sopa vei
vaevanei, mara sopa ganagana rua-
rua ahei ka te bosaa. 23 Ma sakai
na Vaovaro*no* te koli varava ta na
aheahena Jesus, a Jesus te dolovia.
24 Ma Simoni Petere te to*n*agi vania
va meke huatia e nia, ahei sugua te
bosaa. 25 Ma *g*aia te ulu va ta na
aheahena Jesus me gagua, Lord,
ahei ? 26 Ma Jesus te gagua vania,
A*g*aia keri inau tu vahea na pile
va*n*a tu lumia. Ma *ge* lumia na pile
va*n*a, me vahea va a Judasi Isakari-
oti na dalena Simoni. 27 Mi murina
na pile va*n*a vaho te va hage a Sa-
tana itatana. Na pukuna aeni a
Jesus te gagua vania, Ko mina nia
na totobo to ha*g*a kabaria. 28 Mo
taho sakai itadira tara koukolu ta na
va*n*a te manahana na pukuna te bosa
vania nia. 29 Ma na balu tara gana-
gana, ne pukuna lakamua a Judasi
te pa*n*otia na kei ni ro*n*o, *ge* bosa va-
nia a Jesus, Ko sabiri dida na totobo
ni *G*ou*g*onu, pe teke vahera siki to-
tobo rana tinoni bona. 30 Ma *g*aia
te tabea tua na pile va*n*a, me mina
ruguhoru ; me pu*n*i tua.

31 *Ge* gagua a Jesus, Itaeni te va-
ladavaginia na Dale tinoni, me va-
ladavaginia God itatana *g*aia. 32 Me
te valadavaginia itatana a*g*aia ke,
ma God ke valadavaginia itatana
hegena a*g*aia, meke mina meke va-
ladavaginia. 33 Gau ra dale*g*u, ke
pile mua na bona tuku gahau itamiu.
Makau kakaeu, me te vaga tu nia tua
na bosa vaniadira rana Judea, takau
mua ta*n*omana na va sara ta na bona
ku va *g*a, mitaeni gua tu bosa vani-
gamu te vaga. 34 Na ro*n*oro*n*o te
vaolu nau tu vahegamu, *ge* makau
vei dolovi vaso ; me te vaga inau tu
dolovigamu, *ge* makau nia gua na vei
dolovi te vaga. 35 Ma vaho na lei
tinoni soko kara gilalagamu igamu
na ni*g*ua na Vaovoro*n*o, na vei dodo-
lovi sugua te gahaa itamiu. 36 Ma
Simoni Petere te bosa vania, me ga-
gua, Lord, ivei ko va ? Me gagua
*g*aia a Jesus, Ko mua ta*n*omana na
saritaonia*g*u itaeni ku va *g*a ; mi ta
na *n*iha vaho ko saritaoniu. 37 Me
gagua vania a Petere, Lord, egua
*g*eku mua ta*n*omana saritaonigo ita-
eni ? Minau ku talu horua na vola*g*u
na pukuna igoe. 38 Ma Jesus te
gagua vania, Ko talu horua na vola-
mu na pukuna inau ? E utuni, e
utuni, inau tu bosa vanigo, Ke mua

tani mua na kokoroko, me tolu tua na niu huguagu.

XIV.

1 Ke bei gunaguna na kutumiu; tau taluutunia God, ma kau taluutuniu inau. 2 Te subo na voki ta na valena Tamagu, pe ke mua gagua ke, mutu bosa vanigamu; minau ku tona muku mabo kasunia vanigamu na bona. 3 Minau ku tona mu ku va mabo kasunia vanigamu na bona, muku goi pulohi mai gua, muku mai lavigamu va itagua; mu ku gahau ga ke, igamu gua ga. 4 Ma kau gilalaa na bona tu va ga, makau gilalaa gua na halautu. 5 Ma Tomasi te gagua vania, Lord, tai mua gilalaa na bona toko va ga, mivei kai nia tanomana na gilalaana na halautu? 6 Ma Jesus te gagua vania, Inau na halautu ma na utuni, ma na vola: ke mua varigia na Mama siki sakai teke mua liu itagua. 7 Igamu kau manahagu ke, makau manahana gua na Mama; mi taeni tau vuha manahana gaia, migamu tau vaevanea tua. 8 Ma Vilipi te gagua vania, Magutu, ko tatea vanigami na Mana, meke manamami. 9 Ma Jesus te gagua vania, Inau tu gaha kasilau mai itamiu, Vilipi, mo mua manahagu mua? Ahei te vaevaneu tua inau te vaevanea gua na Mama. Mivei to nia na bosa, Ko tatea vanigami na Mama, to gagua? 10 To mua taluutuniu inau ta na Mama, ma na Mama itagua inau? Ma lei bosa tu bosai vanigamu, nau tu mua bosa hegegu; ma na Mama te gahaa itagua, agaia te nigi na lei gehegehe. 11 Kau taluutuniu inau ta na Mama, ma na Mama itagua inau; meke taho ke, makau taluutuniu na pukuna vamua na lei gehegehe. 12 E utuni, e utuni, inau tu bosa vanigamu, Ahei ke taluutuniu ke, na lei gehegehe tu nigi tua teke nei gua agaia; me ke nigi teke sule va ta na lei gehegehe ini, na pukuna inau tu varigia Tamagu. 13 Ma na totobo kau nonia ta na ahagu inau ku nia, ge meke lada na Mama ta na Dale. 14 Kau nonia siki totobo ta na ahagu ke, muku nia. 15 Migamu kau doloviu inau ke, makau panotia na lei nigua na Ronorono ni vetena. 16 Mi nau ku nonia ta na Mama, meke vahegamu na ruani na Patupatu, geke kabu kasila i tamiu; 17 na Taruna ni utuni; na maramana te mua tanomana na laviana, na pukuna te mua rigia, maia te mua manahanaa; migamu tau manahanaa, na pukuna agaia te gahaa itamiu, maia ke kabu ilokamiu. 18 Nau ku mua tona sanigamu ge kau dalei samu, muku goi pulohi mai rigigamu soo. 19 Ke mua hau na maramana ke mua rigiu gua inau; migamu vamua kau rigiu; na pukuna inau tu vola, migamu kau vola gua. 20 Ta na boni keri igamu kau manahana inau ta Tamagu, migamu itagua inau, minau i tamiu igamu. 21 Ahei ke tabea meke panotia na lei nigua na Ronorono ni vetena ke, agaia te doloviu; mahei ke doloviu inau ke, a Tamagu ke dolovia, mi nau gua ku dolovia, minau ku tuguni tateu vania. 22 Ma Juda, e mua Isakarioti, te gagua vania, Na hava to bosa toko haga tatego vanigami vamua, me taho vania na maramana? 23 Ma Jesus te gagua vania, Ahei ke doloviu ke, meke panotia na bosagu, a Tamagu ke dolovia, mi rogami koro va itatana, mo koro va kabu itatana. 24 Ma hei teke mua doloviu, ke mua panotigi na lei bosagu; ma na bosa tau ronovigi na mua bosagu, na bosana na Mama vamua te vetenau mai.

25 Mi nau tu nia tua na bosa ini vaniamiu, inau tu gahau mua itamiu; 26 ma na Patupatu, na Taruna te Tabu, na Mama ke vetena mai ta na

aha*gu*, a*g*aia vaho ke taraigamu nia
na lei totobo soko, meke madalai ta
na lionnu na lei totobo tu bosai vani-
gamu tua. 27 Inau tu lubatia na
mabo vanigamu ; inau tu vahegamu
ni*gu*a na mabo ; te mua vaga na ma-
ramana te nia hevei, tu vahegamu
inau. Na kutumiu ke bei *g*una*g*una,
me ke bei matagu. 28 Igamu tau
ro*n*ovia tua tu nia na bosa vaniamiu,
Nau ku tona muku goi mai rigiamiu
gua. Ma kau doloviu ke, makau nia
to*g*oto*g*o inau tu bosa tua, Ku varigia
na Mama ; na pukuna a*g*aia Tama*gu*
te haba vaa ita*g*ua. 29 Mi taeni nau
tu bosa dila vanigamu te mua sara
mua, me teke sara vaho *g*ekau talu-
utuni. 30 Minau ku mua bosa daro
vanigamu gua. Ma vunagi ni mara-
mana eni te mai, me mua topoa siki
nina totobo ita*g*ua. 31 Ma na pu-
kuna na maramana ke pukua inau
tu dolovia na Mama, me te vaga na
Mama te vetenau nia, minau tu nia
te vagaa. Tuguru, ma ka tona keha.

XV.

1 Inau na Vaini te utuni, ma Ta-
ma*gu* na mane ni lutu ta na legai.
2 Ma na *g*ae*g*ame ita*g*ua ke mua va-
*n*aga ke sonia ; ma na *g*ae*g*ame te
va*n*aga ke, a*g*aia ke ma*n*atia *g*eke
vuvu*n*uga vaa. 3 Me va marabuga-
mu tua igamu na pukuna na bosa tu
bosaa vanigamu tua. 4 Kau gahaga-
mu ita*g*ua inau, mi nau itamiu igamu.
Te vaga na *g*ae*g*ame ke mua ta*n*o-
mana na va*n*aga hegena, ke mua ga-
haa ta na vaini ke, migamu te vaga
gua, kau mua gahagamu ita*g*ua. 5
Inau na Vaini, migamu na lei *g*ae-
*g*ame. Mahei ke ba gahaa ita*g*ua,
minau ku gahau itatana, ma *g*aia
ke vuvu*n*uga ; na pukuna kau kabu
sa*g*auviu ke, makau mua nia ta*n*o-
mana siki totobo. 6 Mahei ke mua
gahaa ita*g*ua inau ke, te soni kehaa
tua te vaga na *g*ae*g*ame, mete sesebe ;
makara vahi kolui, makara sonigi ta
na lake, me ke vavu. 7 *G*e kau ga-
hagamu ita*g*ua ke, me ke gahai ilo-
kamiu na lei bosa*gu*, kau no*n*ia na
totobo tau liona ke, meke vahegamu.
8 Itaeni vaho a Tama*gu* te lada tua,
migamu kau vuvu*n*uga ; migamu
kau ni*g*ua na Vaovaro*n*o. 9 Te vaga
na Mama te doloviu, te vaga gua
aeni tu nia na doloviamiu ; ma kau
gahagamu ta ni*g*ua na dolo. 10 Kau
pa*n*otia na ni*g*ua na lei Ro*n*oro*n*o ni
vetena ke, *g*e makau gahagamu ta
ni*g*ua na dolo ; te vaga inau tu pa*n*o-
tia na lei nina Ro*n*oro*n*o ni vetena a
Tama*gu*, minau tu gahau ta na nina
dolo. 11 Minau tu nia na bosa va-
niamiu eni, *g*e meke gahaa itamiu na
ni*g*ua na to*g*oto*g*o ; ma *g*e meke vonu
gua na nimiu na to*g*oto*g*o. 12 Ma
eni na ni*g*ua na Ro*n*oro*n*o ni vetena
*g*e ma kau vei dolovigamu, te vaga
inau tu dolovigamu tua. 13 Te mua
gahaa ta siki sakai na dolo te sule
vaa i tatana na tinoni ke talu horua na
volana na pukuna rana lei kulana.
14 Migamu rana lei kula*gu*, *g*e ma-
kau kabarigi na lei totobo tu vetena-
gamu nia. 15 Mi taeni tu mua ho-
logamu nia na mane ro*n*ovi vetena ;
na pukuna na mane ro*n*ovi vetena te
mua gilala na hava ke kabaria na
maguturna ; minau tu hologamu nia
rana kula*gu*, na pukuna nau tu ni-
gamu *g*eau gilalai na lei totobo tu
ro*n*ovigi tua ta Tama*gu*. 16 Igamu
tau mua viliu, minau vamua tu vili-
gamu, minau tu talugamu *g*ekau tona
haliu, ma *g*ekau va*n*aga, ma *g*e na
vuavuamiu ke kau ; ma *g*e a Tama*gu*
ke vahegamu *g*atu na lei totobo kau
no*n*ia ta na aha*gu*. 17 Nau tu nia
na vetenaamiu eni *g*e makau sopa vei
dolovigamu hegemiu. 18 Ke ni-
gamu sika na maramana ke, makau
manahana gua te diki niu sika tua
inau. 19 *G*e igamu kau ruguhoru

mai ta na maramana ke, na mara-
mana ke dolovia nina; migamu tau
mua ruguhoru mai ta na maramana,
minau tu viligamu tua ta na mara-
mana, ma na pukuna aeni na mara-
mana te nigau sika. 20 Kau gana-
gana olia na bosa tu bosaa vanigamu
tua, Na mane ro*n*ovi vetena te mua
haba vaa itatana na magutuna. Ma
kara kanahaginiu ke, ma kara kana-
haginigamu gua; makara va pa*n*otia
na bosa*g*u ke, makara panotia gua na
bosamiu. 21 Ma kara nia vanigamu
na lei totobo ini na pukuna na aha*g*u,
tara mua gilala te vetenau mai. 22
Nau ku mua mai, muku mua bosa
vanira, te mua paludia; ma vaho
itaeni tara mua ta*n*omana na nigi
hugu na paludia. 23 Ahei te niu
sika, te nia sika gua a Tama*g*u. 24
Muku mua nigi itadira na lei *g*ehe-
*g*ehe, meke mua ahei ke keha te nigi,
meke mua paludia; mi taeni tara
rigigami, mara nigami sika i rogami
Tama*g*u. 25 Me *g*e kalei na bosa te
*g*erei tua ta didia na Ro*n*oro*n*o, te
gagua. *G*aira tara niu sika tabo. 26
Mi ta na maiana na Patupatu, tuku
va vetenaa vanigamu mai ta na Mama,
na Taru*n*a ni utuni, te ruguhoru mai
ta na Mama, a*g*aia ke tuguni tateu
inau. 27 Migamu gua kau tuguniu,
na pukuna igamu tau gahagamu ita-
*g*ua ta na vuivunina mai.

XVI.

1 Nau tu bosa vanigamu na lei
bosa ini, kau bei vuha kabalagi *g*ea.
2 A*g*aira kara guruhorugamu ta na
lei Vale ni Sonikolu; mete dutu mai
gua na bo*n*i mahei teke ba mategamu
ke ganagana te *g*ehe*g*ehe vania God.
3 Ma *g*aira kara nia vanigamu na lei
totobo ini, na pukuna *g*aira tara mua
gilala na Mama ma inau. 4 Minau
tu nia tua na bosa vaniamiu eni, mi ta
na *n*iha vaho igamu, ke sara na bona
ni bo*n*i, *g*e makau ganagana olia tu
diki tugunia vanigamu tua; mutu
mua tugunigi vanigamu na lei totobo
ini ta na vuivunina, na pukuna inau
tu gahau mua itamiu. 5 Mi taeni
inau ku va rigia te vetenau mai; me
taho ki sakai itamiu ke huatiu, Ivei
ko vaa? 6 Minau tu nia na bosa
vaniamiu eni, ma na dika lio te vo-
nugia na kutumiu. 7 Minau tu bosa
utuni vanigamu, inau tuku tona
sanigamu, me uto; mu tuku mua tona
sanigamu ke, na Patupatu ke mua
mai tamiu; mi nau ku tona mugua,
muku vetenaa vanigamu mai. 8 Mi
ta na maiana ke dete kalea na mara-
mana na ta*n*ota*n*odika, ma na lio ki-
kinima ma na dete. 9 Na ta*n*ota*n*o-
dika, na pukuna *g*aira tara mua talu-
tuniu. 10 Ma na lio kikinima na
pukuna inau ku va rigia a Tama*g*u,
makau mua vaevaneu mua. 11 Ma
na dete, na pukuna te detea tua na
vunagi ni maramana eni. 12 Te ga-
hai mua na lei totobo subo ta*g*ua, *g*e mu
ku bosai vanigamu; migamu tau mua
ta*n*omana mua na lavi pa*n*otiani ita-
eni. 13 Ma ta *g*aia na Taru*n*a ni
utuni ke mai, meke uhuligamu ta na
utuni soko; na pukuna ke mua bosa
hegena, me ke bosai na lei totobo ke
poso ta na *n*iha. 14 Ma *g*aia ke la-
davaginiu; na pukuna ke lavia ni*g*ua,
meke tugunia vanigamu. 15 Na lei
totobo soko na Mama te logoi, a
ni*g*ua; na pukuna sugua i*g*à, *g*eu nia
na bosa, Ke lavia ni*g*ua, meke tugunia
vanigamu. 16 Ke mua hau makau
mua vaevaneu; meke mua hau gua
makau goi rigiu; na pukuna inau
ku va rigia na Mama. 17 Ma na
balu Vaovaro*n*o tara nia vei bosa
kolu mara gagua, Na hava keri te
bosa vanigita, Ke mua hau makau
mua vaevaneu, meke mua hau gua
makau goi rigiu, tea! maia, Na pu-
kuna tuku varigia na Mama? 18 Ma
*g*aira tara bosa, Na hava eni te bosaa,

Te mua hau? Igita ta mua gilala
na hava te bosa. 19 Ma Jesus te
gilala a*g*aira tara liona na huatiana,
*g*e gagua vanira, Igamu tau sopa ka-
kaea na totobo inau tu bosa vanigamu,
Ke mua hau makau mua vaevanea,
meke mua hau makau goi rigiu. 20
E utuni, e utuni, inau tu bosa vani-
gamu, igamu kau ta*n*i makau karu-
kolobu, ma na maramana ke to*g*oto*g*o;
migamu kau dikalio, ma nimiu na
dikalio ke liliu to*g*oto*g*o. 21 Na vai-
vine te vahuhu ke, me nia dika na
liona, na pukuna na bona ni bo*n*ina te
poso tua; me vahua tua na meomeo,
me mua goi ganagana olia na vatei
aroviana, na pukuna te nia to*g*oto*g*o
vamua na tinoni te puputu mai ta na
maramana. 22 Me te vaga eni igamu
tau dikalio itaeni; mi nau ku goi
rigigamu gua, ma na liomiu ke to*g*o-
to*g*o gua, me taho siki sakai ke lavi
kehaa itamiu na nimiu na to*g*oto*g*o. 23
Mi ta na bo*n*i keri kau mua huatiu
nia siki totobo. E utuni, e utuni,
inau tu nia na bosa vaniamiu, na lei
totobo soko takau no*n*ia ta na Mama
nia na aha*g*u ke vahegamu. 24 Igamu
tua mua no*n*ia nia mua na lei totobo
na aha*g*u; kau no*n*ia makau lavia,
*g*e ke sule na nimiu na to*g*oto*g*o.

25 Inau tu tugunigi vanigamu na
lei totobo ini ta na bosa vavagaha;
me te dutu mai na bo*n*i muku mua
bosa vavagaha vanigamu muku bosa
tatea vanigamu vamua na Mama.
26 Mi ta na bo*n*i keri igamu kau nia
no*n*i na aha*g*u; mu tu mua bosa va-
nigamu inau tuku huatia na Mama
na pukuna igamu; 27 ma na Mama
te dolovigamu hegena, na pukuna
igamu tau doloviu tua inau, maia tau
talutuniu inau tu va butu mai ta God.
28 Inau tu butu mai ta God, mu mai
ta na maramana; minau ku goi sania
na maramana, muku goi varigia na
Mama. 29 Ma rana Vaovaro*n*o tara
vania, Ko rigia, itaeni to vuha bosa
tate, moto mua bosa vavagaha vamua.
30 Mi taeni tai pukugo to gilalai na
lei totobo soko, moto mua pitua na
huatiamu sikisakai; ma na pukuna
eni igami tai talutunigo igoe to va
butu mai sugua ta God. 31 Jesus te
bosa tugu vanira, Igamu tau talu-
utuniu itaeni? 32 Kau rigia, na bona
ni bo*n*i te dutu, mete poso tua itaeni,
mi gamu kau havukagi ma kau sopa
vaa ta na lei komumiu; makau saniu
hege*g*u; mi mua nau hege*g*u, na pu-
kuna na Mama ita*g*ua. 33 Minau
tu nia na bosa vaniamiu eni *g*e makau
lavia na lio beto ita*g*ua. Mi ta na
maramana kau kabu vatei aroviamiu;
makau to*g*oto*g*o nimiu, inau tu la*g*a
vulea na maramana.

XVII.

1 Ma Jesus te bosa sokoi vasoo na
bosa ini, me rei tada na matana i
kokou, me gagua, Mama, te dutu tua
na bona ni bo*n*i; moko ladavaginia
na Dalei, *g*e na Dalei gua ke ladava-
ginigo igoe. 2 Te vaga to vahea na
mana*n*iadira na huli soko, *g*eke va-
hera na maurihali na lei totobo to
vahea mai. 3 Ma eni na maurihali,
*g*e makara manahamu igoe God to
utuni, sakai palai koda hegemu va-
mua, maia a Jesus Christ to vetenaa
mai. 4 Nau tu ladavaginigo tua
ta na pari, nau tu kabari sokoa na
*g*ehe*g*ehe to vaheu mai na kaba-
riana. 5 Mi taeni, Mama, ko lada-
vaginiu i tamua nia na lada keri tu
logoa i tamua ta na bona te mua vui-
vunia mua na maramana. 6 Minau
tu tatea vanira na ahamu na lei ti-
noni to vaheu mai ta na maramana;
a*g*aira rana nimua, migoe to vaheu
mai a*g*aira, ma *g*aira tara pa*n*otia tua
na bosamu. 7 Ma *g*aira tara mana-
hana itaeni na lei totobo to vaheu
mai te ruguhoru mai itamua. 8 Na
pukuna inau tu vahera tua na lei bosa

to vaheu mai ; ma *g*aira tara lavigi,
mara manahana utuni sugua inau tu
butu mai itamua, ma *g*aira tara talu-
tunigo igoe to vetenau mai. 9 Nau
tu no*n*igo na pukuna *g*aira ; tu mua
no*n*igo na pukuna na maramana, ma
*g*aira vamua to vaheu mai ; a*g*aira ra
nimua. 10 Ma ni*g*ua na lei totobo a
nimua ; ma na lei nimua soko na
ni*g*ua ; minau tu lada tua itadira.
11 Minau ku mua kabu gua ta na
maramana, ma *g*aira ini tara kabu ta
na maramana, minau ku *g*atu rigigo.
Mama to Tabu, ko vatogara ta na
ahamu a*g*aira to vaheu mai, *g*e ma
kara sakai sonikolu vasoo te vaga
irogita. 12 Minau tu gahau i tadira
ta na maramana, mu vatogara ta na
ahamu ; nau tu rigitaonira *g*aira to
vaheu mai, me mua sivi sakai tadira ;
ma na dalei sivi kasila hegena vamua,
te ha*g*a kalei *g*a na *g*e*g*ere. 13 Mi
taeni inau ku *g*atu ririgo, minau tu
nigi na bosa ini ta na maramana, *g*e
ma kara lavia ni*g*ua na to*g*oto*g*o me
ke au tadira. 14 Nau tu vahera na
bosamu ma na maramana te nira
sika ; na pukuna a*g*aira tara mua
ruguhoru mai ta na maramana, te
vaga gua inau tu mua ruguhoru mai
ta na maramana. 15 Tu mua no*n*ia
na lavikehadira ta na maramana, ma
*g*e moko tuguru pu*n*usira vamua i ta-
tana te dika. 16 A*g*aira tara mua
ruguhoru mai ta na maramana. 17
Ko vatabura ta nimua na utuni ; na
bosamu te utuni. 18 Te vaga to nia
na vetenaa*g*u mai tua ta na mara-
mana, te vaga gua aeni inau tu vete-
nara tua ta na maramana. 19 Ma
na pukuna a*g*aira inau tu vatabuu
inau, tu ha*g*a nira gua a*g*aira *g*e kara
nia tabu na utuni. 20 Mu tu mua
no*n*igo a*g*aira hegedira, ma *g*aira gua
kara talutuni nia na bosadia ; 21 *g*e
ma *g*aira soko kara sakai vasoo, te
vaga igoe, Mama, ita*g*ua inau, minau
itamua igoe, ma *g*aira kara sakai
vasoo irotatada irogita ; *g*eke talu-
utunia na maramana igoe te vetenau
mai. 22 Ma na lada keri to vaheu
mai tu vahera *g*atu, *g*e makara sakai
vasoo, te vaga irogita sakai vamua :
23 Inau itadira, migoe ita*g*ua inau,
*g*e makara sakai sonikolu uto ; ma *g*e
na maramana ke manahana igoe to
vetenau mai, moto dolovira a*g*aira te
vaga to nia na dolovia*g*u. 24 Mama,
to vaheu mai *g*aira minau tu liodira
kara va gahara ita*g*ua tu gahau *g*a
inau : *g*ekara rigia na lada*g*u to vaheu
mai, na pukuna igoe to doloviu tua
inau, to mua vuhaa mua na maramana.
25 Mama to liokikinima, na marama-
na gua te mua manahamu, minau
vamua tu manahamu, ma *g*aira soko
raini tara manahana to vetenau mai.
26 Minau tu nera *g*ekara gilalaa na
ahamu : minau ku goi nera gua ; *g*e
ma na dolo to doloviu nia ke gahaa
itadira, minau gua itadira.

XVIII.

1 Ma Jesus te bosa sokoi na lei
bosa ini, me nira ruguhoru kolu rana
Vaovaro*n*o levu ni beti Kederoni ;
ma na legai *g*a, ma *g*aia te va ilo-
kana, ma rana Vaovaro*n*o. 2 Ma
Judasi te peroa te gilalaa na bona, na
pukuna a Jesus ma rana lei Vaova-
ro*n*o tara kokolu haia *g*a. 3 Ma Ju-
dasi te sakeragi, me lavia na vure ni
kisumate ma rana vetevetena tadira
rana Puku ni Sukagi, ma rana Varise,
me va *g*a ; ma *g*aira tara tabea na lei
bulu ma na lei tinabe. 4 Ma Jesus
te pukui tua na lei totobo ke sodoa,
me ruguhoru, *g*e gagua vanira, Ahei
tau kenea ? 5 Ma *g*aira tara vania,
A Jesus ni Nasareta. Me gagua
vanira a*g*aia, Inau a*g*aia. Ma Judasi
te tuguru itadira. 6 Ma *g*aia te nia
na bosa vaniadia, Inau a*g*aia, ma *g*aira
tara maolo pulohi, mara kavulaha

horu ta na pari. 7 Ma *g*aia te goi
huatira gua me gagua, Ahei tau
kenea? Ma *g*aira tara gagua, A
Jesus ni Nasareta. 8 Ma Jesus te
gagua, Inau tu bosa vanigamu tua
inau a*g*aia; migamu tau keneu ke,
makau lubatira raini soko makara
tona keha. 9 Ma *g*e kalei na bosa
te bosa tua idania, te gagua, Tu mua
sivilaginia sakai tadia to vaheu mai.
10 Me soko a Simoni Petere te tabea
na isi, me sipaa, me labua na nina
mane na Puku ni Sukagi, ma toto-
pusia na kuli madolona. Ma na
ahana na mane a Malikusi. 11 Ma
Jesus te gagua vania Petere, Ko hili-
pagini horua ta na malana na nimua
na isi; na seu te vaheu mai a Tama-
gu minau ku mua inuvia?

12 Ma na vure ni kisumate, ma na
vunagidia na toga, ma ra na lei vete-
vetena tadia rana Judea, tara ta' ea
Jesus mara pitia. 13 Mara diki nia
va ta Anasi, na pukuna a*g*aia na vu-
*n*ona a Kaiavasi na puku ni Sukagi
ta na niulu eni. 14 A Kaiavasi eni
te diki bosa dilai vanira tua na
Judea na ma*n*ana te vaga eni, Siki
sakai vaso ke mate na pukuna na
vure soko ke, me uto.

15 Ma Simoni Petere te saritaonia
Jesus, aro*g*aira a sakai na Vaovaro*no*,
ma na Puku ni Sukagi te gilala tua
na Vaovaro*no* keri, *g*ero va hage kou-
kolu a Jesus ta na loana na Puku ni
Sukagi. 16 Ma Petere te tuguru soo
ililigina na mataula ipari. Ma na
Vaovaro*no* keri, na Puku ni Sukagi
te gilala *g*aia, te rugu horu, *g*e bosa
vania na vaivine te rigitaonia na ma-
taula, *g*e lavi hagea mai a Petere. 17
Ma na tahula te rigitaonia na ma-
taula te bosa vania a Petere, me
gagua, Igoe sakai na nina Vaovaro*no*
na tinoni aeni? Nau tu taho, e gagua
a*g*aia. 18 Ma rana lei tinoni soo,
ma rana vetevetena tara tuguru *g*a,
ma tara kerua tua na lake, tara ma-
laho didia, mara madiru; ma Petere
te tuguru i tadia, me madiru.

19 Ma na Puku ni Sukagi te hua-
tia nia Jesus rana Vaovaro*no* ma
nina'ro*no*ro*no* ni tarai. 20 Ma Jesus
te gagua vania, Inau tu bosa ta na
mata ni tinoni ta na maramana, mu
tarai haia ta na lei Vale ni sonikolu,
maia ta na Bona te tabu, tara kokolu
haia *g*a rana Judea mu mua bosa *g*a
te uri. 21 Megua *g*eo huatiu? Ko
huatira ki balu tara ro*n*oviu tua, na
hava tu bosa vanira tua. Rigia,
a*g*aira tara gilalai na lei totobo tu
bosai tua. 22 Me te nei sokoa vaso
na bosa eni, ma sakai na veteve-
tena te tuguru i liligina me tapoa
Jesus, me gagua, Ko nia *g*a na bosa
tugu vaniana na Puku ni Sukagi?
ea. 23 Ma Jesus te gagua vania, Tu
bosa dika tokoa ke, moko tugunia
vaniu mai te dika keri; me te uto
ke, egua *g*eo labuu. 24 Ma tara
pitia; ma Anasi te nia vetena va ta
Kaiavasi na Puku ni Sukagi.

25 Ma Petere te tuguru me madiru
soo, Ma *g*aira tara vania, Ma keia
igoe gua a sakai tadia rana nina vao-
varo*no*? Me hugu a*g*aia me gagua,
Inau tu taho, e gagua. 26 Ma sakai
na nina tinoni na Puku ni Sukagi,
na hogona *g*aia a Petere te totopusia
na kulina, me gagua vania, Nau tu ri-
gigo ka nea itatana ta na legai? 27
Ma Petere te goi hugu gua; ma na
kokoroko te mina ta*n*i vaso.

28 Ma *g*aira tara goi nia *g*atu Jesus
ta Kaiavasi mara nia tona ta na vale
ni Haba. Me te labota mua; ma
*g*aira tara mua hage ta na vale, kara
hage ke ma kara meto tua, ma tara
ha*g*a gania na Lovovule. 29 Ma na
pukuna aeni a Pilatu te ruguhoru
vanira mai, me gagua, Na hava tau
hurua nia na tinoni eni? 30 Ma
*g*aira tara gagua vania, Ma *g*e ke
mua tinoni ta*n*ohahi eni ke, *g*e makai
mua lavia vanigo mai. 31 Ma Pila-

tu te gagua, Kau lavia *g*atu igamu,
makau detea taonia nia na nimiu na
Ro*n*oro*n*o ni vetena. Mara gagua
rana Judea, Igami tai mua ta*n*omana
na dete mateana siki sakai. 32 Te
ha*g*a kalei na bosa a Jesus te nia
vaugilala ivei teke nia na mate.
33 Me soko a Pilatu te goi hage
gua i vale ni Haba, me holoa Jesus,
me vania, Igoe na Vunagidira rana
Judea? 34 Ma Jesus te gagua vania,
Igoe to bosa hegemu te vaga eni, pa
rahei tara keha tara tuguniu vanigo
inau? 35 Ma Pilatu te gagua, Inau
na Judea? Ma *g*aira na gamua na
komu kolu, ma rana lei Sukagi sule
tara lubatigo vaniu mai; ma na hava
to kabaria tua? 36 Ma Jesus te
gagua vania, Na ni*g*ua na kinakabu
ta na mua maramana eni: ma *g*e ke
ni*g*ua na kinakabu ta na maramana
eni, *g*e ma rana ni*g*ua na tinoni kara
vei totogoni, kara bei lubatiu vanira
rana Judea; ma ni*g*ua na kinakabu
te mua gahaa iani. 37 Ma na pukuna
aeni a Pilatu te vania, E utuni, igoe
na Vunagi? Ma Jesus te gagua,
Igoe to bosau inau tu vunagi. Ma
na pukuna aeni inau tu sivuraga mai,
na pukuna sugua *g*eu mai ta na
maramana, tu ha*g*a mai tuguni tatea
te manana na utuni. Ma *g*aira na
utuni kara ro*n*ovia na ma*n*a*g*u. 38
Ma Pilatu te gagua vania, Na hava
na utuni?

Me te nia sokoa vaso na bosa eni,
*g*e vaho te goi rugu horu gua, me
varigira rana Judea; me gagua vanira,
Tu mua rigi sodoa siki paluna itata-
na. 39 Ma na ro*n*oro*n*o te vaga hai
tua, na lubatiana siki tinoni pipiti
takau liona ta na Lovovule; migamu
tau liona na lubatiana vanigamu na
Vunagidia rana Judea? 40 Ma *g*aira
soko tara gaegahe gua, mara gagua,
Ko sania keri, ma Barabasi ko luba-
tia. Ma Barabasi na labupolo.

XIX.

1 Ma Pilatu te tabea Jesus me
ramusia. 2 Ma rana kisumate tara
polia na pitiulu nia na karukaili,
mara va talua ta na uluna, mara
pulua nia na tivi sisi. 3 Mara gagua,
Age, na vunagidira na Judea! mara
tapoa. 4 Ma Pilatu te goi rugu horu
gua, me bosa vanira, Kau rigia, nau
tu goi lavi horua vanigamu mai, *g*e
kau pukua tu mua rigi sodoa siki pa-
luna itatana. 5 Ma Jesus te ruguhoru
mai, ma na pitiulu ni karukaili ta na
uluna, ma na tivi te sisi tatana. Ma
*g*e gagua vanira, Kau rigia na tinoni!
6 Ma *g*aira na puku ni Sukagi, ma
rana lei vetevetena tara rigia, mara
gaegahe, mara gagua, Patokia, Pato-
kia. Ma Pilatu te gagua, Kau lavia
igamu makau patokia; minau tu
mua topoa siki paluna itatana. 7
Ma *g*aira na Judea tara gagua vania,
Ma nimami na Ro*n*oro*n*o tua ita-
mami; me te taonia nimami na Ro*n*o-
ro*n*o te detea na mateana, na pukuna
a*g*aia te ha*g*a nia *g*e Dalena God. 8
Ma Pilatu te ro*n*ovigi na bosa ini,
ma vaho te matagu vaa. 9 Me goi
hage gua i vale ni Haba, me vania
Jesus, Ivei to butu mai? Ma Jesus
te mua lua vania siki bosa. 10 Ma
Pilatu te bosa vania, me gagua, O
mua kokoe vaniu? O mua gilalau
inau tu mana na pakotiamu, mutu
mana gua na lubatiamu? 11 Ma
Jesus te gagua vania, to mua mana
hegemu na nea*g*u, mete vahego mai i
kokou na mana keri. Ma na pukuna
aeni a*g*aia te laviu mai vanigo na
paluna te sule vaa. 12 Ma na pu-
kuna aeni a Pilatu te kenea na luba-
tiana; ma rana Judea tara gaegahe
soo, mara gagua, Ko lubatia mua na-
tinoni keri ke, mo mua kulana tua a
Kaisari; mahei ke ha*g*a nia *g*e vunagi
ke, te hugua Kaisari. 13 Ma Pilatu
te ro*n*ovigi gua na bosa ini, me va

lavi horua mai a Jesus, me sopou ta na
vatei dete, ta na bona tara vatua nia
Na Titili, ma tara vatua nia ta na
bosa ni Heberu, Gabata. 14 Mi ta
na bo*n*i keri tara a*g*oha dilaa na
Lovovule; ma na bona ni bo*n*i na
ononi, *g*e bosa vanira rana Judea,
me gagua, Kau rigia na nimiu na
Vunagi! 15 Ma *g*aira tara gaegahe
mara gagua, Lavi kehaa! Lavi ke-
haa! Patokia. Me gagua a Pilatu,
Inau ku patokia na Vunagimiu?
Ma rana Pukuni Sukagi tara gagua
vania, Te taho na Vunagimami, ma
Kaisari vamua, ra gagua. 16 Ma
vaho *g*e lubatia vanira *g*ekara patokia.

Ma *g*aira tara tabea Jesus mara lavi
kehaa.

17 Ma *g*aia te holaa na nina gai-
vavala, me ruguhoru *g*atu ta na bona
tara vatua nia na Bona ni vatulu, mi
ta na bosa ni Heberu tara vatua nia
Goligota. 18 Ma *g*aira tara patokia
*g*a, me rua gua na tinoni i levu mi
levu ta na kikisina, ma Jesus i gobu.
19 Ma Pilatu te *g*erea na vaugilala,
me talua i kouna na gaivavala; me
te nia na *g*ereana, A JESUS NI NASA-
RETA ENI, NA VUNAGIDIA NA JUDEA.
20 Ma rana Judea tara subo tara bosa
na vaugilala te *g*erea tua, na pukuna
na bona tara patokia a Jesus *g*a i
liligi na komu; ma tara *g*erea nia na
leu ni Heberu, mi Gerekia, mi Roma.
21 Ma rana lei mane Sukagi ni Judea
tara vania Pilatu, Ko bei *g*erea na
Vunagidia na Judea, ma *g*aia hegena
vamua te bosaa, Inau na Vunagidia
na Judea. 22 Ma Pilatu te bosa
vanira, Na bosa tu *g*erea, tu *g*erea tua,
e gagua.

23 Ma rana kisumate tara patokia
Jesus, *g*era lavigi nina tivi, mara nigi
*g*a e vati na tunuva, ma ra kisumate ta-
ra sopa ta*n*osakai te, ma nina pupulu.
Ma na pupulu tara mua sukia, tara
vau udolua vamua. 24 Ma *g*aira
tara nia bosa kolu, mara gagua, Ka
bei rosia, ma ka talu vaugilalana *g*eke
logoa vasoo siki sakai; vaho tara nei
*g*e kalei na *g*e*g*ere te *g*erei tua, me te
gagua, *G*aira tara tuvaligi ni*g*ua na
lei tivi, mara talui *g*a didia na vaugi-
lala ta na ni*g*ua na pupulu. Ma rana
kisumate tara nia te vagaa. 25 Ma ti-
nana Jesus, ma hogona tinana, a Meri
na tauna Kileopasi, ma tolu*g*aira Meri
ni Magidala, tara tuguru tua liligina
na gaivavala. 26 Ma Jesus te rigia
tinana, maia gua na Vaovaro*no* a*g*aia
te dolovia te tuguru liligina, ma *g*e
gagua vania tinana, Vinekama, ko
vaevanea na dalemu. 27 Soko *g*e
vania na Vaovaro*no* keri, Ko vaevanea
tinamu. Ma na Vaovaro*no* keri te
lavi pa*n*otia vaa ta na valena ta na
bona ni bo*n*i vagana.

28 Me soko, a Jesus te gilalai na
lei totobo te kale sokoi tua, *g*eke
kalea soo na *g*e*g*ere te tabu, *g*e gagua,
Inau tu ha*g*a inu. 29 Ma na popo
i*g*a te vonugia na beti mali, mara su-
kia ta na gai na loilosi, tara lumia
ta na beti mali, na ahana hisopi, mara
haua va ta na ma*n*ana. 30 Ma Jesus
te lavia na beti mali, *g*e gagua, E soko
tua; me te nia gua na bosa me malu
horu na uluna, me lubatia na taru-
*n*ana.

31 Mara na Judea tara no*n*ia na
tolu hulidia ke bei gahai ta na gai
vavala ta na Bo*n*i ni aheahe; na
pukuna tara a*g*oha dilaa na Lovovule
*g*a, ma na Bo*n*i ni aheahe keri na bo*n*i
te haba. Ma *g*aira tara no*n*ia Pilatu na
*g*otiani na tolu tuadia, ma na lavi keha-
adira. 32 Ma *g*aira na kisumate tara
sara mai, mara *g*otia na tuana a sakai
i nago, ma na ruana tara patoki kolua.
33 Ma *g*aira tara saravia a Jesus, mara
rigia te mate tua mara mua *g*otigi na
tuana. 34 Ma sakai na kisumate te tu-
tukua nia na tinabena na kikisina, ma
na gabu ma na beti te mina doedore
horu vaso. 35 Me te rigia te tutu-
gunu, ma nina na bosa ni tutugunu te

utuni ; ma gaia te pukua te bosa utu-
ni, ma ge makau taluutuni ga. 36 Me
nei na lei totobo ini geke kalei na
gegere te gagua, Ke mua tagoti siki
pile hulina. 37 Ma na ruana gua na
gegere te gagua, Agaira kara bunutia
tara tutukua.

38 Me soko na lei totobo ini, a
Josepa ni Arimatea te nonia Pilatu,
ma gaia nina Vaovarono a Jesus, me
polo soo na pukuna te matagunira na
Judea ; me te va nonia na lavi ke-
haana na hulina Jesus. Ma Pilatu
te talana. Ge tona, me lavi kehaa
na hulina Jesus. 39 Ma Nikodemusi
gua te mai, agaia keri te diki va rigia
tua a Jesus idania te boni, me lavia
na *muru* ma na *aloe* tara kaikavi ko-
lui, te vaga na hanalatu ni pauna.
40 Ma rogaira toro lavia na hulina
Jesus, moro sausagu kolua nia na tivi
pura ma na gai uruuru, te vagara
tara nigi rana Judea tara beku tinoni
mate. 41 Ma na legai ta na bona
tara patokia ga, ma na malei beku
tinoni iga te vaolu ma tara mua talu
tinoni mua ilokana. 42 Gero talua
a Jesus ilokana, na pukuna rana
Judea tara agoha dilaa na Lovovule,
ma na gilu te dutu.

XX.

1 Mi ta sakai na boni ni uiki a
Meri ni Magidala te tona ta na gilu,
te labota puipuni mua, me rigia na
vatu te tavukesi keha tua ta na gilu.
2 Me rage pulohi, me va rigia Simoni
Petere, ma na ruana Vaovarono a
Jesus te dolovia, me vanira, Tara
lavikehaa a Lord ta na gilu, mai mua
pukua ivei tara va talua ga. 3 Ma
Petere te rugu horu, ma na ruana
Vaovarono, ma rogaira toro tona ta
na gilu. 4 Ma rogaira toro rage kolu,
ma na ruana Vaovarono te mina me
lau gidena Petere, me diki sara ta na
gilu. 5 Me taoragi, me rigigi na tivi
te pipili, me mua hage ilokana. 6
Ma vaho a Simoni Petere te tumuria,
te sara mai, te va hage ta na lokana na
gilu, me vaovanea na tivi te pilipi, 7
ma na tivi kaikari tara sausagua nia
na uluna te mua nia pipili kolu na
tivi pura, me loku keha ta sakai gua
na malana. 8 Soko na ruana Vaova-
rono te diki sara tua ta na gilu, vaho
te va hage ilokana, me reirei, ge talu-
utuni. 9 Na pukuna gaira tara mua
gilala mua na gegerena na tuguru
oliana tadira tara mate tua. 10 Ma
rana Vaovarono toro mai pulohi ta na
maladira.

11 Ma Meri te tuguru i pari i lili-
gina na beku me tanitani ga ; me te
nia gua na tanitani, te taoragi ta na
beku, 12 Me rigira e rua na Taruna
vetena toro nigi pupulu na tivi mara-
bu toro sopou, sakai ta na uluna, ma
na ruana ta na tuana, ta na malana na
hulina Jesus te pipili tua ga. 13 Ma
rogaira toro bosa vania, Vaivine egua
ge o tani ? ro vania. Ma gaia te ga-
gua vanira, Tara lavi kehaa a Lord
inau mu mua gilala tara va talua ga.
14 Me nia gua na bosa eni, me liliu
pulohi, me rigia a Jesus te tuguru,
me te mua gilala agaia Jesus. 15
Ma Jesus te gagua vania, Vaivine,
egua ge o tani ? Ahei to kenea ? Ma
gaia te ganagana na tinoni te vatoga
legai, ge nia na bosa, me gagua, Ma-
gutu, igoe to hola kehaa koa ke, mo-
ko tugunia vaniu na bona vagana to
va talua ga, muku lavi kehaa. 16 Ma
Jesus te gagua vania, Meri ! ea. Ge
liliu pulohi agaia me gagua, Raboni !
ma na hoholo ni Gela ke, Tarai ! 17
Ma Jesus te gagua vania, Ko bei ta-
beu inau ; tu mua dato varigia mua
a Tamagu. Ko va rigira rana hogo-
gu, moko vanira, Inau ku dato varigia
Tamagu ma Tamamiu, varigia God
inau ma God igamu. 18 Ma Meri ni
Magidala te tona, te vaa vahera rana
Vaovarogo na ronorono, agaia te rigia

tua a Lord, maia te bosai vania na
bosa ini.
19 Me nulavi ta na bo*n*i keri, ta
sakai na bo*n*ina na uiki, ma tara
vo*n*otia tua na mataula rana Vaova-
ro*n*o tara kokolu *g*a, na pukuna tara
matagunira rana Judea; ma Jesus te
mai, me tuguru i gobu, me vanira, Na
mabo itamiu. 20 Me te nia na bosa,
me tatei vanira na limana ma na ki-
kisina. Ma *g*aira rana Vaovaro*n*o
tara nia to*g*o vaho tara rigia a Lord.
21 Ma Jesus te goi gagua vanira,
Na mabo i tamiu; te vaga na Mama
te vetenau mai, te vaga gua aeni tu
vetenagamu *g*atu. 22 Me te nia so-
koa vasoo na bosa, me sonivagi ahe-
ahena savura, me gagua, Kau lavia
na Taru*n*a te Tabu. 23 Kau va lu-
batigi na paludia itadia rahei ke,
meke ta*n*omana na lubatiani; makau
kaulavaginigi itadia rahei ke, me ke
ta*n*omana na kau.
24 Ma Tomasi, a*g*aia sakai itadia
ra na sara e rua, tara holoa nia a
Didimusi, te mua gahaa itadia *g*e
mai tadira a Jesus. 25 Ma rana balu
Vaovaro*n*o tara bosa vania, Igami tai
rigia a Lord, ra gagua. Me gagua
vanira *g*aia, Ku mua rigia na malei
patoto ta na limana ke, muku mua
sukavaa na *g*i*g*iri*g*u ta na malei patoto,
muku mua raugia via na lima*g*u na
kikisina ke, muku mua taluutuni, e
gagua.
26 Me goi sara gua e alu na bo*n*i,
mara goi kokolu gua rana Vaovaro*n*o
ta na vale, ma Tomasi itadira. Mara
vo*n*otia tua na mataula, ma Jesus te
mai, me tuguru i gobu, me gagua, Na
mabo itamiu. 27 Me soko te gagua
vania Tomasi, Ko nia ha*g*alo mai na
*g*i*g*irimu, moko rigia na lima*g*u; moko
nia ha*g*alo mai na limamu moko nia
raugia mai na kikisi*g*u; moko bei
ganagana ruarua gua, moko taluutuni.
28 Ma Tomasi te gagua vania, A Lord
inau, ma God inau! 29 Ma Jesus te
gagua vania, Tomasi, to taluutuni na
pukuna to rigiu; ma *g*aira kara uto
va tara mua reirei mara taluutuni.
30 Ma Jesus te nigi gua na lei
butuli te subo, ta na matadia rana
Vaovaro*n*o, te mua *g*erei ta na buka
eni. 31 Mete *g*erei tua raini, *g*e ma-
kau taluutunia Jesus Christ, na Dalena
God; ma *g*e igamu rana taluutuni kau
logoa na vola nia na ahana.

XXI.

1 Me soko na lei totobo ini, ma
Jesus te goi tate vanira gua rana
Vaovaro*n*o ta na kolokama ni Tibe-
riasi; mi ani te nia na tateana vanira.
2 A Simoni Petere, maia Tomasi, tara
holoa nia Didimusi, ma tolu*g*aira
Natanaeli ni Kana i Galilea, ma ro-
*g*aira gua rana dalena Sebede, maia
rarua gua tara keha itadira rana nina
Vaovaro*n*o, tara va nira udukolu. 3
Ma Simoni Petere te vanira, Inau ku
va *g*ehe lau ni*g*ua, e gagua; ma *g*aira
tara vania, Igami gua kai nigo udu,
ra gagua. Mara rugu horu, mara
mina va haehage ta na tiola; mi ta
na bo*n*i keri tara mua horoa siki to-
tobo. 4 Me dani tua a Jesus te tu-
guru i lo*n*a; ma *g*aira rana Vaovaro*n*o
tara mua pukua a Jesus keri. 5 Ma
Jesus te vanira soo, Agau! rana da-
le*g*u, Ki iga sugua itamiu? Ma *g*aira
tara gagua vania, Taho. 6 Ma *g*aia
te goi bosa vanira gua, Kau soni
horua na vugo ta na popoga madalona
na tiola, *g*e kau sodoa. Ma gaira
tara sonia *g*a, mara mua ta*n*omai a
na *g*ora datoana na vugo, na pukuna
na lei iga te subo. 7 Ma na Vaova-
ro*n*o keri a Jesus te dolovia te vania
Petere, a Lord keri. Ma Simoni
Petere te ro*n*ovi pukua a Lord, me
pitia nia na nina tivi ni *g*ehe*g*ehe lau,
na pukuna te gahaa bona tua, me
soga horu ta na kolokama. 8 Ma
rana balu Vaovaro*n*o gua tara hagelia

mai na pile tiola, na pukuna tara
mua hauvia i lo*n*a, ma na bona te
vaga lima ha*n*avulu na goto na daro-
na ; ma *g*aira tara *g*oraa lo*n*a na vugo
ma na lei iga. 9 Ma *g*aira tara tu-
turi lo*n*a, mara rigia na lake te gahaa,
ma na iga te pipili, ma na bereti ivu-
vu*n*ana. 10 Ma Jesus te vanira, Nigi
mai na balu iga tau vugoi, e vanira.
11 Ma Simoni Petere te goi va soga-
hage ta na tiola, me *g*oraa lo*n*a na vugo,
te vonu *g*a na lei iga kamahi, a sakai
na ha*n*alatu me sara lima ha*n*avulu
tolu ; me te subo na iga, me mua veoa
na vugo. 12 Ma Jesus te vanira,
Mai, makau va*n*a. Me taho sakai
tadia teke lio sakai na huatiana vagua,
meke gagua, Ahei igoe ? Na pukuna
a*g*aira tara gilalaa tua a Lord sugua.
13 Ma Jesus te va tadira, me tabea
na bereti, me vahera, ma na iga gua
te vaga. 14 Ma Jesus e toluni na
livuana eni vanira rana Vaovaro*n*o, ta
na bona te tuguru oli tua itadira tara
mate tua.
15 Ma tara va*n*a soko, a Jesus te
bosa vania Simoni Petere, me gagua,
Simoni na dalena Jonasi, to doloviu
vaa itadira tara doloviu ? Me gagua
vania a*g*aia, Eo, Lord, to gilalau inau
tu dolovigo. Me gagua a*g*aia, Ko
kutira na lei ni*g*ua na dale sipu. 16
Me goi nia gua ruani na bosa vaniana,
Simoni na dalena Jonasi, to doloviu ?
e vania. Ma *g*aia te gagua, Eo, Lord,
igoe to gilalau inau tu dolovigo. Me
goi gagua vania soo, Ko vatogara na
lei ni*g*ua na sipu, e vania. 17 Me
goi nia toluni gua na bosa vaniana
soo, me gagua, Simoni, na dalena
Jonasi, to doloviu ? Ma *g*e dika na
liona a Petere, na pukuna e tolu vaho
na taba ni bosa vaniana, To doloviu ?
te vania. Ma *g*aia te gagua vania,
Lord, to gilalaï na lei totobo soko, to
manaha*g*u inau tu dolovigo, e gagua.
Ma Jesus te goi gagua, Ko kutira na
lei ni*g*ua na sipu. 18 E utuni, e
utuni, inau tu bosa vanigo, igoe to
*g*ari mane, to kabego hegemu, moto
liona na tona evei ke, mo tona i*g*a ;
mi ta na *n*iha ko tonikama, mo ko nia
ha*g*alo na limamu, ma hei ke keha ke
kabego, meke lavigo va i siki pile
toko mua liona. 19 Me te nia na
bosa aeni, mete nia vaugilala te ke
ladavaginia God nia na mate ivei te
kea. Mete nia soko vasoo na bosa,
*g*e goi bosa vania, Ko saritaoniu, e
vania. 20 Ma Petere te rei pulohi,
me rigia na Vaovaro*n*o a Jesus te
dolovia te taonia i murina ; a*g*aia keri
te varava ta na *g*arona Jesus ta na
va*n*a, me gagua vania, te huatia,
Lord, ahei ke perogo ? 21 Ma Petere
te rigia me gagua vania Jesus, Ma
*g*aia eni, ivei ke gagua ? e vania. 22
Ma Jesus te vania, Muku liona ke,
meke gahaa gua polo ku goi pulohi
mai, me mua manamu ? Migoe ko
taoniu inau. 23 Me te lada na roro-
*n*ona vanira rana lei Vaovaoro*n*o, na
Vaovaro*n*o keri teke mua mate, tara
nia. Ma Jesus te mua bosa vania na
mua mateana ; mete gagua vamua,
Ku liona ke meke gahaa soo polo ku
goi pulohi mai, me mua manamu ? e
gagua.
24 Ma eni na Vaovaro*n*o te tutu-
gunu te manani na lei totobo soko ini,
te *g*e*g*erei na lei totobo soko ini ; mi-
gami tai gilalaa na nina bosa ni tutu-
gunu te utuni.
25 Me te gahai soo na totobo te
subo a Jesus te nigi tua ; ma *g*e kara
sopa *g*erei ke, inau tu ganagana, ke
dukulia na maramama na lei buka kara
*g*erei *g*a. Amen.

NA LEI *G*EHE*G*EHEDIRA RANA MANE VETENA.

I.

1 NA diki *g*e*g*ere tu *g*erea vanigo
tua idania ka, Theophilusi, na lei
totobo a Jesus te vuivuni ni *g*ehetiani,
2 maia te nigi tarai, polo te sara ta na
bo*n*i te lavi datoa, *g*aia te vahe sokora
tua na ro*n*oro*n*o nia na Taru*n*a te
Tabu rana mane vetena te vilia tua:
3 ma *g*aia te tuguni tatea vanira na
volaana mete diki vada*n*itai tua nia
na lei puku ni vaugilala te subo, me
te tate vanira evati ha*n*avulu na bo*n*i,
te bosa-bosai vanira na lei totobo ta na
kinakabuna God; 4 ma *g*aia te nira
vaukolu, *g*e hovera na tona saniana
i Jerusalema, ma kau pitua mugua na
totobo a Tama*g*u te nia baubahu tua,
migamu gua tau ro*n*ovia tua ita*g*ua
inau: 5 a John te nia vulitabu nina
na beti, migau kau vulitabugau nia
na Taru*n*a te Tabu, ke mua subo na
bo*n*i.
6 Ma *g*aira tara vaukolu tua, *g*era
huatia mara gagua, Lord, ko goi tate-
lavaginia gua taeni na kinakabuna
Israeli? 7 Ma *g*aia te gagua, E mua
manamiu na gilalaani na niulu maia
na bona ni niulu, na Mama te talua
nina ta nina malei haba. 8 Migamu
kau lavia nimiu na mana ta na bona
te ke horu tua na Taru*n*a te Tabu
ivuvu*n*amiu: migamu kau tugunia
te mana*g*u inau i Jerusalema, mi
Judea udolu mi Samaria, polo ke sara
ta na sosokona na maramana. 9 Ma
*g*aia te bosa soko te vaga eni, *g*e lavi
datoa ta na matadira; ma na gogopa
te lavi datoa ta na matadira. 10 Ma
ta na bona tara totola datoa ikokou na
tonaana, ko rigia, erua na tinoni toro
nigi pupulu na tivi pura toro tuguru
tua itadira; 11 moro gagua, Agau
rana Galilea, egua *g*au tuguru rei tada
ikokou? a Jesus keri te lavi *g*atu
ikokou *g*e sanigau, ke pulohi mai
ropovaliha te vaga tau rigia taeni te
va dato ikokou.
12 Ma *g*aira tara pulohi Jerusalema
ta na gotu na ahana Oliveti, te gahaa
dutuvia Jerusalema te vaga na bona
te manana na bona ni bo*n*i ni ahache.
13 Mara mai ta na komu, mara sei
dato ta na vata ni vale ikokou tara
gahara *g*a; a Peter, ma John, ma
James, ma Aderu, a Vilipi ma Tomas,
Bartolomeu ma Matiu, James dalena
Aleveusi, ma Simon Selotesi, ma Juda
tahina James. 14 A*g*aira ra ini tara
gaha koukolura itadira lei vinekama,
maia Meri tinana Jesus, mara bare-
bare nia na kokoeliulivuti ma na no*n*i.
15 Mi ta na lei bo*n*i keri a Peter te
tuguru ta na gobudira rana vaovaro*n*o,
ma na vaukolu na vure te vaga sakai
na ha*n*alatu me sara erua ha*n*avalu,
me gagua, 16 Agau rana hogo*g*u, na
*g*e*g*ere ke mua ta*n*omana na padi, na
Taru*n*a te Tabu te diki nia baubahu
tua nia na ma*n*ana David a*g*aia
Judasi, te hulira *g*aira tara lotia tua
Jesus. 17 Na pukuna tara idumi
kolua tua *g*aia itatada, ma *g*aia te
logoa nina tua na malana ta na *g*ehe-
*g*ehe eni. 18 Ma *g*aia eni te pelua
na na*g*u nia na tabana na ta*n*ota*n*o-
dika; me kutu ulu horu me topora
igobu, ma na kutuna te susulu. 19
Ma *g*aira soko tara gahara i Jerusa-
lema tara gilala eni, mara holoa nia na

na*g*u keri ta na leudira Akeldama, te
gagua na na*g*u ni gabu. 20 Na puku-
na tara *g*erea ta na lei *g*e*g*ere ni Li*n*e,
te gagua,

Na vaevalena ke ohu,
Me ke bei kabu *g*a siki sakai ilokana;
Me ke tugua siki sakai ta nina rigitaoni.

21 Na pukuna eni a nina sakai tadira
tara nigita kabu kolu mai ta na lei
bo*n*i a Lord Jesus te hage mai tua, me
goi rugu horu *g*atu itatada, 22 te
vuivuni mai ta nina vulitabu a John,
polo te sara ta na bo*n*i te lavi datoa
tatada, *g*e ke vuivuni ni tutugunu
kolu te kaeka*g*e itamami ta na tuguru
oliana. 23 Ma *g*aira tara vilira erua,
a Josepa tara holoa nia Barsabas, na
ruani ahana Justus, maia Matias. 24
Ma *g*aira tara kokoeliulivuti, mara
gagua, Lord, to gilala sokoi na kutu-
dira na lei tinoni soko, ko tuguni ta-
tea, ahei rotadira to vilia tua, 25 *g*e ke
haha*n*a na *g*ehe*g*ehe ta na malei mane
vetena a Judas te ta*n*ota*n*odika sania
tua, *g*e ke vaa tona ta na puku ni ma-
lana. 26 Ma *g*aira tara talui didira na
lei vaugilala, me kalea Matias mara
idumi kolua itadira rana Mane vetena
na sara sakai.

II.

1 Ma na bo*n*i ni Pentekost te poso
mai tua, *g*aira soko tara kokolu nia
na ganagana sakai sonikolu ta sakai
vamua na bona. 2 Ma na ta*g*umu
te vaga na tabuto te mina horu mai
ikokou, me vonugi sokoa na vale tara
sopou *g*a ilokana. 3 Ma *g*e livu vanira
mai na lei lapilapi te base, te vaga na
lake; me sopa sopou ta na uludira.
4 Ma *g*aira soko tara vonugia na
Taru*n*a te Tabu, mara nia bosa galaga
na lei leu te kehakeha, te vaga na
Taru*n*a te Tabu te nera *g*e kara bosa
tatei.

5 Mara kabu soo gua i Jerusalema
rana Israeli, tara vatoga na ro*n*oro*n*o
tadira na lei komu ta na maramana.
6 Mara ro*n*ovia na talama*n*a na vure
te kokolu, mara haeharevo na pukuna
*g*aira tara ro*n*ovira tara bosa ta na lei
sopa leudira. 7 Ma na taraha te
nera, ma *g*aira tara hare, mara gagua,
Ko rigia, vaho rana Galilea ini tara
bosabosa? 8 Migita soko ta ro*n*ovia
na lei sopa leuda ivei te nea na vuha
mai lokana? 9 Rana Parthia, rana
Media, maia rana Elam, ma *g*aira
tara kabu i Mesopotamia, i Judea,
i Kapadokia, Pontus, Asia, i Phru-
gia, i Pamphulia, i Misraim, 10 mi
levuna Libua te dutuvia i Kurene,
ma rana sinogo ni Roma, 11 rana Is-
raeli, ra na Proselut, rana Krete, ma
rana Arabia, igita ta ro*n*ovira *g*aira
tara tugunia ta na lei sopa leuda na
*g*ehe*g*ehe nina God te ro*n*oraga. 12
Ma *g*aira soko tara hare, mara gana-
gana ruarua, mara huahuatira *g*aira
mara gagua, Na hava eni? 13 Ma
na balu tara batobato, mara gagua,
*G*aira raini tara vonugia na vaini
manilu.

14 Ma Peter maia rana sara sakai
tara tuguru galaga, *g*e bosa galaga me
tutu*g*u vanira me gagua, Agau, rana
Judea, maia igamu soko tau kabu
soo i Jerusalema, kau gilala nimiu
eni, ma kau ro*n*ovia na bosa*g*u. 15
A*g*aira raini tara mua inu bulebule,
te vaga tau ganagana; ma eni eto-
luni na bona ni bo*n*i vamua; 16 ma
eni na totobo te bosaa tua *g*aia Joel na
porovete, ta gagua;

17 Ta na lei bo*n*i i muri, e gagua God,
Nau ku kovalaa *g*atu ni*g*ua na Taru*n*a ta na lei vinahi soko;
Ma rana dalemiu rana mane ma na vaivine kara talu bo*n*i dila,
Ma rana lei *g*arimane itamiu kara rigigi na lei mabubu.

Ma rana lei tonikama itamiu
kara maturubole ;
18 Mi nau ku kovalaa *g*atu
Ni*g*ua na Taru*n*a ivuvu*n*adira
lei ni*g*ua tinoni na mane
ma na vaivine ta na bo*n*i keri ;
ma *g*e kara nigi talu bo*n*i
*g*a.
19 Mi nau ku tatei na lei butuli
ta na parako ikokou,
Ma na lei vaugilala ta na pari
sarana ;
Na gabu, ma na lake, ma na ahu.
20 Mi ta na vuivunina na aho ke
liliu ni pu*n*i,
Ma na vula ke liliu ni gabu,
Ma na bo*n*ina Lord keri ke vaho
poso,
Te haba mete marara,
21 Ma *g*aira kara holoa na ahana
Lord kara nia vola *g*a.
22 Agau, rana Israeli, kau ro*n*o-
vigi na lei bosa ini ; A Jesus ni
Nasareta, na tinoni God te tuguni
tatea vanigau nia na *g*ehe*g*ehe te
mana, ma nia na lei butuli, ma na lei
vaugilala, God te nei vania tua igobu-
patumiu, te vaga tau pukua tua ; 23
te lubatea tua, te vaga God te gana-
gana dila tua, me hau tua te diki
manahana *g*a, migau tau lotia, mau
potokia ta na gai nia na lima ni ta*n*o-
hahi. 24 Ma God te tuguruvaginia,
me hui kehai na vahagina na mate
itatana : na pukuna te mua ta*n*omana
na mana*n*iana. 25 Ma David te bosa
*g*aia me gagua,
Nau tu rigia haia a Lord ta na
mata*g*u ;
A*g*aia ta na madolo*g*u *g*e ku bei
aleale :
26 Na pukuna eni na kutu*g*u te nia
to*g*oto*g*o, ma na lapi*g*u te nia
rivurivu *g*a ;
Ma na vinahi*g*u te nia togoluvu
na ganagana dila ;
27 Na pukuna ko mua ponoliomu
na taru*n*a*g*u i Betidalo,
Mo ko mua lubatia a nimua te
tabu *g*e ke na*g*o.
28 To tugunia tua vaniu na halau-
tu ni vola ;
Moko neu *g*eku nia vonu na
rivurivu ta na matamu.
29 Agau rana lei hogo*g*u, kau lubatiu
*g*eku tuguni kaekalea vanigau a
David, na puku ni kema, te mate tua,
mara bekua, ma na *g*iluna te gahaa
soo itatada polo te ritini taeni. 30 Ma
*g*aia na porovete, ma *g*aia te gilala
nina a*g*aia God te baubahu papara
vania, *g*eke kalei ta Christ ta na ke-
mana, *g*eke sopou ta nina malei sopou
ni vunagi ; 31 ma *g*aia te manahana
tua, *g*e bosa nina na tuguru oli Christ,
te mua nia ponolio na taru*n*ana i
Betidalo, ma na vinahana te mua rigia
na na*g*o. 32 A Jesus eni te tuguruva-
giniolia God, migami soko tai tugunia
te manana. 33 Me lavi datoa ta na li-
ma madolona God, ma *g*aia te lavi so-
koa nina ta na Mama na Taru*n*a te ta-
bu te bahua nia tua, vaho *g*o kovala
horua na totobo eni tau rigia, mau
ro*n*ovia taeni. 34 Ma David te mua
dato ta na parako ; ma *g*aia te gagua,
A Lord te bosa vania a Lord
inau, me gagua,
Ko sopou ta na madolo*g*u,
35 Polo ku vuha talu horura na
gamua na kana nia nimua na
malei tuturi ta na sara ni
tuamu
36 Na pukuna eni *g*aira soko, ta na
kema ni Israele, kara gilala sugua,
a God te talua Jesus eni, igamu tau
patokia tua, *g*e ke Lord, me ke Christ.
37 Ma *g*aira tara ro*n*ovia eni, *g*e
nia papara *g*a na liodira, *g*era bosa
vania Peter maia rana mane vetena,
mara gagua, Agau hogomami, na
hava kai kabaria ? 38 Ma Peter te
gagua, Kau tugulio, makau sopa
lavia na Vulitabu ta na ahana Jesus
Christ, na vatei talu keha palu ; mi-
gau kau lavipa*n*otia nimiu na soni-

halavu ni Taru*n*a te tabu. 39 Na
pukuna na bosa ni baubahu eni vani-
gau, ma vanira ra na dalemiu, ma
vanira *g*aira tara hau mua, a Lord
God igita ke holora mai. 40 Ma
*g*aia te tuguni kaekalea, me hugutira
nia na lei bosa keha te subo, me ga-
gua, Kau volagau ta na vavata eni
te hahihahi. 41 Ma *g*aira tara lavi
pa*n*otia na bosana, mara vulitabura ;
mi ta na bo*n*i keri te vaga etolu na
toga ni taru*n*a te savu*n*ira. 42 Ma
*g*aira tara kabu soo, tara kau *n*asi ta na
liodira rana Mane vetena, ma na vau-
kolu, ma ta na *n*iti *bread*, maia ta na
kokoeliulivuti.

43 Ma na matagu te sopa nera lei
taru*n*a : ma rana Mane vetena tara
nei na butuli, ma na vaugilala te subo.
44 Ma *g*aira tara taluutuni tara kabu
vaukolu, ma sopa didira lei totobo
tara logo koukolui. 45 Ma *g*aira tara
hunului didira na talu, maia didira lei
he*g*ohe*g*o, mara sopa tuvalira na balu
tara bona itadira. 46 Ma *g*aira tara
kabu vaukolu ta na lei bo*n*i ta na Be-
bete te tabu, mara *n*itigi na *bread*
ta na valedira, mara nigi rivurivu na
tabeana na gadira na va*n*a nia na
toba te kaeka*g*e, me vautoa God ;
ma na vure soko tara liouto vanira.
47 Ma Lord te savu*n*ia haia nina.
Holohoru nia *g*aira tara vola oli soo.

III.

1 Ma Peter ma John toro dato ta na
Bebete te tabu, ta na bona ni bo*n*i ni
kokoeliulivuti e hiuani. 2 Ma *g*aira
tara sakea mai sakai na tinoni te nia
sivuraga kolu mai na rapobete, mara
talua haia ta na mataula ni peo ni Be-
bete te tabu tara holoa nia Utoutoa,
*g*eke no*n*i hevei lee itadira *g*aira ta-
kara vaa hage ta na Bebete. 3 Ma
*g*aia te rigia Peter ma John toro ha*g*a
vaa hage ta na Bebete te tabu me
no*n*ira siki vatei hevei lee rotadira.
4 Ma Peter te tolavia, maia John,
me gagua, Ko vaevanegai. 5 Ma
*g*aia te ro*n*ovi vakodora, me ganagana
*g*eke tabea siki totobo rotadira. 6
Ma Peter te gagua, na *silva* ma na
gold te taho ta*g*ua, ma na totobo ita-
*g*ua, nau ku vahego *g*atu. Ta na aha-
na Jesus Christ ni Nasareta, tuguru
moko tona kolili. 7 Me tabea na
lima madolona, *g*e *g*ora datoa, ma na
marevona ma na tuturuna te mina
*n*asi. 8 Ma *g*aia te tapatuguru me
vuni na sakusaku tua ; ma tolu*g*aira
tara tolu rugu hage koukolu ta na
Bebete te tabu, me te tona kolili me
sogasoga me holoutoa God. 9 Ma
na vure soko te rigia te tona kolili
mara holoutoa God. 10 Ma *g*aira
tara gilala tua a*g*aia sugua te sopou
haia *g*eke no*n*i ro*n*o ta na mataula ni
Bebete te tabu, tara holoa nia te Uto-
utoa, mara vonugia na hare ma na
taraha ta na totobo tara nea vania.

11 Ma *g*aia te tabera soo a Peter
ma John, ma na vure tara sana kolu
mara varigia ta na tava*g*are ni vale,
tara holoa nia nina Solomoni, mara
hare *n*a*n*ata. 12 Ma Peter te rigia,
*g*e gagua vania na vure, Agau rana
Israeli, egua gau nia hare na totobo
eni ? megua gau tolavigai tolugai te
vaga irogai hegemani toro mana, po
toro uto na neana a*g*aia eni *g*e saku-
saku tua ? 13 God Abrahama ma
Isaka, tolu*g*aira Jakopo, God didira
kukuada te nea *g*eke ladavaginia
dalena a Jesus ; a*g*aia tau lubati kehaa
tua, mau hovea tua ta na matana
Pilatu ; a*g*aia te nia liosakai na luba-
tiana. 14 Mi gau tau hovea *g*aia te
Tabu maia te maemane, mau no*n*ia
*g*eke lubatia vanigau a*g*aia te labu
tabo ; 15 mau vaa matea na Puku ni
vola ; ma God te tuguruvagini olia
ta na mate, migami tai tugunia te
kaeka*g*e *g*a. 16 Ma mugua na Aha-
na te vaa *n*asilia a*g*aia eni, igau tau
rigia mau gilala tua *g*aia, na pukuna

te taluutunia na ahana; e utuni, na
taluutuniana te vahea nia *g*aia eni,
*g*eke uto pulohi ta na matamiu soko.
17 Mi taeni, gau hogo*g*u, inau tu pu-
kua igau maia *g*aira tara vunagimiu
tau nea na totobo eni nia na vooga.
18 Ma na lei totobo keri God te nigi
baubahu tua nia lei nina Porovete te
gagua anina Christ ke vada*n*itai,
mete nei kalei te vaga eni. 19 Na
pukuna eni, kau tugu lio nimiu, ma
kau pulohi, *g*eke durakei na palumiu,
ma na lei bo*n*i ni aheahe ke butu mai
ta na matana Lord. 20 Ma *g*aia ke
vetena mai na Christ te talua tua na
pukuna igamu, a Jesus sugua. 21
Ma na parako ke tabea polo ke vuha
poso na bona ni hala *g*oniani lei totobo,
God te bosai mai nia na ma*n*adira lei
porovete tara tabu ta na pukuna na
maramana mai. 22 Ma Mosesi te
bosa me gagua, A Lord God igamu
ke tuguruvaginia itadira hogomiu
na porovete te vagau inau; kau va-
ro*n*ohigi na lei totobo ke bosabosai
vanigau. 23 Me ke gagua iani, na
sopa lei taru*n*a kara mua ro*n*ovia na
Porovete keri, ke nia tagaa ta na
vure. 24 E utuni, rana lei Porovete
soko tara va vuni mai ta Samuel,
ma *g*aira gua i murina mai, tara
bosa alaala mai, mara nigi bau-
bahu na lei bo*n*i ini. 25 Igamu rana
daledira na lei porovete, maia rana
dalei baubahu keri, God te baubahu
vania tamada, me gagua vania Abra-
hama, Ke vautoa na lei kema soko
ta na maramana ta na vuavuana na
hulimu. 26 God te va tuguruva-
ginia tua nina tinoni Jesus, te diki
vetena vanigau tua, *g*e ke vautogau,
me ke vaa olivaginigau ta na sopa
palumiu.

IV.

1 Mi ta na bona ro*g*aira toro bosa
vania na vure, rana puku ni sukagi
ma *g*aira tara rigitaonia na Bebete te
tabu, maia rana Saduke tara tona
pu*n*isira. 2 Mara lavibuleadira na
pukuna ro*g*aira toro taraira na vure,
moro tuguui tatea na tuguru oli ta na
mate na pukuna Jesus. 3 Ma *g*era
lotira ro*g*aira, mara vaa talura ta na
vale pipiti polo te vuha dani, na pu-
kuna te nulavi tua. 4 Me subo vaa
itadira tara ro*n*ovia na bosa tara ta-
luutuni, mara idumira na tinoni te
vage e lima na toga.

5 Me dani tua *g*aira tara vunagi,
maia rana tonikama, maira rana Ta-
rai, 6 maia Anasi na puku ni sukagi,
ma Kaiavasi, ma John, ma Aleksada,
ma *g*aira soko ta na kema ni puku ni
sukagi, tara vaukolu i Jerusalema; 7
mara tuguru vaginira igobu, *g*era hua-
tira ro*g*aira, mara gagua, Na mana
maia na aha mivei toro nei nia te
vaga eni? 8 Ma Peter te vonugia
na Taru*n*a te tabu, *g*e bosa vanira me
gagua, Agau tau vunagidira na vure,
mi gau gua rana lei tonikama ni
Israeli, 9 *g*e takau nia vaivarigohi na
keneana *g*egua rotamami na totobo
uto te nea vania a*g*aia te rapobete
eni, ahei te vavolaa; 10 kau ro*n*ovia
nimiu, migau gua ta na kema ni Israeli,
a*g*aia eni te tuguru *n*asi ta na mata-
miu soko nia na ahana Jesus Christ ni
Nasareta, igau tau patokia tua, ma
God te tuguruvagini olia itadira tara
mate. 11 Ma eni na vatu igau rana lei
kisu vale tara *n*elea tua, mi taeni tara
nea *g*eke puku ni vatu ta na piu. 12
Me te taho gua na vavola itatana ahei
te keha, me te taho gua siki rua ni
aha ta na maramana kara vahera mai
ta na lei tinoni *g*e kara nia vola.

13 Ma *g*aira tara vaevanera didira a
Peter ma John toro bosabosa; mara
gilalara tua ro*g*aira na voo ma na
tovo*n*o tinoni vamua, *g*era hare, vaho
*g*e ra ganagana pulohia ro*g*aira toro
kabu kolu tua itatana Jesus. 14 Ma
*g*aira tara rigia a*g*aia te ta*g*iha vola
oli te nira tuguru kolu, mara mua

ta*n*omana na huguadira ro*g*aira. 15
Mara vetena horura gua ipari sania
na ova ni dete, vaho *g*era vei bosa-
bosai hegedira, mara gagua, 16 Na
hava ka nea vanira ro*g*aira eni? na
pukuna toro ladavaginia didira na
butuli te sule ta na matadira soko tara
kabu i Jerusalema; migita ka mua
ta*n*omana na huguana. 17 Ma na to-
tobo eni ke bei dulagi *g*ea ta na vure,
igita ka hove kakaira ro*g*aira, *g*e koro
bei bosa vania gua sikisakai ta na aha
eni. 18 Ma *g*aira tara holora mai
*g*era hovera, *g*e koro bei bosabosaa
tua, mo koro bei nia tarai na ahana
Jesus. 19 Ma Peter ma John toro
bosa tugu vanira moro gagua, Kau
vilia nimiu, te kaeka*g*e sugua ta na
matana God na ro*n*ovi utoamiu ta na
ro*n*ovi utoana God. 20 Mi rogai koro
mua goi ta*n*omana na kehaani ta na
bosa tateani na lei totobo rogai toro
rigigi mo toro ro*n*ovigi tua. 21 Ma
*g*aira tara hove kakaira gua, mara
lubatira, *g*aira tara mua pukua na
pukuna kara matera nia, na pukuna
na vure, a*g*aira soko tara holoutoa
God ta na totobo te nea tua. 22 Ma
na tinoni tara *g*onia na butuli tatana,
na niuluna keia ke vatiha*n*avulu tua.

23 Mara lubatira ro*g*aira ma ro*g*aira
toro varigira na doladira moro tugu-
nigi vanira na lei totobo rana puku *n*i
sukagi ma ra na lei magutu tara bosai
tua. 24 Ma *g*aira tara ro*n*ovigi, ma *g*ai-
ra bosa sakai soni kolu tara nia bosa
galaga na ma*n*adira vania God mara
gagua, Lord igoe God to *g*onia tua na
parako, ma na ruruguna, ma na horora,
ma na lei he*g*ohe*g*o ilokadira soko. 25
Mo nia bosa tua na ma*n*ana David
nimua na tinoni mo gagua,

Egua na lei sinogo *g*era de-
demo,
Ma na vure tara ganagana hahi?
26 Rana lei haba ta na maramana
tara tuguru,
Ma na lei vunagi tara bosa kolua,
Na va tuguru pu*n*isiana Lord,
maia nina Christ.

27 Eutuni a Herodi, ma Pontiusi
Pilatu ma ra na lei sinogo, maia
rana Israeli tara nia kokolu ta na
bona ni komu eni nimua na tinoni te
tabu a Jesus, te siusiua tua *g*aia, 28
*g*e kara *g*onigi na lei totobo na limamu
maia nimua na liosakai te ganagana
dilai tua na *g*ehetiani. 29 Mi taeni
Lord ko vaevanei didira na hove ma
na kakai, ko vetena vanira lei nimua
na mane ni lutu, *g*e kara tatea ni-
mua na ro*n*oro*n*o; 30 ko hau galaga
mai na limamu *g*eko vavola, nia na
neani na butuli ma na lei vaugila-
la nia na ahana Jesus nimua na ti-
noni te tabu. 31 Ma ta na bona tara
kokoeliulivuti, na bona tara kokolu
*g*a ilokana te anuanu; ma *g*aira
tara vonugia na Taru*n*a te tabu, mara
bosa tatea na bosana God.

32 Ma *g*aira na vure tara taluutuni,
na lokadira ma na taru*n*adira te sakai
vamua na tee; me taho tua sakai tadira
ke gagua te logoi hegena lei nina to-
tobo, ma mugua tara logo koukolui
soko. 33 Ma *g*aira na mane vetena
tara tugunia te manana na nina tu-
guru oli a Lord Jesus nia na mana te
sule; ma na sonihalavu te sule te ga-
haa tadira soko. 34 Me taho tua ahei
ke gaha lea itadira: na pukuna ahei
te logo totobo *g*a, pa na talu, pa na
vale ke, me hunulua me lavigi na
mateni na totobo ni hunulu; 35 me
va talui ta na tuadira rana mane ve-
tena, mara sopa tuvalira a*g*aira tara
sopa lioni.

36 Ma Josepu, rana manevetena
tara vatua nia na rua ni ahana Bar-
nabasi, te gagua na bosa tugu na
dalei togoluvu, ta na kemana Levi,
ma na mane ni Kupirosi; 37 anina
na talu i*g*a, me hunulua, me lavigi
na ro*n*o, me va talui ta na tuadira
rana manevetena.

V.

1 Ma sakai na tinoni na ahana
Ananiasi, maia tauna Sapira te hu-
nulua nina talu. 2 Ma gaia te pulo-
hia na levuna na rono, ma tauna te
pukua, me lavia mai na levuna na
rono, me va talui ta na tuadira rana
manevetena. 3 Ma Peter te gagua,
Egua go hogovonua Satana na loka-
mu geko kikoa na Taruna te Tabu, ge
o poloa na levuna na rono ni talu?
4 Na talu te gahaa soo, me mua nimua
na talu? mo hunulu sokoa tua, me
mua nimua na rono? me gua ge o
ganagara te vaga eni ta na lokamu?
to mua kikoa na tinoni ma God su-
gua. 5 Ma Ananiasi te ronovigi na
bosa ini, me kutu horu me lubatia
na tarunana. Ma gaira tara ronovia
na totobo eni, me hahi tua na matagu
te horuvira. 6 Ma rana lei gari mane
tara tapatuguru, mara sausagua, ma-
ra hola horua, mara tavugia.
7 Me te vaga etolu na bona ni boni
te soko, na tauna te hage mai, me mua
gilala na hava te nea tua. 8 Ma Peter
te gagua, Ko tugunia vaniu sugua, na
ronona na talu toro hunulua raini?
Me gagua gaia, Eo, gaigi sugua. 9
Ma Peter te gagua, Egua gero nia
liokolu na kikoana nina Taruna Lord?
Ko rigia, na tuadira tara tavugia tua
taumu te tuguru soo ta na mataula,
ma kara goi hola horugo soo igoe. 10
Me goi mina kutu horu soo ta na tu-
ana, me lubatia na tarunana; ma
rana lei gari mane tara hage mai,
mara rigia me mate tua, mara hola
horua, mara tavugia dutuvia tauna.
11 Me sule nanata na matagu te nea
na Holohoru soko, ma gaira soko tara
ronovigi na lei totobo ini.
12 Me nei na butuli ma na lei
vaugilala te sule tadira na vure nia
na limadira ra na mane vetena; ma
gaira tara vaukolu ta na tavagere ni
vale nina Solomoni. 13 Me taho tua
siki tinoni tadira tara keha ke lio sa-
kai geke kau itadira, ma na vure soko
tara talunagora. 14 Ma na vure te su-
bo, na mane ma na vaivine, tara savu-
nira tara taluutunia Lord. 15 Na pu-
kuna gaira tara gate horura gaira tara
labe ta na lei halautu, ta ra kolivagi-
nira ta na lei malegime ma ta na lei
sape, ge ma na nununa Peter, te tona
haliu, ke unahira ga. 16 Ma na vure
ta na lei buto ni komu tara kabu ta-
ligutira tara kokolu Jerusalema mara
sakera mai agaira tara labe, maia
gaira lei tidalo gume te lavibuleadira,
mara vavolara soko.
17 Ma na puku ni sukagi ma gaira
itatana, agaira ta na liodira ra na Sa-
duke, tara tuguru, maia vonugia na
rutu. 18 Mara lotira rana mane-
vetena, mara talura ta na vale ni pi-
piti, ta na voki ni mavitu. 19 Me te
boni anina Taruna vetena Lord te
hanavia na mataula ni vale pipiti, me
sake horura, me gagua, 20 Kau tona,
kau va tuguru ta na bebete te tabu, ma
kau tuguni sokoa vania na vure na
bosana na vavola eni. 21 Ma gaira
tara ronovia, ge ra va hage ta na Be-
bete te Tabu, ta na labota, mara tarai.
Ma na puku ni sukagi ma gaira i ta-
tana tara mai, mara holo kolura mai na
ovu ni dete, ma rana magutu tadira
rana dalei Israeli, mara vetenara vaa
na balu ta na vale pipiti ge lavira mai.
22 Ma gaira tara vetenara tara va
sara ga, mara mua rigira ta na vale
ni pipiti, mara pulohi mai, gera tutu-
guru mara gagua, 23 Igami tai rigia
nimami sugua na vale ni pipiti, mara
tuga nasilia soo, ma gaira tara rigi-
taoni tara tuguru punisia soo na ma-
taula; mai hanavia, migami tai mua
rigia siki tinoni ilokana. 24 Ma ra-
na puku ni sukagi maia te vunagina
na Bebete Tabu tara ronovigi na lei
bosa ini, mara nia maa ga, na hava
ke nea ropovaliha. 25 Ma sakai na
tinoni te mai, me tugunia vanira me

gagua, Kau rigia, agaira soko tau talura ta na vale pipiti ka, tara tuguru tua taeni ta na Bebete te Tabu, mara taraira na vure. 26 Ma gaia te Rigitaoni ma na lei nina tinoni tara gatu, mara gatera mai, mara mua huguhugura, na pukuna tara matagunira na vure, kara bei petara gea. 27 Mara lavira mai, mara vaa tuguruvaginira ta na vale ni dete. Ma gaia na puku ni sukagi te huatira me gagua, 28 Migami tai mua hove nanatagamu sugua, go kau bei nia tarai na aha eni? Ma kau rigia, igamu tau vonugia tua i Jerusalema nia nimiu na tarai, mi gamu tau liona ge me ke kau ta na ulumami na gabuna agaia eni. 29 Ma Peter ma gaira rana manevetena tara bosa tugu vanira mara gagua, Te kaekage sugua na ronovi utoana God ta na ronoviana na tinoni. 30 God didira kukuada te tuguruvaginia a Jesus, migau tau lotia, mau patokia. 31 Agaia eni God te lavi datoa nia na madolona, na Vunagi ma na Vavola, geke vahera na tugu lio rana Israeli, maia na talu kehaani na lei palu. 32 Mi gami tai tugunia te kaekage ga na lei bosa ini, na Taruna te Tabu gua, God te sonihalavua vanira gaira tara taonia na liona.

33 Ma gaira tara ronovigi raini, ge gunaguna na kutudira, gera liona na mateadira. 34 Ma sakai na tinoni, na ahana Gamaliel, na Parise, te tapatuguru ta na ovu ni dete, ma gaia na Tarai ta na Ronorono, ma na vure soko tara talu mava gaia, ma gaia te keikeri gekara lavi horura gua i pari rana manevetena; 35 ge gagua vanira, Agau rana Israel, kau rigitaonigamu, na hava kau haga kabaria vanira na lei tinoni ini. 36 I nagona na lei boni ini a Teudasi te tuguru, me ganagana gaia te haba; ma na ovu ni tinoni te vaga e vati na hanalatu te gahaa itatana; mara labu matea, ma gaira tara taonia tara havukagi, me luvu parihai. 37 Me soko eni, a Judasi ni Galilea te tapatuguru ta na lei boni tara padara soko, me saurura na vure te subo; mara labu matea, ma gaira tara taonia tara havukagi vamua. 38 Mi taeni inau tu bosa vanigau mu gagua, Kau kabu beto tadira gaira raini, makau lubatira, na pukuna ge te ke pukulagi mai ta na tinoni na Ronorono ma na gehegehe eni ke, ke durake; 39 ma ge te ke pukulagi mai tatana God ke, migamu kau mua tanomana na togi kehaana, ma kara bei pukugita ta na niha igita ta tuguru punisia God. 40 Ma gaira tara talamaginira eni, ma gera holora mai rana manevetena, mara ramusira, mara hovera ge kara bei bosabosa na ahana Jesus, gera lubatira. 41 Ma gaira tara ruguhoru togotogo ta na matadira ra na ovu ni dete, na pukuna tara ganagana tara kaekage, ge kara vadanitai na pukuna na ahana. 42 Mi ta na lei boni, ta na Bebete te tubu, maia ta na valedira, gaira tara mua mautu na tarai ma na tutugu, a Jesus agaia Christ.

VI.

1 Mi ta na lei boni keri rana vaovarono tara subo galaga, gaira rana Grekia tara belebele vanira rana Hebrew, na pukuna tara padira haia rana mate sasani itadira ta na lei bona tara tutuva. 2 Ma rana sararua tara holokolura mai rana vaovarono itadira, mara bosa vanira mara gagua, Emua uto kai nia norusavi na bosana God, ma kai vaa gehegehe ta na lei bela ni vana. 3 Na pukuna eni, gau lei hogomami, kau vilira ke vitu na tinoni itamiu, ta kau vakalera te uto na liodira, mara vonugia na Taruna te Tabu ma na manaha, ge kai mananira nia na gehegehe eni, 4 Mi gami kai kabu haia ta na kokoeliulivuti, ma na gehetiana na bosa.

5 Ma na vure soko tara nia lio uto
na bosa eni, ma *g*aira tara vilia
Stephen, te vonugia na taluutuni
ma na Taru*n*a te Tabu, ma Philip,
ma Prokorus, ma Nikanor, ma Timon,
ma Parmenas, ma Nikolas, na Pro-
selut ni Antiokia. 6 Mara va tu-
guru vaginira ta na matadira rana
manevetena, ma *g*aira tara kokoe-
liulivuti, mara talui na limadira
ivuvu*n*adira.

7 Ma na bosana God te hali, ma
rana vaovaro*n*o tara subo *n*a*n*ata i
Jerusalema; ma na vure te subo tadira
rana sonisukugi tara talamaginia na
taluutuni.

8 Ma Stephen te vonugia na so-
nihalavu maia na mana, te *g*onigi
haia na lei butuli ma na vaugilala
te sule itadira na vure. 9 Ma *g*aira
ta na Vale ni sonikolu tara holoa nia
Libertini mi Kurene, mi Aleksandria,
mi Kilikia, mi Asia, tara tapatu-
guru mara huguhugua Stephen. 10
Mara mua ta*n*omana na tuguru pu*n*i-
siana, na pukuna na manaha ma na
Taru*n*a te Tabu te bosa vanira nia. 11
Ma *g*aira tara naunaura na balu tino-
ni, *g*ekara bosa ma kara gagua, Igami
tai ro*n*ovia a*g*aia eni te bosa taboa
Mosesi ma God. 12 Ma *g*aira tara
*g*unalia na vure, ma rana lei magutu,
maia rana Tarai; mara ruguhoru vaa
itatana, mara lotia, mara holatia vaa
ta na ovu ni dete. 13 Mara tuguru
vaginira na balu *g*ekara vuhavuha
mara gagua, A*g*aia eni te mua mautu
na nia pala huguhugu na Bebete te
Tabu maia na Ronoro*n*o. 14 Na
pukuna igami tai ro*n*ovia *g*aia te bosa
me gagua, a Jesus eni ni Nasareta ke
nia tagaa na bona eni, meke liliui
na lei ro*n*oro*n*o te vahegita mai tua
Mosesi. 15 Ma *g*aira soko tara sopou
ta na ovu ni dete tara totolaa, mara
vaevanea na matana, te vaga na mata
ni Taru*n*a vetena.

VII.

1 Ma na Puku ni sukagi te gagua,
Na lei totobo ini, te utuni pe taho? 2
Ma *g*aia te gagua,

Agau lei hogo*g*u, ma rana lei ta-
ma*g*u, kau varo*n*ohiu. A God te mara-
ra te livu vania tamada a Abrahama, i
Mesopotamia, ta na bona te mua kabu
mua i Haran. 3 Me bosa vania me
gagua, Ko sania na komumu, ma rana
tubumu, mo ko boiboli vaa ta na komu
ku tugunia vanigo. 4 Vaho *g*e rugu-
horu sania na komudira rana Kaldea,
me va kabu i Haran; me mate tua
*g*a tamana, ma God te bolia mai
ta na komu eni, igamu tau gahagau
*g*a taeni. 5 Me mua vahea tua siki
nina pari *g*a, taho vaho tua teke
vaga vagua na marevo ni tua; mete
nia baubahu tua teke vahea *g*atu
sugua meke logoa nina, ma vanira
rana lei kukuana imurina; me taho
mua dalena. 6 Ma God te bosa te va-
ga eni me gagua, Rana kukuamu kara
diki boiboli soo ta na komu keka, ma
*g*aira na vure ni komu kara po*n*ora
ma kara torora, evati na ha*n*alatu ni
niulu. 7 Ma na taba ni vure kara
popo*n*o inau ku detera ni*g*ua, e gagua
God; meke soko ke, *g*aira kara rugu-
horu, ma kara la*g*ala*g*a vaniu ta na
bona eni. 8 Ma God te vahea na
baubahu ni pahevaugilala; ma *g*aia
te vahua Isaaka me nea nia te vaga,
me pahevaugilalaa ta na aluni na
bo*n*i; ma Isaka te vahua Jakob; ma
Jakob te vahura rana puku ni kema
tara sara erua. 9 Ma *g*aira rana
puku ni kema tara nia gigirou Jo-
seph, mara hunulua vaa i Misra-
im; ma God te kabu soo tatana. 10
Ma *g*aia te va ruguhorua ta nina lei
kabu vateiaroviana, me nea Pharao,
na vunagi ni Misraim, *g*eke lio uto
vania, meke manaha *g*a ta na matana;
ma *g*aia te vatuguruvaginia, *g*eke
haba pu*n*isia i Misraim, ma na valena

soko. 11 Ma na *nen*ere te nea na
komu Misraim soko, maia i Kanaan,
me sule na vateiarovidira *g*a; ma
*g*aira rana tamada tara mua rigi sodoa
na gadia na va*n*a. 12 Ma *g*aia Jakob
te ro*n*ovia na ladana na va*n*a i
Misraim, *g*e diki vetenara *g*atu rana
tamada. 13 Ma ta na ruani na tona
*g*e tuguni tatea Joseph vanira rana
hogona, vaho *g*e pukura Pharao rana
hogona Joseph. 14 Ma Joseph te
vetena olira *g*aira, *g*ekara lavia mai
tamana Jakob, maia rana lei hogona
soko, *g*aira soko ara vituha*n*avulu
me sara elima. 15 Ma Jakob te
horu i Misraim; ma *g*aia, maia rana
tamada tara mate soko *g*a. 16 Ma
*g*aira tara hola horura i Shekem, mara
talura ta na beku ni tinoni mate, a
Abrahama te pelua tua i lania She-
kem nia na ro*n*o vanira rana dalena
Emor. 17 Ma na bona ni baubahu te
ha*g*a poso mai, God te nia baubahu
papara vania *g*a Abrahama, *g*era subo,
mara hali galaga i Misraim; 18 polo
te vuha sara te vunagi keha te
tapatuguru me mua gilala Joseph.
19 Ma *g*aia te *g*ue*g*uelora na gada na
kema, me terora rana tamada, *g*e kara
sonihorura rana lei meomeo itadira,
*g*e kara bei vola *g*ea. 20 Mi ta na
bona keri a Mosesi tara vahua mai,
ma *g*aia te utoutoa lee, mara kutia
ta na valena tamana etolu na vula.
21 Ma *g*era sonia, ma dalena Pharao
na vaivine te lavi galagaa, me kutia
nia dalena. 22 Me taraia nia Mosesi
na lei vata soko ni manaha ni Mis-
raim; ma nina lei bosa, maia nina lei
*g*ehe*g*ehe te mana soko. 23 Me ha*g*a
vati ha*n*avulu tua na niuluna, vaho
*g*e liu liona na va kaoadira rana lei
hogona, rana Israeli. 24 Ma *g*aia te
rigia sakai te vada*n*itai, siki mane
ni Misraim te toroa, *g*e ha*n*aa, me
karasia tatana te nia gigirou, me
labua na mane ni Misraim. 25 Ma
*g*aia te ganagana ke, ma rana lei
hogona kara pukua didira, a*g*aia God
te haga volara nia limana; mara mua
pukua didira. 26 Me roropogana
gua te topora erua toro veihugu-
hugu, me bosa vanira, *g*e koro soni-
kolu, me gagua, Rogau na tama-
hogoni! Egua *g*ero dikalagamu
hegemiu? 27 Ma *g*aia te dikala na
gana komu kolu te tiba kehaa, me
gagua, Ahei te talugo igoe, *g*eko
vunagi pu*n*isigami, mo ko dete va-
nigai? 28 Igoe to liona na matea*g*u
inau, te vaga to matea tua na mane
ni Misraim inola? 29 Ma *g*aia
Mosesi te tona keha na pukuna na
ro*n*oro*n*o eni, me kabu sinogo ta na
komu Midian; me vahura *g*a ra rua
dalena. 30 Me soko tua evati ha-
*n*avulu na niulu, *g*e livu vania nina
Taru*n*a vetena God ta na komu aro-
ha, ta na gotu Sinai, ta na kaukaru
te vavu. 31 Ma Mosesi te rigia, *g*e
nia hare na totobo te rigia; ma *g*aia
te dutuvia, *g*eke rigia nina; ma na
ma*n*ana Lord te ruguhoru vania mai,
me gagua, 32 Inau God kukuamu,
God Abraham, ma God Isaak, ma God
Jakob. Ma Mosesi te gebegebe, ma
*g*aia te matagu nina na reirei. 33 Ma
Lord te bosa vania, Ko togia na suu
ta na marevomu, na pukuna na bona
to tuguru *g*a ke, na bona te tabu. 34
Inau tu rigia ni*g*ua sugua ni*g*ua na
vure te kabu vateiarovi̥ana i Misraim,
mu ro*n*ovia didira na sonosonoeta; mi
nau tu horu mai *g*eku sa*g*ura; mi
taeni, ko mai, muku vetenago *g*atu i
Misraim. 35 A Mosesi eni a*g*aira tara
hovehovea, mara bosa mara gagua,
Ahei te talugo *g*eko vunagi pu*n*isi-
gami mo ko dete vanigami? a*g*aia eni
God te vetena pulohia, *g*e ke vunagi,
me ke hui oli, nia na limana na Taru*n*a
vetena te tate vania tua ta na kau-
karu te vavu. 36 Ma *g*aia eni te lavi
horura mai; te *g*oni sokoi na butuli
ma na lei vaugilala, ta na komu
Misraim, maia ta na horara sisi, maia

ta na komu aroha, evati ha*n*avulu na
niulu. 37 Aeni a Mosesi, a*g*aia te
bosa vanira rana dalei Israeli, me
gagua, A Lord God ke va tuguru-
vaginia na porovete itadira rana ho-
gomiu te vagau inau; kau ro*n*ovia.
38 Aeni a*g*aia te kabu ta na Holohoru
ta na komu arona, itatana na Taru*n*a
vetena te bosa vania tua ta na gotu
Sinai, maia itadira tamada; ma *g*aia
te lavigi nina na bosa ni vola *g*e ke
vahegita mai. 39 Ma *g*aira ra na
tamada tara mua liona na tala taoniani,
ma *g*aira tara hovea, mara ganagana
olia ta na kutudira i Misraim; 40
mara gagua vania Aaroni, Ko *g*onigi
lei *god* vanigita, *g*ekara huligita; ma
*g*aia Moses eni te lavi horugita mai ta
na komu i Misraim, igita ta mua
pukua na hava te nea *g*aia. 41 Ma
*g*aira tara saria na titinoni ni dalei
kau ta na lei bo*n*i keri, mara talu
datoa na vatei sukagi vania na titinoni,
mara nia to*g*oto*g*o na malei limadira.
42 Ma God te muri sanira, me luba-
tira, *g*e kara *g*ehe*g*ehe vanira na lei
totobo ta na parako; te vaga te *g*erea
tua ta didira na *g*e*g*ere lei porovete, te
gagua;

> Agau, rana Israel, mi gau tau
> nigi sukagi vaniu na kau
> mate,
> Evati ha*n*avulu na niulu ta ta
> komu aroha?
> 43 I gamu tau tuguruvaginia na
> valena Moloko,
> Ma na veitugu na vaugilala ni
> god igamu Repani,
> Na lei titinoni tau sarigi nimiu
> *g*e kau kolitao vanira;
> Mi nau ku sa*g*ugamu vaa i levuna
> Babeli.

44 Ma na vaevale ni vaugilala itadira
tamada ta na komu aroha, te vaga
te tuguni alaala, me gagua vania a
Mosesi, *g*eke kisu taonia na hulina te
rigia tua. 45 Ma *g*aia tamada te la-
davaginia na laviana mai itatana
Joshua mara lavi hagea mai ta na
komudira na lei taba ni vure. God
te guru kehara ta na matadira rana
tamada, polo te sara mai ta na bo*n*ina
David. 46 Ma God te vilia nia na
lio uto, ma *g*aia te no*n*ia *g*e me ke
kisua na vale vania God Jakob. 47
Ma Solomon te kisua vania na vale.
48 Ma *g*aia te Haba ke mua ta*n*o-
mana na kabu ta na malei lima ni
tinoni, te vaga te bosa tua na porovete
me gagua,

> 49 A Lord te gagua,
> Ñi*g*ua na malei sopou ni vunagi
> na parako,
> Ma ni*g*ua na malei tuturi na
> maramana; mi vei te vaga
> na vale kau kisua vaniu?
> Mi vei na bona ku vaa ahcahe
> *g*a?

50 Ma na mua lima*g*u te kabarigi na
lei totobo ini?
51 Rana lio *n*asi, igau tau mua
pahevaugilalani na lokamiu, maia
na kulimiu; mi gau tau tuguru pu-
*n*isia haia na Taru*n*a te Tabu; te
vaga rana tamamiu, maia igamu. 52
Ivei siki porovete tara mua *g*ivuti
taboa *g*aira rana tamamiu? ma *g*aira
tara labu matera *g*aira tara tutu*g*u
dilaa na maiana *g*aia te maemane, mi
gau tau peroa, mau labu taboa. 53
Mi gamu tau lavia nimiu na Ro*n*o-
ro*n*o *g*aira rana Taru*n*a vetena tara
*g*ehe*g*ehetia *g*a; mi gau tau mua
vatogaa.
54 Ma *g*aira tara ro*n*ovigi na lei
bosa ini, me nigi kurusu na tobadira,
me gala *g*iri*g*iri na pukuna *g*aia. 55
Ma *g*aia te vonugia na Taru*n*a te
Tabu, *g*e totola datoa na parako, me
rigia na mararana God, ma Jesus te
tuguru ta na pala madolona God; 56
*g*e gagua, Age, inau tu vaevanea na
parako te lovovoka, ma na Dalei tinoni
tu tuguru ta na pala madolona God.
57 Ma *g*aira soko tara nia *n*i*n*ili na
ma*n*a sule, mara pitoi na kulidira,

mara sama kolu tatana, 58 mara
guru kehaa ta na komu, *g*era peta
matea: ma *g*aira tara vuhavuhaa tara
talu horui didira na tivi ta na tuana
na *g*arimane, na ahana Saul.
59 Ma *g*aira tara petaa Stephen,
ma *g*aia te hoholo me gagua, Lord
Jesus ko lavia nimua na taru*n*a*g*u.
60 Ma *g*aia te tualagi tuturu, me nia
hoholo la*g*a na ma*n*a te sule, me
gagua, Lord ko bei idumigi na palu
ini nia na paludira. Me bosa soko te
vaga eni, *g*e maturu.

VIII.

1 Ma Saul te nira galakolu sugua
na mateana. Mi ta na lei bo*n*i kiri
*g*aira tara *g*unali *nan*ataa na Holo-
horu i Jerusalem; ma *g*aira soko tara
havukagi ta na lei komu i Judea, mi
Samaria; ma rana Manevetena va-
mua tara taho. 2 Ma na balu ita-
dira tara kikinima tara sake horua
Stephen, me sule lee na ta*n*ihiana
*g*aia. 3 Me Saul te nia talua*g*eri na
Holohoru, me hagevigi na lei vale, me
*g*ora horura lei mane ma na vaivine,
me va talura ta na vale pipiti.
4 Ma *g*aira tara havukagi, mara
sopa tona ta na lei komu, mara lada-
vaginia na bosa. 5 Ma Philip te
horu ta na komu i Samaria, me tuguni
tatea vanira Christ. 6 Ma na vure
soko sakai vamua na ro*n*oviana na
bosana Philip, *g*aira tara ro*n*ovigi
mara rigigi haia na lei butuli ma na
lei vaugilala te nei. 7 Na lei tidalo
*g*ume tara *nan*araha tara ruguhoru
itadira na vure tara subo; maia te
vavolara na lei ludi ma na lei tatata
tara subo. 8 Me hahi tua na to*g*o te
nera ta na komu keri.
9 Ma sakai na tinoni te diki gahaa
tua ta na komu keri, na ahana a
Simon, te liliui haia lei totobo nia nina
*g*ehe*g*ehe sorisori, me nera *g*e ra nia
hare na vinavahuhu ni Samaria, me
ganagana a*g*aia te vaga ahei te haba.
10 Ma *g*aira soko, na lei vunagi polo
ta sara itadira na lei tovo*n*o tinoni
tara taluutuni sokoa, mara gagua:
Aeni nina mana God te sule. 11 Ma
*g*aira tara ro*n*ovia, me neira *g*e kara
nia hare idania nia nina *g*ehe*g*ehe
sorisori. 12 Ma vaho tara taluutunia
Philip te tuguni tatea vanira na
Ro*n*oro*n*o uto ta nina kinakabu God,
maia na ahana Jesus Christ, vaho *g*e
vulitabura, rana lei mane ma ra na
vaivine. 13 Ma *g*aia Simoni te talu-
utuni nina; ma *g*e vulitabua *g*aia, me
gahaa soo itatana Philip, me nigi hare
*nan*ata te rigigi na lei butuli ma na
lei vaugilala te sule te nei.
14 Ma *g*aira rana manevetena i
Jerusalem tara ro*n*ovia a*g*aira rana
Samaria tara lavipa*n*otia didira na
bosana God, ma *g*aira tara vetenara va-
nira *g*atu a Peter ma John. 15 Ma ro-
*g*aira toro horu tua, moro kokoeliu-
livutira *g*e kara lavia didira na Ta-
ru*n*a te Tabu. 16 Na pukuna te mua
horu mua i vuvu*n*ana siki sakai tadira;
tara vulitabura vamua ta na ahana
Lord Jesus. 17 Ma ro*g*aira vaho *g*ero
tabera, *g*e ra lavia didira na Taru*n*a
te Tabu. 18 Ma *g*aia Simon te rigia
te vahera na Taru*n*a te Tabu *g*aira
tara tabera rana manevetena, *g*e nigi
mai na ro*n*o ro vanira, 19 me gagua,
Koro vaheu mai na mana eni, *g*e muku
tabea ni*g*ua siki sakai, me ke lavipa*n*o-
tia na Taru*n*a te Tabu. 20 Ma Peter
te bosa vania me gagua, Igoe maia
nimua na ro*n*o mo koro taga sokogau,
na pukuna igoe to ganagana ke ma
kara pelua nina sonihalavu a God
nia na ro*n*o. 21 Taho vaho tua na
pilena, pa na malana itamua na rono-
ro*n*o eni, na pukuna na lokamu te
mua maemane ta ni matana God.
22 Na pukuna eni ko tugu lio nimua
ta na ganagana dika eni to nea tua,
mo ko kurutia Lord, *g*e ke talukehai so
*g*ea na ganagana eni ta na kutumu.

23 Mi nau tu pukua ni*g*ua na malina
na ta*n*ohahi ke saurugo, maia na ta*n*o-
ta*n*odika ke piti *n*asiligo. 24 Ma
Simon te bosa tugu vania, me gagua,
Koro kokoeliulivutiu vania Lord, *g*e
ke bei kaleu *g*ea na totobo te vaga to
bosai.

25 Ma ro*g*aira toro tugunia te ma-
nana, moro ladavaginia na bosana
God; *g*ero pulohi Jerusalem, toro
tugunia na Ro*n*oro*n*o uto ta na lei
sopa komu sosopa i Samaria.

26 Ma nina Taru*n*a vetena Lord te
bosa vania Philip, me gagua, Ko tu-
guru, mo ko galaga, ta na halautuna i
Jerusalem te horu i Gasa ta na komu
aroha. 27 Ma *g*aia te tapatuguru,
me tona; mo ko rigia vaa, na tinoni
ni Ethiopia na Eunuk a*g*aia nina
vunagi a Kandake na vinahogodira
ra na Ethiopia, te rigitaonigi lei nina
puku ni totobo, te va tona tua Jeru-
salem na va kokoeliulivuti. 28 Ma
*g*aia te pulohi, te sopou ta nina tapola-
golago, me siroa nina buka Isaia na
porovete. 29 Ma na Taru*n*a te bosa
vania Philip me gagua, Ko va dutuvia,
mo ko taetabe *n*asi ta na tapolagolago
keri. 30 Ma Philip te mina sama,
me ro*n*ovia te siroa nina buka Isaia
na porovete, *g*e gagua, Ina sugua, to
manahana sugua na totobo to siroa?
31 Ma *g*aia te gagua, Ivei ku nea na
manahana, *g*e te ke mua huliu *g*a siki
sakai? Ma *g*aia te no*n*ia Philip, *g*e ke
sei galaga, me ke nia sopou kolu. 32
Ma na bona ni *g*e*g*ere te siroa te vaga
eni,

> Tara nia tona, te vaga na sipu
> kara va labua;
> Me te vaga na dalei sipu ta na
> matadira tara goria na vuvu-
> luna te nea *g*a na todore,
> Te gagua *g*a eni te mua vuke
> na ma*n*ana.

33 Ta na bona tara talumuria,
> tara lavi kehaa na dete ta
> tana;
> Ahei ke tuguni kaekalea na
> kemana?
> Na pukuna te lavi kehaa na vo-
> lana ta na maramana eni.

34 Ma *g*aia na Eunuk te bosa vania
Philip, me gagua, Nau tu no*n*igo ko
tugunia vaniu, Ahei te bosaa na poro-
vete eni? A*g*aia hegena pa siki sakai
te keha? 35 Ma Philip te vuke ma-
*n*ana, me vuivuni ta na *g*e*g*ere eni, *g*e
tuguni tatea vania Jesus. 36 Ma *g*aira
tara tona soo ta na halautu, ma *g*aira
tara saravia siki beti, ma na Eunuk
te gagua, Ko rigia, na beti; na hava
te pu*n*isiu, *g*e ku mua vulitabu? 37
Ma Philip te bosa vania me gagua,
*G*e to ko nia taluutuni na kutumu
soko ke, me ke ta*n*omana sugua. Ma
*g*aia te bosa tugu me gagua, Nau tu
taluutunia sugua Jesus Christ, a*g*aia
dalena God. 38 Ma *g*aia te nea na
tapolagolago *g*e ke tuguru beto; ma
ro*g*aira soko toro sogahoru ta na beti, a
Philip ma na Eunuk; ma *g*aia te vuli-
tabua. 39 Ma ro*g*aira toro tuturi
dato mai ta na beti, nina Taru*n*a
Lord te sa*g*u kehaa Philip; ma na
Eunuk te mua rigia gua; ma *g*aia
te tona to*g*oto*g*o soo ta na halautuna.
40 Me topoa tua Philip i Asotus, a*g*aia
te tarai haliu ta na lei komu polo te
sara i Kaisareia.

IX.

1 Me te ruguhoru mai soo i tatana
Saul na lio ni rutu ma na mateadira
rana nina vaovaro*n*o a Lord, me va-
rigia na Puku ni sonisukagi, 2 me
no*n*ia itatana na *g*e*g*erena i Damas-
kus, vanira ta na lei vale ni sonikolu,
*g*e te ke rigi sodora na balu ta na hala
utu keri, na mane, pa na vaivine, ke
nira tona, ma kara pitira i Jerusalem.
3 Ma *g*aia te tona soo, me dutuvia
tua Damaskus; ma na marara ni
kokou te mina hinari taligutia. 4
Ma *g*aia te kutu ta na pari, *g*e ro*n*o-

via na ma*n*a te gagua vania, Saul
Saul, egua *g*eo niu gigirou? 5 Ma
*g*aia te gagua, Ma ahei igoe, Lord?
Ma *g*aia te gagua, Inau a Jesus ni
Nasareta to niu gigirou sugua. 6 Ko
tuguru, mo ko vaa hage ta na komu,
*g*e ku tugunia vanigo ta na *n*iha na
totobo ko kabaria. 7 Ma *g*aira tara
nia udu kolu tara tuguru beto, tara
ro*n*ovia na ma*n*a mara mua rigia siki-
sakai. 8 Ma *g*aia Saul te tuguru
mai ta na pari me vurehigi na matana,
me mua rigi vakodoa siki totobo; ma
*g*aira tara tabe limana *g*e ra lavia va i
Damaskus. 9 Me tolu na bo*n*i te
rorodo soo, ma *g*aia te mua va*n*a me
mua inu.

10 Ma sakai na vaovaro*n*o i*g*a i
Damaskus, na ahana Ananias. Ma
Lord te bosa vania ta na maturubole
me gagua, Ananiasi. Ma *g*aia te gagua,
Ko rigiu inau soo eni, Lord. 11 Ma
Lord te gagua vania, Ko tuguru, mo-
ko tona ta na halautu tara holoa nia
Maemane, mo ko kenea ta na valena
Juda na tinoni na ahana Saul, ni
Tarsus: ko rigia, te kokoeliulivuti.
12 Ma *g*aia te rigia te vaga ta na ma-
bubu, na mane na ahana Ananias, te
vaa hage, me tabea, *g*e ke reirei oli
gua. 13 Ma *g*aia Ananiasi te gagua,
Lord, inau tu ro*n*ovia tua itadira tara
subo na ladana na tinoni eni, maia na
lei totobo dika *n*a*n*ata te nei tua vanira
rana nimua na tinoni tabu i Jerusalem.
14 Miani itatana na mana te lavia
tadira rana lei Puku ni sukagi, *g*e ke
pitira *g*aira tara holoa na ahamu. 15
Ma Lord te gagua vania soo, Ko tona;
mugua *g*aia eni ke puku ni vatei lutu,
ke ladavaginia na aha*g*u ta na mata-
dira na lei taba ni vure, maia rana
lei vunagi, maia rana daledira rana
Israel. 16 Na pukuna inau ku tu-
gunia vania na lei totobo te mava
te ke vada*n*itailigi na pukuna na
aha*g*u. 17 Ma Ananiasi te tona, me
va hage ta na vale, me tabea, me
gagua, Hogo*g*u Saul; a Lord, a Jesus
keri, a*g*aia te livu vanigo tua ta na
halautu to liu mai *g*a, *g*aia te vetenau
mai, *g*eko reirei oli gua, mo ko vouu-
gia na Taru*n*a te Tabu. 18 Me mina
kutu horu ta na matana te vaga na
vuru, ma *g*aia te mina reirei oli, me
tuguru *g*e ra vulitabua. 19 Ma *g*aia
te va*n*a *g*e goi la*g*a gua.

Ma *g*aia te kabu na balu bo*n*i ita-
dira rana vaovaro*n*o i Damaskus. 20
Me mua hau me mina nia tarai vaso
ta na lei vale ni sonikolu a Jesus,
a*g*aia Dalena God. 21 Ma *g*aira
soko tara ro*n*ovia, mara hare *n*a*n*ata,
mara gagua, Na mua *g*aia eni te *g*u-
nali *n*a*n*ataa i Jerusalem *g*aira tara
holoa na aha eni; maia te va mai, na
pukuna ke mai pitira me nira *g*atu
vanira rana Puku ni sukagi? 22 Ma
Saul te la*g*a haia, me huguhugu kale
vanira rana Israel tara kabu i Damas-
kus, nia na tuguni kaekalena aeni na
Christ.

23 Me subo tua na bo*n*i te padi,
rana Israel tara guruvaro*n*o kara
matea. 24 Ma Saul te pukua tara
polo*n*ia. Ma *g*aira tara daigi na lei
mataula ni peo, te dani me bo*n*i, *g*e
kara matea. 25 Ma rana vaovaro*n*o
tara lavia te boni, mara dorovagini
horua ta na muri peo ta na kei.

26 Ma *g*aia te sara Jerusalem, *g*e
tabotaboa na nira vaukolu rana vao-
varo*n*o, ma *g*aira soko tara matagunia,
tara mua taluutunia *g*aia na vaovaro*n*o.
27 Ma *g*aia Barnabas te lavia, me nia
*g*atu tadira rana Maneveteua, me
tuguni tatea vanira ivei te nea na
rigiana a Lord ta na halautu, maia te
bosa vania, mi vei te nea na taraiadira
i Damaskus ta na ahana Jesus. 28
Ma *g*aia te kabu itadira, me hage me
horu i Jerusalem. 29 Me bosabosa,
me nia tarai na ahana Lord Jesus, me
huguhugu itadira rana Girekia; ma
*g*aira tara tabotaboa na mateana. 30
Ma *g*aira rana tamahogoni tara pukua,

*g*era nia horu Kaisareia, mara vetena
kehaa vaa i Tasusi.
31 Ma na Holohoru i Judea, mi
Samaria, te kabu mabo, me hali, me
va sulea na nia kikinima Lord, me
nia togoluvu na pukuna na Taru*n*a
te Tabu te patupatura.
32 Me padi na lei totobo ini, a Peter
te va tona ta na lei komu, *g*e horu
varigira rana Tabu tara kabu i Luda.
33 Ma *g*aia te rigi sodoa *g*a na tinoni,
na ahana Aineas, ma *g*aia te boro vale,
e alu tua na niulu te koli ta na malana.
34 Ma *g*aia Peter te bosa vania me
gagua, Aineas, a Jesus Christ te
vavolago; ko tuguru, mo ko voraha-
ginia na malamu. Ma *g*aia te mina
tuguru. 35 Ma *g*aira soko tara kabu
i Luda, maia i Saron, tara vaevanea
didira *g*aia, ma *g*aira vaho tara pulohi
vania Lord.
36 Ma sakai na vaovaro*n*o i*g*a i
Jopa, na ahana Tabitha, na hoholo
ni Girekia ke Dorkas. Ma na vaivine
eni ke te vonugia na *g*ehe*g*ehe uto,
ma na hevei lee, te nei haia tua. 37
Mi ta na lei bo*n*i keri, te vahagi,
me mate; ma *g*aira tara siuvi sokoa,
*g*era va kolivaginia ta na vata ni vale
ikokou. 38 Mi Luda te dutuvia soo
i Jopa; ma rana vaovaro*n*o tara ro*n*o-
via a Peter i*g*a, *g*e ra vetenara ara rua
na tinoni, mara no*n*ia, ke bei ne*g*o
*g*ea na varigiadira. 39 Ma Peter te
tuguru, me nira udu ro*g*aira. Me
sara tua, *g*e ra nia dato ta na vata ni
vale ikokou; ma *g*aira rana lei mate-
sasani tara tuguru kolu itatana, tara
ta*n*ita*n*i, mara tugunigi na lei pupulu
te subo a*g*aia Dorkas te *g*ehetigi tua,
te gahaa mua tadira. 40 Ma Peter te
vetena horura soko i pari, *g*e tualagi
tuturu, me kokoeliulivuti, me liliua
na tinoni mate, me gagua, Tabitha,
ko tuguru; ma *g*aia te vurehigi na
matana, me vaevanea Peter, *g*e sopou
galaga. 41 Ma *g*aia te haua na li-
mana, me *g*ora datoa; me *g*e holora
mai rana tabu, maia rana mate sasani,
*g*e lubati olia vanira te vola tua. 42
Ma *g*aira soko i Jopa tara gilala *g*a;
mara subo tara savu*n*ia na taluutu-
niana Lord. 43 Ma Peter te kabu
na balu bo*n*i i Jopa, i tatana a Simon
te lutua na guiguli ni bolo.

X.

1 Ma sakai na tinoni i Kaisareia,
na ahana Kornelius, a*g*aia na haba-
dira na ha*n*alatu na ovu ni tinoni
tara holoa nia Italia. 2 Na tinoni
mabo, ma *g*aia te nia kikinima God,
ma *g*aira gua ta na valena, ma *g*aia te
hevei lee haia vanira na vure, ma
*g*aia te kokoeliulivuti haia vania God.
3 Ma *g*aia te rigi kaekalea te vaga
ta na mabubu, te vaga ta na hiuani na
bona ni bo*n*i, nina Taru*n*a vetena
Lord te hage varigia, me gagua,
Kornelius. 4 Ma *g*aia te tolavia, me
matagu *n*a*n*ata, me gagua, Na hava
eni Lord? Ma *g*aia te gagua, Nimua
na kokoeliulivuti ma na hevei lee te
vaga na reirei ni mata ta na matana
God. 5 Mi taeni ko vetenara *g*atu
na balu tinoni i Jopa, mo ko holoa
mai a Simon, na ruani ahana a Peter.
6 Te gahaa soo itatana Simon te lutua
na guiguli ni bolo, na valena te gahaa
liligi ni laukokolo. 7 Ma na Taru*n*a
vetena te bosa vania tua, te tona keha;
*g*e holora mai erua nina tinoni ta na
valena, maia sakai na *soldier*, na
tinoni uto, sakai tadira tara *g*ahara
itatana. 8 Ma *g*aia te tuguni kaekakea
vanira na lei totobo ini, *g*e vetenara
*g*atu i Jopa.
9 Me roropogana tolu*g*aira tara
tolu tona soo, mara tolu dutuvia tua
na komu; ma Peter te sei dato ta na
vale, *g*e ke kokoeliulivuti, te vaga na
ononi na bona ni bo*n*i. 10 Ma *g*aia
te vitolo, me liona na va*n*a. Ma
*g*aira tara *g*ehe gana va*n*a, me bugoro.
11 Me rigia na parako te lovo voka,

ma na totobo te vaga na selo te sule
lee te dororo horu mai, tara pitigi
evati na piuna, me dororo horu ta na
pari. 12 Ma na lei vata ni bolo soko
ta na maramana ilokana, maia na lei
totobo soko tara ta*g*u ta na pari, maia
na lei manu ta na oka. 13 Ma na
ma*n*a te bosa vania mai me gagua,
Peter ko tuguru, mo ko paepahe, mo ko
va*n*a. 14 Ma Peter te gagua, Taho tua,
Lord ; inau tu mua gania siki totobo
tevo*n*o, maia te meto. 15 Ma na ma-
*n*a te bosa tugu vania me gagua, Ko
bei vatu metona siki totobo te vamara-
bua tua God. 16 Me tolu na neana
*g*a te vaga eni ; soko ke, *g*e vaho lavi
datoa na selo keri ikokou.

17 Ma *g*aia te ganagana ruarua me
gagua, na hava na mabubu eni te
rigia nina tua ; ko rigia, *g*aira te ve-
tenara mai a Kornelius tara huati
poipolisaginia na valena Simon, tara
tuguru ta na mataula. 18 Tara holo-
holo, mara huahuati, mara gagua a
Simon na ruani ahana a Peter, te
gabaa ikakeria ? 19 Ma Peter te
ganagana varo*n*oa soo na mabubu
keri, ma na Taru*n*a te bosa vania
me gagua, Ko rigia, etolu na tinoni
tara kenego. 20 Ko tuguru, moko
horu, moko nira udu tolu*g*aira, mo-
ko bei hove, inau tu vetenara mai
tolu*g*aira. 21 Ma Peter te horu me
gagua vanira na tinoni, Kau rigia,
inau sugua *g*aia tau kenea ; na ha
na pukuna tau tolu nia mai ? 22 Ma
tolu*g*aira tara tolu gagua, a Kornelius,
na habadira na ha*n*alatu, na tinoni te
maemane me nia kikinima God, ma
rana Israel soko tara ganagana mavaa
*g*aia, ma na Taru*n*a vetena te Tabu te
keikeria vania, *g*eke hologo vaa ta na
valena, me ke ro*n*ovia na bosa itamua.
23 Ma *g*aia te holora mai i loka ni
valena, me kutira tolu*g*aira.

Me roropogana *g*e sakeragi, me
nira udu kolu tolu*g*aira ma na balu
hogodira ni Jopa tara saritaonira.
24 Me roropogana gua *g*era sara i
Kaisareia. Ma Kornelius te pitura
tua, te holokolura mai tua rana lei
tubuna, ma na lei puku ni kulana.
25 Ma Peter te vaa hage soo, a*g*aia
Kornelius te mai sodoa, me nia pogo-
tao ta na tuana me nia kikinima. 26
Ma Peter te *g*ora datoa, me gagua,
ko tuguru, mi nau gua na tinoni. 27
Ma ro*g*aira toro vei bosabosa, me
hage, me rigira na lei tinoni tara
subo tara kokolu tua ; 28 *g*e bosa
vanira me gagua, Igamu tau gilala
nimiu tua te hovera tua rana Israel,
kara bei nira vaukolu rana vure keha,
kara bei varigira ; ma God te tuguni
tatea vaniu, *g*e ku bei vatua nia na
tovo*n*o sikisakai, mai na meto. 29
Na pukuna eni tu tala na mai rigia-
miu tau holou mai. Me uto ku hua-
tigamu, na pukuna na hava tau holou
mai ? 30 Ma *g*aia Kornelius te gagua,
Evati tua na bo*n*i, inau tu talukauu,
polo te sara ta na bona ni bo*n*i te vaga
eni ; mi ta na hiuani na bona ni bo*n*i
inau tu kokoeliulivuti ta na vale*g*u ;
ko rigia, na tinoni te tuguru dutuviu
te nia pupulu na tivi te dara *g*a na
mata. 31 Me gagua, Kornelius, te
ro*n*ovia nimua na kokoeliulivuti, ma
na hevei lee te vaga na reirei ni
mata ta na matana God. 32 Ko ve-
tena vaa sikisakai i Jopa, ko holoa
mai Simon na rua ni ahana Peter ; te
kabu ta na valena Simon te lutua na
guiguli ni bolo, ililigi ni lau kokolo.
33 Mi nau tu mina vetenara tolu*g*aira
vanigo ; mo mai tua, me uto sugua.
Mi taeni igami soko tai tuguru ta na
matana God, *g*e kai ro*n*ovigi na lei
totobo te vetenago nia God. 34 Ma
Peter te vuke ma*n*ana me gagua, Eu-
tuni nau tu vakalio ni*g*ua a*g*aia God te
mua vilia vamua ahei. 35 Ma mu-
gua *g*aira soko kara sopa nia kiki-
nima ta na lei taba ni vure, ma
kara *g*ehe*g*ehe maemane, ke holopa-
*n*otia.

36 Mi gau tau gilalaa nimiu na bosa
te vetena vanira mai rana Israel, me
tugunia na Ro*n*oro*n*o uto ni mabo,
nia Jesus Christ (ma *g*aia te Vuna-
gini lei he*g*ohe*g*o) 37 na bosa keri
sopa*n*ira tua i Judea taligu, te vui-
vuni Galilea, te soko tua na vulitabu
te nia tarai a John; 38 a*g*aia Jesus
eni ni Nasaret God te siusiua nia na
Taru*n*a te Tabu maia na mana; ma
*g*aia te tona kolili, me *g*ehe*g*ehe uto,
ma *g*aia te vavolara soko *g*aira te
po*n*ora tua Saṫana, na pukuna a God
itatana. 39 Migami tai tugunigi te
manani na lei totobo te *g*onigi tua ta na
komudira rana Judea, mi Jerusalem;
ma *g*aira tara va matea, mara sorova-
ginia ta na gai. 40 Ma God te va
tuguruvaginia ta na toluni na bo*n*i, me
nea *g*eke livu. 41 Me mua vanira
na vure soko; ma vanira vamua kara
tugunia te manana, God te diki vilira
tua, igami sugua, tai nia va*n*a kolu,
maia tai nia inu kolu tua, a*g*aia te
te tuguru oli tua ta na mate. 42 Ma
*g*aia te vetenagami, *g*e kai taraira na
vure, ma kai tugunia te kaeka*g*e *g*a,
a*g*aia eni God te talua, *g*e ke detera
*g*aira tara vola soo maia tara mate tua.
43 Ma *g*aira rana lei porovete tara
tugunia te manana *g*aia, ahei ke
taluutunia ke, me ke logoa nina na
talukeha palu nia na ahana.
44 Ma Peter te bosai soo na lei
bosa ini, na Taru*n*a te Tabu te horu
ivuvu*n*adira soko tara ro*n*ovia na bosa.
45 Ma *g*aira rana taluutuni tadira
rana pahevaugilala, a*g*aira tara nia
udu kolu mai tua Peter, tara hare
*n*a*n*ata; na pukuna te kovala horua
na sonihalavu ni Taru*n*a te Tabu ivu-
vu*n*adira rana vure keha. 46 Na
pukuna tara ro*n*ovira *g*aira tara leu,
mara ladavaginia God, *g*e gagua
Peter, 47 Ahei ke ta*n*omana na hove-
ana na beti, *g*e ka mua vulitabura na
lei tinoni eni tara lavia didira tua na
Taru*n*a te Tabu, te vaga igita? 48
Ma *g*aia te bosa na vulitabuadira ta na
ahana Jesus Christ. Ma *g*aira tara
no*n*ia, *g*eke kabu tadira ta na balu
bo*n*i.

XI.

1 Ma *g*aira rana Mane vetena ma
rana lei hogodira tara sopa kabu i
Judea tara ro*n*ovia, a*g*aira ta na taba
ni vure keha tara lavipa*n*otia didira
na bosana God. 2 Ma *g*aia Peter te
va dato tua i Jerusalem, a*g*aira itadira
rana pahevaugilala tara mai hugu-
hugu itatana, mara gagua, 3 Igoe to
hage varigira na tinoni tara mua pa-
hevaugilala, mo nira va*n*a kolu. 4
Ma Peter te vuivunia na tuguni ala-
alaana vanira, me gagua, 5 Inau tu
gahau ta na komu i Jopa, tu kokoe-
liulivuti soo, ma *g*e tate vaniu, mi nau
tu rigia na mabubu, na totobo te
horu mai te vaga na levu ni selo te
sule, te dororo horu mai ikokou nia
evati na piuna, *g*e mai sara ta*g*ua. 6
Mi nau tu rei *g*e*g*ele ilokana mu ga-
nagana vaovaro*n*o, vaho *g*eu rigia na
lei vata ni bolo soko ta na pari, ma na
lei bolo asi, ma na lei totobo tara ta*g*u,
ma na lei manu ni oka. 7 Mi nau
tu ro*n*ovia na bosa te gagua vaniu,
Ko tuguru Peter, ko paepahe mo ko
va*n*a. 8 Mi nau tu gagua, Taho tua
Lord, na totobo tovo*n*o maia te meto
te mua turi hagea mua na ma*n*agu.
9 Ma na bosa te ruani na bosa tugu
venia*g*u me gagua, Ko bei vatu me-
tona *g*ea siki totobo te va marabua tua
God. 10 Me tolu na tuguru ni neana
*g*a te vaga eni, *g*e *g*ora galaga na lei
totobo ikokou. 11 Me mua hau vaso,
ko rigia, etolu na tinoni tara tuguru
ta na mataula ni vale tu gahau *g*a ilo-
kana, tara vetenara vaniu mai i
Kaisareia. 12 Ma na Taru*n*a te Tabu
te bosa vaniu na nira udu kolu, mu ku
bei hove. Mara ono hogo*g*u ini tara
gahara ita*g*ua migami tai va hage

ta na valena na tinoni keri. 13 Ma
*g*aia te tugunia vanigami ivei te nea
na vaevaneana na Turu*n*a vetena te
vaa tuguru ta na valena, me gagua,
Ko vetena sikisakai i Jópa, *g*e ke holoa
mai Simon, na ruani ahana Peter.
14 Ma *g*aia ke tugunigi vanigo na
lei bosa ko nigi vola *g*a, igoe, ma
*g*aira soko ta na valemu. 15 Mi nau
tu vuivunia na bosabosa, na Taru*n*a
te Tabu te horu ivuvu*n*adira soko te
vaga ivuvu*n*ada ta na vuivuni. 16
Ma vaho *g*eu ganagana olia na bosana
Lord te gagua, A John te nia vuli-
tabu na beti ; ma kara vulitabugau
nia na Taru*n*a te Tabu. 17 Ma *g*aia
God te vetena vanira mai tua te kae-
ka*g*e *g*a na sonihalavu keri, te vaga
vanigita soko ta taluutunia a Lord
Jesus Christ, ahei inau, tu la*g*a vaa
*g*e ku tuguru pu*n*isia God ? 18 Ma
*g*aira tara ro*n*ovia eni, *g*e ra todore,
mara holo utoa God, mara gagua,
God te vahera *g*atu na lei taba ni vure
na tugu lio *g*e kara nia vola oli.

19 Ma *g*aira tara peta matea tua
Stephen ma ra *g*unalira rana vaova-
ro*n*o ; ma na balu tadira ta ra havukagi
*g*a, mara tona ta na lei komu, mara sara
i Phenikia, mi Kuprus, mi Antiokia,
mara mua tugunia na bosa vania
sikisakai, ma vanira rana Israel he-
gedira vamua. 20 Ma na balu tinoni
ni Kuprus, mi Kurene, tara sara i
Antiokia, mara bosa vanira rana
Girekia, mara tugunia nina Ro*n*oro*n*o
uto a Lord Jesus. 21 Ma na limana
Lord itadira, ma na vure te subo tara
taluutuni, vaho *g*era pulohi varigia
Lord. 22 Ma na ro*n*oragadira eni te
dulagi ta na kulidira na Holohoru i
Jerusalem : ma *g*aira tara vetena *g*atu
a Barnabas *g*e ke vaa sara i Antiokia.
23 Ma *g*aia te vaa sara *g*a, ma *g*aia
te rigia na nina sonihalavu God,
me nia to*g*oto*g*o, me patura nia soko
na bosa vaniadira, *g*e kara nia lio
sakai ta na kutudira na kau *n*asi ita-
tana Lord. 24 A*g*aia eni na tinoni
uto, maia te vonugia na Taru*n*a te
Tabu ma na taluutuni ; me nera *g*e
kara savu*n*ia na vure te subo vania
Lord. 25 Ma a*g*aia te va tona i Tarsus,
*g*e ke kenea Saul. 26 Ma *g*aia te rigi
sodoa, me nia tona i Antiokia. Ma
a*g*aira toro vaukolu tadira na Holo-
horu sakai na niulu udolu, moro ta-
raira na vure te subo. Mara vuivuni
ni holoadira nia rana vaovaro*n*o rana
Christ i Antiokia.

27 Mi ta na lei bo*n*i kiri rana balu
porovete tara butu mai Jerusalem mara
horu i Antiokia. 28 Ma sakai tadira
te tuguru, na ahana Agabus, me nia
tutugunu na Taru*n*a, me bosa na
*n*e*n*ere sule ke kalea na maramana ;
me kalei na totobo eni ta na bo*n*ina
Kilaudiusi. 29 Ma *g*aira rana vao-
varo*n*o, te vaga ahei ma hei kara
sopa nigi hevei, mara nia lio sakai
*g*e kara talana na vatei hevei lee vanira
rana hogodira tara kabu i Judea. 30
Ma *g*aira tara nea te vaga, mara
vetenai *g*atu na vatei hevei lee vanira
rana lei Magutu nia na limadira a
Barnabas maia Saul.

XII.

1 Mi ta na bona keri a Herod, na
vunagi, te havaa na limana *g*e ke vaha-
gitailira na balu ta na Holohoru. 2
Ma *g*aia te matea tua James hogona
John, nia na isi. 3 Ma *g*aia te rigia
*g*aira rana Judea tara liona te vaga
eni, ma *g*e goi lotia gua Peter. Ma na
bo*n*i ni *bread* *g*ulu te poso mai. 4
Mara tabea, mara talua ta na vale ni
pipiti ; me lubatia vanira rana *soldier*
evati na taba ni vati *g*e kara rigitao-
nia ; *g*aia te ganaganaa, ke soko va-
ho na Lovovule, *g*e ke lavi horua
vanira na vure. 5 Mara rigitaonia
Peter ta na vale ni pipiti ; ma na Ho-
lohoru te kokoeliulivutia *n*a*n*ata vania
God. 6 Mi ta na bo*n*i keri *g*aia Herod

te ha*ga* lavi horua *ga*, ta na bo*n*i keri
a Peter te maturu igobudira erua na
soldier, tara pitia nia erua na tali ha-
lo, ma rana rigitaoni gua ta na mataula
tara dai. 7 Mo ko rigia, nina Taru*na*
vetena Lord te tuguru dutuvia, ma na
marara te hina ta na voki ; ma na Ta-
ru*na* vetena te tapoa na *g*arona Peter,
me alihia, me gagua, Ko mina tapatu-
guru. Ma na tali halo te tavatogi
ta na limana. 8 Ma na Taru*na* vetena
te gagua vania, Ko kabego, mo ko
pitia na pupuluna na marevemu : ma
*g*aia te nei te vagai. Ma *g*aia te goi
gagua soo, Ko kuvihigo nia nimua na
polopolo mo ko saritaoniu. 9 Ma *g*aia
te ruguhoru, me saritaonia : me mua
pukua, na utuniana na totobo eni te
nea na Taru*na* vetena ; ma *g*aia te
ganagana ke me te rigia na mabubu.
10 Ma ro*g*aira toro tona pota na ma-
lei vatoga te pala i nago, maia gua na
ruana i muri ; vaho *g*e ro sara ta na
vovo*n*o halo na vatei liu horu ta na
komu ; ma na mataula te tavukesi
hegena ro vanira ; ma ro*g*aira toro
ruguhoru, moro va sara ta sakai na
halautu ; ma na Taru*na* vetena te tona
keha i tatana. 11 Ma Peter te goi
manaha, *g*e gagua, Itaeni tu pukua
ni*g*ua, a*g*aia Lord te vetena mai nina
Taru*na* vetena, me sa*g*uu ta na limana
Herod, maia na vure soko ni Judea,
tara pituu inau. 12 Ma *g*aia te gana-
gana vaovaro*n*o *ga* *g*e vaho va sara ta
na valena Meri tinana John na ruani
ahana Mark ; ma na vure te subo tara
kokolu *ga*, mara kokoeliulivuti. 13
Ma *g*aia te kidikidi ta na vovo*n*o ;
ma na tahula na ahana Roda te va
varo*n*ohia. 14 Ma *g*aia te ro*n*ovi va-
kodoa na ma*n*ana Peter, me mua ha-
*n*avia na mataula na pukuna na
to*g*oto*g*o ; ma *g*aia te sama hage *g*e
vaa tugunia, me gagua, A Peter te
tuguru ta na mataula ni vale. 15 Ma
*g*aira tara gagua vania, To bule igoe ;
ma *g*aia te bosa, me gagua te vaga eni.
Ma *g*aira tara gagua, Nina Angel. 16
Ma Peter te kidikidi soo ; ma *g*aira
tara ha*n*avia na mataula, mara rigia,
*g*e ra hare *n*a*n*ata. 17 Ma *g*aia te
aboabora *g*e kara todore, *g*o tuguni
alaalai vanira ivei te nea a Lord na
lavi horuana ta na vale ni pipiti. *G*e
bosa vanira gua me gagua, Kau tugu-
ni tatei raini vania James ma rana lei
hogoda. Ma *g*e ruguhoru me tona ta na
bona keha. 18 Me dani tua, me mua
pile na *g*una*g*una itadira rana solses,
na hava te nea Peter. 19 Ma Herod
te kenea *g*aia, me mua topoa, *g*e hua-
huati poipolisaginira ra na rigitaoni,
me bosa na mateadira. Ma *g*aia te
butuni Judea me sugi i Kaisareia, me
kabu gua *ga*.

20 Ma *g*aia te rutu *n*a*n*ata vanira
ra na Turu ma na Sidon. Ma *g*aira tara
vaukolu mai tatana, mara kurutia a
Balasitus te rigitaonia na vokina na
Vunagi, mara no*n*ia na tove ; na pu-
kuna na malei gadina va*n*a ta na ko-
muna na vunagi. 21 Mi ta na bo*n*i
te talu dilaa tua, a Herod te nia pupulu
na tivi ni vunagi, me sopou ta na malei
sopou ni vunagi, me bosa lala*ga* va-
nira. 22 Ma na vure tara bosa gaegahe
mara gagua, Na ma*n*ana God, na mua
ma*n*ana na tinoni. 23 Ma nina Angel
Lord te mina labua, na pukuna te
mua lubatia na lada vania God ; ma na
peri te pidi tatana, *g*e ahe sakai.

24 Ma na bosana God te ha'i.

25 Ma Barnabas ma Saul toro nea
sokoa na ro *g*ehe*g*ehedira, mo ro pulohi
Jerusalem, mo ro lavia John na ruani
ahana Mark.

XIII.

1 Mi ta na Holohoru i Antiokia na
balu porovete ma na tarai ; a Barnabas,
ma Simeon na ruani ahana Nigere,
ma Lukius ni Kurene, ma Manaen, na
hogona lalavu a Herod, ma Saul. 2
Ma *g*aira tara *g*ehe*g*ehe vania Lord,

mara talukaura, na Taru*n*a te gagua,
Kau tuvalina vaniu a Barnabas ma
Saul, na pukuna na *g*ehe*g*ehe tu vilira
nia tua. 3 Ma *g*aira tara talukaura
hegedira, mara kokoeliulivuti, mara
talui na limadira vuvu*n*adira ro*g*aira,
*g*e ra lubatira.

4 Ma na Taru*n*a te Tabu te vetenara
*g*atu, *g*e ro sugi horu i Selukia, moro
votu i Kuprus. 5 Moro sara i Sala-
mis, ro*g*aira toro tugunia na bosana
God ta na lei vale ni Sonikolu didira
rana Judea, ma John te ha*n*ara. 6 Ma
ro*g*aira toro tona haliu na koukomu
polo toro sogasapa i Paphos, moro
ri*g*ia *g*a sakai na tinoni te logo tidalo,
*g*aia na porovete sorisori, na mane ni
Israel, na ahana Bar-Jesus. 7 Te kabu
itatana na vunagi, na ahana Sergius
Paulus, na manaha. Ma *g*aia te ho-
lora mai a Barnabas maia Saul, me
liona na ro*n*oviana na bosana God. 8
Ma *g*aia Elumas na mane logo tidalo,
tara vatua nia na ahana te vaga eni,
te tuguru pu*n*isira ro*g*aira, te kenea
na liliu kehaana na vunagi ke bei ta-
luutuni. 9 Ma Saul, na ruani ahana
Paul, te vonugia na Taru*n*a te Tabu,
me matarorohoa. 10 ma *g*e gagua,
To vonugia na kiko ma na *g*ue*g*uelo
soko, dalei Satana, to kanahaginia na
maemane, ko mua mautu na va ke-
keliana na halautuna Lord te mae-
mane? 11 Mo ko rigia, itaeni na
limana Lord ivuvu*n*amu, mo ko roro-
do, ko mua rigia na aho, mo ke mua
ne*g*o. Ma na *g*avu te mina kuvihia,
ma na pu*n*i gua; ma *g*aia te taotavo*n*o
kolili, te kenea sikisakai *g*eke hulia
nia na limana. 12 Ma na vunagi te
rigia na totobo te nea, *g*e taluutuni
*g*a, me nia hare nina bosa ni tarai
Lord.

13 Ma Paul ma *g*aira itatana tara
talusapa i Paphos, mara togoni i
Perga ni Pamphulia. Ma John te
sanira, me pulohi Jerusalem. 14 Ma
*g*aira tara liu potaa na komu ni Per-
ga, mara sara i Anitiokia ni Pisidia;
mara hage ta na vale ni sonikolu ta na
bo*n*i ni aheahe, mara sopou horu. 15
Mara bosa sokoa na Ro*n*oro*n*o ma na
lei porovete, *g*aira tara rigitaonia na
vale ni sonikolu tara vetena sikasakai
rovanira, mara gagua, Rogau hogo-
mami, te gahaa rotamiu siki tutu*g*u ni
tarai vanira na vure ke, mo ko bosaa.
16 Ma Paul te tapatuguru, me abo-
abora nia na limana me gagua,

Agau rana Israel, maia na balu tau
nia kikinima God, kau ro*n*o. 17 God
didira na vure eni Israel te vilira nina
rana kukuada, me halilaginira na
vure itadira tara kabu soo ta na komu
i Misiraim; me lavi kehara *g*atu ta na
komu keri nia na limana te haua.
18 Ma na bona te vaga evati ha*n*avulu
na niulu, *g*aia te kutira ta na komu
aroha. 19 Ma *g*aia te soni kehara
soko evitu na taba ni vure ni Kanana
vaho *g*e sopa vahera na komudira nia
na gadira na pari. 20 Me soko keri,
*g*e vahera rana Dete, te vaga evati na
ha*n*alatu ni niulu, polo te sara ta
Samuel na porovete. 21 Me mua hau
mara no*n*ia na vunagi, ma God te
vahera Saul dalena Kis, *g*aia ta na
kemana Benjamin, evati ha*n*avulu na
niulu. 22 Ma God te lavikehaa, vaho
*g*e tuguruvaginia vanira a David *g*e ke
vunagi, ma *g*aia te tugunia te manana
me gagua, Nau tu rigia ni*g*ua David
dalena Jese, na tinoni te liu lio*g*u, ma
*g*aia ke *g*onigi lei totobo tu lioni. 23
Mi ta na kukuana na tinoni eni God
te tatelavaginia vania Israel na Vavola,
a Jesus, te vaga te nia baubahu tua.
24 Ma John te diki tugunia ta na mai-
ana na vulitabu ni tugu lio vanira na
lei tinoni ni Israel. 25 Me te dutu tua
na sokoana nina malei tona, a John te
gagua, Mi gau tau ganagana ke ma
ahei nau? Mi nau tu mua *g*aia; ma
kau rei mai, *g*aia ko mai muri*g*u, te
mua ulaga*g*u na togi kehaana nina
pipiti na tuana. 26 Agau, lei hogo*g*u,

tau sivuraga mai ta na kemana Abra-
ham, maia rana balu tamiu tara nia
kikinima God, tara nia vetena mai na
ronorono ni vavola eni vanigita. 27
Agaira tara kabu Jerusalem, maia tara
vunagidira te nia puni na liodira agaia,
maia na bosadira rana lei porovete tara
siroi haia ta na lei boni ni aheahe, me
kalei na lei bosa keri, tara dete matea.
28 Ma gaira tara mua topoa na pukuna
kara matea nia, ma gaira tara nonia
Pilatu geke matea. 29 Ma gaira tara
nei kalei na totobo tara gerei tua dania
tatana, ma gaira tara lavi horua ta na
gai, mara bekua ta na gilu ni tinoni
mate. 30 Ma God te tuguruvaginia
ta na mate. 31 Ma gaira tara nia udu
kolu mai Galilea i Jerusalem tara
rigia te subo na boni, ma gaira tara
tugunia te manana taeni vania na
vure. 32 Mi taeni igami tai nia mai
na Ronorono uto vanigamu, ma na
baubahu tara bahua nia kukuada, 33
God te nee kalea vanigita tua rana
daledira, agaia te tuguruvaginia Jesus,
te vaga tara gerea ta na ruani na line,
te gagua, Igoe Dalegu, nau ku sivura-
gago taeni. 34 Ma gaia te tuguruva-
gini olia tadira tara mate, me ke mua
pulohi gua ta na nago, gaia te bosa te
vaga eni te gagua, Nau ku vahego na
totobo utuni te tabu nina David ke
mua padi. 35 Ma gaia te bosa gua
ta na bona keha me gagua, Ko mua
lubatia a Nimua te Tabu ge ke rigia na
nago. 36 Ma David te lagalaga soko
tadira ta na vatana taonia na liona
God, me maturu, gera talua tadira ku-
kuana, me rigia na nago. 37 Ma
God te tuguruvagiolia, te mua rigia
na nago. 38 Gau rana hogogu, kau
pukua nimiu, nia na tinoni eni te tu-
gunia na talu keha palu vanigau. 39
Ma gaira kara taluutuni, ke vamae-
manea na pukuna eni, ta na lei totobo
ke mua tanomana na maemaneamiu
ta nina Ronorono Mosesi. 40 Ma kau
rigitaonigau, ta na totobo keri rana
porovete tara nia baubahu tua ke bei
kalegamu ;

41 Kau rei mai, rana kokoenele,
makau hare, makau tagagau ;
Na pukuna inau tu nea na ge-
hegehe ta na bonimiu,
Me ke tuguni alaalai vanigau
sikisakai ke, mi gamu tau mua
taluutunigi.

42 Ma gaira tara ruguhoru, mara
nonira rogaira ge koro tugunigi gua
na lei bosa ini ta sakai na boni ni
aheahe. 43 Mara lubatira na vure me
havukagi, ma rana Israel tara subo
ma na balu Poroselut tara kikinima,
tara toanira Paul ma Barnabas ; ma
rogaira toro bosa vanira, mo ro kuru-
tira gekara kau nasi ta nina soniha-
lavu God.

44 Mi ta sakai na boni ni aheahe
na pile vasoo ma na komu udolu ke
koukolu, ge kara ronovia na bosana
God. 45 Ma rana Israel tara rigia
na vure te subo, ma gaira tara vonu-
gia na rutu, mara nigi hugu na lei
totobo te tugunigi a Paul, tara hugu,
mara bosa tabo. 46 Ma Paul ma
Barnabas toro talu matadira mo ro
gagua, Te talana na ronorono, ge kara
diki tugunia vanigamu na bosana
God ; mi gamu tau tiva kehaa, mau
mua detegau na kaekage ta na mauri-
hali, kau rigia, vaho ge koro nea tugua
vanira na vure voo. 47 Agaia Lord te
vetenagai te vaga eni, te gagua,

Inau tu tuguruvaginigo te vaga
na marara vanira na vure,
Ge ko kabu na vavola polo ke
sara ta na kouna na maramana.

48 Ma rana puku komu tara rono-
vigi, vaho gera nia togotogo ga, mara
ladavaginia na bosana Lord ; ma
gaira soko tara vilira tua gekara
maurihali, tara taluutuni. 49 Mara
tuguni tatea na bosana Lord ta na lei
komu keri. 50 Ma rana Israel tara
gunalira rana balu vinekama tara
nia kikinima God, maia rana haba

ta na komu, *g*e kara nira gigirou Paul
ma Barnabas, mara guru kehara ta na
komudira. 51 Ma ro*g*aira toro kavu-
laha kehai na pugu ni pari ta na
tuadira, moro tona Ikonium. 52 Ma
rana lei vaovaro*n*o tara nia vonu na
to*g*oto*g*o maia na Taru*n*a te Tabu.

XIV.

1 Mi Ikonium ro*g*aira toro hage
pape ta na vale ni sonikolu didira
rana Israel, moro bosa ; ma na vure te
subo, rana Israel ma rana Girekia, tara
taluutuni. 2 Ma *g*aira tara mua talu-
utuni tadira rana Israel tara *g*unalira
rana puku komu, mara nera *g*aira,
*g*e kara liodika vanira rana tamaho-
goni. 3 Ma ro*g*aira toro kabu hau
*g*a moro ladavaginia Lord, me tugu-
nia te manana na bosa te sonihalavua
tua, me nei na vaugilala, maia na lei
butuli nia na ro limadira. 4 Ma na
vure ta na komu keri tara voka ; na
balu tara nira vaukolu rana Israel,
ma na balu tadira rana Manevetena.
5 Ma rana puku komu, ma rana Israel,
maia tara haba itadira tara haeha-
revo, *g*e kara lavibuleadira ro*g*aira, ma
kara petara ro*g*aira. 6 Ma ro*g*aira
toro pukua *g*a, *g*e ro soga i Lustra mi
Derbe, na komu ni Lukaonia, mi ta na
lei komu taligu. 7 Ma ro*g*aira toro
tugunia *g*a na Ro*n*oro*n*o uto.
8 Ma siki tinoni i Lustra te sopou,
na tuana te logu, me te nia sivuraga
kolu mai na rapobete, me mua tona
kolili mua. 9 A*g*aia eni te ro*n*ovia
Paul te bosabosa ; ma *g*aia te tolavia,
me rigia tatana na taluutuni te ma-
nana na volaana. 10 *G*e bosa la*g*a
me gagua, Ko nia tuguru mo ko ma-
golohia maemaene na tuamu ; me
tapatuguru, me tona kolili. 11 Ma na
vure soko tara rigia na totobo te nea
Paul, mara bosa gaegahe mara gagua,
Rana god toro vuha ni huli, moro
horu mai tatada. 12 Ma *g*aira tara
holoa nia Barnabas a Dis, ma
Paul a Hermes, te pukulagi na bosa
tatana. 13 Ma na tautabuna Dis
te gahaa i nago ni komu, te lavia na
lei kau mane maia na lei vuavua ni
gai ta na mataula ni peo, ma *g*aia
ma na vure tara liona na sukagi. 14
Ma rana Mane vetena, a Paul ma
Barnabas, toro ro*n*ovia *g*a, moro ro-
sigi ro didira na pupulu, moro rugu-
horu ta na ovu ni vure, moro bosa
gaegahe, moro gagua, 15 Agau, na
pukuna hava tau nea te vaga eni?
Irogai gua na tinoni, sakai vamua na
lio te vaga na liomiu, mai taraigau,
*g*e kau pulohi sanigi na lei tovo*n*o
totobo ini varigia God te vola, te *g*o-
nia na parako, ma na pari, na horara
ma na lei he*g*ohe*g*o soko ilokadira. 16
Mi ta na diki vata ni tinoni te lubatia
na kema ni tinoni soko *g*e kara taonia
hegedira na halautudira. 17 Ma *g*aia
te mua lubatia *g*e kara mua tuguni
tatea, ma *g*aia te *g*ehe*g*ehe uto, te
vahegita mai kokou na uha, ma na lei
vula ni va*n*a ; *g*e nia vonu na kutuda
na va*n*a ma na to*g*oto*g*o *g*a. 18 Ma
na pile vaso mo koro hovera me ko-
dera na vure nia na bosa te vaga eni,
ma na sukagiadira.
19 Ma na balu tinoni ni Israel tara
butu mai Antiokia maia i Ikonium,
mara kurutia na vure ; mara petaa
tua Paul, mara *g*ora horua ta na komu,
tara ganagana me ke mate tua. 20
Ma rana vaovaro*n*o tara koukoluvia,*g*e
tuguru, me vaa hage ta na komu ; me
roropogana ro*g*aira Barnabas toro
ruguhoru, moro tona Derbe. 21 Ma
ro*g*aira toro tuguni sokoa na Ro*n*o-
ro*n*o uto ta na komu keri, moro puku-
laginira na vaovaro*n*o tara subo, vaho
*g*e ro pulohi i Lustra, mi Ikonium, mi
Antiokia. 22 Mara patui na taru*n*a-
dira rana Vaovaro*n*o, moro keikei-
rira, *g*e kara tuguru *n*asi ta na talu-
utuni ; moro gagua ta na lei vatei to-
toro te subu ka vaa hage ta na kina-

kabuna God. 23 Ma rogaira toro
vilira na balu magutu ta na lei Holo-
horu soko, moro kokoeliulivuti, mara
talukaura hegedira, ge ra lubatira va-
nia Lord, gaira tara taluutunia tua.
24 Moro tona potaa i Pisidia, ge ro
sara i Pamphilia. 25 Moro tugu-
nia na bo a i Perega gero horu i
Atalia. 26 Moro votu vaa Antio-
kia, tara lubatira tua ga idania, nia
nina sonihalavu God ge koro ka-
baria na gehegehe toro vaho sokoa
taeni. 27 Moro sara ga, ge ro holo-
kolura mai na Holohoru, ge ro tuguni
haliui na lei totobo God te nei tua
ro vanira ; a Lord te hanavia na ma-
taula ni taluutuni vanira na lei vure
voo. 28 Ma rogaira toro kabu hau
tadira na vaovarono.

XV.

1 Ma na balu tinoni tara horu mai
Judea, mara taraira rana tamahogoni
ma na gagua, Kara mua pahevaugila-
lagamiu, te vaga nina ronorono Moses
ke, ma kau mua tanomana na vola.
2 Ma Paul ma Barnabas toro hugu
nanata, moro huatira gaira, vaho gera
vanira Paul ma Barnabas, ma na balu
gua itadira, ge kara dato i Jerusalem
varigira rana Manevetena ma rana
lei magutu na pukuna na huguhugu
keri. 3 Ma na Holohoru te nira gatu ;
ma gaira tara liu potaa i Phenikia mi
Samaria, mara tugunia rana lei vure
voo tara tugu lio, mara nia togotogo
nanata ga. 4 Ma gaira tara sara
Jerusalem, na Holohoru ma rana Ma-
nevetena ma rana lei magutu tara
holopanotira ; ma gaira tara tuguni
alaalai na lei totobo God te nei va-
nira tua. 5 Ma na balu tadira na
Pharise, mara taluutuni, tara tuguru,
mara gagua, Te manana na ronorono
ge kara pahevaugilaladira, mara vete-
nara ge kara taonia nina Ronorono
Moses.
6 Ma gaira rana Manevetena ma na
lei magutu tara kokolu, ge kara pukua
na bosa eni. 7 Me subo na keneana,
ma Peter te tapatuguru, me bosa va-
nira me gagua,
Agau, na lei hogogu, igau tau
gilala nimiu God te vilia idania
tatada, ge ma na lei vure voo kara
ronovia na Ronorono uto ta na ma-
nagu, ma kara taluutunia ga. 8 Ma
God te gilalai na lei lio, te tugunia
te manadira gaira, me vetena vanira
na Taruna te Tabu, te vaga igita.
9 Me mua goni kehagita igita ita-
dira, me va marabui na tobadira nia
na taluutuni. 10 Mi taeni, egua gau
tabotaboa God, gau haga talua na
vatei hola te mava ta na luadira rana
Vaovarono, mi gita ma rana tamada ta
mua tanomana na holaana? 11 Migita
ta talutuni, ge ka nia vola nina soni-
halavu a Lord Jesus, te vaga gaira.
12 Ma na vure soko tara todore,
mara ronovira Barnabas ma Paul toro
tuguni alaalai na vaugilala ma na lei
butuli, God te nei tua itadira na vure
voo ro vanira. 13 Ma rogaira toro
bosa soko, a James te bosa tugu va-
nira, me gagua, Gau lei hogogu, kau
ronoviu inau.
14 A Simon te tugunia, idania God
te kaora ra na vure voo, ge ke lavi da-
tora na vure ta na ahana. 15 Ma na
bosadira ra na lei porovete te kalei, te
vaga tara gerei tua,
16 Ke soko eni ke, ge ku pulohi
mai,
Mu ku kisua gua na valena
David te kutu tua ;
Mu ku kisu olia ta na ravuna na
vale,
Mu ku tuguruvaginiolia.
17 Ma ge gaira tara gahara mua ta
na maramana, ma na lei taba
ni vure, tara holoa na ahana
ivuvunadira,
Kara kenea na Lord.
18 A Lord, te manahani na lei

totobo ini ta na vuivunina na
maramana mai, te bosaa.
19 Na pukuna eni, inau tu detea kau
bei lavibuleadira a*g*aira itadira na lei
taba ni vure tara pulohi tua varigia
God. 20 Migita ka *g*erea vanira soo,
kara bei gania na totobo tara sukagia
nia na titinoni, ma kara bei ta*n*odika,
ma kara bei gania na totobo tara
dokoa, ma kara bei gania na gabu.
21 Ta na lei vavata mai i dania tara
nigi tarai ta na lei komu na nina
Ro*n*oro*n*o Moses, maia tara siroa haia
ta na lei bo*n*i ni aheahe ta na lei vale
ni Sonikolu.
22 Me soko rana Manevetena, maia
rana lei magutu, maia na Holohoru
soko tara nia lio kolu, *g*e kara vete-
nara na balu tara vilira itadira i An-
tiokia, kara nira udu a Paul ma
Barnabas ; na ro ahadira a Juda na
ruani ahana Barsabas, ma Silas,
toro haba tadira rana tamahogoni.
23 Mara *g*erea te vaga eni ta na lima-
dira, Rana Manevetena, ma rana lei
magutu, ma rana tamahogoni tara
bosa utora rana lei tamahogoni tadira
na lei taba ni vure tara kabu i Antio-
kia, mi Suria, mi Kilikia. 24 Igami
tai ro*n*ovia tua na balu tinoni tara
ruguhoru tamami, mara lavibuleamiu
nia na bosadira, mara *g*unaligi na
taru*n*amiu, mara gagua, kara pahevau-
gilalamiu, ma kau taonia na Ro*n*o-
ro*n*o, mi gami tai mua vetenara nia.
25 Mi gami tai nia kokolu na gana-
ganaana, vaho gai ganagana te uto
kai vetenara *g*atu na balu tai vilira
vanigamu, kara nira udu a Barnabas
ma Paul tai ganaganara ; 26 a ro*g*aira
toro nia lio sakai na voladira na
pukuna na ahana Lord igita Jesus
Christ. 27 Mi gami tai vetenara *g*atu
a Juda ma Silas, ma ro*g*aira koro
tugunigi nia gua te vaga keri na
ma*n*adira. 28 Na Taru*n*a te Tabu
mi gami tai ganagana, kai bei talui
vuvu*n*amiu na ro*n*oro*n*o te mava ta
na lei puku ni totobo ini, 29 Kau bei
ganigi na totobo tara sukagira nia na
Titinoni, ma kau bei gania na gabu,
ma na totobo tara dokoa, ma kau bei
ta*n*odika ; *g*e ta kau nigi bati na lei
totobo ini ke me uto. Kau kabu uto.
30 Mara lubatira, *g*era sugi horu i
Antiokia, moro holo kolura na vure
soko, *g*era vahera na *g*e*g*ere. 31 Mara
siro sokoa, vaho *g*era nia to*g*oto*g*o na
bosa ni togoluvu. 32 Ma Juda ma
Silas, ro*g*aira na porovete, moro togo-
luvura hogodira nia na lei bosa te subo,
moro patupatura. 33 Mara kabu
vasoo *g*a, ma rana tamahogoni tara
lubati mabora vanira *g*atu tara vete-
nara mai. 34 Ma Silas te liona na
kabu gua *g*a. 35 Ma Paul ma Barna-
bas toro kabu i Antiokia, ma na balu
gua tara subo, mara tarai, mara tugu-
nia na bosana Lord.
36 Me pádi tua na balu bo*n*i, a
Paul te gagua vania Barnabas, Rogita
koro pulohi *g*e koro kaora rana lei
hogoda ta na lei komu, toro tugunia
tua *g*a na bosana Lord, *g*e koro rigira
ivei tara gagua. 37 Ma Barnabas te
liona na lavi doladira nia John na
ruani ahana Mark. 38 Ma Paul te
mua liona na nia udu na pukuna te
tona sanira tua i Pamphulia, me mua
nira udu kolu na vaa *g*ehe*g*ehe. 39
Moro nia huguhugu *n*a*n*ata *g*a ; moro
vuha nia voka ; ma Barnabas te lavia
Mark me votu i Kupros. 40 Ma
Paul te vilia Silas, me ruguhoru, ma
rana hogodira tara lubatira nia nina
sonihalavu God. 41 Ma *g*aia te liu
pota i Suria mi Kilikia, me patura na
lei Holohoru.

XVI.

1 Me vaa sara i Derbe mi Lustra ;
ko rigia sakai na vaovaro*n*o *g*a, na
ahana Timotheus, na dalena na vae-
vine ni Israel te taluutuni, ma tamana
na Girekia. 2 Ma rana tamahogoni

ni Lustra mi Ikonium tara talunagoa.
3 Ma Paul te liona nia udu kolu;
ma *g*aia te lavia, *g*e pahevangilalaa,
na pukuna rana Judea tara kabu *g*a;
a*g*aira soko tara pukua didira, a ta-
mana na Girekia. 4 Ma rogaira toro
tona ta na lei komu, toro lubatia va-
nira na ro*n*oro*n*o *g*e kara vatoga, rana
Manevetena ma rana lei magutu tara
nia bosa kolu i Jerusalem. 5 Moro
patua na Holohoru, me nia tuguru *n*asi
na taluutuni, me te hali ta na lei bo*n*i
soko.
6 Ma ro*g*aira toro liu potaa Puru-
gia, ma na lei komu ni Galatia; ma na
Taru*n*a te Tabu te hovera kara bei
tugunia na bosa i Asia. 7 Ma ro*g*aira
toro vaa sara i Musia, vaho *g*e ro tabo-
taboa na tona Bithunia; ma nina
Taru*n*a Jesus te mua lubatira. 8 Ma
*g*aira toro liu padia i Musia, vaho *g*era
sugihoru i Troas. 9 Me tate vania
Paul te bo*n*i, na mabubu na tinoni ni
Makedonia, te tuguru, me no*n*ia, me
gagua, Ko halavu mai i Makedonia,
mo ko ha*n*agami. 10 Ma *g*aia te rigia
na mabubu, mi gami tai mina gana-
ganaa na tona i Makedonia, igami tai
ganagana a Lord te vetenagami *g*e kai
tugunia na Ro*n*oro*n*o uto vanira.
11 Ma tai talusapa i Troas, igami
tai kale maemanea Samothrake, me
roropogana i Neapolis. 12 Me soko
i Philipi, na puku ni komu sule i le-
vuna i Makedonia, ma na *kolonia.*
Mi gami tai kabu na balu boni ta na
komu keri. 13 Mi ta na bo*n*i ni ahe-
ahe igami tai ruguhoru ta na mataula
ni peo i liligi ni beti tina, ta na bona
tara kokoeliulivuti *g*a; mai sopou
horu, gai bosabosa vanira rana lei
vaivine tara kokolu *g*a. 14 Ma sa-
kai na vinekama, na ahana Lidia, na
vaivine sabiri tivi sisi, *g*aia na Thua-
tira, te nia kikinima God, me ro*n*o;
ma Lord te ha*n*avia na liona, ma *g*aia
te ro*n*ovi vakodoi na lei totobo te bo-
sai a Paul. 15 Mara vulitabu sokoa
*g*aia, ma *g*aira gua ta na valena, *g*e
gagua, *G*e takau ganagana inau tu
taluutunia Lord, kau mai, makau
kabu ta na vale*g*u. Ma *g*aia te kuru-
tigami.
16 Mi gai tai tona ta na kokoeliu-
livuti, na tahula te sodogami, na ti-
dalo, na Puthon, ilokana; ma *g*aia te
talu bo*n*i dila, me subo na nia sosodo
tara logoa. 17 Ma *g*aia eni te mai muri-
mami Paul, me gaegahe, me gagua,
A*g*aira raini na nina tinoni God te
Haba; tara tugunia vanigita na ha-
lautu ni vola. 18 Me subo na bo*n*i
te nea te vaga eni. Ma Paul te nia
dika na liona, me liliu pulohi, me bosa
vania na tidalo me gagua, Nau tu
bosa vanigo ta na ahana Jesus Christ,
ko ruguhoru tatana. Ma *g*aia te rugu-
horu tatana ta na bona ni bo*n*i keri.
19 Ma *g*aira tara logo tahula tara
rigia didira, na didira na vatei sosodo
te tagaa itadira, *g*e ra lotira a Paul ma
Silas, *g*e ra *g*orara vaa ta na malei sa-
biri vanira tara haba. 20 Mara nira
tona vanira rana Dete, mara gagua,
A ro*g*aira eni, rana Israel, toro *g*una-
lia na komuda; 21 moro tugunia
vanigami na lei ro*n*oro*n*o te mua uto
*g*e kai tabei, ma kai taonigi; igita eni
na Roma. 22 Ma na vure soko tara
koukoluvira ro*g*aira, ma rana Dete
tara rosigi na rodidira na tivi, mara
bosa na ramusiadira. 23 Me subo
na ramusiadira *g*e ra pilira ta na vale
pipiti; mara bosa la*g*a *n*a*n*ata vania
te rigitaoni, *g*e ke piti *n*asilira. 24 Ma
*g*aia te ro*n*ovia na bosa ni vetena te
vaga eni, vaho *g*e pilira vaa ta na voki
buriti, me kapisigi na tuadira ta na
gai. 25 Me te bo*n*i hau a Paul ma
Silas toro kokoeliulivuti, moro li*n*o
vania God; ma *g*aira gua tara pipiti
tara ro*n*o. 26 Ma na anu te sule te
nera, me kahia na bere ni vale ni
pipiti; ma na lei mataula te mina ta-
tava*n*a, ma na alo ni pipiti te tavatogi
tadira soko. 27 Ma *g*aia te rigitaoni

te rarai, me rigigi na lei mataula ni
vale ni pipiti te tatava*na*, me sipaa na
isi *g*e ke matea hegena ; *g*aia te gana-
gana tara ruguhoru tua tara pitira.
28 Ma Paul te gaegahe, me gagua,
Ko bei dikalago, igami soko tai ga-
hagami soo iani. 29 Ma *g*aia te no*n*ia
na bulu *g*e soga hage, me nia tatata
na matagu, me tualagi tuturu vanira
a Paul ma Silas. 30 Ma *g*aia te lavi
horura ipari, me gagua, Rogau, na
hava ku *g*onia, *g*e ku nia vola *g*a. 31
Ma ro*g*aira toro gagua, Ko taluutunia
Lord Jesus Christ, ma *g*e ke vavolago,
ma *g*aira soko gua ta na valemu. 32
Ma ro*g*aira toro tugunia vania na bo-
sana Lord, ma vanira soko gua ta na
valena. 33 Ma *g*aia te lavira ta na
bona ni bo*n*i keri, me apoi na malei
gai tadira ; me mina tabea na vuli-
tabu *g*aia, ma *g*aira soko itatana. 34
Ma *g*aia te nira vaa ta na valena, me
*g*ehe gadira va*n*a, me taluutuni to*g*o-
to*g*oa God, maia *g*aira ta na valena.
35 Me dani rana Dete tara vete-
nara didira na tinoni, mara gagua,
Ko lubati mabora ro*g*aira keri. 36
Ma *g*aia te rigitaonia na vale ni pi-
piti te tugunigi na bosa ini vania a
Paul, me gagua, Rana Dete tara vete-
nara na balu *g*e ku lubatigamu : e uto,
taeni koro tona keha, koro tona mabo
*g*atu. 37 Ma Paul te gagua, *G*aira
tara ramusi tabogai ta na matadira na
lei tinoni, mara mua dete mua ; mi
rogai na Roma ; mara piligami ta na
vale ni pipiti ; mi taeni kara guru
horugai ta na uri ? Taho tua, ma
*g*aira kara mai, ma kara lavi horugai
rogai. 38 Ma didira na tinoni tara
tugunigi na bosa kiri vanira rana
Dete ; ma *g*aira tara matagu tara
ro*n*ovia a ro*g*aira na Roma. 39 Ma
*g*aira tara mai, mara kurutira ro*g*aira,
mara lavi horura ro*g*aira, moro no*n*ira
*g*e koro ruguhoru ta na komu. 40 Moro
ruguhoru ta na vale ni pipiti, vaho
*g*ero vaa hage ta na valena Lidia ;
moro vaevanera rana hogodira, moro
bosa patupatura, vaho *g*e ro tona keha.

XVII.

1 Ma *g*aira tara liu pota ni komu i
Amphipolis, mi Apolonia, mara sara
i Thesalonika, ma didira na vale ni
sonikolu rana Israeli *g*a. 2 Ma Paul
te vaa hage tadira, na liona tua, me
barebare me tutugunu kaekale ta na
*g*e*g*ere te tabu, etolu na bo*n*i ni ahe-
ahe. 3 Te tuguni kaekalea, me talu
horua na bosa, a Christ ke vada*n*itai
sugua, me ke tuguru oli tadira tara
mate ; me gagua, A Jesus eni, nau tu
tuguni tatea vanigau, a *g*aia Christ.
4 Mara balu tadira tara taluutuni,
mara nira vaukolu a Paul ma Silas,
ma rana kikinima ni Girekia tara subo,
ma rana puku ni vinekama tara subo.
5 Ma rana Israeli tara mua taluutuni
tara lavira na balu tinoni ta*n*ota*n*o-
dika, na tinoni tovo*n*o, mara *g*ehia na
vure, mara *g*unalia na komu, mara
lavibuleana na valena Jason, tara
kenea na lavi horuadira ta na vure. 6
Mara mua rigira ro*g*aira, mara *g*oraa
Jason ma na balu hogodira vaa tadira
tara haba ta na komu, mara gagua,
A*g*aira tara lavibuleana na maramana
tara mai iani. 7 Ma Jason te holo-
pa*n*otira ; ma *g*aira ra kiri tara hugui
lei nina ro*n*oro*n*o Kaisar, tara gagua,
Na vunagi keha, na ahana Jesus. 8
Ma *g*aira tara *g*unalia na vure, maia
tara haba ta na komu tara ro*n*ovia te
vaga eni. 9 Ma *g*aira tara tako ni
popono ta Jason, ma rana hogodira,
*g*e ra lubatira.
10 Ma rana tamahogoni tara nira
vetenara a Paul ma Silas te bo*n*i i
Beria ; ma ro*g*aira toro sara *g*a, moro
hage ta didira na vale ni sonikolu
rana Israel. 11 Ma *g*aira tara uto
vaa tadira na Thesalonika, na pu-
kuna tara lavipa*n*otia na bosa nia na
liopapara; mara nigi pipo haia na lei

*G*e*g*ere, na lei totobo ini te
kalei pe taho. 12 Na pukuna eni
tara subo tara taluutuni; me subo
tadira na lei vinekama ni Girekia
tara haba, ma na balu mane gua.
13 Ma ra na Israel ni Thesalonika
tara ro*n*ovia a Paul te tugunia na
bosana God i Beria, *g*e ra mai gua
mara *g*unalira mara koe*n*elera na
vure *g*a. 14 Ma ra na tamahogoni
tara vetena *g*atu Paul *g*e sapa ilau.
Ma Silas ma Timotheus toro kabu so
*g*a. 15 Ma *g*aira tara nia tona Paul
tara lavia vaa i Athenis: mara nia
tona na bosana ro vanira Silas ma
Timotheus *g*e koro mina mai tatana, *g*e
ra tona keha.

16 Ma te pitura i Athenis, na taru-
*n*ana te *g*una*g*una ilokana, na pu-
kuna te rigia na komu te vonugia na
lei titinoni tidalo. 17 Ma *g*aia te
huguhugu ta na vale ni sonikolu,
tadira na Israel, ma ra na liokiki-
nima, mi ta na lei malei sabiri haia
tadira tara tona topoa. 18 Ma na
balu tarai ni Epikurusi mi Sitoe tara
vatopoa ma na balu tara gagua na
hava te bosaa na tinoni lepolepo?
Ma na balu gua tara gagua, te ha*g*a
tuguni tatei na lei tidalo te ta*g*iha,
na pukuna te taraira nia Jesus ma
na tuguru oli. 19 Ma *g*aira tara lo-
tia mara nia vaa ta nina gotu Aresi
mara gagua, Igami tai ha*g*a pukua
evei te vaga na tutu*g*u ni tarai te
vaolu eni, to bosaa igoe? 20 To nigi
mai ta na kulimami na lei totobo te
keha: migami tai ha*g*a pukui na lei
totobo ini ivei te gagua. 21 Ma ra
na Athenis ma ra na sinogo tara boi-
boli vaa *g*a tara nia pipo na totobo
eni vamua, na tutu*g*uana pa na
ro*n*oviana siki totobo vaolu. 22 Ma
Paul te tuguru ta na bebetena Aresi,
me gagua,

Gau na Athenis, Inau tu pukugamu
ni*g*ua tau kikinima tabo *n*a*n*ata vaho
ta na lei totobo soko. 23 Minau tu
halui mu tu rigigi na lei mimiu to-
tobo ni kikinima inau tu va topoa na
bela ni sukagi tara *g*ere vaugilalana
te vaga eni, A NINA NA GOD IGAMI TAI
MUA PUKUA. Minau ku tuguni tatea
vanigamu na totobo tau nia kikinima
tabo. 24 God te *g*onia na maramana
ma na lei he*g*ohe*g*o soko ilokana, *g*aia
Lord te vunagina na parako ma na
pari, te mua gahaa ta na lei vale tabu
na malei lima ni tinoni. 25 Tara
mua *g*ehe*g*ehe vania nia na lima ni
tinoni, te vaga na tinoni te pitua siki
totobo; na pukuna a*g*aia te vahera
soko, na vola, ma na aheahe, ma na
lei totobo soko. 26 Me te *g*onira ta
sakai na puku na lei vata ni tinoni
soko tara gahara ta na maramana ta-
ligu, me te talu dilai na bonadira te
viligi tua, ma na lei kobekobeni ni
komudira. 27 *G*e kara kenea God,
*g*e kara taotaovo*n*o taboa so*g*ea, na
pukuna te mua sa*g*auvia siki sakai
tatada. 28 Migita ta vola ma alealo
kolili ma ta kabu tatana; te vaga na
balu tadira na nimiu na mane manaha
tara bosaa, Igita ra na dalena gua.
29 Me mua uto, igita ra na dalena
God, ka ganaganaa God te vaga na
gold, pa na siliva, pe na vatu, na ti-
noni te saria nia na manahana. 30 Mi
ta na lei bona ni voo God te nigi pono
lio; mi taeni te kekeirira na lei tinoni
ta na lei komu soko *g*e kara tugu lio.
31 Na pukuna te talu dilaa na bo*n*i
ke dete maboa *g*a na maramana ta-
ligu nia na tinoni te vilia tua; me te
savu*n*ia vanira na lei tinoni na taluu-
tuniana, na pukuna te tuguruvaginia
itadira tara mate.

32 Ma *g*aira tara ro*n*ovia na tuguru-
oli ta na mate, na balu tara batobato;
ma na balu gua tara gagua, Igami tai
ha*g*a ro*n*ovia gua tamua na totobo eni.
33 Ma Paul te ruguhoru tadira. 34
Ma na balu tinoni tara kau *n*asi tatana,
mara taluutuni: e sakai tadira Dioni-
susi ta na gotu ni Aresi, ma na vaivine

na ahana Damarisi, ma na balu gua tadira.

XVIII.

1 Me te padi na lei totobo ini, a
Paul te tona sania Athenis, me va
sara Korinith. 2 Me topoa *g*a sakai
na tinoni ni Israel na ahana Akila,
ni Pontusi, te ta*g*iha butu mai Italia
ro*g*aira tauna Piriskila, na pukuna
Kilaudiusi te tiva keha sokora na
Israel i Roma: ma Paul te mai tadira.
3 Ma na pukuna sakai vamua didira
na *g*ehe*g*ehe, te kabu tadira, me te
lutu: a didira na *g*ehe*g*ehe tara suki
vale selo. 4 Me te keikeirira haia ta
na lei vale ni sonikolu ta na lei bo*n*i
ni ahealie, me kurutira na Israel ma
na Girekia.

5 Ma Silas ma Timothi toro sugi
mai Makedonia, na taru*n*ana Paul te
*g*unalia, me te tuguni tatea vanira na
Israel a Jesus na Christ sugua. 6
Ma *g*aira tara tuguru pu*n*usia, mara
*n*araa, *g*e seburukaginia na nina pu-
pulu, me gagua vanira, Na gabumiu
ke kau i vuvu*n*amiu: inau tu nia
marabu: itaeni vaho inau ku va ta-
dira na vure voo. 7 Ma *g*aia te tona
keha *g*a, me te hage ta na valena sa-
kai na tinoni na ahana Justusi, a*g*aia
te nia kikinima God, ma na valena
te ravetia na vale ni sonikolu. 8
Ma Kurispus, te haba ta na vale ni
sonikolu, te taluutunia Lord ma *g*aira
soko ta na valena; mara na Korinth
tara subo tara ro*n*ovia *g*e ra taluutuni,
me vulitabura. 9 Ma Lord te bosa
vania Paul ta na mabubu te bo*n*i, me
gagua, Ko bei ma'agu, ko bosa, mo ko
bei todore: 10 Inau tamua, me ke
mua ta*n*omana na dikalaamu siki
tinoni: na pukuna te subo ni*g*ua na
vure ta na komu eni. 11 Ma *g*aia te
gahaa *g*a sakai na kara*n*o me e ono
na vula, me te tugunia vanira na
bosana God.

12 Ma Galio te vunagi i Akaia, ra
na Israel tara tuguru pu*n*usia Paul,
mara nia vaa ta na malei dete, mara
gagua, 13 A*g*aia eni te keikeirira na
lei tinoni *g*e kara nia kikinima God te
mua vagaa na ro*n*oro*n*o ni vetena. 14
Ma Paul te ha*g*a vuke ma*n*ana, a Galio
te bosa vanira na Israel, me gagua,
*G*e ke manana na ta*n*ohahi pe na
ta*n*odika na totobo eni ke, inau ku
ro*n*ovigau, gau ra na Israel: 15 ma *g*e
ke manana na lei bosa lee vamua ma
na lei aha, ma nimiu na ro*n*oro*n*o, kau
nia pipo nimiu; inau tu mua liona
na deteani na lei totobo ini. 16 Me
guru kehara ta na malei ni dete. 17
Ma *g*aira soko tara lotia Sosithenesi,
na haba ni vale sonikolu, mara ramu-
sia liligina na malei dete. Ma Galio
te mua ganaganai na lei totobo ini.

18 Me te padi na lei totobo ini a
Paul te ganaa *g*a na balu bo*n*i, *g*e
bahura ra na tamahogoni, me votu i
Suria, a Akila ma Piriskila ma *g*aia:
te *g*oria na uluna i Kenekiria: na
pukuna te baubahu tua. 19 Mara va
sara i Epesusi, ma *g*aia te sanira ro*g*aira
*g*a: me te va hage ta na vale ni soni-
kolu, me te keikeirira na Israel. 20
Ma *g*aira tara kurutia *g*e ke kabu hau
tadira, me hove nina; 21 me bahura,
me gagua, Inau ku pulohi mai tamiu,
ke tala*g*u God. *G*e sakeragi sania
Epesusi. 22 Ma *g*aia te soga lo*n*a i
Kaisareia, me dato *g*a me bahura na
Holohoru, *g*e sugi horu i Antiokia.
23 Ma *g*aia te kabu *g*a na balu bo*n*i,
*g*e tona keha, me liu potai alaalai na
lei komu ni Galatia mi Pirugia, me
patupatu sokora rana vaovaro*n*o.

24 Ma siki tinoni ni Israel na ahana
Apolosi, tara vahua i Alekisadria, na
tinoni manaha, te sara mai Epesusi:
ma *g*aia te puku *n*a*n*atai na lei *g*e*g*ero
te tabu. 25 Na tinoni eni tara taraia
nia na ro*n*oro*n*ona Lord; ma *g*aia te
liopapara, me te lavia na la*g*ana na
bosaani ma na tutu*g*u tateiani na lei
totobo te manana na ro*n*oro*n*ona Jesus.

te pukua vamua nina vulitabu John.
26 Ma *g*aia te vuni ni bosa tate ta na
vale ni sonikolu. Ma ro*g*aira Piriskila
ma Akila toro ro*n*ovia, *g*e ro lavia mai
tadira, moro nia pipo va na tuguni
tateana vania na halautuna God. 27
Ma *g*aia te ganagana ke halavu i levu
i Akaia, rana tamahogoni tara keikei-
ria, mara *g*e*g*ere vanira rana vaovaro*n*o
*g*e kara lavipa*n*otia. 28 Me te va sara
*g*a, te ha*n*a *n*a*n*atara nia na soniha-
luvu *g*aira tara taluutuni : na pukuna
a*g*aia te bosa kalera na Israel, ta na
matadira na vure, me te tuguni tatea
Jesus na Christ ta na lei *g*e*g*ere te
tabu.

XIX.

1 Ma Apolosi te gahaa soo i Korinith,
a Paul te tona haliu ta na lei komu i
mata*n*a me te va sara i Epesusi, 2 me
te topora *g*a na balu vaovaro*n*o : me
vanira, Igau tau lavia na Taru*n*a te
Tabu tau taluutuni pe taho ? Ma *g*aira
tara gagua, Taho, igami tai mua ro*n*o-
via mua na Taru*n*a te Tabu i *g*a pe
taho. 3 Ma *g*aia te gagua, Mi ta na
hava tara vulitabugamu ? Ma *g*aira
tara gagua, Ta nina vulitabu John. 4
Ma Paul te bosa, John te nia vulitabu
na vulitabu ni tugulio vamua ; me
vanira na vure *g*e kara taluutunia
*g*aia ke mai i murina, a Jesus. 5
Mara ro*n*ovia eni *g*e vulitabura ta na
ahana Lord Jesus. 6 Ma Paul te
talui na limana i vuyu*n*adira, *g*e mai
tadira na Taru*n*a te Tabu : mara leui
na lei leu keha, mara tutu*g*u. 7 Ma
*g*aira soko te vagara e ha*n*avulu me
sara rua na tinoni.

8 Ma *g*aia te hage ta na vale ni
sonikolu, me te bosa tate *g*a e tolu na
kula, te keikeirira me te kurutira
nia na lei totobo te manana na kina-
vabuna God. 9 Ma ra na balu tara
kutu vatu mara hove, mara koehorua
na Halautu vanira na vure, *g*e tona
sanira, me vila kehara ra na vaova-
ro*n*o, me keikerira haia ta na nina
sukulu Turanusi. 10 Me nea te
vagaa erua na niulu : ma *g*aira soko
tara kabu i Asia tara ro*n*ovia na bo-
sana Lord, ra na Israel ma rana Gire-
kia *g*ua. 11 Ma God te nei na lei
butuli te haba vaa nia na limana
Paul : 12 mara lavigi na lei tivi ni
kaikari, ma na lei tivi ni posi ta na hu-
lina, mara nigi vaa tadira na vahagi,
ma na lei vahagi te tagai tadira, ma
na lei tidalo dika gua te ruguhoru
tadira. 13 Ma ra na balu tinoni ni
Israel tara oha kolili, ra na tinoni
kisu, tara tabotaboa na holoana na
ahana Lord Jesus ivuvu*n*adira na lei
tidalo gume ilokadira, mara sopa
gagua, Inau tu keikerigamu nia na
ahana Jesus, a Paul te tutu*g*ua. 14
Ma Sikeva, na puku ni Sukagi, ni
Israel, e vitu na dalena *g*a, a*g*aira tara
nea te vagaa. 15 Ma na tidalo gume
te bosa tugu vanira, me gagua, Inau
tu pukua sugua Jesus, ma Paul gua tu
gilalaa : ma hei igau ? 16 Ma na tinoni
na tidalo gume te gahaa ilokana te
sogavira, me la*g*a vulera, me mana
pu*n*usira, mara soga sania na vale to
pai soko na hulidira maia tara soesole.
17 Ma na totobo eni te lada tadira
soko, na Israel ma ra na Girekia, tara
gahara Epesusi ; ma na matagu te
torora soko, me te nia ro*n*oraga *g*a na
ahana Lord Jesus. 18 Tara subo
tadira tara taluutuni tua tara mai
tatei didira na *g*ehe*g*ehe tara nei. 19
Ma ra na balu tadira tara kisu tara
nigi mai didira *g*e*g*ere, mara kerei ta
na matadira na vure soko : mara idu-
migi na mateni, me godo tua elima
ha*n*avulu na toga ni siliva. 20 Te
gagua *g*a na haliana ma na ta*n*oma-
naana na bosana God.

21 Me soko na lei totobo ini, Paul
te ganagana dila ke tona halui Make-
donia mi Akaia, me soko ke pulohi
Jerusalem, me gagua, I murina keri
ku va rigia mugua Roma. 22 Ma *g*aia

te vetenara *g*atu i Makedonia erua
tadira tara *g*ehe*g*ehe vania, Timothi
ma Erasitusi. Ma *g*aia te pitu so i-
Asia.
23 Mi ta na lei bo*n*i kiri te mua
pile na *g*una*g*una te sivuraga na
pukuna na Ro*n*oro*n*o. 24 Sakai na
tinoni, na ahana Demetiriusi, te lutu
siliva, ma *g*aia te sarigi na lei pile
titinonina na valena Artemis, mara nia
sodoro*n*o lee ra na tinoni tara lutu
vania. 25 Ma *g*aia te holo kolura na
tinoni gua tara taonia na lutu keri,
me gagua, Gau lei magutu, igamu
tau pukua igita ta nia sodoro*n*o na
*g*ehe*g*eheda eni. 26 Igamu tau rigia
ma tau ro*n*ovia, a Paul eni te kuku-
ruti me te hahilagi kolilira na vure
te subo i mua Epesusi vamua, na pile
vasoo mi Asia udolu, me gagua, a*g*aigi
kiri na mua god na malei lima ni
tinoni vamua. 27 Na mua *g*ehe*g*eheda
vamua te ha*g*a durake; ma na nina
vale tabu Artemis gua, na god sule
keri te nia kikinima Asia ma na mara-
mana udolu gua te nia paripari lee
gua, ma na ro*n*oragana te tagaa. 28
Mara ro*n*ovigi na lei bosa ini, *g*e vonu-
gira na rutu, mara gaegahe mara
gagua, Artemis ni Epesusi te haba.
29 Ma na komu udolu te *g*una*g*una:
mara sama kolu ta na vale ni bubu,
mara lotira Gaius ma Aristarkusi ni
Makedonia, ra na gana udu Paul. 30
Ma Paul te liona na hage *g*a tadira na
vure, mara na vaovaro*n*o tara mua
lubatia. 31 Ra na balu gua tadira na
haba ni Asia, tara kulaga itatana,
mara vetena *g*atu vania siki sakai na
kurutiana ke bei lubatia hegena na va
hage ta na vale ni bubu. 32 Ma na
vure tara sopa bosa keha me keha:
me te sule lee na haeharevo; mara
subo lee tadira tara mua pukua na
hava tara nia kokolu. 33 Ma na balu
tadira na vure tara keikeria Aleksander,
mara na Israel tara kurutia. Ma Alek-
sander te aboabora nia na limana, me
ha*g*a huguhugu vanira na vure. 34
Ma *g*aira tara pukua didira a*g*aia na
Israel, *g*e ra bosa sakai sonikolu, te
vaga erua na bona ni bo*n*i, mara gae-
gahe, Artemis ni Epesusi te haba. 35
Ma na magutu te betora na vure, *g*e
gagua, *G*au ra na Epesusi, ma ahei te
mua pukua na komudira na Epesusi
tara nia kikinima Artemis, na god
sule, ma na titinoni te kutu horu mai
Dis? 36 Ka mua ta*n*omana na
huguani na lei totobo ini, na pukuna
eni kau kabo beto nimiu, ma kau bei
matagi *g*ehe taboa siki totobo. 37
Migamu tau nira mai na lei tinoni
ini, tara mua nia paripari lee na *g*ito-
ana siki totobo ta na valedira na gada
na tidalo. 38 Ma Demeteriusi, ma
ra na lei tinoni ni lutu tatana, kara
ha*g*a hurua siki sakai ke, ma na
vale ni dete *g*a, ma rana Dete gua;
kara va *g*a, ma kara vei huguhugui.
39 *G*e ta kau nia pipo na keneana na
totobo keha ke, kara dete maboa na
vure tara vaukolu uto. 40 Tara ha*g*a
huru kalegita sugua na pukuna na
haeharevo *g*eni, me taho siki pukuna
ka talu pu*n*usia nia. 41 Me bosa soko
te vaga eni *g*e lubatira na vure.

XX.

1 Me beto tua na haeharevo, a Paul
te holo kolura mai tatana na lei vao-
varo*n*o, me te keikerira, me bahura; *g*e
ruguhoru me ha*g*a tona i Makedonia.
2 Me tona haliu ta na lei komu kiri,
me te keikeri *n*a*n*atara, *g*e va sara
Girekia. 3 Ma *g*aia te gahaa *g*e etolu
na vula, ma ra na Israel tara nia
guruvaro*n*o, te ha*g*a votu i Suria, *g*e
ganagana ke liu Makedonia ta na
pulohiana. 4 Mara nia udu vaa i
Asia a Sopater ni Berea, maia Aristar-
kusi ma Sekudusi ra na Tesalonika,
maia Gaiusi ni Derebe, ma Timothe;
maia Tukikusi ma Tirovimusi ni Asia,
5 Agaira ini tara ide, mara pitu gai

i Tiroasi. 6 Me padi na lei bo*n*i ni
beredi *g*ulu igami tai talu sapa i
Philipi, me lima na bo*n*i gai sara i
Tiroasi ; mai kabu *g*a evitu na bo*n*i.
7 Mi ta sakaini na bo*n*i ni uiki,
tai vaukolu ta na *n*iti bereti, a Paul
te taraira, te ganagana dilaa na tona
saniadira ta na ropogana ; me bosa
daro polo te riti na bo*n*i hau. 8 Me
subo na bulu *g*a ta na voki ikokou
tai kokolu *g*a. 9 Ma na *g*ari mane
na ahana Eutukusi te sopou ta na
mataula, me maturu mate *g*a ; ma
Paul te tarai daro vaho, me tootoo*n*agi
a*g*aia *g*e kutu horu ta na toluni na
vata, mara lavidatoa te mate tua. 10
Ma Paul te sugi horu, me pogo tao i
vuvu*n*ana, me boloa, me gagua, Kau
bei nia dika lio : na vola te gahaa soo
ilokana. 11 Ma *g*aia te sei dato gua,
me *n*itia tua na bereti, me va*n*a, me
kokoe hau tadira, polo te taporasa na
dani, *g*e tona sanira. 12 Mara lavia
na *g*arimane te vola, me nia togo-
luvu lee na liodira.
13 Migami tai ide ta na vaka, mai
lilihi Asosi, ma tai ha*g*a luda*n*ia *g*a
Paul : ma *g*aia te baubahu vanigami
te vagaa, ma *g*aia te liona na liu lo*n*a.
14 Ma *g*aia te va sodogai i Asosi,
migai tai luda*n*ia, mai va sara Mitu-
lene. 15 Ma tai sakeragi *g*a, me ropo-
gana tai sara i Kiosi : me ropogana
gua tai sara Samosi, mai kabu gua *g*a
i Torogiliumi, mi ta na ropogana gua
tai togoni Miletusi. 16 A Paul te bo-
sa na padiana Epesusi, ke bei pu*n*usia
*g*ea na kabu hauana i Asia ; na puku-
na te ha*g*a mina tona, ke ta*n*omana
ke, me ke kabu i Jerusalem ta na bo*n*i
ni Pentekost.
17 Ma *g*aia te gahaa i Miletusi, *g*e
vetenara na balu kara samalira mai, ra
na lei magutu ni Holohoru. 18 Mara
sara mai tatana, *g*e vanira,
Igamu tau pukua tua na kabua*g*u
tamiu ta na bo*n*i tu diki tuturi lo*n*a i
Asia, mi ta na lei bo*n*i soko, 19 inau
tu la*g*ala*g*a vania Lord nia na lio ni
talumuri, mi ta na kolubu, na pukuna
na lei sosodo te kaleu ra na Israel
tara niu guruvaro*n*o. 20 Mi nau tu
mua matapoloi vanigau na lei totobo
ke ha*n*agau, minau tu taraigau nia
ta na mavitu, ma ta na lei sopa vale-
miu, 21 mu tu tutu*g*u alaalai vanira
na Israel ma ra na Girekia gua na
tugulio vaa ta God, ma na talu-
utuniana Jesus Christ Lord igita.
22 Mi taeni, ku tona i Jerusalem, ma
na Taru*n*a te pitiu, mu mua pukui
na lei totobo ke kaleu *g*a. 23 Ma
mugua na Taru*n*a te Tabu te bosa
dilai na lei alo ni pipiti ma na vatei
totoro te pitu kasuniu ta na lei komu
soko. 24 Mi nau tu mua nia pani
na vola*g*u, *g*e mu ku nea haliu sokoa
na tona*g*u, ma na *g*ehe*g*ehe Lord
Jesus te vaheu mai, *g*e ku tuguni
alaalaa na ro*n*oro*n*o uto ta nina soni-
halavu God. 25 Mi taeni, inau tu
pukugau igamu tu taraigamu nia tua
na kinakabuna God, kau mua ta*n*o-
mana na rigiana gua na mata*g*u. 26
Na pukuna eni inau tu gagua vani-
gamu taeni, ke mau kauliu na gabuna
sikisakai. 27 Na pukuna inau tu
mua hove na tuguni sokoana vanigau
*g*atu na liona God. 28 Kau rigitaoni-
gau hegemiu, ma na ovu ni sipu gua
na Taru*n*a te Tabu te talugau *g*e kau
Bisope *g*a, *g*e kau kutia nina holo-
horu God, a*g*aia te huia nia na gabu-
na. 29 Mi nau tu pukua eni i murina
na tona*g*u na lei kau asi gagala ke
hage mai tamiu, me ke mua mautu
na sa*g*iana na ovu ni sipu : 30 mi
gobu patumiu gua na balu tinoni
kara tuguru, ma kara bosai na lei
bosa ni pe*g*ope*g*o, *g*e kara mamura na
vaovaro*n*o ma kara taonira. 31 Na
pukuna eni kau dai nimiu, ma kau
ganagana oligi inau tu mua aheahe
na sopa tarai dilaamiu nia na kolobu,
etolu tua na niulu te bo*n*i me te dani.
32 Mi taeni inau tu lubatigamu vania

God, mi ta na bosa te sonihalavua
vanigita mai, te mana na va halilagi-
niamiu, me ke vahegamu na mala-
miu tadira tara tabura tua. 33 Inau
tu mua nia garu siki nina siliva, pa
na gold, pa nina pupulu siki sakai.
34 Igamu tau pukua nimiu na lima*g*u
eni te lutui hegeni na lei totobo igami,
ra na ga*g*ua na udu, mi nau, tai lioni.
35 Inau tu talua vanigamu na nilabu
ta na lei totobo soko *g*e kau ha*n*ara
ra na labe nia na lutumiu, ma kau
ganagana oligi na bosana Lord Jesus,
te gagua nina, Kara ho'loutora vaa
tara hevei lee tadira tara hohogo.

36 Me bosa soko te vaga eni, *g*e
tualagi tuturu, me kokoeliulivuti
kolu tadira. 37 Ma *g*aira soko tara
ta*n*i sule, mara pogo tao ta na luana
Paul, mara no*n*ino*n*ia, 38 mara nia
dika lio *nan*ata vaa na bosa te bosaa
vanira, kara mua ta*n*omana na rigi
matana gua. Mara nia udu vaa ta
na vaka.

XXI.

1 Igami tai sanira mai talusapa
mai kale maemanea Kosi, mi ropo-
gana i Rodosi, me padi keri i Patara.
2 Migami tai topoa *g*a na vaka te
ha*g*a votu i Penikia, tai hagelia mara
tari selo. 3 Migami tai rigia Ku-
purus, tai padia i pala mauli, mai to-
goni i Suria, mai sega i lo*n*a i Turu :
tara ha*g*a ali lo*n*ai totobo *g*a. 4 Ma
tai topora ra na vaovaro*n*o, tai kolu
tadira evitu na bo*n*i : mara bosa
vania Paul nia na Taru*n*a, ke bei
dato i Jerusalem. 5 Me padi na lei
bo*n*i kiri, igami tai sakeragi mai
tona ; ma *g*aira soko, ma na taudira
ma na daledira, tara nigai udu polo
tai sania na komu, migami tai tualagi
tuturu ta na sara vahale, mai kokoeliu-
livuti. 6 Migami tai vei baubahui ; me
soko igami tai haehage ta na vaka,
ma *g*aira tara pulohi.

7 Migami tai votu sosoko mai
Turu, tai sara Polemaisi ; mai bahura
rana tamahogoni, mai kabu i tadira
sakai na bo*n*i. 8 Me ropogana tai
tona keha, mai va sara Kaisareia : mai
va hage ta na valena Philip na Dikon
(a*g*aia sakai tadira e vitu) mai gaha-
gai tatana. 9 A*g*aia eni ara vati na
dalena *g*a, na samu soko a*g*aira, tara
talutalu bo*n*i dila. 10 Migami tai
kabu *g*a te subo na bo*n*i, me te sugi
mai Judea sakai na porovete, na
ahana Agabusi. 11 Ma *g*aia te sara
mai tamami, *g*e tabea na gana kabe
Paul, me pitia hegena nia na limana
ma na tuana, me gagua, Na Taru*n*a
te Tabu te gagua, Ra na Judea kara
pitia i Jerusalem na tinoni te logoa
na kabe eni, ma kara lubatia ta na
limadira na vure voo. 12 Migami
tai ro*n*ovigi na lei bosa ini, igami
ma *g*aira gua na vure ni komu, tai
kurutia ke bei va dato i Jerusalem.
13 *G*e bosa tugu vanira Paul, me ga-
gua, E*g*ua *g*e au *g*unalia na toba*g*u
nia na ta*n*i ? inau tu ganagana dila
tua kara mua pitiu vamua, ma kara
mateu sugua i Jerusalem na pukuna
na ahana Lord Jesus. 14 Mai mua
nia ta*n*omana, *g*ai todore, mai gagua,
ke liu liona Lord.

15 Me padi na lei bo*n*i ini tai ho-
goni dilai nimami na luluda, mai va
tona Jerusalem. 16 Mara nigai udu
na balu vaovaro*n*o ni Kaisareia, ma
sakai na vaovaro*n*o haulagi tadira na
ahana Minasoni ni Kupurus, migami
tai ha*g*a boiboli vaa tatana.

17 Migami tai sara i Jerusalem ra
na tamahogoni tara lavi pa*n*oti to*g*o-
to*g*ogami. 18 Me roropogana a Paul
migai tai va rigia James, mara na
lei magutu gua *g*a. 19 Ma *g*aia te
bosa utora, *g*e tuguni sopasopai va-
nira na lei totobo God te nei vanira
na vure voo nia na nina *g*ehe*g*ehe.
20 Ma *g*aira tara ro*n*ovigi, *g*e ra la-
davaginia God ; mara gagua vania,

Age hogomami, to rigira na Israel na
idu hahi tara taluutuni tua; ma
*g*aira soko tara nia lio papara na tao-
niana na ro*n*oro*n*o ni vetena: 21 ma
na balu tara tutu*g*ugo vanira, igoe
to taraira na Israel tara gahara tadira
na vure voo *g*e kara sania Moses, ma
kara bei pahevaugilaladira na dale-
dira, ma kara bei taonigi na lei ro*n*o-
ro*n*o. 22 Na hava eni? Kara ro*n*ovia
sugua na maiamu na vure. 23 Igoe
ko nea te vaga eni igami tai bosa
vanigo: Evati na tinoni tamami iani
tara baubahu tua. 24 Ko lavira
a*g*aira, ma kau vaa marabu kolugamu,
mo ko totosadira, *g*e kara gorigi na
uludira: ma na vure soko kara pukua
tara huru tabogo nia na lei totobo
ini; mo to kabu mabo soo, maia to
vatogaa na ro*n*oro*n*o ni vetena. 25
Migami tai *g*erea, mai detea tua na
vure voo tara taluutuni, *g*e kara nigi
bati te vaga ini, na lei totobo tara
sukagigi nia na lei titinoni, ma na
gabu, ma na totobo tara dokoa, ma
na ta*n*odika. 26 Me roropogana
Paul te lavira na lei tinoni keri, me
marabu kolura nia *g*aia, *g*e va hage
ta na bona te tabu, me gagua na lei
bo*n*i ni va marabu, polo kara nigi
sukagi sopa didira na vatei sukagi,
te padi tua.

27 Me dutu tua na padiani evitu
na bo*n*i, a*g*aira na Israel tara butu
mai Asia, tara rigia ta na bona te
tabu, mara koe*n*elera na vure, *g*e ra
lotia, mara *g*aegahe, 28 Gau ra na
Israel, kau ha*n*agai: a*g*aia eni te
taraira haia na lei tinoni *g*e kara
nira sika na vure, ma na ro*n*oro*n*o, ma
na bona eni: ma *g*aia gua te lavira
mai na Girekia ta na bona te tabu
me te salamia na bebete te tabu. 29
Na pukuna tara rigia Tirovimusi ni
Epesusi ma *g*aia ta na komu, ma *g*aira
tara ganagana ke te nia vaa ta na
bebete te tabu. 30 Ma na komu
udolu te *g*una*g*una, ma na vure tara
sama kolu: mara lotia Paul, mara
*g*ora horua ta na bebete te tabu: mara
mina vo*n*otigi na lei mataula. 31 Ma
*g*aira tara ha*g*a matea, na ladana te
sara mai tatana te vunagidira na
toga, me gagua, Jerusalem udolu te
*g*una*g*una. 32 Ma *g*aia te mina holo
kolura mai na solses, ma na lei vuna-
gidira na ha*n*alatu gua, mara sama
horu tadira; ma *g*aira tara rigira na
vunagidira na toga ma na lei solses,
*g*e ra luba na ramusiana Paul. 33
Ma na vunagidira na toga te saravia,
me lotia, me bosaa, kara pitia nia
erua na talihalo; me huatira nia
a*g*aira aheī a*g*aia ma na hava te kaba-
ria. 34 Ma na vure tara sopa gaegahe
nia na lei bosa te sopa keha. Ma
*g*aia te mua pukua ahei te utuni na
pukuna na haeharevo, *g*e bosa na
laviana vaa ta na vale te vahola. 35
Me te sara tua na palapala, ma ra na
solses tara gatea na pukuna na vure
tara ha*g*a soga muri nagoa. 36 Ma
na vure te subo te tumuria, mara gae-
gahe, mara gagua, Lavikehaa.

37 Mara dutu ni lavihageana tua
Paul ta na vale te vahola, *g*e gagua
vania na vunagidira na toga, Ko tala*g*u
*g*e ku bosa vanigo siki pile? Ma *g*aia
te gagua, Migoe to gilala sugua na
leu ni Girekia? 38 Mo mua mane ni
Misiraimi mua soo, ta na *g*unaliandira
na vure i*n*iha, mo to vunagidira vaa
ta na bona aroha evati na toga ni
tinoni tara labu tabo? 39 Ma Paul
te gagua, Inau sugua na Israel, na
komu*g*u i Tarsusi ni Kilikia, na mua
komu vouvouha keri: mi nau tu ku-
rutigo ko tala*g*u *g*e ku bosa vanira na
vure. 40 Ma *g*aia te talana. Ma Paul
te tuguru ta na palapala me aboabora
na vure nia na limana: mara todore
vaovaro*n*o, *g*e bosa vanira ta na leu ni
Hebereu, me gagua,

XXII.

1 Gau lei hogo*gu* ma ra na tama*gu*,
kau ro*n*ovigi taeni ni*gu*a na bosa ni
hugu.
2 Ma *g*aira tara ro*n*ovia te bosa
vanira ta na leu ni Heberu, *g*e ra beto
mate : me gagua,
3 Inau na Israel, tara vahuu i
Tarsus ni Kilikia, mu sule galaga ta
na komu eni, ta na tuana Gamaliel,
mara nia pipo na taraia*gu* nia na
ro*n*oro*n*odira na tamada, mu tu nia
liopapari God, te vaga igau soko
taeni. 4 Minau tu nira gigirou a*g*aira
ta na halautu keri polo tu vuha matera
na balu, mu tu pitira mu tu pilira
ta na vale pipiti na lei mane ma na
lei vaivine. 5 Ma na puku ni sukagi
ke tugunia te mana*gu* tu mua kiko,
ma ra na lei magutu soko gua : inau
tu lavigi tadira na letasi vanira tama
hogoni, minau tu nigi tona i Damas-
kus, *g*e ku pitira vaa i Jerusalem, *g*e
kara detera. 6 Minau tu tona soo,
mu tu dutuvia Damaskus, te hina-
gota, te mina hinariu mai na marara
sule ni kokou. 7 Mi nau tu kutu
ta na pari, mu tu ro*n*ovia na ma*n*a, te
bosa vaniu, me gagua, Saul, Saul,
egua *g*e o niu gigirou ? 8 Minau tu
bosa tugu vania, mu gagua, Ahei
Igoe, Lord ? Ma *g*aia te bosa tugu
vaniu, me gagua, Inau Jesus ni
Nasareta, to niu gigirou. 9 Ma *g*aira
tara niu udu tara rigia sugua na
marara, mara mua ro*n*ovia na ma*n*a-
na a*g*aia te bosa vaniu. 10 Minau
tu gagua, Na hava ku kabaria Lord ?
Ma Lord te bosa vaniu, Tuguru, mo
ko va tona i Damaskus ; ma kara
tugunigi vanigo na lei totobo te talu
dilai vanigo na kabariani. 11 Minau
tu mua reirei na pukuna na rara*n*ana
na marara keri, ma ra na ga*gu*a na
udu tara tabe lima*gu* vaa i Damaskus.
12 Ma sakai na tinoni, na ahana
Ananiasi, te nia kikinima na ro*no*-
ro*no*, ma ra na Israel tara gahara *g*a
tara talumavaa, 13 te mai ta*gu*a, me
tuguru dutuviu, me gagua, Hogo*gu*
Saul, ko reirei oli. Mi ta na bona
vaho keri *g*eu reirei oli gua mu vae-
vanea *g*aia. 14 Ma *g*aia te bosa, God
ra tamada te viligo *g*e ko manahana
na liona mo ko vaevanea *G*aia te
Maemane mo ko ro*n*ovia na bosa ta
na ma*n*ana. 15 Na pukuna igoe ko
tutu*g*ui na lei totobo te manana to
rigigi mo to ro*n*ovigi vanira na lei
tinoni soko. 16 Mi taeni egua *g*e o
ne*go* ? Tuguru mo ko tabea na vuli-
tabu, mo ko siuvikehai na palumu nia
na holoana na ahana. 17 Minau tu
sara pulohi Jerusalem, mu kokoeliu-
livuti ta na bebete te tabu, mu bugoro,
18 mu vaevanea na mabubu, ma *g*aia
te bosa vaniu, Ko nia pipo mo ko
mina ruguhoru i Jerusalem : na pu-
kuna a*g*aira kara mua lavipa*n*otia na
bosamu te mana*gu*. 19 Minau tu
gagua, Lord, a*g*aira tara pukuu didira
inau tu pitira a*g*aira tara taluutunigo,
mu tu ramusira ta na lei vale ni soni-
kolu soko. 20 Mara tavelaginia na
gabuna Sitiven ke te ladavaginigo nia
na bosana, inau tu tuguru dutuvira,
mu tu nia lio uto, mu tu rigitaonigi
didira na pupulu tara matea. 21 Ma
*g*aia te bosa vaniu, Inau ku vetena
haugo *g*atu tadira tara voo.
22 Ma *g*aira tara varo*n*ohia soo
polo te riti na bosa eni : *g*e ra gae-
gahe galaga, mara gagua, Lavikehaa
na tinoni tovo*no* vagana eni : e mua
ulagana na vola soo *g*aia. 23 Mi ta
na bona keri tara gaegahe, mara
rosigi didira na pupulu, mara havu-
kagini datoa na pugu ni pari, 24 na
vunagidira na toga te vetenara na
lavihageana ta na vale vahola ; me
bosa, kara tabotaboa nia na ramusiana,
*g*e ke pukua na pukuna tara gahelava-
ginia. 25 Mara pitia tua nia na gui-
guli ni kau, *g*e bosa Paul vania te
vunagidira na ha*n*alatu te tuguru du-

tuvia, E manana sugua na ro*n*oro*n*o
ni vetena na ramusiana na tinoni ni
Roma, mara mua detea mua ? 26 Ma
ua vunagidira na ha*n*alatu te ro*n*ovia
eni, *g*e vaa rigia na vunagidira na toga,
me bosa vania, me gagua, Ko nia pipo
na totobo to ha*g*a kabaria, na pukuna
na tinoni eni na Roma. 27 Ma na
vunagidira na toga te mai tatana, me
gagua, Ko tugunia vaniu, igoe na
Roma sugua ? Ma Paul te bosa, Eo.
28 Ma na vunagidira na toga te bosa
tugu me gagua, Inau tu pelua nia na
ro*n*o te subo na totobo eni. Ma Paul
te gagua, Tara vahuu mai te vaga
keri. 29 *G*e ra mina tokeha tatana
tara ha*g*a tabotaboa : ma na vunagi-
dira na toga te ro*n*ovia a*g*aia na Roma,
ge matagu na pukuna te pitia.

30 Mi ta na roropogana, a*g*aia te
ha*g*a ro*n*ovi vakodoa na pukuna na
hava *g*aira na Israel tara hurua, *g*e
luba'ia ; me holokolura mai ra na pu-
ku ni sukagi ma na ovu ni dete soko,
*g*e lavi horua Paul, me tuguruvaginia
ta na matadira.

XXIII.

1 Ma Paul, te rigira na ovu ni dete,
me gagua, Gau hogo*g*u, inau tu lavia
na la*g*a*g*u na *g*ehe*g*ehe uto vaniana God
me ritini mai taeni. 2 Ma Ananiasi
na puku ni sukagi te bosa vanira tara
tuguru dutuvia *g*e kara tapoa na ma-
*n*ana. 3 Ma Paul te bosa vania, God
ke labugo, na goba igoe tara dali
puraa : to sopou *g*e ko deteu taonia na
ro*n*oro*n*o, mo to bosa na labu a*g*u
*g*e ko nia pu*n*usia na ro*n*oro*n*o ?
4 Ma *g*aira tara dutuvia tara ga-
gua, To koehorua sugua na puku ni
sukagi nina God ? 5 Ma Paul te bosa
tugu vanira me gagua, Inau tu mua
pukua, gau na hogo*g*u, a*g*aia na pu-
ku ni sukagi : na pukuna te *g*erea, Ko
bei koehorua na vunagidira na vure.
6 Ma Paul te pukura na vure, na
levu ni pala na Saduke, ma na levu na
Parise, *g*e gaegahe, me gagua, Gau
hogo*g*u, inau na Parise, ma na dalei
Parise : na pukuna tu ganagana dilaa
na tuguru oliadira na mate, tara
huruu nia taeni. 7 Me bosa sokoa
te vaga eni, *g*aira na Parise ma na
Saduke tara vuivuni na huguhugu :
ma na vure tara tuva voka. 8 Na
pukuna ra na Saduke tara gagua, te
taho na tuguruoli, taho na angel ma
na taru*n*a, ma ra na Parise tara
taluutuni sokoi. 9 Me te sule lee na
haeharevo ; ma na balu tarai tadira
na Parise tara tuguru, mara hugu-
hugu, mara gagua, Igami tai mua
rigi topoa tatana siki totobo : na Ta-
ru*n*a te bosa vania pa na angel ? 10
Me sule na huguhugu te sivuraga,
ma na vunagidira na toga te matagu
kara bei sa*g*i vokaa *g*ea a Paul, *g*e
vetena horura na solses *g*e kara sa*g*ua
tadira na vure, ma kara lavi pulohia
ta na vale vahola.

11 Mi ta na bo*n*i keri a Lord te
tuguru dutuvia, me gagua, Ko to*g*o-
to*g*o nimua : te vaga to tuguni tateu
tua i Jerusalema, re vaga gua eni ko
tuguni tateu mugua i Roma.

12 Me dani tua, ra na Israel tara
guruvaro*n*o, mara papari, mara
gagua kara mua va*n*a ma kara mua
inu polo kara vuha matea Paul. 13
Ma *g*aira tara guruvaro*n*o te vagara
evati ha*n*avulu sara na tinoni. 14 Ma
*g*aira tara mai tadira na puku ni
sukagi ma rana magutu, mara gagua,
Igami tai papari *n*a*n*ata kai mua nami
tabo*n*ana siki va*n*a polo kai matea
Paul. 15 Na pukuna igau ma ra*n*a
puku ni ovu ni dete kau no*n*ia na
vunagidira na toga *g*e ke lavi horua
vanigamu i ropo, te vaga tau ha*g*a
nia pipo vaa na deteana : migami kai
polo*n*i dilaa, te mua dutu mai mua,
*g*e kai labu matea. 16 Ma tubuna
Paul te ro*n*ovia tara bosa na polo-
*n*iana, ma *g*aia te mai hage ta na vale

vahola, me tutugunu vania Paul. 17
Ma Paul te holoa mai tatana sakai na
vunagi ni hanalatu, me gagua, Ko
nia vaa na garimane eni i tatana na
vunagidira na toga: na ronorono ta-
tana te haga tugunia vania. 18 Ma
gaia te lavia, me nia vaa ta na vuna-
gidira na toga, me gagua, A Paul na
mane pipiti te holou mai tatana, me
noniu ge ku nia mai tamua na gari-
mane eni, na ronorono tatana ke haga
tugunia vanigo. 19 Ma na vunagi-
dira na toga te tabea na limana, me
lavikehaa na pile, me huatia, na
totobo hava tamua to haga tugunia
vaniu? 20 Ma gaia te gagua, Ra na
Israel tara guruvarono ge kara nonigo
iropo mo ko lavi horua Paul ta na
ovu ni dete, te vaga te haga nia pipo
vaa na deteana. 21 Mo ko bei tala
vanira: na pukuna te vagara evati
hanavulu sara na tinoni tara polo-
nia, mara nia papari kara mua vana
ma kara mua inu polo kara labu
matea: mi taeni tara pitu dilago, ge
ko talaa vanira. 22 Ma na vunagidira
na toga te lubatia na garimane, me
hove nanataa 'ke bei tugunia vania
siki sakai te va manahaa nia na
totobo eni. 23 Ma gaia te holora mai
tatana erua na vunagi ni hanalatu,
me vanira, Koro talu dilara erua
hanalatu ni solses ge kara tona i Kai-
sareia, ma agaira gua tara sopou ta na
horse evitu hanavulu, ma gaira tara
tabe tinabe erua na hanalatu, ta na
toluni na bona ni boni. 24 Me bosa
na laviana na balu horse kara talua
Paul i vuvunana, ge kara nia tona tata-
vahale vaa itatana Velikisi na vunagi.
25 Ma gaia te gerea na letasi te vaga eni:
26 Kilaudiusi Lisiasi te bosa utoa
a Velikisi na vunagi uto mate. 27
Ra na Israel tara lotia na tinoni eni,
mara haga matea, mi nau tu va topora
nia na solses mu vavolaa, na pukuna
tu ronovia agaia na tinoni ni Roma.
28 Mi nau tu haga pukua na pukuna
tara hurua nia, inau tu lavi horua
ta didira na ovu ni dete: 29 mi nau
tu ronovi vakodoa tara hurua nia
vamua na totobo te manana didira na
ronorono, mara mua hurua nia siki
totobo te manana na mate pa na
pipiti. 30 Mara tutugu vaniu tara
nia guruvarono, mi nau tu mina
vetena vanigo gatu, mu tu keikerira
gaira tara huhuru ge kara hurua ta na
matamu.
31 Ma ra na solses tara lavia Paul
te vetenara nia, mara nia tulodo vaa
i Anitipaterisi. 32 Mi ta na ropo-
gana tara sanira agaira tara sopou
ta na horse ge kara nia udu, mara
pulohi ta na vale vahola. 33 Ma
gaira tara vaa sara i Kaisareia, mara
lubatia vania na vunagi na letasi,
mara talua Paul ta na matana. 34
Me siro sokoa, ge huatira nia ivei na
komuna; me ronovia tua agaia na
Kilikia, ge gagua, 35 Inau ku ronovi
utogo, i ropo valiha ta kara mai tara
hurugo: me bosa na rigitaoniana
ta na vale ni vunagi nina Herod.

XXIV.

1 Me padi tua e lima na boni na
puku ni sukagi Ananiasi, ma ra na
balu magutu, ma na manalava na
ahana Teritulusi; tara sugi horua
mara tugunia a Paul ta na matana
na vunagi. 2 Mara holoa mai ge
vuivuni na huruana Teritulusi, me
gagua,
Age Velikisi, igoe na vunagi uto
mate, igami tai kabu mabo ma tai
nia togotogo na pukuna igoe, 3 ma na
lei totobo dika te sivuraga ta na vure
eni migoe to maboi tua, ma na pu-
kuna eni igami tai holoutogo haia.
4 Minau, ku bei sakai lavibuleamu
gea, inau tu nonigo ko nia liouto soo,
na ronoviamami sikipile. 5 Igami
tai vaevanea na tinoni eni te hahi tua
na dikana, ma agaia na puku ni vatei

*g*una*g*una haia tadira na vure ni Israel
ta na maramana taligu, ma *g*aia te
haba itadira na tuvavoka ni Nasa-
seta : 6 maia gua te ha*g*a nia paripari
lee na bebete te tabu ; migami tai
lotia, mai ha*g*a detea taonia nimami
na ro*n*oro*n*o. 7 Ma na vunagidira
na toga a Lisiasi te mai sa*g*ua ta na
limamami : 8 me vetenara mai vanigo
tara huhuru : migoe ko huatia ke,
*g*e mo ko ro*n*ovi vakodoi na lei totobo
tai hurua nia. 9 Ma ra na Israel
tara sopo ha*n*aa na bosana, mara ga-
gua, Te utuni sugua na lei tobobo ini.
10 Ma na vunagi te to*n*agi vania
Paul *g*e ke bosa tugu ; me gagua,
E utuni inau tu gilalago igoe to
detera na vure eni e subo tua na ni-
ulu, ma na pukuna eni, inau tu nia lio
uto na nigi huguani ita*g*ua na totobo
kiri. 11 Migoe ko pukua nimua, e
ha*n*avulu vamua me sara erua na
bo*n*igu te padi taeni inau tu dato i
Jerusalema na va kokoeliulivuti *g*a.
12 Mara mua nigi topou ta na bebete
te tabu tu huguhugu i tatana siki
sakai, pu tu *g*unalira na vure, taho
tua ta siki vale ni sonikolu, pi ta na
komu. 13 Ma kara mua ta*n*omana
na dete kalea*g*u ta na lei totobo tara
huruu nia. 14 Mi nau tu bosa tate
vanigo, inau tu la*g*ala*g*a vania God
tamamami taonia na Halautu keri
*g*aira tara holoa nia na tuvavoka, mi
nau tu taluutuni sokoi na lei totobo
tara *g*erei tua ta na Ro*n*oro*n*o ni ve-
tena mi ta na lei porovete : 15 mi nau
tu ganagana dila ta God, ma*g*aira
ini tara ganaganaa sugua, a*g*aira tara
mate kara tuguru oli soko rana uto
ma ra na dika gua. 16 Mi nau tu
nia pipo haia na totobo eni *g*e ke bei
detei kaleu na ganagana*g*u ta siki
totobo tu nea vania God pa na tinoni.
17 Me padi tua e subo na niulu inau
tu lavigi mai na hevei lee vanira ni-
*g*ua na vure, ma na lei vatei sukagi
gua : 18 ma *g*aira tara vatopou ta na
bebete te tabu tu vamarabuu tua, e
mua vurega, me mua haeharevoga.
Ma ra na balu Israeli ni Asia *g*a ; 19
ma *g*aira sugua kiri kura mai huruu
ta na matamu, *g*e te ke gahaa tadira
siki totobo kara huruu nia. 20 Me
taho ke, ma a*g*aira iui kara bosa tate
tara rigia siki totobo dika ta*g*ua, tu
tuguru ta na matadira na ovu ni
dete ; 21 ma na bosa eni vamua so*g*ea,
inau tu nia gaegahe tutuguru ta na
matadira mu gagua, Igamu tau deteu
taeni na pukuna na tuguruoliadira
tara mate tua.
22 Ma Velikisi te ha*g*a puku utoa
vaa na Halautu, me hovera *g*e kara
todore, me gagua, Ke sugi mai gua
Lisiasi, na vunagidira na toga, inau
ku dete kalea na nimiu na ro*n*oro*n*o.
23 Ma *g*aia te bosa vania na vunagi
ni ha*n*alatu *g*e ke rigitaonia Paul, ke
bei sakai kakaia ; me ke bei hovera
ra na kulana kara ha*g*a mai kaoa.
24 Me te padi tua na balu bo*n*i,
Velikisi ma tauna Durusila, na vai-
vine ni Israel, toro mai, me holoa mai
Paul, me te ro*n*ovia na nina tutu*g*u
ni taluutuniana Jesus Christ. 25 Ma
*g*aia te taraia nia na lio kikinima, ma
na lio ni bati, ma na dete ke mai,
Velikisi te matagu, me gagua, Ko
tona keha gua taeni ; ku tatavahale
vaho, *g*e ku hologo mai gua. 26 Ma
*g*aia te ganagana dila gua a Paul
ke hea na ro*n*o ke ; ma na pu-
kuna eni te holoa mai haia me bosa
vania. 27 Me rua tua na niulu te
poso, a Porokiusi Vesetusi te tugua
Velikisi ; ma Velikisi te liona na
togoluvuadira na Israel, *g*e sania Paul
ta na vale pipiti.

XXV.

1 Ma Vesetusi te sara tua na komu,
me padi tua etolu na bo*n*i *g*e sakeragi
i Kaisareia me dato i Jerusalem. 2
Ma ra na puku ni sukagi ma ra na

haba tadira na Israeli tara tugunia
vania a Paul; 3 mara no*n*ia, *g*e ke
talana vanira na holoana mai Paul i
Jerusalem: *g*e kara polo*n*ia ta na ha-
lautu ma kara labu matea. 4 Ma
Vesitusi te bosa tugu vanira, me ga-
gua, Ku rigitaonia Paul i Kaisareia,
tu ku va ni*g*ua *g*a. 5 A*g*aira tara
haba tamiu kara niu udu horu *g*a, ma
kara pukua siki totobo dika ta tana
na tinoni eni ke, kara hurua nia.

6 Ma *g*aia te kabu tadira te vaga
ealu pe ha*n*avulu na bo*n*i te padi, *g*e
sugi horu i Kaisareia; me ropogana
a*g*aia te sopou ta na malei dete, *g*e
bosa na laviana mai Paul. 7 Me
mai tua, ra na Israel tara sugi horu
mai Jerusalem tara tuguru taligutia,
mara huru *n*a*n*ataa nia na lei totobo
te subo me te vahola, mara mua ta*n*o-
mana na huru kaleana. 8 Ma Paul
te nigi hugu me gagua, Inau tu mua
dikalaa siki totobo ta na ro*n*oro*n*o ni
vetena, pi ta na bebete te tabu, pi ta-
tana Kaisari. 9 Ma Vesetusi te ha*g*a
togoluvura ra na Israel, *g*e bosa tugu
vania Paul, me gagua, O talu sugua
na dato i Jerusalem mu ku detego *g*a
ta na lei totobo ini? 10 Ma Paul te
bosa, me gagua, Inau tu tuguru taeni
ta nina malei dete Kaisari, me ula-
ga*g*u *g*e kara deteu mugua *g*a: inau
tu mua ta*n*omana na dikalaadira na
Israel; te vaga to puku *n*a*n*ataa ni-
mua tua. 11 *G*e tu ku ta*n*ohahia
ni*g*ua siki totobo te manana na mate,
ku mua nia huguhugu na mate *g*a:
*g*e ma na lei totobo kiri tara huruu
nia ke mua kalei, taho tua siki sakai
ke lubati leau vanira. Inau tu vilia
Kaisari. 12 Ma Vesitusi te bosabosa
vanira tua na ovu ni dete, *g*e bosa
tugu me gagua, Igoe to vilia tua
Kaisari; uto, ko va itatana Kaisari.

13 Me te padi tua na balu bo*n*i,
Agiripa na vunagi ma Berenike toro
sara i Kaisareia, moro bosa utoa Vese-
tusi. 14 Ma ro*g*aira toro kabu *g*a te
subo na bo*n*i, ma Vesetusi te tuguni
tatea Paul vania na vunagi, me gagua,
Sakai na tinoni pipiti eni a Vilikisi
te tona sania. 15 Mi nau tu gahau i
Jerusalem, ra na puku ni sukagi ma
ra na magutudira na Israel tara tutu-
*g*ua vaniu *g*a, mara no*n*iu na dete
kaleana. 16 Mi nau tu bosa tugu
vanira, mu gagua, Na mua liodira na
Roma na lubati leana siki tinoni,
a*g*aira tara huhuru kara tuguru mu-
gua ta na matana ma kara huru tatea,
*g*e me ke ta*n*omana na huguana na
totobo tara hurua nia. 17 Ma *g*aira
tara vaukolu mai, inau tu mua ne*g*o,
me roropogana tu sopou ta na malei
dete, mu bosa na laviana mai na ti-
noni. 18 Ma *g*aira tara hurua tara
tapatuguru, tara mua hurua nia siki
totobo dika te vaga tu ganagana ni*g*ua
tua: 19 mara nia huguhugu itatana
ta didira na ro*n*oro*n*o, maia siki sakai
tara vatua nia Jesus, te mate tua, ma
Paul te bosa te vola soo. 20 Mi nau
tu ganagana ruarua ivei ku nei na
nigi pipo na lei totobo ini, mu tu hua-
tia ke tala pe taho na tona i Jerusalem,
*g*e ku detea nia *g*a na lei totobo ini.
21 Ma Paul te vilia ka rigitaonia soo
*g*e Augustusi vaho ke detea, vaho *g*eu
bosa na pa*n*otiana polo ku vuha ve-
tena *g*atu vania Kaisari. 22 Ma
Agiripa te vania Vesetusi, Inau tu
ha*g*a ro*n*ovia ni*g*ua na tinoni eni. *G*e
gagua, i ropo vaho ko ro*n*ovia.

23 Me roropogana, Agiripa ma
Berenike toro mai, moro va hage ta na
vale ni dete, tadira na lei vunagidira
na toga, ma ra na haba gua ta na
komu; me gagua Vesitusi kara lavi
hagea mai Paul. 24 Ma Vesitusi te
gagua, Age Agiripa vunagi, migamu
soko tau vaukolu mai, kau rigia na
tinoni eni, na vure soko ni Israel i
Jerusalem miani gua tara lavibulea*g*u
na pukuna a*g*aia, mara gaegahe te
mua ulagana na vola. 25 Minau
tu mua rigi topoa siki totobo te ka-

baria te manana na mate; ma gaia
hegena te vilia Augusitusi, inau tu
ganagana na vetenaanaga. 26 Me
taho siki bosa utuni te manana ku
gerea vania na Vunagigu. Na pu-
kuna eni inau tu lavia mai ta na
matamiu, mi ta na matamu gua Vu-
nagi Agiripa, ge ku kene topoa siki
totobo ku gerea ga. 27 Minau tu
ganaganaa, te mua ulagana na vete-
naana na tinoni pipiti ma ka mua
tatei na lei totobo tara hurua nia.

XXVI.

1 Ma Agiripa te bosa vania Paul,
me gagua, E uto taeni igoe ko bosa
nimua. Ma Paul te haua na limana
me bosa tugu hegena :
2 Age, na Vunagi Agiripa, inau tu
nia togotogo sugua na pukuna ku
nigi hugu gegua ta na matamu na lei
totobo ra na Israeli tara huruu nia.
3 Na pukuna igoe to manahani lee na
lei ronorono ni Israeli ma didira na
lio ni huguhugu gua: mi nau tu
nonigo ko nia liouto soo na ronoviagu
siki pile. 4 Agaira soko na Israeli
tara pukua na kabuagu ta na garima-
neagu mai, inau tu vuni ni kabu ta-
dira nigua na vure i Jerusalema ; 5
me hau tua tara gilalau mai, kara
liona na tutuguagu ke, inau tu kabu
Parise, mu tu taoria dida na rono-
rono tadira tara nia pipo nanata vaa.
6 Mi taeni inau tu tuguru iani, ge
kara deteu na pukuna inau tu gana-
gana dilaa na baubahu God te
bahura nia rana tamada; 7 ma ra
na gada na kema ra hanavulu me
sara erua tara haga logoa didira na
baubahu eni, mara nia lagalaga vania
God boiboni daidani. Ma ra na
Israeli tara huruu nia na pukuna na
ganagana dila eni, Vunagi. 8 Egua
ge kau mua tanomana na taluutuniana,
God ke tuguruvaginira na lei tinoni
mate? 9 Inau tu ganagana vaova-
rono nigua, mu nei na lei totobo te
subo ge ku punusia nia na ahana
Jesus ni Nasareta. 10 Minau tu
nea te vagaa i Jerusalem : minau tu
pitira ta na vale pipiti e subo tadira
ra na tabu, ra na puku ni sukagi tara
mananiu ga, minau tu hanara nia na
bosagu tara labu matera. 11 Minau
tu torora haia ta na lei vale ni soni-
kolu, tu haga nera ge kara kochorua ;
minau tu rutu nanata vanira tu nira
gigirou polo tara sara na lei komu
keha. 12 Mi nau tu va Damaskus
na pukuna eni, ra na puku ni sukagi
tara mananiu ga. 13 Age na Vunagi,
te hinagota, inau tu vaevanea na
marara ta na ha'autu te hina mai i
kokou, me te rarana vaa ta na hinana
na aho, te hinari taligutiu ma gaira
soko na gagua na udu. 14 Migami
soko tai kutu ta na pari, minau tu
ronovia na mana te bosa vaniu ta na
leu ni Heberu me gagua, Saul, Saul
egua ge o niu gigirou? ko butulia me
ke kodego na vatei susuki. 15 Mi-
nau tu gagua, Ahei igoe Lord? Ma
Lord te gagua, Inau Jesus to niu
gigirou sugua. 16 Ko tapatuguru,
mo ko nia tuguru na tuamu : na
pukuna eni tu tate vanigo, ge ku
viligo nia na tinoni gehegehe ma na
vatei tutugunu te manani na lei
totobo to rigiu tua ga, ma na lei to-
tobo gua ku tatei vanigo ta na niha.
17 Mu ku vavolago tadira na vure
voo, ku vetenago gatu tadira, 18 ge
ko va davorai na matadira, mo ko
lavipulohira mai ta na puni vaa ta na
marara, mi ta nina mana Satana va-
rigia God, ge kara lavira didira na
talukeha palu ma na tunuva tadira
tara va tabura nia na talutuniagu.
19 Na pukuna eni, Vunagi Agiripa,
inau tu mua hovea na mababu ni
kokou : 20 minau tu diki tuguni ta-
tea vanira i Damasikusi mi Jerusa-
lemi, mi ta na komu Judea taligu, mi
tadira na vure voo gua, ge kara tugu

lio ma kara pulohi varigia God, ma
kara *g*ehe*g*ehe taonia didira na tugu
lio. 21 Na pukuna eni ra na Israel
tara lotiu ta na bebete te tabu, mara
liona na labua*g*u. 22 Ma na pukuna
God te ha*n*au, *g*eu gahau taeni mu tu
tuguni tatea vanira na pile ma ra na
sule; mu tu mua savu*n*ia nia siki bosa
keha na bosadira ra na porovete
ma Mosesi tara bosa dilai tua; 23 te
gagua, Te manana na Christ *g*e kara
vahagitailia, ma *g*aia ke diki tuguni
tatea na marara vanira na vure, ma
na vure voo gua, nia na tuguruoli
tadira tara mate.

24 Ma *g*aia te hugu vanira soo te
vaga eni, Vesitusi te gaegahe me ga-
gua, Age Paul, igoe to bule na kene
*nan*ataana na manaha te hahilava*g*i-
nigo. 25 Ma Paul te gagua, Inau
tu mua bule, Vesitusi mane uto: mi
nau tu bosai vamua na bosa ni utuni
ma na lio beto. 26 Na vunagi te
pukui na lei totobo ini, mi nau tu
mua nia maa na bosa vaniana: mi-
nau tu puku nanataa te mua polo
tatana siki pile totobo *g*a: tara mua
nee poloa na totobo eni. 27 Age
vunagi Agiripa, to taluutunira sugua
ra na porovete? Inau tu pukugo to
taluutunira. 28 Ma Agiripa te bosa
tugu vania Paul me gagua, Igoe to
ha*g*a mina keikeriu *g*e ku nina tinoni
Christ. 29 Ma Paul te bosa tugu
vania me gagua, Inau tu liona ta
God, *g*e mu ku nia ta*n*omana na ku-
rutiamu nia na bosa te kukulu pe te
daro, ma *g*aira soko gua tara ro*n*oviu
taeni, *g*e kau vagau inau, na lei tali
halo ini vamua ke taho.

30 Ma na vunagi te tapa tuguru,
ma na *Governor*, ma Berenike, ma
*g*aira tara sopou kolu tadira: 31 mara
tona keha, *g*e ra bosabosa, mara
gagua, Na tinoni eni te mua kabaria
siki totobo te manana na mate pe na
pipiti. 32 Ma Agiripa te bosa vania
Vesitusi, me gagua, Ka ta*n*omana na
lubati tatavahaleana na tinoni eni,
*g*e te ke mua vilia Kaisari.

XXVII.

1 Me soko *g*e ra bosa kai votu
Italia, tara lubatia Paul ma ra na
balu tinoni pipiti gua vanira na vu-
nagi ni ha*n*alatu, na ahana Juliusi,
ta nina ovu Augustusi. 2 Migami
tai hagelia na vaka ni Adaramitium,
te ha*g*a lilihi ta na lei komu i Asia,
mai talusapa; Aristarkusi ni Make-
donia te butu mai Tesalonika, te
nigai udu. 3 Me roropogana tai
sara i Sidoni: ma Juliusi te dolovia
Paul, me lubatia *g*e ke va kaora na
lei kulana *g*e kara lavipa*n*otia. 4
Migami tai talusapa *g*a, ma tai kadi-
ku uluna Kupurusi te poponoa *g*a,
na pukuna na guri te kale nago. 5
Migami tai halavu ta na horarana
Kilikia mi Pampulia, mai togoni i
Mura, na komu ni Lukia. 6 Ma na
vunagi ni ha*n*alatu te topoa *g*a na
vaka ni Aleksaderia te ha*g*a votu i
Italia; ma *g*aia te luda*n*igami *g*a. 7
Me *g*u*g*uri lee nimami na totobi e subo
na bo*n*i, me pile vasoo tai sara ilauna
Kidosi, na guri te tuguru pu*n*usigami,
migami tai kadiku uluna Kirete te
poponoa *g*a, te kaeka*g*e mate Sala-
mone; 8 me pile vasoo mai mua lilihi
ta na komu keri tai sara siki bona
tara holoa nia na Lo*g*u uto; te dutu-
via na komu ni Lasea.

9 Me soko tua e subo na bo*n*i, me
ke mua taho siki sosodo ke topora
kara votu ta na bona eni, na pukuna
na lei Bo*n*i-ni-talukau te poso tua,
Paul te taraira me gagua, Gau na
lei magutu, 10 inau tu pukua ni*g*ua
na votu eni ke sosodoga, na mua na
luluda vamua ke tagai, pile vasoo ma
na volada gua. 11 Ma na vunagi ni
ha*n*alatu te ro*n*ovia vaa na bosana na
kapiteni ma na puku vaka, me tiu
liua Paul. 12 Ma na pukuna na lo*g*u

té mua manana na boro *ga* ta na ara,
ma ra subo tadira tara bosa na talu
sapa *ga*, *ge* takara ta*n*omana na sara
Penike na lo*gu* ni Kireti, ma kara boro
ga ta na ara. 13 Ma na labu lo*n*a
te kisi me ta*n*i mai, tara ganagana ke
uto vanira, tara vuti piniti mara lilihi
i Kirete. 14 Me mua ne*go* ma na
tubuto sule te labura, tara vatua nia
na guri keri Eurakilo. 15 Me labua
tua na vaka, me mua ta*n*omana na
huariana, igami tai lubatia, me gari-
gai. 16 Mai lilihi levuna Kauda te
poponoa, mara nia pipo *nan*ata na
lavi datoana na *botu*. 17 Mara vuha
*g*ora datoa *g*e ra pitia na vaka: mara
matagu kai bei tuturi ta na nunugu,
*g*e ra loku selona na vaka me lelebo.
18 Ma na maragata te labu poipolisa-
ginigami, ta na ropogana tara vui-
vuni na soniani na luluda. 19 Mi ta na
toluni na bo*n*i a*g*aira hegedira tara
sonigi na he*g*ohe*g*ona na vaka. 20
Me mua tate siki aho pa na veitugu
te subo na bo*n*i, me mua pile na ma-
ragata te labugami soo, ma na gana-
gana ni vola te tagaa itamami. 21
Me hau tua tai mataru too, ma Paul
te tuguru galala igobudira, me gagua,
Gau lei magutu, *g*e takau ro*n*oviu
mau mua talusapa mai Kirete ke,
igita ta mua sodoa na sosodo eni, me
ke mua sivi na luluda. 22 Mi taeni
inau tu kurutigamu, kau bei diko lio,
taho siki sakai tamiu ke tagaa na
volana, na vaka vamua. 23 Na
pukuna nina Angel God, inau tu
la*g*ala*g*a vania, te tuguru dutuviu, me
gagua, 24 Ko bei matagu, Paul: ko
tuguru mugua ta na matana Kaisari;
mo ko rigia, God te taladira vanigo
mai a*g*aira tara nigo hachage kolu.
25 Na pukuna eni, gau lei magutu,
kau bei dika lio: minau tu talu-
utunia God, ke nei kalei sugua te
vaga te bosai vaniu. 26 Igita ka
tuturi sugua ta siki kokomu.

27 Me padi tua e ha*n*avulu vatini
na bo*n*i, mi gai tai taitaligu soo i Adi-
ria, ta na bo*n*i hau ra na *selemane* tara
ganagana tara dutuvia siki komu. 28
Mara soni tabotabo mara topoi erua
ha*n*avulu na goto: mara lo*n*a pile
gua, *g*e ra *g*oi soni tabotabo soo, mara
topoi e ha*n*avulu lima na goto vamua.
29 Mara matagu kara bei tuturi ta na
sebe, *g*e ra sonigi evati na piniti i
tagao mara liona *nan*ata ke mina
taporasa mai na dani. 30 Mara na
selemane tara ha*g*a soga sania na vaka,
mara dorovaginia na *botu*, tara nia
kiko na soniani na piniti i nago ni
vaka. 31 Ma Paul te bosa vania na
vunagi ni ha*n*alatu me gagua, Kara
mua gahara ta na vaka a*g*aira ke,
kau mua ta*n*omana na vola; e gagua.
32 Vaho *g*e ra kosoa na tali ni
botu ra na *solses*, me garia. 33 Mi
ta na taporasaana na dani, a Paul te
kurutira *g*e kara va*n*a, me gagua,
Itaeni e ha*n*avulu vatini tua na bo*n*i
igamu tau maturutoo soo, mau mua
gania siki va*n*a. 34 Na pukuna inau
tu kurutigau kau gania siki va*n*a: aeni
na volamiu sugua: ke mua ta*n*omana
na kutu siki vuvulu ta na ulumiu.
35 Ma *g*aia te bosa te vagaa *g*e lavia
na bereti, me bosa utoa God ta na
matadira soko: me *n*itia, *g*e vuivunia
na ganiana. 36 *G*e ra nia to*g*oto*g*o
soko, mara va*n*a gadira. 37 Migami
soko tai hagelia na vaka erua na
ha*n*alatu vitu ha*n*avulu me sara e ono.
38 Mara mahu, *g*e ra soni horua na
korni ta na horara, mara nea *g*e ke
vuatia na vaka. 39 Me te dani tua
tara mua pukua na komu: mara vae-
vanea siki pile lo*gu* te saravahalega,
mara bosabosa kara ta*n*omana na
torovagini lo*n*ana *ga* na vaka pe taho.
40 *G*e ra kosoi na piniti mara sanigi
ga ta na tahi, mara togigi na talina
na tagao; mara *g*oraa na selo sule ta
na guri, mara lo*n*a soo. 41 Mara
saravia siki bona te tipokolu *ga* na
tahi, *g*e ra saravaginia *ga* na vaka;

ma na nagona na vaka te sopuku
*n*asi, me mua aleale, ma na tagao te
tabooboha na pukuna na tahi te la*g*a.
42 Ma ra na *solses* tara bosa na
labuadira ra na tinoni pipiti kara bei
olo vola. 43 Ma na vunagi ni ha*n*a-
latu te hovera kara bei nea te vagaa,
na pukuna te ha*g*a volaa Paul ; me
bosa, na balu tadira tara pukua na
olo kara diki soga ma kara tuturi
lo*n*a : 44 ma ra na sosoko gua, na
balu kara tabea na kilova, ma na balu
na tamidi ni vaka. Mara nea te
vagaa, ma *g*aira soko tara tuturi tata-
vahale i pari lo*n*a.

XXVIII.

1 Migami tai ruguhoru tatavahale,
vaho *g*ai pukua na ahana na komu i
Melita. 2 Ma ra na vure voo tara
dolovi *n*a*n*atagami : mara tu*n*ia na
lake, mara lavi pa*n*otigami soko, na
pukuna na uha ma na malaho. 3
Ma Paul te vahikolui na ovu ni gai,
me kerua nia na lake, na poli te rugu-
horu mai *g*a na pukuna na papara,
me pasu*n*ia na limana. 4 Ma ra na
vure voo tara rigia na poli te sasarau
ta na limana, *g*e ra gagua, E utuni
a*g*aia eni na tinoni labu polo, a*g*aia
te ruguhoru tatavahale mai ta na
horara, ma Dike te mua lubatia *g*e ke
vola. 5 Ma *g*aia te pirikaginia na
poli ta na lake, me mua dikalaa. 6 Ma
*g*aira tara ganagana soo ke tubu, pe
ke mina kutu horu me ke mate : mara
pitu me kodera, me mua kalea siki
totobo dika, *g*e ra tugui na ganagana-
dira, mara gagua a*g*aia na god.
7 Mi ta na baebase ni komu keri na
lei nina hoohogo Pubiliusi *g*a na vunagi
ni komu : ma *g*aia te lavi pa*n*otigami,
me te kuti uto gami etolu na bo*n*i.
8 Ma na tamana Pubiliusi te koli, na
vahagi sapa*n*ia nia na suru gabu te
nea : ma Paul te va hage tatana, me
kokoeliulivuti me te talui na limana
ivuvu*n*ana, me vavolaa. 9 Me te nea
te vagaa, a*g*aira gua ta na komu na
vahagi te torora tara mai, me vavo-
lara. 10 Ma *g*aira tara talumava
*n*a*n*ata gami : migami tai votu tara
luda*n*igi na ahomami.
11 Me padi tua e tolu na vula, igami
tai hagelia na vaka ni Aleksadiria, na
hana Kastori ma Polukesi, te boro *g*a
ta na ara. 12 Migami tai togoni
Surakusi, ma tai kabu *g*a etolu na
bo*n*i. 13 Migami tai sakeragi *g*a ma
tai kilili *g*ai sara Regiumi : me te
padi sakai na bo*n*i na labu lo*n*a to
tuguru, me ropogana tai sara Potioli.
14 Migami tai topora *g*a na balu tama
hogoni, mara kurutigami *g*e kai kabu
tadira evitu na bo*n*i : *g*ai va sara
Roma. 15 Ma ra na tama hogoni
tara kabu *g*a tara ro*n*ovia na lada-
mami, *g*e ra va sodogami ta nina
Malei Sabiri Apiusi, me Tolu na
Vale ni mavitu. Ma Paul te vaeva-
nera, *g*e holoutoa God, me nia uto na
liona.
16 Migami tai sara hage i Roma,
na vunagi ni ha*n*alatu te lubatira ra
na tinoni pipiti vania na Vunagidira
tara dai : mara lubatia Paul *g*e ke
kabu hegena, ma na gana udu sakai
na *solses* te daia.
17 Me padi tua etolu na bo*n*i, Paul
te holo kolura mai ra na haba tadira
na Israeli : mara vaukolu tua, *g*e bosa
vanira, *G*au ra na hogo*g*u, inau tu
mua ta*n*odikalaa siki totobo vanira na
vure, ma didira na ro*n*oro*n*o tamada,
tara pitiu i Jerusalema mara lubatiu
ta na limadira na Roma : 18 mara
tabotaboa na huatia*g*u, tara liona na
lubatia*g*u, na pukuna te mua kaleu
siki totobo te manana na mate. 19
Ma ra na Israel tara huguhugu, vaho
*g*eu vilia ni*g*ua Kaisari ; me te taho
siki totobo ta*g*ua ku hurura nia ra na
ga*g*ua na komu kolu. 20 Na pukuna
eni inau tu kurutigamu na mai rigi-

a*g*u ma na bosabosa ita*g*ua: na pu-
kuna na didira na ganagana dila na
Israeli *g*e ra pitiu nia na tali halo eni.
21 Ma *g*aira tara gagua vania, Igami
tai mua lavia siki letasimu ni Judea,
ma ra na tama hogoni gua tara butu
mai *g*a tara mua tutu*g*ua siki totobo
dika tamua. 22 Migami tai liona na
ro*n*oviana na ganaganamu na tuva
voka eni, igami tai pukua tara koe-
horua ta na lei komu soko.

23 Ma *g*aira tara talu bo*n*i vania,
*g*e ra ovu mai tatana ta na vale te
gaha *g*a: ma *g*aia te togia vanira na
totobo, me tuguni tatea vanira na
kinakabuna God, me keikerira nia
Jesus ta na ro*n*oro*n*ona Mosesi mara
na lei porovete, te vuni ta na puipu*n*i
polo te sara ta na nulavi. 24 Ma ra
na balu tara taluutunigi na totobo te
bosai, ma na balu taho. 25 Mara
mua ganagana sakai sonikolu, *g*e ra
ruguhoru, ma Paul te nia bosa soso-
ko sakai na bosa te gagua, 26 Isaia
na porovete te nia bosa utuni na
Taru*n*a te tabu vanira tamada, me
gagua,

Ko va tadira na vure eni, mo
ko gagua,
Igamu kau ro*n*ovigi nia na vatei
ro*n*o ma kau mua ro*n*ovi va-
kalea;
Migamu kau vaevanea nia na
vatei vaevane ma kau mua
rigi vakodoa:
27 Na pukuna na tobadira na vure
eni te pu*n*i.
Ma na kulidira te pono,
Ma na matadira tara kapui,
Kara bei nia reirei na matadira,
Ma kara bei nigi ro*n*o na kuli-
dira,
Ma kara bei manahani na toba-
dira,
Ma kara liliu oli,
*G*e ku vavolara.

28 Kau pukua nimiu na nina vavola
God te vetena *g*atu vanira na vure
voo, ma *g*aira kara ro*n*ovia. 29 Me
bosa sokoi na lei bosa ini, ra na Israel
tara tona keha mara huguhugu sulo
hegedira.

30 Ma Paul te kabu erua na niulu
udolu ta na valena te tabaa, me lavi-
pa*n*otiua a*g*aira soko tara hage mai
ta tana, 31 me taraira nia na kina-
kabuna God, me mua nira maa na
tutuguani vanira na lei totobo te ma-
nana na Lord Jesus Christ, me taho
siki sakai te tuguru pu*n*usia.

Richard Clay & Sons, Limited, London and Bungay.

